

משנה כסוף

עוד שני כלי כסוף שניהם מלאים שמן וدبש, שני באורים על התורה בכלל ובפרט, מהחכם הפלוי' האלקי

רבי יוסף אבן כספי יל

האחר טירת כסוף והוא ספר הסוד, והשני מצורף לכסוף.

הווצאים לאור בפעם הראשונה והוספה עלייהם תקונים וצינונים

אני

ITCHAK HALOI LAAMTA.

החוברת הראשונה.

פרענסבורג טרס"ה.

בדפוס של אברהם בן דוד אלקלאלאי ובניו.

ספרית מקורות

ירושלים, תש"ל

לכבוד

הארו אשר בלבנון, ששרשו טרוביין, וצלו צל נאמן, תל
תלפיות, לו כל עינים צפיות, סגולות מלכים וחמדיות

אלוף מנדייל חפאות ישראל
הוֹלֵךְ תמים ופועל צדק

הרבות החכם הכלול מוחדר צדוק הבהיר הייז
רב המולל של מדינת צרפת

אשר זכיתי לבקר בהיכלו ולהנות מאורו.

טוקטר וטונש ברגשי כבוד ויקר

מאת

המודעיה לאור.

ב' ב' ב' ב'

רבן קלא אמר להו לפ"ש חכמתו בחוץ
תרונה ינו, שפטבע החכמה לפרטם בעלייה.
הנוה יפנות קב"א.

למען ספר בקהל נכונים אלה קורות וסכנות תוצאות שני
כל כי בסוף אלה אשר הכתיב עתה מנוחה חדשה לספרותנו, מצאי
నכוון להקדים להם דבריהם אחרים.

אחריו כי חפץ ה' בירוי אלה, לגלות טוטני מסתריו של חם הרוים
זהה אבן בספר, בעשרה כל' בספר זוהב, אשר נתקבלו בראשון
לפני חנמי לב, נתגלו הדבר וירודתי שנית אקספורה, לרוגל המלאכה
שמלאו בה את ידי כטה חכמים, ועוד מצאי שם — אשר מלפנים
לא רואתי — ה' הוקך טירת בסוף הוא טפר המוד'). באתה
שערין, גליית מסתריו, והנה הוא כלו מהדרים בפשט והגינון. נסדים.
פמי ברוב לקחו ורב ערכו, והוא גם הוא פרש כפיו בחתחנו אליו,
העלני וגאלני כי גואל קרוב אתה לי. וכטו חזון פלא היה בעני,
כי אחרי השלמת העתקתו של הספר זהה בעמל רב, והנה נקרית לדי'
רישיות הספרים שננטצאו בבית גנוו של הח' H. B. Löwy s. A.
במהרונו²⁾), ולשםחתה אין קץ בראות הרשות בכתב אתה שני
כ' לאבן בספר, ובஹיות ה' טירת בסוף האקספדרי חסר באחו
במקומות רבות, ע' לא נחתה ולא שקחתה סוכבת עלי הרוך והלכת
להמנורג, ותקון גדול תקנתי משם וכל הסודות הספר תלאתו, וע'!
שני כה' נכנה טירת הבספ' בנין שלם וטזוקן כל צרכו. אולם
הוספת דעת, הוספה פיכאוב, אחריו רואי בקובץ השני הו' כ' המבורג
נאם המש' מצראף לבספ' שכמעט עקבותיו לא נודעו איה מקוות מנוחתו,
שהוא חנות מזוני, אוצר נחמד מלא כל מיני זנים, בושם נכאת וצרי,
תונו וצוף במשכונות זהב וכיסף וכל אבני חפץ, אשר מן הכלור
זהה שאבו שרים השר הר' א' ברגלי' ובסתר, וגם לבעל מקוור חיים
הו' היה לטקוור נפתח, כי הוא באמת קנקן ישן מלא חריש. טסתעף לכמה
ענינים העומדים ברומו של עילם החכמה והטרדע, ובעור אשר הטערת
בסוף הוא עני השקפה ומכת כל' על התורה, הנה המצראף יצרפנה
אחד אחד, והוא באור פרשי על כל פסק ופסק, ושני הספרים

¹⁾ Suppli: hebr. MS. C. 16: mystico-philosophiea chapters on the Pentateuch.

²⁾ מקרש מעש Verzeichnis der Judaica . . . d. Dr. H. B. Löwy, Hamburg. Herausgegeben von S. Goldschmid. Nr. 8. טירת בסוף ומצראף לבספ'.

כחותם. מכתין בעכין יצאו מאת מהברם, באופן כי מן הראי שילכו
שניהם יחדיו שניים יטעו, כאשר יעד מהברם ומולדים¹), ומאז
ראיתי ובאת שער היבי היקר הזה, נדרה שנה מעני וננולה מנוחה
עד שהברית להעדר לי טלשי רשי גודלים וטובים, להטליין בעיר
לפני אלמנת המנוח הרקיע לעווי, וכפרת השתרלוות של הנבר מרט ש'
גאלדשטייד טוס בטהרוג היין, היא שעתה לעד שנותרתת הכבורה
הNIL לשלוח לי היבי לבית אוצר, *Stadtbibliothek München*,
להעתיקן, ובכבוד חסדה וטובה אני נותן לה ברוכתי, ותודתי נתונה גם
לכל המשתרלים בעבורי, וכפרת להאדונים הנכבדים *zu München*.
שהיחודה וטרחו בהכאת והישבת היבי, וטובי הוא לי בכל Heiland

טשך שבתי בבית האוצר הזה.

והנה בהיות עוד יוסף (נספ) כי, שלח אליו קשה על ספרו זה
טירת בספר, החכם הטליין ר' קלנינוט ב"ר קלנינוט, אגרת בקורת
טונש ברגשי כבוד ותוכחת אהבה מסתרת, וחוזן לא נפרץ הוא לראות
כי דברי האגרת הזאת ראו אור²), והספר המברך עודנו חbos בטענו,
ונעלם מעני כל החכמים רושמי ספריו של אבן כספי ודורשי תולדותוי,
ואין יודע לשפט אם היה שתיקתו כהידאה, אחריו כי לא ידענו
ולא שמענו אם רחץ בקזין בפיו על תוכחתו לבקרים, או כרע רבץ
כאבי בಥ ברוחו הכריר העשיי לבלי חת, עד כי עתה נגלח נגלה לנו
בהתצרף, אשר חכם כמותו לא ימוס מן המערכת. לא יבוף באופןינו
ראשו ולא ישים מהסום לפיו ורסן לעטנו, כי כה יאמר בפ' וארא
על אותו הענן "וכבר כתבתי וזה הספר הסוד גם עוד בחבור
טענות, טענתי להסביר על חכמי זמני שבקשו לחשיג על הנחותי,
ובך היורע האמת".

והנה עתה בהיות פרשת הנספ בטירתו לפניו גלי לעניינו,
גם נקרא זאת דברי מבקשו ומובייח על פניו, יבינו החכמים כי לא בצעקה
הבאה עליו מפני מוכיחו עשה — גם טום ראיינו משיב דבר
טול מבקשו — רק נראה צועה ברוב כחו מתחלה מתומו בדרך
ברוח בכיר אמר פיהו, אין מעזר למקש האמת להגיר את כל אישר
הגה ברוח חזינו, גם דברים קשים שאפשר להשתגע, ולפעמים
¹⁾ בתמצארה לכפה עיפ וגס לLOSE החולך את אברם וכי יאמר
דע כלל אחד, כי אם תרצה לעמוד על דעתך בפירוש התורה יהו מנוחים
לעניך ספריו זה וכי טירת הספר.

תקע עצמו יותר מדראי בדרך הפשת, ובהתפלספותו ונחנונו למעיל פילא בקופא דמחטה, אשר נגלו בלבו גם את הקודש לפעמים להחלו. ואם רוח קנאה אכל את המבקר, על אשר משך ידו את לוצים, זו לענו באנשימים בווערים בעם, הנה צדקו מאר דברי הח' פרוליטים בהראותיו, כי המבקר הזה אשר יוכהנו בדברים כי אroi ומחיב להניח את החטן בפה שנדרלו בו, או באמתו "אהה אדרוני למזה הרעות לחעתין את החטן מסברתם בדברים הללו, כי הוא פועל רע טוק לך ולורע עטך", הנה הוא עצמו שלח חזן לשונו לקלע באני הפטירה על החטן "הבעל חיים" בלהע לשונו בספריו "אבן בוחן", והוא הוא זומחכבר, "מסכת פורים" אשר החכמים התמידים דנווה לשופה.

אולם באמת מהיר טעת. התבונן והטפוא" אשר נמצא בהם, נקה מיד המחבר שני כלי בסוף, שניהם מלאים סולט ודבש, ברכבת בטלוא חננים, וביאורים טזוקים שבעתים, האיות והערות המתוניטים באבני נור בכארוי תורתנו, אשר באורם ראו אוור בנהר ובבים ושלמים, בגבורה משכיל נוראנו קולע וזורק אבני רמזים היוטר יקרים, מכאר ואני מבאר, נוגע ואני נוגע, רק כטורף על פני תחום רכה זאת התורה התמידה, ומכל סודות דורשי רישומות ובבעל הרמזים, ומפדר שיח הראב' ע, הנה סודות כספי הן הנה סוד ה' לחכמיו בפשת ורגינון סלה. ואפסים ברכבי המחבר — בראש ספרו זהו — יהוה זה העשוה יותר ראי בחכם ממן, בהיות המקיפים האלה רב' האיכות וברב ערלים מסתעפים בכל מקצועות החכמה והתרדע, עטוק עטוק מי יטצאנו, וכפרט בהמצרף אישר בקרוב תשיגנו. "אבל אחר שהחכמים מתני לא עשו זה" ואין חילח ואין דואג לכתבי כספי המונחים בעלייה זה כSSH מאות שנה, לא אוכל עזרו מלגנות תעלומות חכמו, אחרי כי באורה פלא העיר ד' את רוחי עליהם ונקרו ליריד. וידעת כי ישמהו החכמים וייששו הגבונים בגולותיהם או רחץ בשני באורי היקרים אשר אני מוסר לפניהם, כשם ימצאו חמר רב וענינים יקרים לעטוק בהם, איש איש לפיע ענדתו בסיפורותנו, שיטו לבכם עליהם, והתבוננו כם בינה, וכורוני גם אני אתכם לטיבה.

את כל התלאות וכל חבל, לידה אשר אחווני בכל עני ועטלי, בעבודה הזאת, ידעו אלה אהובי וטטי הקרים אל' בפיהם וככלבם, וכפרט ידריך הרב החכם הנעלם הוקי' ברاري, עמי היה בכל צורותי, ואף היה עוד לי בהנחת רב הגלויות טרם נקבעו בדפוס. ועוד הפעם אתן תודתי בקהל רב לאלה הנדייבות התמידים והחכמים היישרים

אשר קנו עשרה כלֵי כספי טדי, ועליהם תמכתי יתרות בטהונני, כי יטשנו לי חוט חסรม לknoot נס כלֵי הכסף האלה, כאשר כבר הדריטומי ובנים וכיסו שליטים, אשר לנם ביטנים וחთטו ים נס עליהם. ובפרט אבע זכר רב טוכה של החבורה והגבירה «Alliance Israelite» וברכת תורה למנהלי היטור «Zunz-Stiftung». שעתו לעזרתי בחזאות הכלים חרואשוניים, וגם באלה האחוריים כתה לא יrepo ים מטני, תה ברכת ה' עליהם ועל כל הנלויים להם.

ארמה כי גם מעת הציינים וההערות שנתתי לפניהם, לא יהו כרנו שפתים ליותר, אשר נשאנו לבן לענות בהם, לנلتוי תחת הספרים היקרים בספר החתום, ולבלתי היהום. כנושא ספריהם" אין הבני, הלא תמצאו באלה דבר זבור על אופניו איש איש על דגלו, הסימן H הוא מכ"י המכורגן, ועליכם לחסיף דעת וישמעו הכם וויסוף לך.

עיר טינכען מקום תחנותי אדר שני ויכ"פ' מישינה איב"א ליכ"ם.

יצחק לאפט.

Prof. Dr. Steinschneider in Ers und Gruber II 31 S. 61.

Allgemeine Regeln über die meisten Geheimnisse des Pentateuchs und Erläuterung des Sinnes (oder Zweckes) der scheinbar überflüssigen Erzählungen in demselben, eine weitere Ausführung dessen, was Maimonides in Moro III 50 angedeutet hatte. Auf dieses Buch bezieht sich Kaspi offenbar am Schluss des Kommentars zu Ester wo er über den Endzweck der in letzteren enthaltenen speziellen Erzählungen der Weitläufigkeit ha'ber Nichts bemerken will. Maimonides habe nur wenige Andeutungen gegeben, er selbst aber diese Aufgabe durch den ganzen Pentateuch in einer Weise durchgeführt, dass den Einsichtigen leicht die Anwendung auf jedes andere biblische Buch machen könne.

Ein Titel wird aber nicht angegeben¹⁾, er bemerkt im Kataloge (ק"ט), dass er diese Arbeit vor 20 Jahren nach der Rückkehr aus Egypten unter dem Titel «Buch der Geheimnisse» begonnen, nunmehr aber nach seinem Namen umgenannt habe,

Siehe meine Edit. I עשרה כלֵי כסף XXII. (1)

es scheint sich aber, unter letzteren Titel — den er selbst gebraucht — erhalten zu haben, wenn auch das Zitat in Johanan Allemanes Kommentar zu „*שיחש*“ unecht wäre, worin der Autor bemerkt, dass man oft über früher verspottete Dinge eines Besseren belehrt werde u. s. w.

בשאלו עתה את כבוד האדון החכם הנعال דקי קוליי, לרעת מאי אין ה'תוא'ה טירת כספ' אקספורה, כבדני בדרבי היקרים הללו, אשר אהנים בו לאטן הקויאן.

ב' ח' יומ' ו' כ' ש' טבת תרכ"ה אקספורה.

לכבוד יידידי!

זה שלשים יומ' לא הייתי בעקב'H הסטרום ע"כ לא יכולתי לחקר על עניין שאלאך מאי זה פקום קיבלנו המכ' טירת בספ'. והיום שבתי לעבודתי ולעטלי, והוא ראשית דרכ' לחשיב לירדי תשובה. המכ' הזה ששטו טירת כספ' קניינו בטחיר', מיד החכם שוזחה' צ'ל, וזה היה בשתנת 1888 לפראט נוצרים, ליפניך איננו רשות — נראה לי — בראשיתו שחיל בשתנת 1890.

בצאת ספרק חדש לאור הללו תשלח לי, ניכ' ב' עקסנפרלי, אחד לטעני, ואחד להברוליאנו ואני אשיב כספי بعد כספונ'.

A. Cowley. ושלום והצלחה טברך ומכברך

Sehr geehrter Herr Last!

Ich gratulire Ihnen zu dem wertvollen Funde von Kaspi's⁽¹⁾ und sehe mit Spannung der Veröffentlichung dieses wichtigen Werkes entgegen. Selten ist es bisher einem Forscher gegönnt worden, fasst alle Schriften eines Verfassers zu entdecken und zum erstenmale herauszugeben. Sie haben das seltene Verdienst gehabt, uns einen der wichtigsten philosophischen Erklärer der Bibel wiederzugeben, und in einer modernen wissenschaftlichen Ansprüchen genügenden kritischen Weise. Möge es Ihnen vergönnt sein, die Frucht Ihrer rastlosen Tätigkeit zu geniessen.

Hochachtungsvoll ergebenst
M. Gaster.

London 18 Juli 904/64.

⁽¹⁾ עוד לא ידעת ולא שמעת אドוני החכם היו מטה שhortatii

לחמו, לעמל ולהיל נס המצרף לבספ' הללו תורה ותשמה!

I have much pleasure in heartily commending M. Last's new book. It is a matter for congratulation that Ibn Kaspi's interesting works have found so capable and conscientious an editor. Both for this and his past labours M. Last deserves the gratitude of all friends of Hebrew literature.

G. Margoliouth.

British Museum, London, July 19. 1904.

Herr I. Last, der durch die Herausgabe von Kaspi'schen Schriften rühmlichst bekannt ist, erwirbt sich ein neues Verdienst durch die Herausgabe der beiden Pentateuchkommentare desselben Verfassers. Der Unterzeichneter hat sich selbst davon überzeugt, mit welch treuer Gewissenhaftigkeit und unermüdlicher Geduld Herr Last sich seiner ihm ans Herz gewachsenen Aufgabe widmet. Die Bibelkommentare des Joseph Ibn Kaspi, welche eine Fülle geistvollen Anregungen enthalten und von nicht zu unterschätzender Bedeutung sind, verdienen im Kreise der Freunde der jüdischen Litteratur die weiteste Verbreitung.

פורים תרמ"ה.

Rabbiner Dr. Werner.

נֵם יְהוָה וּבָרָה. משנה אשכ' ל' אדרוי ה' רב החכם, ולעישיך עזק, שׁוֹשָׁנָה יעקב שמואל
בעשוה ציק חסיד, כי דאנטס ודרשות לשלומי ולטוממי בכל עץ, ה'ת'יב'ה ז' ליטומיס!

Herr I. Last lässt soeben die weiteren Werke des J. Ibn Kaspi erscheinen. Wer mitangesehen, wie der würdige und gelehrte Herausgeber auf der hiesigen Staatsbibliothek mit aufopferndem Fleiss und seltener Gewissenhaftigkeit seiner schweren Aufgabe gefrecht wird, der wird sicherlich mit mir wünschen, dass er für seine anstrengende und verdienstliche Tätigkeit reichen Lohn ernten möge. Die Ansichten Kaspis sind nicht immer einwandfrei; manches ist sogar anstoss-erregend. Doch hat der Herausgeber soweit ich sehe, an derartigen Stellen die masgebende und besserbe-gründete Ansicht anderer Autoritäten stets angeführt.

יְהוָד וְאַדְרָר תְּרִמְמָה.

Dr. H. Ehrentreu.

אמר יוסף סוד יי' ליראיו ובריתו להודיעם, והוא הברית אישר בסיני השמיטים, אישר דרכיה דרכי נועם, כי בעמדת על סודותיהם, יעדתו על תכונת אטרותיהם, וכירו פלאות סגולותיהם, יתעלח ויתהלה נוטנה, אשר בטעוב חשבל הכנינה, ולפיכך הנבראים הביבה,

ואמנם אחר זאת החקῆה וההודהה לאל אומר כי כונתינו בזה הספר להעיר על ביאור אלו הסודות אישר בתורתנו, שקראותם הכתינו זילן¹ סטור תורה, אבל סדר הבאור הזה יהיה ברשיות נסתורות לנו אפשר ישנוך בזה הספר קצת דברי שאור ספרי הנבראים ואם עוד ניחד ספר אחר להם, וכונתינו בזה להעיר על מה שבא בתורתנו טעם ונכל זה מפנו להסתירה. ועל כל זה קראנו ספרנו זה ספר הסוד ואנחנו הלקנוו לשני המאמרים.

המאמער הראשון יכול הדבר בעניינים כללים.

והמאמער השני בעניינים פרטימם כמו שתכחאה, ומהאליהם אשאל להטעיש שגיאותיו, והוא יהיה אור לנטיבותנו.

המאמר הראשון בעניינים כללים.

פרק ראשון. רע תחלה כי מה ישיכלול ספרנו זה אינס דברים קלים כפירושו אבן גנאה ואבן קמחי זיל וכרוב דברי אבן עזרא זיל, שכונו מה שכנו, אבל מה ישיכלול בזה הוא חברם עמוקים וחמורים מאד יסודם ספרי החכמת העניות. וזה וזה המשפט יותר ראוי בחכם פנוי, אבל אחר שהחכמים ממענו לא יעשו זה, לא מצאתם בעצם שאעוזם זכרית מה ישיראה עצמן,ומי שקרה ספרנו זה ויכינהו וכייד עטקו יבחן אם הטעיות בדבר ולאדם שטוב לפניו יתעלח הבהירה.

ולאחר זאת ההערה אומר כי התורה הקדושה שלנו נחלקת תחלה לשני סוגים עליונים. הסוג האחד מה שנזכר בה מספור

¹) חנינה יג. פסחים ק"ט. אבל לא סתמי תורהך סתר לטו לזרול.

והנדה שהוא אומר גוזר. וזה נני מה שנזכר בה מצוין ואזהרה וככל מה שאנו אומר גוזר, והשניהם אלה מהם מצוה בסתם, ומהם חק ושם משפט ומהם פקידים, אבל הראשון לא נתבארו בדברי דוד ושלמה שמות טיניו, ואם הוא בלי ספק נחלה לטננים ובאים כמו שיעז זה מי שיבין המאמרים, ואתנם ד' בדבריהם בשם טנו והוא שם אמרה כמו שאמר דוד בלבבי עפנתי אטרתך (תהלים קש יא) כי הפטורות העמוקות וסתורי התורה וכו' שהם כולם נכנס תחת זה הסוג.

וכבר ידוע מה שהפלינו הכו"ל לנאותינו על הסתור אליו הפטורות ואעפ"י שאמר דוד תען לשוני אטרתך (שם קי"ט קע"א) אין בינה סתירה. כי לא כוונו ז"ל למונע הריבור לנמרי אבל מחויב הריבור בהם בנתנאים כפי המקבלים ועל כל פנים לפי סדר הריבור רצוני ישיחיה הריבור בהם מזogn מן הסתור והגלו ונום הסתור יהיה גובר בו.

והנה כבר ידוע כי תען ובין זהו הפטור מתרתנו, רצוני סוג האמרה כי החשבו שבכללו או יותר או קליפות או מילוי דבדיחותא, כספורה דברי וחוטים למלכי ישראל או מרי ופרם שיחסבו ובאים כתו זו זאת המתחשבה בחגדות התלמוד, וכבר נתפרנס מאמר מנשה הרשע¹), וכן אמר דוד אמרת הי' צורפה מן הו גו' (תהלים יח ל'א) ריל כסוף הצרוף שאין בו סיגים, וכן אמר מן הו לכל החושים בו, וטעם מן מגין וועור לדוחות נזקים רבים אם נזקי הנזק אט נזקי הנפש, ובכלל אין בתורתנו הקדושה ספרו שלא יהיה תכליתו לשילוטה החבל²) כמו שנבאר עוד ולכון בצל זה שלמה בן, ואמר כל אמרת אלוח צורפה גו' (משל' ל'. ה') אבל הפליג תחלח בספר חסרון עצמו בהיקש אל מיסיד התורה הוא טרשעיה שכטבה על פי יי', וזה כי לפי דעתינו תיאר עצמו תחלח בשחווא חכם גדוול וזה הווראת שם אגואר ונתייחס לאביו שקבץ דברים נאמרו בروح וקרש, והוא מה שכלל ספר תלמים, וזה בן יקח המשא³). ואחר תאר

¹) סנהדרין צ"ט: מנשה בן חזקה שדוחה וושב ודורש בתגדות של דופין: וכי לא היה לו ממשה לכתוב אלא ואחות לוטן תמנע וכו'.

²) ובמניין חי' פ' נ': דע כי כל ספרו שתמצאוו פטור בתורה הוא לתועלת הכרחית אם לאמת דעת שהוא פנה מפנות התורה או לתקון טעהה וכו' ועיין פערלעם בספרו על הרשב"א דף ח'.

³) ועיין בז' "עזרה כל' כספ' ח'א עמוד 126.

עצמו בשחווא, עם היותו חכם גדול הנה הוא לאַה מהשיג העניים העמיקים מאר, ואם הם בכח ובאפשרות לשלל טין האדם להשנים, ואולי גם בשכלו הוכן²), אבל אין בפועל עתה והוא אמרו: נאם הגבר לאיתיאל ואוכל, וככל שם לאית אל להחות הלאות גROLה וחזקה עם שקדיו וככלו פעמים רבות לחר אחר השנותם.

והנה ידוע כי אמרנו יכול ואמרנו אפשר הוא עניין אחד. ואחר זה נתן טעם להיותו בזה העניין כי כבר אנחנו מאיש ונו ר' ל' מה שבຕבע שעיל האדם להגעה אליו, אשר אין ספק אצליינו שמשעריה הניעו לזה החכלית האחורון וממשיו יוכיחו, لكن סיפר שלמה בעשי משה הנבאים ואמר: מי עלה שמים וגו' ובכלל סיפר סוגים עליונים מנפלוות פועלותיו שככלו במה שככלו מן הנמנעות בתכע, ואיל יטען טוען עליינו שמשה לא עליה רק אל החר²) כי הנה כתוב כי מן השיטים דברתי עמכם (שםות כ'כ'), וכבר קדמ: ומשה עליה אל האלהים (שם יט נ') ובמה מקומות כתוב בס שמשה דבר עם השם ולא ביאר באיזה מקום, ובכלל אין זה טעה רק מפתאות, אבל אין ספק שמשה היה עליה לשיטים שהוא פלא גדול ונום יורד משם תמיד להנחתת אנשי הארץ ולטודם, עם היותו שוטר עמו שליטותיו שהיה משיג בעלותיו שהוא פלא גדול מאוד. ואין ספק כי שהוא פועל ברוח ובכלל ביסוד הארץ וכן ביסוד הטמים פועלות כרצונו רוכם נכונות אצליינו עד שהוו הפעולות החם על דרך מישל דברים נטמעם באסופת הרוח בחפניהם, או לצורו הטמים בשמלה, כאלו היה האויר فيه הכבשן או סולת, והוא הטמים מור או כסף, ובכלל עשה באלו היטודות כרצונו כמו שטבוכאר בפעולתו, וכן היה מפלאותיו שהקם כל אפסי ארץ וזה טבואר.

לכן אמר אהז: מה שמו ומה שם בנו כי תרע, כיוון באמרו ומה שם בנו לשאול מי הוא זה שכא אחריו שעשה במשיו כאלו אמר מה שם וזה הפעול הנכבד שעשה אלה הפעולות הלא משה ע"ה, ומה שם האיש שכא אחריו או שלמד ממעשיו הגידו אם תרעו, ולא חשש לבאר שמו ע"ה כי הוא מפורהם אצליינו מצורף לטה שטנק לו כל אמרת אלה צופה ווי שאל הפעולות נזקו ונתקטו בתורתו

²) H הוא כן.
²) סוכה דף ט.

בפטוג הופיעו שיכללוו שם האמרה כמו שבארנו, ובעבור שכאמרו שהיא צרופה הוא מחייב שאין בו מותר, עד שאין ראוי לנורע טנו דבר, וזהיר אח"כ על החוספה ואטר אל תוסוף על דבריו, פן יהיה אותו המוטסף כוב, ונכל דרכו כי עניין המעשה יורה על עניין העשוה, ולכן מי שיבין כלל תורתינו הקדושה יאמין שטרעה אשר היה אדון הנכאים קלה טעם השם ית' או טן הטעים שהכל אחד, ולא יסופק להיות משה מניע לנוקודה الأخيرة משיליות שביל מן האדם, שזאת הנוקודה הוא תכליות השלימות האחורי משיליות הנכואה וכחותו ע"ה בזאת הנוקודה טסר לו היטר, שהוא הiscal הגמור תורה הקדושה, ולא נפלט מזה איש, לא פטוק ולא מלא כי המעשה כמו שאמרנו יורה על העשוה כתו שאמר הכם: כתוב אדם עיר נاطן לשבלוי), לנין היתה תורתינו עדות נאמנה שהיחס נתנה לנו כתמי"ש: עדות זו נאמנה מהכימת פתי (תהלים יט ח), רוצח, שהתרורה היא עדות נאמנה לשם ית', כלומר, תורה על שלמותו ושהוא מatto יתברך ותחעל.

פרק שני. רע שבונתנו ל��ער דבונו תכליות הקוצר כי אין ספק לכל-תשכילה כי הקוצר בכל דבר הוא מהכחונה²) דטובה כמו שטבואר זה מכותות תורתינו הקדושה עם הפלמת כלותה עד שעוזבה זכירות טינים ואישים אין תכליות לטספור להזותם נכללים בכח תחת הסוגים הנזכרים בה בפועל אישר גס זהה נמשך חמורה והשלם ישיטו כשת רבו בספרו המכונה משנה תורה, וכן נלק' אנהנו זהה הרוך ונקצר מכות ספרנו בכל יכלתנו, וזה נעישה בשני עדדים, האחד שנשימור זוכירות מה שקרם לוולתנו, והאחד ישנער פאדר מה שנחדרשו, וזה כי אין רצוני זהה הספר ולא בזולתו ישאהיה מעתיק ספרים או מגניב דברים אבל פונתי בלבד לחידש עניינים. ואמנם אפשר שאורמו על מקומות ספרי זולתי רמזיות קשות לעיר הרואה שיקחו המשם, וזה אם במה שקדם לוילתי שהוא טוב בעניין ואם במה שיראה לי הלוופ, ובאמת איינו נמנע מהותי טיחם לעצמי קצת דברים קדמוניים זולתי, אבל אני נשבע בחזי העולם שהקדימה והוא נעלמת מני עתה ואין חיב עלי להעיר קול בכל פאות האקלים אם נאמר או נכתב כבר מה שיעלח על רוחי, ידי לי אם נשמר מכתב מה

¹⁾ דובר אדם מעיד על שבלון, ספר ההבטחה.

²⁾ מהבחורה.

שידענווهو שנאמר או נכתב על יד זולתנו, וענין זאת השמירה הוא אחד מן הרכבים העוררים לכונתו בקיצור ספרינו, גם כן כמו שאמרנו נזכיר מאר מה שנחרשו, וזה לדעתנו כי החיים קצרים מאר מאר רצון השם ית', ואנחנו נקצרם עוד מצדנו וברצוננו אם שנטית עצמנו ולא עתנו לרוב שניאותנו, אם שנוציא א Katz יתינו לבטלה ונולד ריב לכהלה, עד שיטי שנותינו שהם טבעיים לנו באפשרי על הרוב, וחמש שבעים שנה די לנו אם נוציא מהם בהכרחי יום לשנה, עד שנשמר כאשר חיינו שבעים שנה אם שטנו בהם בהכרחי שבעים יום, ואחר שכן הוא האמת, אין אחדר ספר בשבעים כרכים או אף בשבעים קונדרסים, ודי אם יהיה שעורו שבעים עליון עולים למנין שבעים ימים.

פרק שלישי. אחר שהתניינו עזיבת מה שקדם לחולתנו אין ראוי לנו שנגייר החטאים בטה ישבא בתורתנו מסוג האומר הכלתי גוזר, רצוני למיניו כלם, כי המורה זיל שביאר זה בספרו קצ'ר מאר כזה והוא מה שכלל פרק חמישים חלק השלישי מספרו יעוץ שהוא דעדתו, אבל אף במה שנכלל פירושיו בספריו מטאטרי התורה הספריות אפשר שדבר אני עליון במקומות רכיבים כישראח אעלנוו חלפו כמו שנזכר תמיד בספרנו זה.

ואמנם במה שהניח הוא בטעמי המצאות אין רצוני לדבר בו כי די במה שכותב זיל, אבל שראה אני בזה לרומו על עניין אחר אטר הוא זיל שנעלם ממנו טעמו¹⁾, והוא עניין שלחן ולחם על לי כי יראה לי²⁾ שהיה להסידר מעטנו אמונה שאר העמים המכינים לאלהיהם מאכלים ומתקים כמו שכותב בספר יוסיפון³⁾ כי ביטם הקדמוניות היה בקצת המקומות נעבר אחד והוא הכותרים אומרים להחתן שהיה אוכל ושותה והחטן יתנדבו להביא מני מאכלים ומשקים והכומרים אוכלים הכל בחعلם מבני אדם, ולכן לפי דעתם ספרה תורהינו על האלוות חם אשר חלב זבחתו יאכלו ונוי (דבאים ל'ב') לה) וכן כתוב העורכים לגר שלחן ישעה סיה י"א) ולכן ציומם במו"ג פ"ז משלישי: אבל השלחן והיוונו עליון להם תמיד לא אדע בו סבב.

¹⁾ ועיין במנורת ב"ק עמוד 101: עיט שכתבתי זהה טעם אחר בספר חזון.

²⁾ וזה הוא לשון היוספין ריש פרק ג', וכמו זה "הבעל בבלאי" הנמצא בין Apocrypha.

שיכינו חישלון לפני יי' והלחם עליו שבעת ימים שהוא הקפ' אחד לא ארוך ולא קצר, ופרטמה תורתנו שהכהנים יאלוחה הפק' שאר כהני העבדות הרעה, זה הוא דעתנו חז'ם, ואני חרד וחושך עצמי להפלा מה הוה הדרבר שמנע הטורה זל מלוטר זה.

פרק רביעי. אל ייחסוב אדם ישיהה סתייה באמנוננו בעשותיו פירושים בספורי התורה זולת מה שפירשו רבותינו זל, רצוני בחלק האומר הגוזר לבדר, שאין בו מציה, אכל זה מותר לכל אדם כמו שראינו אבות שומריו התורה עשו כן כמו המורה רבינו משה זל וכן רבנו שלמה ואבן עזרא, וכן נניח פעמים רבות דעות הלוקות מדועות רבינו משה זל¹) ומדועות א"ע ומדועות אבן גאנח זולתם הכתמים גדולים רבים ונכבדים אין לי ערך כלל לערכם, אמן איז' נחותי מדרכם, מופת על סכלותי וחספני, אבל המופת האמתית עלי' היה כאשר יאמת טעתנו, וכזה ישתדל כל משטרל ואו יהוה אהובני ואדוננו, והנה אילו ידעו בני אדם עצם ויברו נפשם, ידעו כוחות הנפש כלם וידעו כי השכל במין האדם אינו בפועל תמיד ולכון החשניה מהויבת לכל אדם ולא יפק איש, אבל החלקה שבין האנשים הוא בפחות ויתר, עד שטערעה ארון חישלים היו שנאותיהם מעותם המספר כמו שנכאור עוד, ודין' בו כסות עיניהם לכל שינה ולכון אפשר שהשלם הגדול יהיה נעלם ממנו בעת מה דרבן אחד הוא ירוע אצל זולתו שהוא למטה נמנ' מאד פאר, כמו שהיה מכואר בעצת יתרו למשה ארון החישלים, וכן בענין אחרון על אכילת החמתת וכתיב וישמע משה וכו' (ויקרא י' כ') ואין זה צרי' לטיפתיהם כי זה מכואר אצלינו תמיד בחוש בטלי' דישמיא ואף בטלי' דעלטה.

פרק חמישי. אע"פ שדי כמה שבא בספר המורה זל בענין' המצוות ראייתי לזכור בזה רמזיות קצורות לנפות צפון לבנו, ואומר כי אחר שהונח שהמצוות שלשה סוגים, והם מצות הלב ומצוות הלישון ומצוות המעשה, ראוי לנו שנדע כי שלישתם הכהנים לנו, וראי' שנדע עם זה שאיןם במדונה אחת, אבל שככל העיקר הוא סוג מצות הלב, והשני סוגים האחרים הם לנו בעכוו להרגיל ולהזקירה, וזה כי מבואר שנתנה התורה בכלל לנו טין האדם²) לא למלאכים ולא לשאר בעלי חיים, אבל בכלל בשלשת סוגיה נתנה לנו האמצעיים בין חמלאכיהם ובין שאר הבעלי חיים, כי אלו הינם מלאכים: גטורים

¹) H. "מדועות הר' זל."

²) ועיין כל זה גם בס' דמוסר פ' אי' – ד'.

היה די לנו במציאות השכל, ואלו היינו בהמות גסות לא הגינו לנו מציאות, והנה מבוואר כי אנחנו בעלי שכל אבל פעם בכח לא בפועל תמיד כמלאכין, ולא נעדרי הכח בשאר בעלי חיים עם היותם קצחים בעלי, לשון ובעל מעשים, שכן מבוואר לחכמים יודע הפילוסופיא כי כלל תורהנו עם כל פרטיה ובפרושה המקובל טרבותינו זיל, אין בו דבר שלא היה בו תועלת לשאלת השבל באחרותו, ואם שאפשר שיש בנה חלוף מעט בקצת העניינים מצד האישים או מצד הזמניהם או מצד הארכיות או מצד הדתו, אבל אין החלוּף ההוא ורק בין פחותות יותר בלתי יצא מגרד המשן, אמן לא בינו תועלת וכברח מזויות הלשון והמעשה אלה הנערו ממחפליוסופיא להיותם בלתי עוטרים על חכמת התבוננה המוריה טבוי המזיאות כליה, ובפרט טבוי אכרי האדם וחלוף כוחות נפשו ולבן הפילוסופים הם לבדם יודעים בכלל כי הלב עם היותו השור לא יהיה לו קיום בזולות שאר האברים משרתוי, יידעו שם ישיג הקור לפך הרוג נזוק הראש, וכן יחו אלו המשלימים יותר מדקרים במציאות הלשון והמעשה מזולתם, לא כמו שיאמרו הסכלים החטוניים¹) שהפלוסופים בינו שבחי התפללה שהוא האמת, כי יי', לפי שעם, רצוני הפילוסופים בינו שבחי התפללה שספרום רוזל, ובינו מה שאמר אפלטון עם אלהו הוא מדבר²), ומה שאמר יוסיפון על דניאל כי התפלל עם נס את הגדרה טיר כל שכן שאלו לכידם בינו מLOT התפללה שלנו המטודרת טיר הפלילוסופים הגנדיים אנשי הכנסת הגדרה, ורביהם יכחו למי שבינם ואם הם טענים, ובכלל אומר אני כי אין מדרך שלם במציאות הלשון והמעשה כמו הפלוסופים מבני עמנואם נמצאה, וכי ד שלא אומר זה על צד מלייצת השיר או על צד ההמשך³) לדת היהודים, רק יבאי אני לזה חפצי לומר האמת מעד מה שהוא אמת, אבל החthon יטה לחשכם כפלוסופים, מי שאין לו חלק כלל בפלוסופיא, ובוך היהודע.

פרק שני. אחר שהתרענו ונלנו יוישר לבנו באמנות כלל תורהנו הקדושה, די לנו בזה הודה לטוביים, וחילכה לי שאנה עצמי ואננו בדעות בשאותה שזה יועל לנו להנצל משפט לשון ודעת

¹⁾ ועיין בז' נס במשלוי אי עכ"ב ח"א עמוד 17–16.

²⁾ יוסיפון מאמר ראשון פרק ט זול: כי ג' פעמים ביום היה דניאל מתפלל אל השם ומודה לאלהיו, כי המתפלל אל השם הוא מדבר ובן

³⁾ H. "ההמפר".

עם, אבל יודע אני שככלל ספרי זה ידברו כי רכבים למכות רכבות, ובפרט חשוב שיקורה בדבריו מה שטיפר הטענה זל' במאמר תחית המתוים¹) שקרה בדברו התורה עצמה, וספר על עצמו שורבים יחסית דבר נמצא בדבריו שאינו נמצא בהם, ואני אני חושש בזה אך בתנאי שאחיה אני מסכים עם האמת, כי אומר אני, כי בין כתוב שאין נפשי ענווה כי אין רצוני להראות²) לכל בני אדם, לבן כתוב שאין נפשי להסבירים לדעות קצת הפילוסופים כדי שאחיה חכם גדול אצלם ונחשב טבלם, כך אין רצוני להשכים לדעות קצת בני המוני עמננו כדי שאחיה נכבד בעינם וספרנו זה יהיה חביב אצלם, וכבר ידעינו שבני וטכירוי כי לא השתדלתי מימי להראות²) לכל בני אדם, מאשר אין רצוני לקבץ בין שני הפליטים, ואני יורע שבכללים משליכים וסכלים, וגם הסכלים הם הרבים, כמו שאבנינו המוגנה רבות מאבנינו שם ופטרה, לבן היה מנהגינו מעת החברה עם בני אדם עד שנשמרתי מאר מעשות או דבר נכוןות, וזה להתחנני על חסרון השנתי ממה שלטעה מתנו, ולא אתנחים כל ליתרוני על הסוסים והפרדיים, ולבן היה מנהגינו עם בני זמני כמו שיעשה האיש שיקום ממשכו לעשות מעשה מן המעשימים בכיתתו ואני נר אתון, כי יקח לו הפתילה וילך לו אל אפר הארץ לבקיש אם ימצא שם נחלת או שכיבב איש, ואם היה שימצא דבר ידליך פטילתו, ואם אין יניח האבר במקומו וישוב לשכוב על משכבו, בן נהנתני אני כי הייתה מהפץ וכודק אחר בני אדם, ואם יצא בהם שכיבב מאש דת האמת לפי מה שאני מסכים עליו אטשך עמו בדברים, ואם אין אפטר ממנו בשלום ואסנוור הדלת בערד.

ואמנם בטה שאחבר עתה בספר אשר אם יחוּדר הנה יהיה טובן לכל אדם אם הנון ואם בלתי הנון, הנה כמו שקדם לנו יבואו דברי במיין חסוד והחותר עד שם אהיה מגלת טפח אהיה מכחה ארבעה טפחים, וזה עמל גדוֹל שאין כמותו אבל בן צרייך לפי שטבע העניין בן הוא בעצם לא יובל איש לדבר, מצורף להיות כונתינו

¹⁾ שם בחתולתו זל': והנה אירע כיוצא בדבריו השם ית עצמו בחפago להורות אותנו שהוא אחד ואני שני לו, אמר לואת הפנה שמע ישראל לנו והם הביאו ראות מוח הפסוק עצמו שהאל ית הוא שלשה וכי בגין מביא דבריו בעקרים מיג פכנ.

²⁾ H להראות.

³⁾ H להראות.

ולונת כל מחבר ספר להועיל ל佗ים והדרבים הנכבדים האלה חזק, הוזהר עצומי הבחרות, לבן יפזרו הראות ויזיק וזה אל הרואים עד ישאפר שיכחו עיניהם, לבן אשים על פני רוב דברי מסזה כדי שלא ייקו ויהיה באפשר שיעילו, ואם על כל זה אפשר שיזוקן, אבל יהיה זה לחלי העינים, ואולי אפשר לחליים שיראוணגדם דברים שאיןם נמצאים שם, או יראו בענינים הנמצאיםணגדם חילוף מה שהם עלין. וכלל הדבר אני על כל פנים מהבר הדברים כפי מה ישאני מסכימים עליהם שאחשוב שהוא האמת, ואם איןנו כן, אני טבקש מכל אדם שישט כל מעסקייו ומטרdotיו להסביר עלי, ולטעון על הנחותי בטרם אלקח, אבל בטענות מוגבלות מורת הסתייה מתקנת המלאכה כמו שראו לי מי שיודע לדבר, אך אם בזולת טענות כאלה יתחיל להכחוב דברי לאיזה סיבה שתהיה אין אני היישש בזה.

פרק שביעי. ובין מבני אדם מסתיריהם סודותיהם כדי שלא יידעו מותיהם, והרואים יחשבו שהם יידעו נפלאות עצמות, וזה דומה אצל לעניין האשעה שהוא תפtier נבלתה כדי שלא תראה חרפתה והרואים השוטטים יחשבו שהוא טמנה לנודל העניות, אטנם החכמים שהם בעלי השכל יעדטו על העניינים כמו שאמר הנביא על משל האשעה ועתה אנלה את נבלתה ונוי (חוושע ב. יב) והורתה לה בטקומות וביט, لكن ראיינו אנחנו לננות מצפוני לבנו כדי שידענו הכל מסתרי דעתנו לפניו מותנו, אולי יועל לנו, כי המשגינים ממנה ישכילנו ויישבנו מדרכנו אם הוא רעה ותהי משכורתם שלמה מניתן חכמה.

ואטנם בווך הידוע צפון (^{לכ"י}) כי אני חושד ורעני תמיד, וכל שבן כמה שאניהם חלוף החכמים המפורטים הקודמים, לזכרי תמיד מה שצונו המורה זל שלא נתihil להאמין דבר אלא אם בא מופת עלי, או לרוחות דבר אלא אם בא מופת על סותרו, מצורף

¹⁾ בתולדות יוכ"ז שכתבתי בעשרה כלי בסוף XVII הבאת הדבריות הזרקים האלה — בלתי שלימים — בשם רוי אלמאני בספריו השחק שלמה ועתה עני ועניכם קוראים בכדים הראות הדברים האלה במקורה, ונסתלק בה הנטפק שנסתפק בו ראש המדברים הושיב *„Wenn auch das Citat in J. II. 31 61“* שיר השרים Allemanos Comment. worin der Autor bemerkt, dass man oft früher verspottete Dinge eines bessern belehrt werde u. s. w.

למה שנטיות פעמים רבות בעצמי ובזולתי שיקרה לנו בתחילת נערותינו עניינים רבים שנכזיבם וכצפוי נבא ביטים נחיזקם, וכן הפק זה, וזה אף בטלי דעלמא, אף כי בסתריהם ובדבריהם הנעלמים, וזה לסכות רכות, כי אפשר שהודיש חיטים ירו לנו, — כמו שאמר החכם — מה שלא עבד על לבנו, או אפשר שיזידך שכלנו, או אפשר שיתחרשו לנו ספרים או מטלדים¹) לא הוא אנתנו בימים הקדומים, כמו שקרה לי בימי נעורוי שחייבי מלויג בטה שנותש שט בחטוננו, שאין טוב להסתכל בטראה בלילה, עד וזה כמו שנה ספר ליאחד מחשובי ארצנו בקי, בלשון ערבי, שמצוות כתוב בספר ערבי טנדולי החכמים שהחבטה בטראה בלילה תולדיר עיות חפה, וכאליה רבות אין מספר לגרידות, יעלם עניינים ממנה בעת מה, ויראה לנו אח'ך, וכן ואוי לנו ולולתנו שנבין לאשורנו כמו שאמר החכם: וערום יבין לאשורו (משל ט"ז). פרק שמיני. אל יאמן אדם בשקר שיוכל לעמוד על ההנחת דברי תורהנו ושאר ספרי הטקרא בזולת הקורתה היועה במלאת הדקדוק ומלאת ההגינוי, וזה מה ישאינו ציריך כיור למי שידע גדר כל אחת מהן, וכי ספרי הטקרא כלם מהוברים בלשון מורכב מגוירותות שונות בספרי החבע והאלחות עד'ם, וטספינו זה יתבادر וזה העניין כיור שאין בו ספק אף לנוטלי מחלב, אבל בני זמננו ינהנו עצם וזעם, שייתכן מטלאהה לטלאהה כאלו הם מדרניים על ההדרים מקפאים על הנבעות, ויהיה אצלים קריית ספרי המלאכות כטנהג קריאותם ההלל שהוא כידילוג במקומות, וזה סכנות גמורה, כי טוב לכל אדם שהיה אמן חשוב בטלאהה אחת מהוינו פחות בשתי הטלאות, מצורף לה, כי פרטיו כחות נש האדם מתחלפים אם במשם המעשי, אם במשם העיוני ולכן יש מוכן לדבר אחד, ואני מוכן לדבר אחר וזה מבואר במעשי, עד שבתחלת הביראה בהיota שני הักษים בעולם לא נתחברו יחד בטלאהה אחת, אבל: וכי הבעל רועה צאן וקין היה עובד אדמתה, וכן העניין במשם העיוני עד שיש לאיש איש הכנסות מיוחדות בטבעו לכן ראוי לכל אדם לנשות טבעו בהכנתו, וימשך למטה שטבעו נומה אליו, ואנחנו אחר שנשתדל להבין אל הילודים הדברים, ראי שנשתדל להבינה

¹⁾ H. "למודים".

אותו הדבר על ישר תקון מלאכת הדרוק וההণין, ואין ספק שמי יודע לדבר, וזה מה שאין צריך ביאור.

פרק חשייע. ט' שידע מלאכת ההגין יעדוד על בחינת השמות הנפרדים וכייר במלחה אם היא עניין בלבד או עניין אישי, ובכלל יכול לומר מה שיקיפו המאמרים המונחים, וכשהשנתו זאת ישיג שדרברים רבים נמצאים בתורה שלא יעצם זולתו, ערום טלאכת ההגין, וחתול בויה, כתיב בתורה: אל תשקצו את נששותיכם, ואין כתוב בה אסור לאדם להשחות קרבין^{טז}), ווזל בארו שהוא בכלל אל תשקצו (מכות טז^{טז}), וכן כתיב בתורה ועשית מעקה לנגר, ופירושו כלל לכל מכבשיל, וכן שנדרו המורה זיל^{טב}) שהוא להטיר המכשלות מכתינו, וכל הדברים ראי לען שנכנית חמיר בכל פרטיה התורה אם בסוג חבלתי גוזר, אם בסוג הגורם במאמריו ובמלותיו, עד שנכין מה היא סוג ומהו טין ומהו איש או נביין המכון, רק נשמר מה שצנו לא תוסף עליו ולא תנרע ממנו, כמו שפרשנו המורה זיל^{טב}) יבקש במקומתו וימצאם.

פרק עשירי. דע כי אין מספר לגרדי הטילות שלא יבינו האנשים, להיותם ערומים מלאכת ההגין, ואני מזכיר בזה שני שמות בלבד, והם שם מופת ושם פלא, וזה כי המננו ייחסו שאלו חסני שמות, לא יפלו לעולם רק על פעול אינו מצד הדרך המכני, ובאמת אין הדבר כן, ואין אני אומר שהחשים או שלחו בטעות לא יוכל לשנות הטבעים ולעשות בנמצאים בראינו אבל אומר אני כי יש מופת ופלא כייאמר על דבר אחד, אין מהיב שהיה אלו הדבר העשח חיין מן הטבע, אבל שם מופת מונח על כל ראה שתעתישה לאמת דבר כדי שיאמין בו המתמן, וזה כי החכמים חילקו המופת לטינים, כי טמנו מה שהוא מופת מציאות וסבה והוא הנעשה מדברים הקודמים בסבה, אמרנו: בזה הבית עישן, והטופת עליו, לפי שהוא

^{טז} ר"ל נקיין וכן H.

^{טב} בס' המצוות מצוה קפ"ד: הוא שצנו להטיר המכשולים והסכנות מכל מושבותינו וכי והוא אמרו ועשית מעקה, ועיין ברבנו בחו"ש.

^{טג} מונ' חינ' פמ"א כי כאשר דע הדש"ת שמשפטו ואת התורה יצרכו בכל ומן לפיה התחלה המקומות והחדושים, ולפי הנראה מהענינים להסביר על קצמת ולנווע מקצתם הזהר מן התוספות ומן המנערות, ואמר לא תוסוף וכן כי דוח זה מביא להפסד סדרי התורה וכו'.

אש, וזה יקרא טופת בסתר, ויש ממנו מה שהוא טופת מציאות בלבד והוא הנעשה מהדברים המאוחרים בסתר, כאשרנו בזח היבט איש, והטופת עלי, לפי שבו עשן, וזה יקרא טופת ואות, או אות לבך, וזה בין באמרו: ונתן לך אות או טופת (דברים יג ב') כי זה כתוב על נביא השקר, וחילתה שיהיו אותן האותות והטופתים בעניינים חזין מן הטבע, ואם יראה כן לרויאים להיותם ערוצת טיריעת טבעי המציאות, כי אין ספק שהعروתיים מתחכמת הטבע, ייחסבו דבריהם רבים טבועים שהם דבריהם נפלאים, אינם פשעות הטבע, לפי שאינם בדרך הטבע הנורו שחייב תMRI, או אפשרי מאר, וכל הדבר כי שם אותן ומופת איינו מחייב הייתו דבר יוצא חזין מן הטבע, והנה כתיב: וזה יחזקאל לכם למופת יחזקאל פיד פיד) ואינו רק דמיון, וכי שיפיק בזח יחש כל איש הטקרא מה שנזכר בהם אותן או מופת, או בין אם איינו נעדר הבהיר, ובז העניין פלא, רצוני, שאינו מחייב היות הדבר גע זה בעניין יוצא חזין מן הטבע, אבל הוא שם נשגב משפטות נרדפים, וכל אחר מהם ממאמר המצתרת, כי הוא נאמר בהקשר לפאי האנשים באמרו: ובנفالאות ממי (תהלים קל' א) וכן כי פלא מטר דבר למשפט וכו' (דברים יז. ח) וזה בזח ביאור בכונתנו עם בחירות הקצורי¹⁾.

פרק אחד עשר. אין לנו בעניין מה ישנהנו המוני דתנו להיחתדר בחובות המופתים בכל יכולתם, עד שם יוכל להניח כל עניין נמצא כתוב שהוא דבר חזין מן הטבע יעשה, וזה איינו מחזק המציאותות המופתים אבל מחייב²⁾. עם הזותם שחיאים במקומות רבים בנתת המאמרים, וגם אין לנו מה ישנהנו יחדים מכני עמן, אשר הם חכמים בענייהם, שיישיבו כל דבר נטנא בכתב נהור הטבע, אבל הנanon אצל, לפרש מאמר כמי בכוחו לדבר נהור הטבע, אבל הנanon אצל, לשולחו כל פעולות השם או אמרתו לפי מקומן, וזה כי אין אמת שיחיו כל פעולות השם או שליחיו נמנעות הטבע, כי אין ספק אכןו שהשם או שלוחו במצבו יעשה פעולות רבות שוקרות על הטבע הנהור, רצוני, תMRIות או

¹⁾ ועיין עכיז, תשובה הריך בן קלונימוס תוכאת פערלעט מינבען תדרלעט. עמוד 7-6.

²⁾ וכן נראה הרבה במדרש ואגדה דעות חולקות באלה, כמו בפי, נבי טיטוס שנדר הברכה ונעשה נס, ויא מסר שעיר של יום הבפורין. וכן מעשה באחד שמתה אשתו ובן, שבת נג.

אפשריות על הרוב וייעשה פעולות רכבות אינטנסיביות הנוהג, אבל על המעת, וזה הדרך אשר על המעת מתחלף בפחות ויתר, עד שילך הזרות הלא נכון ונדרל (כפי יתרון¹) טעוני, כי על דרך משילך אין ספק שטלאכת אלכיטיאח היא מלacula אמתית, עד שהיודעה הנגה תחת הנחתת יביה זחוב, ויהיה זה בפעולות הטבעיות, רצוני, כי היודעה חכמת הצעיאות ידע לשניות המבעים בעניינים טבעיים, כמו שהוא מפוזרים לכל שנוי הנחתת אל היורוריט (?)² ואינו מפוזרים שנויו אל הזחוב, ולכן יש רבים שישיחשו שנויו אל הזחוב הוא נמנע בטבע הנוהג, אבל אין נמנע כמושכל כתו שוכרתם באות וטופתים מנכיא השקר, לכן ילך זה החלוף הרב בין האנשים קצחים לקצחים, עד שבכדר אחד יאמין האדם שהוא דבר טבעי, וידע סבותיו בלם, והשני יאמין בו שהוא דבר טבעי בקצת הראות קרובות יש לו עליון, לא שדיין סבותיו, ואיתן השליש שהוא דבר נמנע לנמריו מפעולות הטבע, וכבר זכר המורה זיל במאמר תחיית המתים אחד מטעני התਪותים שיiticנו באחד בשלשה או בכלם³ וזה אפשרי מאי או בעניין תדרי, ובכלל בטבע הנוהג, גם רמז אל האמת בפירושו למסכת אבות במאמר עשרה דברים נבראו בין היחסיות, וכן בספרו הנכבד רמז על אלו העניינים (פרק ו' ו' משני) יעוזן במקומו, כי כבר התיינו שללא נתקין מה שכבר נכתב.

אמנם מה שארצה לבארו עד הוא שפעולות הנכויות הם פעולות ית' כי הוא הפעול הראשון לכל, כל שבן לפעולות הנכויות שלטי השכל, וכך אפשר שיחיו פעולות הנכויות בדברים 'שקרים' על הטבע הנוהג כמו דבר אל בני ישראל ויישבו (שםות יד. ב') וכן ישאלת אישת משכנתה (שםות ג', ב') וכן אמר לשמיאל ענלת

¹ H חסר.

² H אלהוורדט (?) ועיין הראב"ע (שםות ל' ב. ב') יש דבר שישי באש עם הזחוב ומיד ישרף, וכן בראשית לו' לט.

³ זו שם במאמר תחה"ט: ואmens והיו העניינים הללו דאפשרות מופתים באחד מין התנאים או בכלל, האחד מהם בא האפשר הדוא בעת מאמר הנכיה בשזה כמו שבא בשמואל אקרא אל דיו ווי וכמו שבא איש האלהים מיהודה, והמוכב נקרע (ס"א י"ג. ג') ב', ורות האפשר הדוא על כל אפשר ממנו שבא באברה, לפניו לא היה כן, ובכך אמר: ומתקנה ישראל לא מת ומי. הנה המשך האפשר והוא המתדרש והתרדרתו בברכות וקללות, כי אלו היה פעם אחדות או שתים לא היה מופת ונאמר שהidea מקרה וכו'.

בקור תקח ביריך (ש"א י"ז ב'), וכן כתוב וזה יי' את יהודה (שופטים א' י"ט) לכן יתחלפו הדרעות בטפורי הכתובים, כמו שקרה עד"ט אצל רוזל בעניין המבול, כי יש מהם שאמר שלא היה רך בקצת העולם (ובחמים ק"ג) כי בהר זה לשומו תחת התין החשני, משני טיני המופתים ומהם יתמן בשלשנת התנאים שזכרים המורה, ואם היה דיב באחד מהם, וכן היה זה מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע בהגבלת הזין¹ וכן היה יקרה לנו היום כפירוש ואת העורבים צויתי לכלכלך (ט"א י"ז. ד''). כי יש מי שיפרשב עורבים מפרש (חולין ח') ויש מי שיפרשב שרוי המלך אחאב והרשע²) היו מכנים בזה השם והוא היה חסידים גודלים אוחבי אלהיו בעניין האלמנה שכא ספورو אחר זה (שם פסוק ט').

ואין ספק שכמו זה יקרה לנו במקרה ובבאים ואין יסוד האמונה תלוי בפירוש איש הכתובים, כי עד"ט אמר ע"ש שישוה עניין המבול בלתי יצא מהטבע הטעילתי, עד שלא היה רך בקצת העולם ובחדיש מרחשון, אין זה סתירה לסדר סוג המופתים כי עיתוי מטה יחזקאל למשל (סנהדרין צ'ב), וכן האמורים מרכותינו שכן הצרפתית טטמא³) אינם מכחישים בעכוור זה באמונת תחיית המתים העתידת, והנה ידוע כי אין לנו בכתובי הספרים מסך גודל מאהים לפי שני טיני המופתים, לכן ראוי לפחות מאמר כפי אמתתו, ואם היה ישראה על דרך האמת באיש אחד מן הכתובים שהוא דרך שוקד מכל העדרים על מבעו הנונג, יונח על אמתתו, ואם יראה באמת שאינו שוקד מכל העדרים על מבעו הנונג אבל בו זרות באחד משלש התנאים שוכר המורה, יונח על אמתתו, ואם יראה

¹) ר' יה. ר' י. ר' יומ. שמול כימה שוקע ומעינوت מתמעטין וכי ר' אומר יום שפיימה עולה ומעינות מתגברין.

²) H. ויש מי שפירוש משפחה אחת בישראל, ועינן כי עכ"כ ח'א עמוד 40 ובדעתה 2.

³) בפס' נדה ע': בין השונות מאי שיטמא, והויה התשובה מטמטא ואין הוי מטמא ועינן פריש"ז זל. ובמו"ג פמ"ב מראשון ובמפורשים שס, אבל הר' י. שב פירושו התמרמר בנטן כלם ועל כספי בפרט ע"ש. והנה מה שambil דבספי לתומו — לא "ברשות" הוי כדבורי הר' יא — הקיאו ייכ' הרד'ק ודרלב'ז מ"א י"ז. כ"א. ובמ"ב ד. לד. ע"ש. ולא דעתינו פקอร דנוסחאSEMBIA הר' יא שם: שאלו לר' יהושע בן הצדיק מהו שיטמא וכן לר' י. בין השונות מדו שיטמא ופ'. ועינן: הנחות הרשי'ש, וזהות הרציח' בשיס וילנא.

באמת שבו עוד יציאה יותר מן הטבע, יונח על אמתתו, והאמתת יעשה דרכו עם שנשמר כל מקובל מוסכם מרבותנו ז"ל, ודין זה רמו לכל כתבי התורה ושאר ספרי הנביאים ואם עוד נרחב ביאור בהגעי לפירוש הפרטמים.

פרק שניים עשר. משבחי תורתנו הקדושה הוא מה שזכר דור שהיא מחייבת פתי המאמינים לכל דבר, ואין ספק שהאל יתי אשר נתנה, הוא עצם השכל והחכמה בפועל גמור, ולן لقد חתום והשלימות מה שאינו כן לנו בעלי החומר, ואם אנחנו בעלי שלל, אבל הפך השכל והחכמה והשלימות או העדרם הנה לנו באפשרות, מה שאינו כן אצל השם ית', ואין זאת השללה חסרון אצלו אבל שלימות שאין שלימות כמותה, וכבר הורעתיך כי אמרנו יכול ואמרנו אפשר הם שמות נרדפים ודי בזה יותר למכובות גדולות.

ואתנס אחר כל זאת אין להפליא בעניין יעקב שאעפ' שרצתה השם בחצחתו כתוב וישלח יעקב וגו' (בראשית ל"ב ד') וכן בעניין יציאת מצרים לא צוח למשיח שיקום עם בני ישראל לחלהם עם מטרים, וכן בעניין יהושע במלחמת העי, אחר שנתמכרו להם עון החורם, הוותם ברוך חכמה¹) במו שטפנורש בספר, הפק מה שקרה קודם זה, כי חרחה גם אף השם, וכן נבקש דוד מהשם סכל נא את עצת אחיתופל (שם טז ל"א), כי עצתו זויתה תמיד בחכמתה, וכן נ"כ באשר רצח השם בטפלת וחנעם סבב שלא ישמעו לעצת חזקנים (ט"א י"ב ח') וכמו שטפנורש כי היהת סינה מעם השם (דברי היב " טז) אבל אבותינו לפני שעוזנו תורה השם המהונית פתי שבו פתאים ישוטטים, ודין טופת על זה למלה שהוויה מהתול בהם אלהו (ט"א י"ח כ') עד ששוכבו אוילים, כמו שאמר הטרורה זל באחת מאגרותיו (?) שלא היו משבדים ברוכוש הארץ ובעשיות המלחמות, אבל אף בכא עלייהם האויבים לא היו משבדים רק להתפלל בבית العبודת לא לשם ית', שוזה לפני דעתינו כונת ישעה בטה שאטר והעם לא שב עד המכחו (ישעה ט' י"ב) ובמש עוזה: והיה ביום ההוא לא יספיק עוד שאר ישראל להשען על פבשו (שם י"כ).

ובכל הדבר אחר שתוורתנו היא מأت השם מעין השכל ומצוונו למשיח ארון המשבילים אין ספק כמו שאמרנו שככל מאמירה יודיענו דבר הגמה ויבטו באחרית שלימות השכל, لكن מאר הפלינו

¹) ר"ל לעשות האורב יהושע ח. ב').

ההכטיטים הנדולים אנשי בנסת הנдолה בטה שתקנו ראשון שאלת צרכיינו בברכת אתה חונן וכו', כי אם אין לנו דעת טה יועילו לנו שאר הטובות, ובאמת פאר טופל ג' של הקדרמוני האומר: כאשר ירצה האל ברעת אדם ומפלתיו, יסיר מעליו דעתני.

האלhim אישר אני מטהלך לפני יתן לכם בני לבד לדעת את דברי, אז תהיו נזירים וזריזים במצבות תורתנו שאחת מהן התפללה, אז תבננו שליטות דברי תפלהנו כמו שזכרנו בברכת אתה חונן, ותבננו כוונת ברכת אהבת עולם אהבתנו וכו', ותעמדו על כוונת החתימה בעניין נצור לשוני מרע וכו' וזה יהיה בשתקרא או חבל, טלה אחר טלה לאט ובטמונה, אז תשימו לבכם לקיים מה שאתם טועאים בפייכם שלוש פעמים ביום, והשם ימצא לכם כי תדרישו בכל לבכם.

פרק שלשה עשר. לפי שהחננו ישותותנו הקדושה בכל פרטיה תביס לשליטות השבל, צריך לנו ישנתר טענות הטוענים עליינו עז במצאים בה יעדים מטובות ורעות מdroות, עד שנבראה תאותם לומר שאין בה יותר לנו לטוב העולם הבא.

והנה כבר קדם לנו ואל המורה זל ביאורי¹⁾ אך חמודיות יש להם יחס אל המושכלות, כמו שכותב בפרק חלק, ילקח טש, אבל כי הטוענים יטענו גם על זה, ומה צורך לאלו הפלגות מטבחות מדומות לנראה מעניים שהם העדרות ומוותות. לכן אמר אני ישאעיף שלא נזכיר בתורה כלל טוב העולם הבא, לא יהיה פלא בעיני אהובי אמת, וזה מאישר ידוע כי תורה כללה חוכמה בנכואה, והנה יייד העולם הבא אין צורך אל הנכואה כי הוא נורע טרם פרונת הנכואה, כי הוא מתבادر בהקדמות עיוניות, אבל כי רצהנו נתן תורתנו לזררו בה כי ידע העתיד²⁾ להתגollow עליניה, ואמנם מה שנזכיר בה מייעודי טוב העולם הזה, כוונתי שהזה וזה התמן הספרוי נהגה מנהג קצת המצוות, כענין מצות הקרבן עד"ט שכונתו הראשונה היה בעבור החתן בלבד, כי תועלתו להמן יותר רב מתועלתו להויחדים הישורדים, והנה אין ספק שהשם ית' איננו מカリיח בני אדם לעבודתנו, אבל מושך לבות בני אדם בראצון לא באונס, ולזה שללה

¹⁾ בפ' חלק, ובromo פמ"ב מראשון ועיין ביאור זירשטיינטההאלה.

²⁾ ה העומדה.

נבייאו, וראשון השלוחים היה משה ציר נאמן והוא ע"ה רדף אחריו ישראל מיום בוואו למצרים עד יום מותו למשור לבנים בדברים חביבים אצלם להטסר לעבדות החם, ולכן תחלה דברי הושם במעמד הנכבד: אנכי יי' אלהיך אשר הוציאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, כי זהatum שה היה אז חבריך מאד אצלם.

� עוד לסייע אחריה היה הכהן וכרו לכלל האומה שפר והעונש במדומות, והוא להיותם עניים מורנגים לא מושכלים^א), וכן אמר בקהלות: וזה ברק לאות ולמופת דברים כ"ח ט"ז, כמו שפרשת אלוה השמות, ואמר משה באחרית ימי: וזה כי תמצאן אותו רועות רבות או וענתה השורה הזאת זאת לפני לך (דברים לא כ"א), ואיזה מופת וער יהיה לכל האומה טעניין השארות הנפש?

וככל הדבר אחר שתורתנו נעשית להטסר לכלל אומה שכבה אנשים ונשים גדולים וקטנים משכילים וכטלים, ראיו שתכליל דבריהם ראויים לכלל אלו המינים, ושיהיה סדר וישועה מין ומין מהדברים הכרואים בטנו.

ולא אוכל להטפל מוכירת משל עלי זה להוסיף ביאור, ואומר כי אני מושל עניין הרבק עטנו בשם ית' בתחלת מעמד הר סיני, בעניין זיוג האשה עם בעל, וירודע כי האיש בשתווב האשה להנשא כפי מה שעלו הטנהג בארץ הארץ, כמו שכותב תנזה את בתק' לבני לאשה (רבח"ב כ"ה י"ח), הנה מנואר שבזה יארדו שאלוות וטענים ועל ידי אמצעי ביניהם, ולאחר שיסכימו ישאננה לאשה בתנאים מוגבלים, אשר התנאים החם הכהנים בקיומת, יתגה הוא לעשותם לה, והם כתיקון חכמיינו שאור כסות ועונה, ואלו התנאים אחר השלטה הנשואין יכתבו בספר הנקרה כתובה, אבל כי אחרי שנה או שנתיים אם תנהג היא עמו כראוי להיות סרה אל משפטען, יעשה הוא לה חליפות בגדרים והעדפות ממונות ושובע שמהות יתר על האותנה, בין היה ער"ט עניין זיוג אומתנו בשם ית' בזוג הראשון לוה שהיה במעמד הר סיני, הנה הוא ית' תבע לישראל שידרכנו כי, והוא הנאמן ע"ה אמצעי ביניהם חולך ושב, כמו שטפפורש בראשה וישטע יתרו והיתה זאת התחלה על תנאים מוגבלים שהם הכהנים בקיומה התקיימם האמתי המתמיד, והוא מה שפירש ואמר: ואתם תהיו לי טבלת כהנים

^א) H. וכלל העם הם משינוי דמותו לשאות לא מושכלות.

ונוי קדוש (שמות י"ט ו), וירוע כי טעם כהן, משות, שהוא מאמר המעצרף, וכבר ידוע לבעל ההגノן גדר המעצרף, והשם ית' בזה אחד מהמצערפים, וחכינה חזה התנה הוא ית' להיותו ארון לה עם היותה מטלנה, אך בהיותה אומה קדושה, וזה הדבוק השכל, אישר שכרו אותו והוא החשאות והנוצאות, לכן סיים דבריו אלה הדברים אישר דבר אל בני ישראל (שמות י"ה ו), כאלו חזיהו אל תערף להו דבר אחר, כי על תנאי הזה לבך אני מכוון זהה היוגין, ולכן לא נכלל בזה המעד שום ייעוד מטרות מדרומות, פן ייחשב שישחה להם מבה בכוונה הריאשנה, והנה בחשלמת הנושאין האלו, נכתב ספר נקרא ספר הברית כתו שפכוар בואלה המשפטים (שמות כ"ד ז). אבל כי אחרי שנים הבטיחה חשם ע"י האמצעי הזה גיב, שיעשה לה העדפות מטרות אינס מכונות מהכונה הראשונה, וזה אם תתנהג עמו באמת נתמים וזה כלו בעניין משלן.

וכבר הודיעו הסבובות המכירות לזכירת אלו העניים, ולכן אף במקומות שיזכירו אלו הייעודים הכלתיים הכרחיים, יratio רמיוזות על הדברים החרוחם, כדי שלא יחשוף אותן הייעודים הם החברוחיים, כמו שאמר ולא תגעל נפשו אתכם (ויקרא כז י"א), והגועל הוא הפק הדבוק, ואטר בקהלות אחר ונתי פניכם וכו', ונעהל נשוי אתכם (שם פסוק ל'), וזה יהיה איבך אחר המת, וולת זה במקומות רבים יעדם בקדושה ובעניינים אינס נשטים, ובפרט אמר אשר יעשה אותו האדם וחיה בהם (ויקרא י"ח ח) ולא אמר בזה על האידמת, גם לא זכר הארבת ימים ורק וחיה במשחלה, ואין חיים מוחלתים לא אדם רק חי הנקש בשאר אחר המתות, שזה החשאות, במם שאמרו החכמים הוא חייט לה), ואולם בעדרה בנוף לא תשיג מה שתשיג אחר הפרדה טמן, ודי לנו בטח שבואר המתורה בשתוּפֶה שם חי פט"ב מראשון יבוקש וימצא.

פרק ארבעה עשר. אמר החכם עדות ביהוט שמו בצעתו על ארץ מצרים, דע כי זה כמו שנים ימים ימים ואני או כבן שלשים וחמש שנים¹ (הנעני קבצ), שהוואת מבספי, ללכת לעבר חיים ובאתי במצרים, עדי עטדו ונגלי בבית מדרשו של המורה זל' ושם בנויו דור רביעי וחמשי לו ע"ה, אבל

¹⁾ צדיקים בmittan קרוים חיים (ברכות י"ה).

²⁾ ואיב כותב ספר זה בשנת ל"ז לימי חייו. ולא בדעת כל החכמים ואמ כי בהקדמת קהילת עמוד 185 יאמר כי בוקנתו חברו.

סבת מהלבי היה מה שפטו לי בני אדרם חפרי והחינה, ששם חכמים נדולים, וכאשר באתי לשם לא מצאתי מה שקיים, ונחתתי במטה שאמר החכם: אין אחר החשדלות אשם¹), וגם במה שהשנתי מהרגש העניים לא הייתה משער כם לפנים ממנה הארץ הרים, עד שעתרתי על עניינים נפלאים שבאו בתורתנו ובשאר ספרי הנבאים לפני שישודנו הוא: דברה תורה כלשון ב"א (ברכות ל"א), ואין הכוונה כלשון כל בני אדם איש לשונו ומנהגנו, אבל תחלה בלשון עברי לשון ישראל בני עבר וכמנהג בארץ החוא, וזה יתבאר עוד תמיד בהגיון בפירוש הפרטיטם, אבל אזכור בו משלים, הנה כתוב בתורה וירכיבם על החטור, יידוע מה שכותב ע"ז החכם אבן עזרא, ואני ראיתי כתו זה העניין פעמיים רבות, אבל בלבול בדבריו בפירוש הנה ייצא המיטה (שםות ז' טז) שזכר בו שתי דעתות²), אין העניין לפי דעתו כאחד מהם, אבל העניין כי מלך מצרים לא נצא מפתח ביתו רק يوم חשל. יש יום השבת מהשבוע, שלך בכל אחד משני אל. הימים בפרק השכם אל מקום רחוב ידוע לו על שפת הוואר לשוחק שם בצדוק הקטן עם פרשו ושריו, וזה אמרו: ונעצת לקרותו על שפת הוואר, כי לפי דעתו היה משה בא אליו באניה קטנה דרך היואר ומדבר אליו דבריו, בהיות פרעה עומד על שפת הוואר וכאשר כללה דבריו ישב לו לדרכו.

ובכן לא יבינו אנשי הארץ הזאת אמרו במשה של געלך, ועל עניין בוועו שלך איש געלן, ועל היבטה וחילצה געלן, והעניין כי מנהג הארץ החוא לשאת ברוגליםיהם נעלים טעוור קשח, והגעלים חם בלתי קשורים בדבר, ולמן כיישרתו לעוזב הנעל גענשו רגליים ויפול גען מלוי, וזה לשון של³) כטעם. ונשל הכרול (דברים יט א'), אבל אם יוסר זה הנעל מרגליהם בירידים יאמרו עליו לשון שליפה בעניין שליפת החרב מעיה, וזה אמרו שלך איש געל ונתן לרעה (רות ד' ז') אבל אם היה הנעל קשור ונדבק

¹) במוסרי הפלוסופים הוצאה הרב ליוונטהDEL עמוד 49 "אין עי החשדלות אשם".

²) מנהג מלך מצרים לצאת בתומו ואב כי או יndl הוואר וכו' הראב"ע שם.

³) הריך, עמוד 10 החלך געלן עליו בעבר זה, אם כי פירושו נכוון מהר.

על חרגל ברכעות, יאטר עליו לשין חליצה כטעם וחלץ את האבנים (יוקרא י"ד ט) וכן יהיה נעל הובם כמו שפירשו רoil. ואלו ארצתו לזרור כל העניים הנמצאים בכוכבים, שלא יבינם רק מי שידע מנהג²) הארץות החם, יארוך מאיד ספורם, אבל הוים יתכוירו טכלל ספרני, ורי בזה כמה שוכרת, לטשל כדי שהיה כל אדם חרוד לזה בעברו על הכתובים, ובאמת ישטע אליו כל רואה ספרנו ויקרא לו טן המצווה שצוה החכם לתלמידו בטה שאטר: שטע למי ישנה הדברים, ויתן לך בחנים מה ישקה בדים יקרים.

פרק חמישה עשר. אחר שקדם לנו בפרק שלפני זה אמר כלל, מורה שני מנהגות רבות בארץ הוא מארצנו זאת, נפלאי על המורה זיל בטה שככלו אותו (פרק טז' משני), והנה הכיא שם למשל אישים רבים, ואטר בסוף דבריו: ואחר אליו קצת מה שהוא מטינה, ומן הקצתו יתברא לך מה שלא כורתו הכל טין אחד ודורך אחד הכל במראה הנכואה, יעין פרק החוא יוכן. ובכל הדבר כי כוון זיל לככל בפרק החוא דברים רבוי המספר מכל תורהנו ושאר ספרי הנכיאים.

ועתה שמע בני מה שאומר אני, והוא כי אין ראיו לפוי דעתך להוציא אסיפור טידי פישוטו אלא א"כ יביא לך החברח, שכן הספר ישיבא כתובים על מאמר שנאמר, או מעשה שענעהה הנה ראוי לנו שנענעהו על חזקתו ונפרשו ישחוא עניין היה בחקיע ובשימוש החושים על מנהגיהם, אלא א"כ יוציאנו מהו אחד משני דברם, או שניהם יחד, והמ שהשナル יшиб המענו הווו בהקיין, או הכתוב עצמו מעיר שלא היה בהקיין, כמו שפרש שהיה במראה או בטהזה או בחולום, שכן דעתך לפרש כל מאמר נמלט שני אלו העניינים, שהוא בהקיין ובשימוש החושים, כי אומר אני בכלל ישכטו שקדם לנו בעניין המצאות שענויות כל שיזון ובטעשה, להניח רושם בנפשות הישומעים או הרואים, ולא הנכיאים לבד אבל כלל בני אדם בארין החוא מנהגם כן, הלא תראה מה עשו יעקב ולבן שאטרו עד הרגל ועד רחבה (בראשית לא נ"ב), וכותוב בבעז וחאת לפנים כישראל וכו' (רות ד' ז'), וכותוב בעורא נס החני נערתי וכו' (ישעה ח' א') שמאטר הטשל החוא אטרו ישעה לישראל עם פרושו שאחריו כמו שהוא, ובן חזקאל בטישל הנשר (יחסקאל י"ז

²⁾ ורובם בכיאורו היקס עהית מצוף לכיסף אשר יבוא בקרוב.

ג) וולת זה רבים היו כמאמרם וכונֶה העניין במעשים, וברוב יכט בכלל המעשים קצת מאמרם ג"כ, וזה בעניין אחיה כשלמה (ט"א י"א כ"ט וכו'), וכענין אלישע בירית החצים (ט"ב י"ג ז'), וזה מה שאין ספק בו, ובזה אומר אני בעניין מוטות יתרה וכל עניין הרешה יוכיח לנו, כי כתוב שם שאמר השם לו עשה לך טסירות ומוטות וגוי (ירטה כ"ז ב') ומספר אחר זה, שהחנינה נביא השקר לך החומה מעל צואר יתרה וישברחו ויאמר חנינה לעיני כל העם וכו' (שם כ"ח י"א) ואחר כתוב שאחר שבר חנינה המומתו, זהה השם לירטה שיעשה תחתיהם מוטות ברזל (שם פסוק י"ג), וזה מה שאין ספק בו לפי דעתך, ואין הבדל אצלך בין זה הפעול ובין فعل עדרקה בן נגעני בקרני הברזל שם לעצמו ואמר באלה תנגה את ארים (ט"א כ"ב י"א) כי עדרקה והוא דודים לו נבייאי השקר הוא מתקיים בכל יכולתך עניין נבייאי האמת. ואין רצוני להעתיק כאן כל ספרוי המקרא אבל עיינו המתארים ויזבגנו, ויהוה מה שזכרתי למשל על מה שלא נזכר. ואטמן יראה לך, כי אחר שהוא מבואר במה שזכרתי מעניין המוצה הלווניות והטערויות, שהוא מתחת רושם בנטשות, ובפרט בעניין שער המשתלה שנקבעו בו בעניינו הלשון והמעשה¹, ונתבארו מallow הדמיונים שזכרתי, מנהג כלל העם ומנהג הנבאים שענינים כן בארץ הזה, והבאתי עניינים שאין ספק בהם שהוא בהקץ ובשטוש החושים על טנוגיהם, אם כן ראי לנו שנפרש כל עניין נמצאו מזה המתן שהוא בהקץ, אלא אף יציאנו מידי פשטו אחת ממשתי היסודות שקדם לנו זכרם.

לכן אומר אני נ"ב בעניין יחזקאל בטיתת אשתו (יזקאל ב"ז י"ח) היה בהקץ, כי ספר הפרשא יוכיה שכאר שהיה כדי שיראו חתנקות ויש אלו, רצונו תעלולי העם שהסכלים, ואין הבדל אצלך בין זה העניין ובין מה שאנו עושים בליל הפסח²) לזואת הiscalית, וכן אומר אני במה שכותב לך לך עין אחד (שם לא"ז ט"ז) יעוזין הספר, וכן אתה בן אדם האנה וגוי (שם כ"א י"א) וכן עשה לך גליה (שם י"ג נ') קרא הספר כלו, ורבים באלה כלם לפי דעתך בהקץ, וכן מה שכחוב בתורה וכל העם רואים את הקולות (שמות כ' י"ח) אומר אני שהוא מראה בחוש הראות בהקץ

¹ ר"ל מעשה השער ובאור עניינו וכונתו, שהם כמשל וסתורנו בצד�.

² פסחים קטין: כדי שיבورو התינוקות וישאלו.

לא מראה הנבואה כמו שזכיר המורה (פט"ו מראשו), וכן אומר אני כי אטרו ועברתי בארץ מצרים והכתי כל בכור (שמות יב י"ב) הוא עד"ט לעניין דומה לו שנעשה בהקץ, רצוני זהה שטעטו המשכט גנות חשם וחול המכה בהם, פטוי ועבר ד' לנוגף ונ' (שם פסוק כ"ג) לא שיחיה זהה יחס להשאלה החונחת בשם עבר, כאשרו והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגורמים (בראשית טז), כי אותה החשאלה הוא כמ"ש המורה (פ"א מראשו): ביאת האור והשבינה אשר יראה הנביאים במראה הנבואה, כמו שפירש זה העניין בסוף פט"ו מראשו, וכן אומר אני שענין ישלח יעקב מלכים עד ויאבך איש עמו (בראשית לב כ"ה) היה עניין נעשה בהקץ טמיין תחבולת הטלאכה להנצל טהפרנים הרעים, ואם המורה אמר חילוף זה¹), ועוד אדרב מזה הפרט בחוני למקומו, ולמה אאריך למספר וללקט כל אלו הפרטים שתחת זה הטני, ודי במה שזכרתי לטשל ולדטין להדאות כונתיין, ואני מונע מהיות המצווה על זה העניין מגעת לנביאים במראה הנבואה, אבל מה שאני מחייב, הוא כי אלו המתארים והטעשים נאמרו ונעשה בהקץ וכן כל הדומה לה, רק אם ימנעו מונע כמו שזכרנו.

פרק ששה עשר. אחר שקדם לנו זכרות פרטיטים וביבט, ואיתו ליבור עוד הפרטיטים שזכרם המורה (בפט"ו משני) שנזר עליהם שהם מבוארם לכונתו, ואומר כי רוב הפרטיטים ההם רואה אני ג"כ שהיו בהקץ, ואזכור קצתם וاعזוב מהם, ואע"פ שדעתו בו שנעישו בהקץ ל Sabha ידיעה אצל, כי אטרו אתה קח לך לבנה (יזוזקל ד' א'), הנה אחר שצוחו השם ע"ז במראה הנבואה, אומר אני שהוא עשה הכל בהקץ בפני אנשים יהודים והיה לתכליות הנוצר, אותן הוא לבית ישראל (שם פסוק נ'), וכן אומר אני בענין ואתה שכוב על ארך (שם פסוק ד'), ועל תטען עלי רוכחים, שאין בלשין וזה מחייב שישחה בן תמדר כל הפטתק, כי ידוע לבני החגון כי הגזירות מהם הכרחיות ומהם מציאות ומהם אפשרויות, ומאלו יש כוללות חלקיות ויש סתמיות²) שהם, רצוני הסתמיות, פעם כח כולה ופעם כח חלקיות, וכלל הדבר הנה אע"פ שייזקאל לא עשה אותו הפעול רק רגע אחד בכל אחד מהימים, הנה יהוה נון אותו הלשון הנוצר, כל שכן שנכון זה לטי שידיע דרכי הלשון הקודש

¹) בפט"ו משני: "זה ההתאבקות והדברו כלו במראה הנבואה".

²) ועיין כי גם בעכ"כ ח"א עמוד 28-27.

והעכורותיו, כי אף שלא עשה זה רק בקצת הימים יהיה בכך אותו הלשון הנזכר, ובכמה מקומות בתורה יאמר על הרוב כות, וכן אומר אני בעניין אתה קח לך חטין וגו', כי אמרו והוא בוגל, זאת האדם תעננה לענייהם (שם ז' יב), אינו מחויב שעירוב הואה עם כל הביצק עירוב החוטם עם הדבש בעשיית הספוגני¹), אבל בילשטו הביצק, תהיה הואה קרובה לאויה הביצק עד ישגעה בה ויעורב חלק ממנו בה, וזה אין ספק שהוא דבר תגעל בו הנפש, זולת נפשות העבדים החטאים באשפות, ואעפ' שלא יכול אותו החלק הנגע בואה, ולכן אמר ועשית לחטך עליהם (שם פסוק טז), וכבר ידוע לבני הילשון טעם על בקומות רבים בתורה. וכן אומר אני בעניין והעכורות על ראשך ועל ז肯ך (שם ח' א').

ואמנם מה שטען המורה זיל': חלילה להשמנת נביינו לשוטים ולשוכרים ויצום לעשות מעשה השגנון מהובר אל המזווה והטרוי וכי (פט"ז משני). נפלאת עלי זו, כי שאלאנו אם הוא ישים אדם הראשון טרם חטא שותה ושוכר בכלתו ערום וחושפני שת, וכלל הדבר אין ספק שאין הבחינה והמאזנים לגוזר שנות על המעשיים להאטין העם בעלי המפרוסמות, רק ליחידים השודדים בעלי המשקלות, כי זה המשפט לאלהים הוא מקור השכל וטוצאו, ואין ספק כי הנזיר בעני רוב החטן שותה, וחתרה החכמתה אטרא כי נזר אלהיו על ראשו (במדבר ר' ז'), ולמה אאריך באלו הענינים, והנה הוא מפורסם כי הנביאים מצד מאמריהם ומעשיהם היו נקראים בכלל בני דרום שוטים ואוילם, כמו אoil הנביא משונע איש הרוח (חשע ט' ז'), ולא היו דבריהם ומעשיהם ענייני המשוגעים בבחינת 'השכל', אבל בבחינת בני דרום בעלי הפרסום, כי רבים מן העשיים שווים לטשכילד ולכטילד אך לשתי תכליות מתחלפות, כמו שאבאר עוד, ואין ספק שככל זטן הרעים רבים מן הטובים והתובים נבזים ושפליים בענייני הרבים, וסכת זה דבריהם ומעשיהם שהם מתנדלים לענייני החטן, עד שם בענייני החטן שוטים ומשוגעים וחסרי דעת, כתו שהחטן בענייני הכהנים²), וכמו שאstrar החכם על החטן: אנחנו ישים במומחים עטם, כי אני בענייניהם כאשר הם הם בעניין, ואם בן מה שנות יש אצל השכל אף בארץ ההוא, אם יגלה הנביא את ראשו ואת זקנו כי כערה בו אש השם לעשות פעולות ולתת

¹) בלזענקייבען, עיסוה שתחלתה סופגנין (חלקה פ'א מ"ה).

²) וכזה בעכיב ח'א עמוד 125.

רושם בנסיבות הישותים על דרך האמת, האם הוא שנות להבם בשנותו קצר מנהני ארציו במפורסם, והנה ידוע אצלנו ישוה המעשה לא יהיה שנות בארכינו זאת, ודי בזוה מופת, מצורף כי ע"פ שלא יהיה כן מנגה ארץ מן הארץ לא יzik אצל השכל.

אמנם מה שטען זל מהטרין, הלא הודיענו שנכון כמו כן לעשות לנכיה לצורך שעה, כגון אין אליו בהר הכרמל להוכיח ישראל¹), וכמו זה העניין מיחסאל, וכן עבר אלישע על מצות התורה באמרתו וכל עז מוב תפילו (ט"ב ג' י"ט²), וסוף דבר נראה לו כמ"ש ישוה כלו היה בחקיעין, וכן אמר אני בעניין אמרו: כאשר הילך עברי ישיעיו ערום ויחף ונוי (ישעה כ' ג') שזה היה בהקיעין, כי עז שיחיה טומו מבל' לבוש כלל, לא יהיה זה שנות כלל אצל השכל, מצורף לזה שאפשר שטעמו חסר קצת המלבושים מהם שנחוג בארץ החוא לפי חותן החוא, וכבר ידוע לבני הכהנות כי מי שוזא חסר בעניין מה, שכן עליו לומר שהוא גער העניין החוא, וגם זה מפורסם אצלינו אף בארכינו זאת בלשון רומי, כי אלו ילק איש ממנו במעט מן הכלושים, אנחנו נאמר שהוא חולך ערום, כל שכן שלא נזכר שם שצחו רק לפתוח השק מעל מתני ולחלוץ מעלי מעל רגלי, שנראה שהיה או מנהגו לדבקם ברגליו ברצונות, ואחר ספור שקיים זאת המתכו ואמיר: וועל כן הילך ערום וייחי (שם), אבל אמרו שלש שנים, כבר קדם לנו אפשרות עניינה.

ובכל הדבר בכל זה ובכל הדומה לו, דברה תורה כלשון בא, ודברה תורה כלשון הבא (תmid כ"ט), וכן אמר אני במא שעשה יימתה שטמן האזר בברות (ירמיה יג' ח), שהיה בחקיעין, ושתמן האבנים במלט במלבן (שם מג' ט) יועין הספר, ואני לא אדע מאין נתאמת אצל חטורוח³) שלא יצא ירמיהו לעולם מארץ ישראל לכל ולא ראה פרת, והנה לא כתוב בספר שהילך לבבך רק עד נהר פרת, וידוע כי זה הנהר קרוב לארכן ישראל מבבך, כי עד הנהר הוא עלה פרעה נכח, וחומ⁴) תחום מלך מצרים עד הנהר הוא כי זה החלך מושל הום בכל ארץ ישראל ובdrmash ערד נהר פרת, ועוד נראה לי שנכון שירמיה הילך ברצונו פעמי או פעמים

¹) ירושלמי תענית פ' ב הל' ח גמרא.

²) ועיין רד"ק שם.

³) בפמ"ז משני.

⁴) H והיום.

מארען ישראל לבבל מזמן גלות יהויכן עד גלות צדקה שהיה בינויהם י"א שנה, ומדי עברו בגין פרת צוווה השם שיעשה הפועל החוא לערני אנשים יהודים, כמו שטפורש בענין האבניים, ואין צורך שיפורשו כל העניים בכל המקומות, אבל אין לתמה לאיזה סבה היה חולך ירימה מא' לבבל, כי הסבות אין מספר לגרודם ומי יונכא, ואולי לראות את אחוי, והנה ידוע כי בגלות יהויכן נגלי כל נכבר הארץ ישראל והחרוש והמסגר עשרה אלפיים גולים, ולא נשאר בירושלים ורק רלת עם הארץ, ושם, רצוני לבבל, היה יחזקאל בחתנכו, ודי הכל זה טענות לירימה לכת לבבל, ואולי היה שם סיבות אחרות לא נדען, ולמה דבר עז שיקוצו בחם הטיענים, יותר מזה כבד עלי מادر הארץ, ודי بما שזכרתי משלים ודמיונים לכל מה שלא זכרתי, ואנחנו כבר גלינו דעתנו היישר בעניינו אישיטו הוא, שאין ראוי להוציא שום סיפור מיידי פשותו ולהעתיק האפשרי היותו בהקץ, ולהניחו שנעשה בתנות על משכבו, אלא א"כ יביאו לה סבה הכרחית, והשם הטוב יבחר לנו הטוב.

פרק שבעה עשר. אין רצוני לחבר בזה כל מה שנפלאת על המורה זיל בדבריו בגבואה, כי אוחיל לה עדר הגיעי לפרטים איש על מקום, ואנמנ אoxicir בכאן מה שנפלאת עליו بما שהניחה ביסוד הגבואה (בפלב שני) והוא שהניחה שם דעות שלש לנו, זולת דעת הפילוסופים, והניח שחייב דעת תורתנו ויסוד דתנו, ואני מתמה מאין לנו זה היסוד והעקר, ולואי שהיה ענה, והנה הוא זיל מביא עדים להיות זה דעת תורתנו מפסוקים שהוא בעצם סותרם, אבל אמר שנמצא כתובים חולכים על אותו היסוד ולא זכרם, עד שנובל לרעת החוק הוא הרפה, ואעפ' שנמצא זה בקצת מרבותנו, הלא ידוע כי אלו העניים וההורמה להם, יש בין רכונותיו זיל נ"ב דעת חלוקות.

וחנה מלישון ההגדה ישוכן המפרש הטוב אבן קמחי זיל¹⁾ אין ראייה, כי לא תורה ההגדה החוא שהגבואה תמן מורה לי לה, אמן נראה לי שענין ברוך לא היה כלל על עניין הגבואה, רק כאשר שפט ברוך בכתביו בדברים מפי ירימה, הנחות וחטלול שנגזר על ישראל והאותות, והתאנן לירימה רבו על קשי זמנו, שאף בהיות ישראל על ארמתם לא שקטו ולא נחו, אבל היה הוא ורכו וסיעתו

¹⁾ עיין הרא"ק ירימה מ"ה.

נוזים ורוחפים שידוע, לנן החיבור: הנה רואה ושמע נפי שחגנות
נוצר על כל הארץ אשר סביבותינו, ואתה היום נכוף נכספת
לשלום ולטנוחה, שהוא גדרות וכ"ש בעת הואת, הנה אל תבקש
גדרות כלל, כי גזרת הכל בזאת תשנה גזרת החלק, אבל
זאת החניתה יעשה לנו השם על כל זולתנו, כי תהיה לנו נפשינו
לשלל, וכן היה באמת בחורבן ירושלים על ידי נוכדנער כמו
שמפורש שמאחן וחסר לפניו ומשרוין, וכן היה kali ספק בחורבן
מצרים ע"י נוכדנער ג'ב', שהיו שם ברוך וירמה כמו ש郿ורש שירדו
שם בעל כرحم, אחר ששארית ישראל עזנו את ירושלים והלכו
כלם לשם, כמ"ש ויקח יהונתן בן קrho ונוי ואת ירמיה הנבואה ואת
ברוך בן נריהו וגוי (ירמיה ט"ג ח, ו) ואולי הלו מטה לפלוקם אחר,
וככל העניין כי השם ית' עוזם בכל מחלכם וטלטולם, כמו ישכתיו
ולא דאי ערך נזוב ונוי (תהלים לו' כ"ה).

הנה פרשנו זה המאמר הפטורי כפי מה שיראה לנו מפשיטו,
ואם היה שלל כל פנים מחויב שהיה וזה הספר בעניין הנבואה, הנה
יהיה טוב בעיני לפרש אמור: אתה תבקש לך גדרות (ירמיה ט"ח
ח), הגדרות והשורות שוכר המורה, שזאת התכוונה תמכע הנבואה
אף מן השלם, יתר השלטיות¹, ואינו נמנע שבורך אע"פ שהיה חכם
గדל תמצא בו זאת התכוונה אולי בתחלת היזירה, וירמה היה מוכיחו
עליה, ואין ישיחיה לא אמרא מקום להשיג דעת המורה ול', רק כי
סוף דבריו יחויב שיחיה, כי אחר שאמר ז"ל שהוא דעת תורתנו
שאני טאמין בזאת בקבלה מתנו ע"ה.

פרק שמונה עשר. כבר ידוע שהחנתי כבר שלא אשנה
דברי זולתי, גם לא אשכח תנאי זה, כי הוא תמיד לנדר עיני, אבל
אפשר שאעשה קצת ביאור לדברים סתוםים מארך קרמו בספריו זולתי,
ולכן אומר כי מה ישכתב תורה — בפתחת ספרו — מהthin החני
טמשל הנבואה, שאין מלא ישבו לעניין מופך כמו ישכובאו בטקומו,
הוא עניין שאין בו ספק אכן לפי מה שאזכיר לך, וזה תחלה שרוואה
אני בנכאים עצם בעשותם המשלים ויספרו אחריהם פירושם, שהם
לא ידרשו כל-טלוות המשל, כמו שמכואר זה במשל הכרם שעשה
ישעה ובמשל שעשה יחזקאל, ועוד דומה לזה פטרון יוסף
לחומות השרים ולחלום פרעה, כי פטור החלום כמפורט המשל,

¹⁾ בפליז משני.

ועוד דומה לזה דבר השם עצמו, שפעמים נראה שניניד המשל לנבייו, ואחר יפרש לו המשל ההוא, ולא יפרש לו כל מלה המשל, כמו שעשה לרמייה במקל שקד (ירמיה ב' ד') ורבים כן, ורי בכ' ראיות למה שהנינה המורה שאינו מהויב בכל משפט, שייחו כל מלותי לעניין הכרחי מיוחד בהוראה מיוחדת, ואין זה מותר אחר שהוא לצורך, אם למאות הספר וסדר הדברים בו, או להפלג לאסתיר העניין המכובן, כן אנחנו בפרשנו ספרי התורה ובתנתנו טעם לספר וספר, אל יהיל אדם לשימושו מכל מקום טעם לכל מה ומלה, אבל ניתן טעם לכל הספר בעניינו המיוחד, ופעמים נודיע בעניין מה שאינו מכובן לעצמו, אך להצעה לעניין הבא אחריו שהוא מכובן לעצמו, ומה שהוא העצה אינו מותר, כי אין כל המצוות כמו שהקדמנו במדרגה אחת מן התכליות, ופעמים שההצעה עם היותה העצה הוא מועל מצד עצמו,

זה געשה כפי בחרתנו, לא שיתבע זה אדם ממענו בדיון.

אםنم לפ' וזה הקדמה ממה שזכרנו מהמורה ז'ל, וגם אנחנו הבאנו קצת ראיות על אמתה, נפלאתי עליו ז'ל). במה ישכתב (בראש פרק ז' משלישי) ז'ל: מכל מה שצריך לחקרו עליו ז'רוי²) השנת המרכבה בשנה ובחדש ובזים וחכורה במקום, זהה מה שצריך לבקש עניין, ולא יחשב שהוא דבר ריק אין בו, ואני תמה מה הביאו ז'ל לזה, ואם יסביר ז'ל שיש לזה עניין, ראוי לו שיתן עניין לכמו זה גם ליתר הנבואות, כמו שכותב על נבואות צור (פרשה כ"ט) ונביאות מצרים (כ"ט. ל"א. ל"ב) וזולתם משאר האומות, וכן בסוף נבואות חזקאל על י"ע' ביאת הנואל יעוזין ספר יחזקאל כל³). ואם לפי דעתך אין טעם לאחת מהගלוויות אלה, אבל זה נטהץ לתבונת המדובר כי האנשים אם נבאים אם זולתם יש להם תוכנות נבדלות מצד אריכות הדיבור או קצоро וזולות זה ממינים רבים, כמו שזכר הבאו בכלל נטהץ (פ"ט משני), ואולי, יחזקאל להתבונן בראיר נטהץ לאריכות דברים, חלוף מנהג ירושלים כתו שאמרו ז'ל⁴) ואין אלו הענינים זרים אצלנו, כי גם אנחנו בארץנו זאת רואים אלו הבדלים באנשים קצתם, ורי לנו בטה שעליינו דעתנו,

¹⁾ ועיין מנורת כסף פ"ג עמוד 117.

²⁾ במונ'ן: קשרו.

³⁾ וזה לבלם זמן ועת.

⁴⁾ בב'ק ו': دائנן ירושלמי הוא דעתו לישנא קלילא, ומצדש בעירוק לשון קטרה ועיין בהגנות החס' שם להרצ'ת.

כ' אין רצוננו להמתיר חליינו, כי המסתיר חליו לא ילך אל רופא לרפאו¹⁾.

פרק תשעה עשר, אחר שרבינו בעניין הנכוונה ראיית לבאר עניין אחד נעלם מרביכם, ואומר תחלה, כי הגורות בעליה הצדדים לא יספיק אדם על עניים, אחד שנזכר בסamech חפעל, אבל בלתה בעלות הצדדים, לא נדע עניים כי אם בבחינת חומרם, וזה מכואר לבעלן ההגנון, ואנחנו לא חביבנו ספרים למי שאיננו יודע לדבר, ולכן איןנו מחויב הנכיא בזרכו גנותיו מיעדריו וולתמו, שיזכר בסamech תנאי אע"פ שהוכנה ממנו שהוא על הנאי בפועל, אם הוא בהכרח או אפשר, אבל יעשה כפי בחורתה כי אין בכל זה כזוב, אף לא כחש ירמיה על דרך משיל בטה שאמר במוחלט בנסיבות ובנסיבות ספפו, שירושלים תשרף ותשחת ובנסיבות ביואר שהה אפשר, בעבור היהות זהה תנאי כמו שאמר: עבדו את מלך בבבָל והחי לטה תהיה העיר הזאת הרבה (ירמיה כ"ז י"ז), וכן מה שאמר ירמיה לזרקיהם בסתר (ל"ז י"ז), ורביכם כזה בספריו שאר הנכאים מנזרות זיכרום מוחלטות, ואינם בעבור זה כזבות ח"ז, אע"פ שלא יצאו לפועל בעתיד, וזה מה שאמר ירמיה לחנניה (כ"ח ו'), כמו שנזכר המורה בספר המדע, ובאר הסוד עוז בסתיחת פ"י המשנה, עד שרמזו איך אותו המאמר אינו סותר לטה שכותב בירמיה ג"ב רגע אדבר וכו' (יח ז') על החובה כמו על הרעה, ואני רוצה לשנות דבריו ע"ה, אבל באו דבריו בקיצור גדול לא יביןם כל בעלי חיים, ולא יוכל לעזרך בקצת ביאור ואומר: כי פרטום הנכיא לעם מה שנגלה לו החם מענייני העתיד מטבחה או מרעה, הוא kali ספק לתקילת מה, והוא להטיב טעשים, ולכן בפרשטי להם יודים רעים, איןנו צריך לזכור בפירוש בסamech אם לא ישובי אע"פ שהייה שם, וכבר ביארנו שאין בהשחתה זה כזוב, אבל ביעודים החשובים, הנה אם יש באותו הזכר תנאי ושגונירה היהיא אפשרויות, ראוי לו שיפרשו ויוכירו, ואם לא יוכירו, ידענו שהגונירה היהיא הכרחית לא תסור, וזה כי אין למאמרי הנכאים בפרטום לעם יעודים טובים שום תכלית בהשחתה התנאי אם הוא שם, אבל ראוי שיכרפו ליה בפי תנאי, אם ישמעו בקהל השם, ולא²⁾ גם לזה תכלית

¹⁾ במוסרי הפלום עמוד 11. מי שיעלים צפון חליו לא ילך אל הרופא לרפאו.

²⁾ ר' ר' ואין.

מצד עצמו אבל מצד מה שיבינו סותרו, רצוני, כי אם לא ישמעו בקהל החם לא יביא להם הטוב הזה, ובזה יפשתו בטעשיהם וידקו עוניניהם ובמצוותיהם, וכן הנבאים כשייאמרו עם גנות מיעוים טובים בלתי קשות בתנאי, ידענו בלי ספק שהם הם הנחיות, אבל מה שאמר המורה ואטרוחו רוזל תחלה, שהתוכה אפילו על תנאי אינה חזרות¹), הכוונה להם בזה בתקיים התנאים, כי לו לא זה היה המאמר סותר עצמן, כי הנה ננים בו תנאי, ומה נעשה בנסיבות המכובות בתורה על תנאי, אבל הפליגו באמרם אפילו על תנאי, לפי שהוא נראה מזה שאיןנה גזירה גמורה וחותמה.

הנה דברנו בזה בתכלית הקיצור כי זו דרבינו, עד שיחיה זה סכח לעובנו דברים רככים מועילים.

פרק העשרים. אחר שנתגנגל לנו זכרון חורבן ירושלים בימי ירמיה אומר בפירוש עניינו מעט לבארו עצמן, ויוועל לעוניים רבים זולתו ואומר שאין ספק אצל הפליטופים לאמתת המאמר כמו שאוזל: *שאין מיתה כלל חטא ואין יסורין כלל עון* (שכת נ'ח) ובברוך פビין המתאר.

והנה כבר נזכר בספר ימד'ה, ספר מס' רב מהעונות עשו בני זמנו כלם מספר תרי"ג מצות, רצוני, אם בטל מצות עשה מרמיה, או עשיית מצות מצות לא תעשה ממש'ה, כי אין לנו עדת ישראל עונות זולת זה, אך ערום יבין דבר לאשוו לדעת מה שניכלו אלה, ואין ספק שרבי עונות ישראל בזמנ ירמיה כמו שהעיד הוא להם בפניהם²), אמן מפורסם בספרו עון אחד, והוא מה שלא שמעו לעצמו במא שאמור להם: עבדו את מלך בכל וחוי (ירמיה כ' י'ז) והזהירם שלא ילחמו, כמו שאמר משה לישראל אל תعلו וני (במדבר י"ד ט"ב) וכן לא ישטע צדקיו בקהל הנביא בזה וחודמה לו, הוא בטהיל מצות והנה העדר זאת הושטעה לדבר הנביא בזה וחודמה לו, והוא בטהיל מצות עשה שצינו אליו תשטען (דברים י'ח ט'ז), ואמר: והיה האיש אישר לא ישמעונו כמו שבאר המורה זאת המצווה בפתחת פ' המשנה, א"כ בכטלים זאת המצווה די בזה מרוי וראי עליי עונש בחורבן ירושלים, מצורף לה זה כטו שהקדמן, למה שקדם להם מספר רב מעוניינים אחרים, עד שעוני תורה הישם לגמרי עד שנמשך מראותם שהיו מלעיבים בכינוי החם

¹) ברכות ז' ע"א כל דבר ודבר שיצא מפי הקב"ה לטובה וכו'.

²) יעוץ דבריו אלה בעכ"ב ח'א, 41, ובפרט בח"ב עטור פסוק ח'.

עד שהכו את ירטיה כשותה מוכחים, כל שכן שלא שמעו לccoli עצתו ולא האמינו לדבריו, ואין ספק כי השם ית' נקס משונאינו עברים על מצותיו הכתובות בתורתו בפנים רבים, ויציל אהביו בפנים ובאים ג"כ, כי כמו שטני הפגעים ובאים, כן מני החצלוות ובאים, הלא תורה כי היה הצלת נח מהטבול אף בהיותו עוטר נשאר בחארץ ההוא, וזה בכניתה בתיבה, והיתה הצלת לוט בבריחת טן הארץ, וכל הרבר יקראו ספרי הטקרה וויבן, כי פעמים יהיה הצדיק דוחה הנירח מהטוקום לנטרוי, ופעמים לא ידקה מהטוקום אבל יטلط אنسית, ופעמים לא יציל כי אם עצמו, ויהיה עניין העדר הצלתו לאחרים לסנות רבות, וזה אם בברירה טנוו, או שהוא רוץ בחצלוות, אבל הם לא ישמעו לי, ויהיה העדר הישטעה לו מהם להיותם בלתי נערך בתוכם לסכנות אסם היותו יחיד, או לוזלת זה מהסבות, אבל יש היה שנחשב עדה וקהלת לסנות רבות, אם לשלוות עצמו או לטעטלתו במ"ש שלמה על עצמו: אני קhalbת ואני ונהנה ידוע כי התו של⁽¹⁾ אנייע כל האישים כל שכן כשhoe חכם, וכן הוא כל אדם טולך על לבבות ולוקח נפשות חכם, עד שישוב הוירד כללי, ואז גזירות היהיד תשנה גזירות הכל, כי היה שב כללי, והכללי היה, עד שלפעמים יש קhalbת אשר לפחתותה אינה חשובה רק כיחיד ולא יسمعו לה הרכבים, וגם זה העניין מהקלה מתחלף מצד מספר כמותה, ואמנם סוף הדברים כי הכל תלוי ביריד שיטים, כי הוא הפעול לכל, והוא בעל הרצון ובעל המעשה, ודי לנו בראשי פרקים בזה ונדרשה לו מצורף לעצם חזקי בקצרה.

פרק אחד ועשרים. דורך רוב בני אדם לבקש לכל פעל שימצאו בכתב תכלית הכרחית, מכל בינה בהבדל הפועלים, וזה מה שאינו ראוי, ואומר כי הצחוק בכחזר ע"ט הוא פועל אחד, יעשה אחד על דרך הצחוק, ואחד על דרך חכמה לכונת ההתעללות לבריאות, וכזה בכל הטפורות מהתענוגים הנשנים אשר יכולם סוג, מה שהוא לפי דעת פיווש אמרו צחוק לכתיל העשות זימה ונ' (טשי' י' ג'ג), ולכן תמצא שני אנשים האחד מסכילד והאחר כסיל, יתנחמו כל אחד על אבלו בטהורה, אבל המתשביל יעשה זה, לדעתו כי זה סוף כל האדם, והכסילד כי הקשה את רוחו, וכן תמצא שני אנשים הננדלים מסכימים

בשביל, אחד מהם משתנה תטיר מעניין לעניין, אבל הטעגיל יעשה זה לסתות כפי המתחדש, כמו שראינו כן בשם ית' שכותוב עליו וינחם ה' (בראשית ר' ו') והכטיל משתנה מזולת בחינה, וכן תטיא שניהם משלדים אל העשרה, אבל הטעגיל יעשה זה לknות חכמה והבטיל לזלת זה, כמו שאמר שלמה עטרת חכמים עשרם ונ' (טשי' י"ד כ"ד), ככלmr כי העשור שהוא מין אחר מסוג האות מצד עצמי, הנה הוא בהמצאו ביד חכמים נשאר על טבעו, ואמנם זכרתי לך אלו העניים למשל לעניים רבים בתורה ובשאר ספרי המקרא, עד שהוא מבואר מזה שאין ראוי לבקש סבה מושכלת לכל הפעולות, כי בזה הברל בפועל אחד עצמו מצד הכל הפעלים, כל שכן בענין בפעולות הנבדלות, ובזה נמצאת מנוח מכהלות רבות יכנות בסם עניים רבים ומפרשים קודמים, כמו שטרחו הקודמים בעניין נסיון אליעזר עבר אברהם, אבל היה משה רבינו, וכן בעניין הרודאים בעניין רחל ולאה, אבל היה ר' יוחנן ור' עקיבא, ורבים רבובן באמרו את שני בני תmittה אבל היה אריסטון, ורבים בן במקרא מזה המתן כאשר אפרשות רוכם בחגיגי לפרטם, כי בזה המאמר אין עניין רק בכליים מקיפים. ואם יטען לנו טעון לטה יבוא בתורה ספור עניים שאין להם תכילת הכרהית, אשיבך כי אעפ"י ישלא היה לעשו תכילת הכרהית, הנה לספורו לנו יש תכילת הכרהית. וזה לסתות רבות יארך ספורם, אבל אזכיר אחת להיזהה כוללה במלות רבות, והוא שכמו שיווסף לנו חכמה זכירת אמר חכמים וטעשיהם, בן יוסף לנו חכמה זכירת אמר הפתאים וטעשיהם, כמו שהוא העניין בזכירת עניין הרישעים החטאיהם וכל העניים שהם כנגד האמת בכלל סוג הסכלות, ושלמה אמר לך מנדר לאיש כסיל ונ' (טשי' י"ד ז') שפירושו) לפי דעתך אעפ"י ישלא ידעת הגירות הטעיבות בסדר הדעת, הנה תלמד זה בליכך מנדר לאיש כסיל, כי בזה תקנה הגירות השולחות מה שהוא בסדר הסכלות, כאמור החכם: ראה כסיל ועשה הפנו, ודי בזה טstylים לפי בונתנו בקצוץ.

פרק שניים ועשרים. אחר שקדם לנו בפרק שלפני זה זכירת העשור בשזה עניין אחד נמצאת השתדלתו לטשגיל ולבטיל אבל לשתי תכילות מתחלפות, ראוי להאריך עוד עלי' להזתנו נגועים בזה החולי הנamat.

¹⁾ בן פרדר במשלאי א' ובן.

ואומר כי אין לו תכילת טובה רק לקנות בו חכמה באחרית,
כמו שאמר שלמה: למה זה מהיר ביד כסיל וג' (משל יז טז)
פירושו לפ' דעת, שלמה היה מעדער לחטא עשו ביד חכסיל
אשר תכליתו הטוב הוא לקנות חכמה (חכם), ואין לכטיל לב לknotta
והנה בונתו באמרו לקנות חכמה שזו התכילת האחורה, אבל זה
התכילת יחויב שיקדmo לו העוזות ורבות, מכלל ספיק המזון והכוסות
ושישיג זה בחולת טרודות ונחלות, כי בועלות זה לא יהיה לו פנא
לקיום מצות התורה כמ"ש רוז' אם אין קמח אין תורה (אבות פג
טמ"ז) לכן ראוי לכל משתדל בחכמה ישיה טנו חביב עליו מאד,
עם דעתו שהוא קניין חצוני אין בו ממש מעד עצמו, וזהת החבה²)
היתירה הנוצרת ורואה לטשכילד לשתי סבות, האחת להיות פרי עשרו
טוב מאד מפרי עשור הכסיל, והאחרת כי יקנו מהתמותתו בטול
עתות נגידות, מה שלא יקרה בגין הכסיל, וכל הדבר ראוי לכל
טשכילד שיישתדל להשדרות ראוי ומתשוער ישוער מותקן, ישיטפוק
בעצמו ולא יהיה צריך לו להולתו, כמו שישדו לנו רוז' אחר כל אכילתם
ברכת הטזון, שכלה עניים רכימים ונכבדים ונפלאים לטוי שיאמלה
בחינת הלב, אם לא נשתחה ומכללים אמרם: ואל תזריכנו לא
לידי מתנת בוד' ולא לידי הלואתם, ואין ספק שהוא ראוי שיעורנו
לסדר הוצאותינו במזוננו, כמו שאמר החכם: טוב לאדם שינחיל
הונו לאובייה, משיצרך בחיו לאוחביו³), ואמר אחר כל
אדם חייב למروع לאל, ויזהר מי שהצילה טחציך לרגע ונואל,
ואופר לכם בני, מה שקיים לי בשובי מעבר להם, וח' השם לא
אכוב, דעו כי אז הסכמתי בעצמי לאבל להם. ובשור בפרק, ולהם
ובשר בעבר, ולקחתתי לי וראה שהוא מנהג טוב לכל מבקש שלומות,
מהה שכתוב על אליו שהבטחו השם, ממש ואת העובדים צויתי
לכלבלך שם (מ"א יז ד'), ואחר ספר והערכבים מבאים לו לחם
ובשר בפרק וללחם ובשר בעבר (שם פטוק ו'). ואחר שתניתם ימים קרו
לי חסדים וחוצאות, וחויתם מחשב רוני ולאם אורחותי, והוותי על
כל צרכי לחסר הוצאות, וככללום חשבתי על סדר הטזון, ושבתי לעין

¹⁾ עיין כי נס במשלו אי שם.

²⁾ H הסבה.

³⁾ במוטרי הפלוט, עמוד 25: ושאלנו לחכם מדוע תצבר העושר
אתה ז肯, ואמר: טוב שימות אדם וניהל לאובייה הון, משיצרך בחיו
לאוחביו.

בפרשת אל-הו וטצ'אתי אחר טה שוכרתי כתוב שאמר לו חם :
 קום לך צרפתה וישכנת שם הנה ציתוי שם אשה אלמנה לכלכלך
 וספר אחריו כי אמר לה כישמצעאה קהי נא לי פת לחם בידך
 (שם פסוק י"א), ואכל עוגה קפנה ונם אחורי המופת שישב
 שם יטים נראה מן הלשון שהויה לו ולהם די באכילת הלחם
 מבושל בשטן. וכאשר ראייתי שמתה למוֹצָאִי האמת¹) מזורף אל
 מצוא חפשי, וידעתني אז כי לעניין הכללה לא נוכל לעשות ניד
 אבל לפי חומר ואמנם בשם פנים לא יהיה שם מותה.

אטמן ראה איך הודיענו בזה הסיפור רוע החסרון עד
 שהוציא את אליו מ טוב טומרו שאמר לצרפתה : והחצתת
 לי, ולך ולכency תעשי באחרונה (שם פסוק י"ג). אבל הוא לא שמעה
 לו בזה כי כתוב : ותأكل הוא והוא וביתה יטם. כי העניין היה כן,
 כי אליו ישב לו בבית החיצון עם בניה שעם סדרו השלחן
 והוא נכנסת לבית הבישול לבשל העוגה במרקחתת. ולכency אמר :
 והחצתת לנו, ואנכם היא בהיותה מبشرת היהת מתחלה לאכילה,
 ואחר היהת מוציאה לנו לבניה והוא היה מתחילה טרם בניה.

ראו בני זה הפרק כי הוא, ואם יראה לב עלי, חיים²) שהוא מולל
 טלי לדביחותא, הוא באמת כולל עקרים גודלים הכרחיים טעו בעניינו
 רבים ורבים. ואין ספק כי דברי המפרים לנגי הציגו הם בדבריו
 הספר החתום, להעדר מהם הבנת תכלית המאמרים, ומזה המין מה
 שכותב בספר משלו ששבחה עצמה החכמה וה תורה — ששניהם שמות
 נודדים — ומכלל שבוחה שאמרו עוזר וכבוד את (משלוי ח' י"ח)
 ומכללים גם כן ואוצרותיהם אמלא (שם פסוק כ"א).

והנה קצת בעלי חיים כשיראו אליו המאמרים יפלאו
 בעיניהם אין אינים עשירים גודלים. עם חישביהם שהם מקימים מצות
 תורהנו, ולאלו יגיעו מסכלותם עד שיגענו ספר תורה אם
 ימצאו בתוכו שני זחובים. וילכו לבקר אוצרותיהם

(1) כבר קדמוך רזיל בטוב מוסרם ראיוים הדברים להזכיר בזה
 למלה תורה דיא שלא יכול אדם בשער אלא בחומנה זאת, ופרשיש: כלומר
 לא יכולبشر תדרר שלא יעני, ושס בוגרא: ארזיABA משפט בראים
 הויה, אבל בוגן אין מי שיש לו פרוטה בתוך כספו וירצנה לחנוני, ופרשיש:
 ולא יספיק עצמו בעינויו ויצטרך לרבות יותר (חולין פ"ד).

(2) הד' קלוניטום התתרמר עליו בקרוא את הכתמים ועייה "בעל"
 חיים והלא אין זה אלא לשון חכמים והמורה זל' יקראמ' בחרמה בצרות
 אדם.

אם חמשתו היה בתוכם בר ולחם ומזורן, וכמה מכך אלה השתיות יעשו הישוטים עם חשבם שהם צדיקים גמורים, וכעה הם רוחקים מן האמת שהוא סוג תורתנו החכמתה והי בזות רטויות לפני פינתנו בקץ.

פרק שלשה ועשרים. בעבור היהת בקשת הכהן טבני אדם נטשך מתוכנת בקשת העושר, ראייתך גיב לבר עליון, ולהיווי עניין לאבד כל טינה ודין בה מופת מה שאמור המורה שואת התכינה הרעה תמנע הנכיה פן החכם הישלם שאור כל השילות¹⁾ ייעין בספרו.

ועתה בני הארץ מה הווה לאדם כי ישתחוו לו אלף אנשים או יברשו לו אלף החווים, ואולי כל האנשים ההם אין להם מפעל האמת יתרון על החמורים, ועוד שאלה מחר יהיו כלם פנרים צחים, ואעפ' שאין הרב בר בן, אין לבדור תבלית מצד עצמו, אבל יש לו צד טוב, כדי שישיה השלם יותר גערך אצל חברויות מהונבותה, ובזה אפשר ישיחיה טוב לו בפניים מה וטוב להם כי ישמעו אליהם וזה בונת אמרם זיל אהוב למטה ואהוב למעלה²⁾, אבל קצת בעלי חיים יזכרו אהוב לטטה וישחו אהוב לטעה עד שרדו לשאול מטה.

ובכל הרב חנה סוף זאת התכינה להמן העם היה אצל נטשך בכלל לעניין החלוק והסדרין בסדרו ההמן, וזה כי מפורטם כי כלל זה טוֹן לחיות החלוק להם כסות יום, ואפשר ישיראו קצאת לגביהם בני הארץ כלכתם כמסילה או בשבתם בכית, הנה מנהגנם שניב התפירה ימשש לבשרם, ופאת החלוק היפה נובח הרואים, אבל בסדין להיותו כסות לילדה ואין אדם רואה, יעשו החפה, ויחושו לנזוק עצם ודי בזה משל כלל זאת התכונה אשר אין ספק שרוב החמן ישגיבו לעניין מעשיהם ומה שיאות לעם ולא ישיתו לב על עצםם, ולכן אמר על שטואל: גם עם ה' וגם עם אנשים (ש"א' ב' כ"ו), כי הכרונה הרואינה להשתREL להווות

¹⁾ במוג' פ"מ משני.

²⁾ ברכות יז: כדי שיהא אהוב למעלת' ונחמד לטטה, אולם בראשי אבות פ"ג מ"ז: כלומר כל מי שהוא אהוב מלטטה בירוע שהוא אהוב לטעה, וכן במאורי אבות שם בנוסח זה, וכן הוא המשל הנודע, קול המון בקהל שרין.

טוב עם ה', ובפונה השנית ישתרל להיות טוב עם אנשים מה של א' זיק כלל לטוב עם ח'.

פרק ארבעה ועשרים. אלו יעדוד אדם על טבוי הענינים, או יבחן עניין ויבין לאישו כי בכלל ואת הבדיקה בין מהות הקניין החזוני, שהעושר—שקדם זבו—הוא אחד ממשני, וכיור ערך גוף ונשטו ביריעת מהותם ונדרם, וכיור מהות שאר הנבראים אם מזולת מינו או ממשני. ואין ספק שתורתנו הושלמה צויתנו בכלל מצותיה על קיורת כל זה, וגם מסורה לנו הקדמות מונחות ע"ז. וראיתי לזכור בכאן אחת או שתיים עם ישאודיעך בכלל דברי פ"י פסוק אחד נלאו בו כל הקודשים. ואומר כי אחת מהסיבות שהביאו לנו תורתנו לצויתנו על הטלת שאר בעית, כמו שא"ל צער בע"ח דאריותא (שבת קכ"ח), לפ"ד עתוי ליטדרנו, כי אנחנו אב בני אדם קרובים להם טרוד ואנחנו והם בני אב אחד, כי סוגנו הקרוב אחה חף מה שיש חשבו החטאנו ערומי חכמת התבاع, עד שהיה זה סבה להעלם מהם אמתות רבות, ובכלל יהיה זה סבה גדולה לטעות בתוכנות האנואה, ולא הספיק זה לנו תורת תורה בכלל מצויתו, עד שהודיענו בכלם שאנחנו צמחי עד שנדע, שאנחנו והירקות כמו הכרוב והחרוזת אחיהם, ואבינו אח ד', ע"כ ההדרנו שלא לכרכות עין פרי, כמו שטהורש בתורה, ואמר לנו תעם זהה: כי האדם עין השרה (דברים כ' י"ט), כלומר שהאדם הוא עין השרה שהוא מין אחד מסוג הצמח, כאמור כל הבשר חזר (ישעה ט' ו'), ואטריו חוליל בני אדם כעשב השרה (עירובין כד), וביאור זה כי הקדים לצויתינו על עיר בה ישבו בועל, ח'ים: וקראת עליה לשלום (שם פסוק י'), כי טוב לנו שישחו וייהו עכדים ועוורים לנו כספים ופרדים עצן ובקר, אבל שבעה עטfin שטבאור שאין להם תקנה כי הם חיים רעות בזאבים ונמרים שואפים לטרף, ורק אם נטימים. לכן סמך לזה מצווה אהרות מטין הקדמת והוא בסוג הצמח באילן, כאמור: וכן דומה לוה אצוך נצחים לעז החבל העז העושה פרי וחלתי עישה פרי, ולכן סמך לאוטרו: ואותו לא תברת, כי האדם עין חדש ר"ל כי האדם הנאור בעיר הוא גיב' צמח שהוא בא מפניך (במצור¹)

¹) ותנה אור חדש האיר לנו בעולם הבאוורים במקרא הקשה זהה ופסוק י"ט מוסב בטעמו לפסוק י' כי תקרב אל עיר ונוי מבלי חחתה העם היושב בה, כי האדם הוא גיב' צמח בטנו.

כאלו אמר שהו לא כוא, בטעם ואיש אין בארץ לכו עלינו וננו' (בראשית י"ט ל"א) כמו שאפשר במקומו¹). וכבר ידעו בעלי מלאכת החגון, כי מלות המציאות כמלת ח' א וחו' פעם הם בסיפור בכח ופעם בפועל, והטעם כזה, הנה כבר צייתיך שלא תשחית מן האדם מה שתוכל להשיג בו תועלת ולמן כמו שצוייתיך על הצמח החיה כן צויתיך על עצה הכלתי ח'. וראה חכמת אנשי הכנסת הגדולה, שלא הפרישו בין שתי מצות האלו²) להראותנו ששתיהן תחת סוג אחד והוא הצמח ותכליתם אחד נ'ב.

ראוبني שני לחמלי עליים מנה לבם טירות ישנה
ה' אל³).

פרק חמישה ועשרים. תוכנת האדם כשתחזק כי, אם היא רעה, תמנעו בהכרח מראות הנכונה במקומות שהיה רואה אותה אלו לא היהת התוכנה היה חזקה בנפשו, כמו שקרה לחרדקן הנדול בן ננאה כפי' התקרא, עד שהחטיב בן עזרא בטה שקרה הוך דברי אלקים חיים⁴) כי הוא — רצוני בן ננאה — עשה מהספרים כרצו פעם מוסיף פעם גורע פעם פמיר מלות במלות, כאלו הוא מחבר ספרים אחרים, כמו שעשה בפסוק כי האדם עץ השדה שקדם לנו זכרו⁵).

ואמנם הא"ע נתה מדרכו הרחוק מאר אבל לא נתה הנטיה הרואיה לפדי דעתו, ואין רצוני לזכור בכךן כל הפירושים המודשימים אצל מוריים על שוטרי שטירה טעולה כל הכתוב בספר, כמו שעשיתי בזה הפטוק הנזכר וארחיק תכליית הרוחק מעשות זרות ומיניהם שנויים, אף שנוי סדר

¹) וכן חמצא באורו גם במצרף במקומו.

²) ר"ל שלא נחש בתירין מצות הциונו: וקראת עליה לשלו'ם.

³) גם על הסודות האלה קצף הרבקיק.

⁴) נראה לא על אין קרא הראב"ע התוарאים האלה, רק על דרי היישראלי, וכן בשמות י"ט ויב שאמר: בעבור שאמור המשוען שהך בספריו דבריו אית' מפרש נטעטער שםסוב על ה"ל. ובסוף ס' הוצאות שאמר: שפטו ראי לחשוף איננו מוכיח השם.

⁵) בס' הוצאות שער השבעים: וטעם כי האדם עץ השדה כי חי האדם הוא עץ השדה וכמוהו כי נש הוא חובל ולא תשמע אל חולם החלום שאמר, שהוא דבק עם הכתוב למעלה כי הפטקה יש ביניהם וכו'.

מה קדרת ה וアイחוּר, בכל יכולתי, כדי שתעתוד על כונתך
בהתגנויות לפרטיהם, עד שנייע מועצת כונתי שארחיך רוכח חטקות
שיאמר בס אבן עוזרא: וכבר היה לך, וזה יתבאר עוד בדברינו. אטנים
להנחת תמותות או חסרוןות בדברי הספר אני מרחיק תכלית ההרחקה
כמו שהראיתי לך ואראך עוד עד בפרטיהם ובו הספר.

וראית לי יותר עוד בכאן שני מאמרם על דרך משל, כדי
שיתפרטם לכל יסוד כונתנו, ולטען יזכיר כל אדם זה, כייאנו לעמוד
על עניינם נפאלים ושטרנו מטעיות רבות ועצומות, כי מאטר
הספרים הם המודיעים לנו העניינים הנשואים. ואומר עד"ט כי רצוי
כל הפרשאים במאמר אחד מהורתינו ומאמיר אחד מן הכותבים
שהיה כבם חסרה מלאה או מלוות, והמאמר אשר בתורתנו הוא אמור:
כי נפש הוא חולב (דברים כד ו), ואמר המחריר שבמה² ישחרה
מלת חי. ותמה אני מה הביאו לזה, כי החיים אין לנו מוחש
שליח ביד, כמו שאינו בן הנפש, ולכן אם על דרך העברה יאמר
לשון לקיחה או חולב שהוא בעל קיחתה על החיים, בן באותו דרך
עצמיו יאמיר על הנפש. אטנים אצלינו הכהרים מיחס החסרוןות, אין
לשון בעולם נאות ממנו, כי אין ספק כי יום הפעלים על הפעול
הוא בזמנים רבים, והנה כתוב אתה צורה את נשפי לקחתה
(יש"א כד יב), כי מהסכתם לשוננו לתאר חמתת כשהוא לך
נפש דמות, נאלו הוא בוגר או דבר אחר שניגול אותו טמן, ולכן
אחר שהרחים הם סבה-צד מה לעמודת נפש העני ולקיים בגופו
הנה הלווקה הוא לוקח נפשו, כמו מי שיקח השמן מן הנר שהוא
ЛОוקה הנר או האור וזה מה שאין צריך ביאור.

וחמאמר אשר הוא בכתביכם הוא אמור: נגיד חסר תבונות
וני (טשי לי כיה טז), פירושו לפי דעתך בזלת חסרון דבר, וזה
כי הקדים תחלה אריה נהום ודוב שוקק וכו' (שם פסק יד) וזה
כי ספק רשות ליטול סמכות קשור ותנאי, ר"ל אם הוא רשאי, ולכן
הפלגן עוד בזה העניין ואמר שהגניד הוא חסר תבונות ורב מעשיות,
וזאת הגירוה סתמית ואפשר שהיא כוילית או חלקית. אבל יותר
נאות לכונתינו. שתהיה כוילית. ואמנם אינה הכרחית אבל אפשרית,
ומפני האפשר על הרוב כאטנו כל ז肯 לבן השערות. והכונה-בזה
נאלו אמר: דע כי רוב הנקדים הם חסרי-ביה ורבי העושק, ואין
ספק שהדבר כן, כי הארכנות ואם השם לכדר יתעם ויסכם כמו

²) הראביע בטקומו.

שידודה התורה לסופ' דעתם בטה' שצotta מצוחה טיזחדת לאלה, וננתן הסבה לבתי רום לבבו מאחיו ולבתי סיר מן המצוה וגוי' דברים יז' י"ט ב').

אבל אחר זאת הגורה אמר גורה אחרת הபיה בכה ובענינה לגורה הנכברת, ואמר شيئا' בצע' יאריך ימים, אבלו אמר ואולם כל شيئا' בע' הוא מאירך ימים, להוות כי רוב התשאחות לא יאריך, כי ישנא בצע' הוא שלם התכוננות, ואל תשפט אלוקים חהפרונות כי הקצורים האלו רואים, כי הונשפט הוא נונכד בכת, וככבר שב זה המנהג קבוע לשאלים אין מספר להם, הלא תורה אמרו קרוב לווד מהו דומה לו, בטה' שאמר בוטח בלביו הוא נסיל, והולך בהחמה הוא יטلت ישם פטוק ב') כי זה האהוזן לפיד שהראשון לא יטلت, וכן אמר איש אהוב חכמה ישמה אבוי ורעה זנות יאבד חן (שם ב') וזה לדעתנו כי המאבד חן מעצב לאבוי, וכן המשמיח לאבוי הוא שימר חן, ולדעתנו כי הרעה זנות אין אהוב החמה¹⁾.

ראח זבדתי לך דמיונים כתובים על זה לך, ואל יהו אלו העניינים קלים בעיניך עד שתתפלא איך אלו העניינים מסודות התורה, כי חי ה' כן חס, כי אנחנו לא נוכל לעוזר על סודות התורה רק מעד עמדנו בדבנות אמרותיה, וורי לנו בזירות טשלים, מהה יוזך ליתר המאמרים כי כאשר תבין התאמרים תבין העניינים.

פרק ששה ועשרים. אין ספק שב' עשרים המקרא כמו שקדם, טודיעים לנו עניינים נכבדים ועל כלם מאמרי תורהינו הקדשה, אבל להעדר ההבנה טמן תעדך ידעת תועלתם טמן, ולכןן בהודיע לך משילים אל תשיטים לך לאוותם העניינים הנכברים, אבל שית לך לעניינים הנמשלים ניב, כי לא אופור לך בזה הספר רק מה שהוא סודות וסדרי תורהנו, או מה שהוא הצעה ודפין להם. כי אלו המשלים שקדם לי זבורם בפירושי התאמרים, הם משלים למאמרם לא זורותם, כמו במקרא בעניינים שנושאים דבריהם נכבדים, ומה זה הטין מה שאומר עתה, והוא כי שם הערמה והתחבולה הנה כל אחר מלאה הואות טוביה, כאמור: כל ערום יעשה בדעת (משל' ייג ט"ז), וכן ונבען תחבולות יקנה (שם א' ח'), ואם אפשר שייהי בקצת המקומות לרע, כי גם שם החכמה עניינו כן, וזה מאשר שב' האדם הוא אחד בכת, אמן נוכל להשתטיש בו

¹⁾ ועיין כל זה בעכ"ב משל' א' ב' איש על מקומו.

כפועל אם בטעות או ברע. בכך נכוון וראוי לחייב
ולנביאים לעשות בקצת הפעמים ערמות ותחבולות),
והנה מני אלו רבים, וכבר רמונו על קצחותם, ומה שאבויין לרמו בו案
הוא שני הדבר החזוני, ואומר כי אין חסרון לאברהם אבינו כאשר
אמר לנוירו ונשובה אלכם (בראשית כ"ב ח'), להסתור טודו,
ובן ביעקב כאשר אמר אבוי עשו בכורך (שם כ"ז יט), על צד
התחללה נ'ב, למען הגיע אל מזוקשי, ולא הנביא אשר נתחש
באפר על עינוי (ט"א כ' ל"ח), ודי בזה מפת מה שיחססו ר'יל
לפלך עצמו בדבר שדרה²), ולמה שטהורש בתורה
שהוכחה אביתך את יצחק על דבריו הבודב במה שאמר לו: ואך
אמות אהותי היא, ויצחק השיבו כי אמרתי פן אשות עליה
בראשית כ"ז ט').

אבל שמע בני, כי גם מזה האבק עצמו יזהרו
טアר ה של טים, וכל שכן שלטי הנפש הנכוית וראוי להם זה
לשתי סבות, האחת, ליתרונו מעלות זאת הנפש על שאר כל
הנפשות, רצוני שהיא המעלת האחרונה מכהות הנפש המשכלה,
וחשנית כי הם אם יוכבו, יכיאו בני אדם להורו אחר יערודת
העתידים, لكنם הם מהפכים על כל צדדיםם לחרוח דברו הבוכב.
יאעפ' שבמקומות ישפיצו השיטעים דבריהם כוב בטאטירותם לروع
הבנותם, אין בזה אשם על נפשם, لكن התנצל אברהם ואמר: ובם
אמנם אהותי בת אבי הוא ונור (שם כ' ייב), כמו שאפריש
במקומם, הלא תראה שمسئול במצוות ד' אמר לווכו לה' באתי (יש'א
יז ח), ולא נבנס בזה כוב כלל לטישׁו מלائכת ההגון, כי לא
אמר לווכו לה' באת י' בלבד או בכוונה וראשונה או בעצם, ואם
השיטעים לא הבינו זה מה פשוט, ומכל מקרים לא בחש כלל כי
בן עשה. וכן לא בחש אלישע בטה שאמר לחואל לך אמר לו
חיה תהיה (ט'ב ח' יי), כי זה המאמר ממין המאמר הבלתי גורו ישאי¹
האמת וocab נבנס בו, אבל אם הוא עצמו היה אומר לפלק ארם
חויה תחיה או יהיה מן הבודב, אמנם טsha רבינו ע"ה לפ' שהזאת
שלימות נבאותו גדולה טאור ושלימות שאר הנביים, נמשכו עניינו
בלם לפ' זה היתרונו, וחלילה לו שיאמר כמאמר אלישע, ולא כמאמר

¹) ועיין דבריו יקרים ע"ז בכוורי שני ויכוח נ' ס' קלוי-קט'ה
חובחה נאמנה מפליגש בנכעה. ועיין בכוורי מאמר נ' ובאוצנן שם.
²) בם פ' מותר לשנות מפנ' דרכיו שלulos.

שטוואל, כי זה היה החסרון בחקוי. ולכן כشرط להמתה ר' סודו מיתרו אמר לו: אלכה נא ואשובה אל אמי אשר במערים ואראה העודם חיים (שםות ד' י"ח), ואלו אמר לר' אורה העודם חי' (ס'), אז היה רומה למאמר שטוואל, ואין ספק שכאשר שב לערבים ראה מאחוי אם עודם חיים, כי בחיותו במדין לא היה רואה זה רק שטע מרתק, וכן דבר עמהם ואולי גם אבל ושותה עטם, ואם לא זכר זה, כי אין מחייב שיזכר כל מה שעשו לעשיות שם, אבל למה לא ידע טרשעה לדבר בדברים האלה מתקוני המלאכה מלאכת ההגין? והנה אין ספק שקדמה לו ידיעת חכמת הטבע והאלוהות, כל שכן מלאכת ההגין שהוא כל'ו והוא הודיעה לדבר, עם שטבואר זה בלשון קצר העינו המורה בספרו במה שאמר: אי אפשר למי שירצה השלומות האנושי מבלתי התלמוד תבלה במלאכת ההגין וכו' יעיין בספר).

והנה רואה שהוא עבר מעט מן הזמן ישטמדו כי לדבר (שםות ד' ט'ו) מזה הזמן מן הדברו ההגינוי, והוא במה שצוווה לטר לפרטיה יעתה נלכחה נא דרך שלשת ימים וגוי (שם ח' ג'), וכן עשו באמת, ואם פרעה הבין לסכלותו שלא יעברו עלה, מה אשם בהוה לאדרן השלמים, כי אמרנו כלל הן אתה שוטע לאו או הופכו. הנה זה הוא בחקשיים התורניים, ולא בז' תניד ב יתר הדברים, וכן אמר ושאללה אשה משכנתה (שם ג' כ"ב), והם לא היה אומרים שישיבום, גם לא לקחו מועד לשאלתם ועדין הם שאולים בידינו²⁾.

אמנם תוכל להכיר מזה מעלה האמת ופוחיתות הcube, אשר השלמים כפי יתرون שלמותם יהיה יתרון הרוחקתם אף מאבק אבקה המכוב, ולכן אומר אני כי אם החובי הרופאים ציינו לנו תמיד להחיא המותרות מגוננו, כל שכן שראו לנו יותר לבנו. תניד להוציא את הורות מנגנון, כמו שקדם, שנשמר מאר מכיר. הcube ומחומרה לו בדרכנו החזוני, כמו שהזהיר זה ג' שלמה לתלמידיו ואמר: הסר ממק עקשנות פה ואני (טשל' ד' כ"ד), כל שכן וכל שכן שראוי לנו זה בדברונו הפנימי, א"כ יהויב תבלה שנדרע מה הוא

¹⁾ וריל אמר. היה אומר לראות, היה נראה לו עיקר הליכתו לשט בן הוא 'במצרף לכסף'.

²⁾ הלא הוא בשכרנו (סנהדרין צ'א').

האמת ומה הוא הוכיח ומה היא ידיעת גדורם, אמנים לא נוכל להכחין בין האמת והכחוב עד שנדרע המלאכה המלטחת זאת הידיעה, והיא מלאכת החגון וזה אין צורך לו לטעות.

פרק שבעה ועשרים. כמו שהודיעינו משרה'ה דעות נפלאות בספרו לנו שטירוטיו¹⁾ בן הוריעו דעות נפלאות בספרו לנו שגיאותינו, וחיללה לו שרצה לחוץיא עצמו מכלל מין האדם לנMRI אבל הוריעו טبع שככל האדם עם חרבכו בחומר, שאינו בפועל תמיד, עד שאי אפשר חמלט איש מן האישים מהען, ודי מותה כמה שמספר ופרנס על עצמו, אשר זה הפרטום על עצמו הוא שלמות גדוול מצד עצמו, הפך חסרי הדעת שיסתירו חסרונם, אשר נמשך לזה היסוד פרנס גם חטא מרים אחומו (במדבר ל'ב א') ועוד צוח לוכבו לדורות (דברים כ"ד ט'), וכלל זה להיות בזה הפרטום מעלות רכויות מכירות לשליות השבל, וכן ספר לנו שניאותו ע"ה בארכע מקומות, הר aerosן בויקח משה את אשתו ואת בניו ודי בזה פ"י הראב"ע לטוי שיבין דבריו²⁾. והשנוי במה שהיתה מתנהג עם העם מרוע הסדר, כמו שהচבר בזה ערך שעזב המנהג החואן, ופרנס ויישמע משה לקול חותנו נשימות ייח כ"ד). והשלישי במה שספר ויקח על אלעזר ונוי וויקרא י"ט³⁾) ופרנס הוא זל ויישמע משה וייטב בעיניו (שם פסוק ב'). והרבי עי על דבר מי מריביה, והוא היה חזק שבham, וזה היה מפורסם בכל העולם. וכלל העניין למניין מל כל זה עניינים רבים מתועלות עצומות וזה תחללה מה שרטזנו עליו כדי שנעמור על אמתת טבע האדם, רצוני שהוא אינו שכל בפועל תמיד, ושנית כי שניאותיו היו מעותם המספר לסכת השתרלותו ברוב עתותיו להשנת המושכלות, ושלישית כי בחודיע אותן

¹⁾ H מדנותיו.

²⁾ זול; ולא דותה עצתו נכונה כי דוא בא לחוץיא את בני ישראל והם יראו שבא לנו עם אשתו ובינוי. וכן נראה דעת רוז'יל וילקוט רמו קעד', ומיכילתא פ' יתורה: על הראשונים אלו מצערין ועכשו הבהיר את החזרונם. וזאת העצה שהיתה לאבורי הרים האלה עצה שלא כה, כאן הריא — הריא — שואל ומשיב "והיתה זאת באמת עצה נכונה לחזק לבב ישראל". ובמצרף לכטף מתנד המחבר לרבי הראי' ואומר הוא בעצמו כי דותה העצה ואת עצה נכונה וכי כלשון הריא' א, ויש להעיר כי השיר הריא אשר חפש ובדק בפסורי הפסטה אחר מומו לבקר, מביא לוזם ביאורי חנפזאים בזה, ובפרט "במצרף לכטף" טבלתי הזכיר בשם, ועיין תולדות הריא' מהרחים. בעקבות יצחיק, פרעשבורג 1849.

בתורתו — שהוא על פי ה' — פוטי שניאותיו, עדות נאמנה לנו כי לא שגה בדבר אחר, וכל שכן כאשר יכיר — מי שיבחן הענינים — כי השלשה הטקומות הראשונות היו שנים קודם מעת תורה, והשלישי בתחילת השנה השנייה שאו החל השם לצמות על רוח הטעות, והוביעו זהה בשנת הארכבים שהזיהה בסוף ימיו, ותועלתו רבי עיטה עוד היא, שיחוויב לכל מבקש שלמות שישוב מהנהגתו אם אינה טيبة כשיכיר זה אם מעצמו אם מזולתו כמו שעשה מרעה.

ואתם נני הבינו אל דברי אביכם ותחי נפשכם!

פרק שמונה ועשרים: בעבור היהת כונתנו בזה המאוחר הדנוור בענינים כוללים והוא עניין הרכבה והקללה נוכר בתורה בטקומות רבים מאד, וכן בישאר ספרי חזקראה ואין ראוי לי לדבר על איש ואיש, ראייתי לדבר בכך על חסוג. ואומר שזה העניין הוא תחילת טיסורי מנהג האין החיא ונום בן הוא באצטז' זאת, ואיך איינו בתרומות הארץ הזה, כמו שקרה לי במצרים בפעם הראשונה¹⁾ שהלכתי להקביל פני הנגיד דור רבי עיי אל התורה זיל, ברבנוי ברכה ארוכה להראות לי אהבה וחכמה, ואני פחריש.

זה המנהג מבואר בתורתינו, הלא תורה בתחילת הבריאה וברשותו השים ברייתו (בראשית א' כ"ח), וזה על דרך דברה תורה בלשון בני אדם, וכן נזכורה שם ברכבת מלכי צדק לאברהם (שם י"ד ט') ונרכבת בתואל ולמן לרבקה (שם י"ד ס'), וכן ברכבת יצחק ליעקב ועשו (שם כ"ז כ"ז ל"ט) ונרכבת יעקב לבני יוסף (שם ט"ז כ"ב) ולבני כלם (שם ט"ט כ"ח), וכן ברכבת משה לישראל (דברים לג' א'), וכן מה ישיד הוא בתורתו ברכבת כהנים לישראל (כבר ברא ב"ג), והברכה שישיד בהר גוריות והקללה בהר עיבל (דברים י"ז כ"ב), ווילת זה מברכות והפכים, בשאר ספרי הגנאים כמו שהוא בעניין יהושע (כ"ב ז') ובעניין שאול²⁾ וזולתם רבים ודי בזה טשלים.

ואחר שהונח כל זה, אין ספק שאע"פ שהפעל בכלם אחד בעצמו, ראוי שיחיה הבעל בינויהם מצד הפעלים, כמו שהקרטן בזרכא כא', וכך יתרון הפעול יהיה יתרון הפעול, ואולי לפי הסדר שיעשה כמו ישיהה ספר תורת האל בחוק המדבר, וכינוס במאמריו אמרותה, התהורות זולת זה, ואטמנ הפעול הראשון גם לזה העניין הוא

¹⁾ וא"כ הילך שני פעמים למצרים, ואין דובר דבר טוה.

²⁾ אולי כונתו לשא י"ז כ"ה.

השם ית' כמו שהודיענו משה באמורו ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם (במדבר ז כ"ז), וכן הוא בקהלת כי הודיעה בהנינים אתה. אבל כי יש לטעון שישtron עלינו, מעניין קללה בלבם שבאמת לא היה לה תיקון לא מאיכות הדבר ולא מאיכות המשעה, אמן דע שאין חשש לאותו הדבר מצד עצמו כי אין בו ממש אבל מצד המקובלים), רצוני, ישראל השומעים או היודעים שההוא מקללם, וזה כי בלבם היה קוסם כמו שהעיד לעליון כתוב, ומנהג הארץ שהוא אונס כי אל מעוננים ועל הקוטטים ישטען, איך אין לשאול טעם לאמתה בלבך וסיעתי, וכמו שהיו יעקב ועשה עושם יסוד ועיקר טברכת יצחק אביהם, בן חוץ בלבך וסיעתו עישים פברכת בלבם וקלתו — ואם בינהם הברל — וגיב ישראל רביהם אה, כל שכן לחיות בבלם נשים וקטנים, והיה קשה עליהם מאד אם יקללם בלבם לפרסמו בדור ההוא ישהוא מומחה לפ' אמתותם, והנה מנדר האוחב הטוב שישמר אהבו מכל דבר קשה עליו אעפ' ישוא, רצוני האוחב, יודע שאינו טזיק, لكن החם לרוב אהבו לישראל מני' בלבם מקלל ישראל ונילח לו בחלוות מה שנלחה לו, ואעפ' שהוא ית' יודע שאין בקהלתו ממש, ולא דע לו זה, אבל חפיג עיד שסביר שברכם לחיותו ית' יודע שכוה תניע קצת הכהנה¹ לישראל במו ששים דבריו ואמר: ולא אבה ח' אלהיך לשטען אל בלבם וכו' (דברים כ"ג ו'), ותכלית הדברים כי אהבך ח' אלהיך, ית' אמר יהושע לחים גם בסוף ימי יהושע כ"ד ט'), ואעפ' שאמר הו ואציל אתכם מידי (פסוק י'), הנה דבר היא לפי מוחשבתו ולפי מחשבת בני ישראל, ועל כל פנים חיצלים מידי שלא קילם, כאשר רצה לעשות, וכל זה לתכליות אחת, והוא אהבת החם לישראל, ואולי היה שם תכלית אחרת והוא להראות ית' חזקת ידו, כי נכן להיות לעניין האחד תכליות ובorth אין בינהם סתרה, כמו שנראה מפורש בעניין עכוב ירושת הארץ בבללה, כי כתוב שהוא לסבה פן תהיה הארץ שטחה (שמות כ"ג י"ט), ובתקום אחד, כי רבב ברזל לו (שופטים א' י"ט), ובזמנים אחר לנטות גם את ישראל (שם ג' א') ואעפ' שאפשר שזה בנושאים מתחלטים,

¹) ועיין עכיב ח"א עמוד 127.

²) H הנאה.

אין סתירה אם נניח זה בנוושא אחד, כמו שהוא מכוון בעניין יציאת מצרים שכתוב: כי לא שלם עון האמור עד הנה (בראשית ט' ט'ז), וכתיב וימת מלך מצרים ויאנחו (שם ב' כ'ג), וכתיב יוציאו אליהם את בריתו את אנורhom (שם פסוק כ'ד), והנה מזה החtin ובכיס בתורה ובשידר ספרי הנביאים, יעוני המאמרים יוכנוי העניינים, כי אין רצוני ללקט כל חתנים וכל שכן כל האישים, וכי בחבאי מישלים ודמיונים אף כי לנו בוחורי הקור.

פרק תשעה ועשרים. ג' ראי עלי לבאר בכך סוג עניין אחד באו מנייניו ואישיו במקומות רבים במצרים, והוא עניין אותן והטפת, והנה כבר קדם לאר אלו השמות, אבל מה שאוכר עתה הוא כי הרבה טיעות הקודמים מן הטפרשים, להעדר מהם ידיעת מלאתה החגיגון ובזה בפרט, לפי שאינם יודעים מני סוג אותן ורבים לא בין אמרם.

ואומר כי אותן והטפת יש מני הברה, ויש בלתי הברה, ובבר נתבארו במלאתה החגיגון תנאי המופת הבהיר וועלן עד תשעה, והנה המופת שאין בו רק אחד מהם, הנה הוא מופת ג'ר, אבל הוא חלוש מאה, איך אין לטען על אמרו והוא יחזקאל לכל מופת (יחזקאל כד' כ'ד), וכן אותן היא לבית ישראל (שם ד' נ'), כי נשאו כל' גולה וצאתו בעלה אינו מהיב מצד עצמו שייעשו ישראל כל' לעתיד, אבל גוירות השם מצד עצמה היא חמיחיבת, וכן קריית ישועה לבניו בשמות המוחדים (ישועה ז' י"ה, ח' ג'), אינו מהיב ביבאת העודים הם עד שאמר הנה אני ויהלום אשר נתן לי היה לאותות ולטיפות בישראל (שם פסוק י"ח), וכן אמר על הלכו ערום וייח' שהוא אותן ומופת על מצרים ועל כוש (שם כ' ב'), והנה אין בזה כזב כלל בחקרה אלו המינים אותן ומופת, כי אותן והטפת בסוג כולל מינים רבים, עד שהראהה שנכון אותה מהעתיד על הנמצא, הנה יקרא אותן ומופת, כמו שאמרה רחוב ונתרם ל' אותן אמת (יהושע ב' י'ב), והנה נתנו לה תקوت חות השני, רצוני, כי במה שנתרנו לה סיטין עניין התקווה, האמונה עתה במה שנדרו לה שלא תמות, וכן עשה ישועה מין אותן לחזקיה מהעתיד על החות והוא אמרו וזה לך אותן אכול השנה ספריה ובשנה החשנית שחitis וכו' (ישועה ל' ז') רצוני, שהוא נתן לו לאות שיאמין בשוב עתה שנחריב אל הארץ, ואمنם אותן الآخر שנתן לו על עלייתו בית ה' ביום השלישי

(שם ל"ח ז') הנה היה מין אותן הפק הראשונות, רצוני שעשה אותן מהרבר הווה על העתיד, ואם אינו עם זה מתנאי המיפת ההכרחי. אמנס אין אמונה המתאמין בדבר הנכיה מופתים לקוחים מעניים מואחרים בסבה ואף מואחרים בזמנן, ובכלל בראות ההלויות מצער עצם מטען אמונה הפתאים המתאימים לכל דבר, אבל טופת האמונה הוא להאמין בדבר הנכיה בזולת ראייה כלל, כל שכן אם יוצרך לדברים איזו ראייה שתהיה, לכן אין ראוי לנו להתרור אחר פירושים ורים להפליאנו מחולשת הריאות ההפ, כי הריאות ההפ הנה הפעול אותן יעשם ברצונו לא ברצוננו, ואחר שהישועים או הרים יאמינו בו מצדם, הנה הוא להם לפי כוונת הפעול או המנייה, שלא יאמינוו, הנה הוא אותן ומופת לפני כוונת הפעול או המנייה, כדי שאמר ירמיה ג' כ' וזאת לכם האות נאום ה' וכו' יידתיה מד כ'שת', הכונה בזה, כי מה ישאני אומר לכם עתה כי לעתדי בארץ מקרים תחתנו, הנה האות הזה לכם, כי עוד לעתיד הגני נתן את פרעה מלך מצרים ביד אויביו, וכוונת ירמיה זהה שייאמינו כי עתה לדבריו עד שלא ילכו עתה לשם, כמו שפטורש, והם, רצוני ישראל לא האמינו בו ולא היה בעבור זה כוב מה שאמר זו זאת לכם האות. ועוד ראה המופתים שעשה אשת מנוח באמרה לאישה ל' הצע' ה' להמתנו וכו' (שפפטים יג' כ'ג), וזה כי ענן מיתתם הנה דבר מסופק אצלנו רצונו אם ימותו א' זה והוא עשתה שלש מופתים על שלילת זה, השניים הראשונים ממיעשים קודמים בזמנם והם לקיחת העולה וראית הנפלאות, והשלישי מטעשים מאחרים בזמנן, ואם הדממים קדמי בזמנן וזה מה שאמרת: ובעת לא השטיענו כזאת, ר' מה שאמר להם ממשפט הנער שהוא עיד בכתנה.

והנה הדממים טיעורים עתידיים אינם מצד עצם מופתים הכרחים, אבל מצד אומרו, כמו שהייח נבי א בעניין ישעיה בשוב סנחריב (ישעיה ל'ז יא), או שהייח מלאך ה', כמו שהייח ברכבי מנוח, או שהייח השם עצמו, כמו שאפשר שהייח בעניין משה באמוריו זה לך: אותן כי אני שלחתיך וכו' (שפטות נ' יב'), כמו שאפרוש במקומו, ומה חמין מן המופתים מה שאמרו ז' ל בעניין חזקה טשל' חספתו לו תדע שהרי נכיא עומדת ומתנכנא הנה בן נולד לבית דוד ואשיותו שמו ודרין לא נולד מנסה יכחות כ') ורי בזה משלים ירו על הנשאים.

פרק שלשים. גם בן דاوي עלי לכאר כאן סג אחד כולל כללים וביט, והוא עניין הנטיון שנזכר בתורה ובשאר ספרי המקרא, וכבר ידוע כי המורה זיל דבר עליו ונפרק כ"ד השלישי, התחיל בו: עניין הנטיון ג"כ מפסיק מאר והוא גדול שבמספק התורה, וגם החכם אבן עזרא זכר פירושי הקודמים ופירושיו (בראשית כ"ב א), עד שכלם נלאו למוצא הדרכן. ואני תמה עז וחדרה רודה גדרלה על חסרוני, כי ח' האמת אין לי בונה מבوها כלל, אבל הוא אצלך דבר מפואר בעצמו מטה שכאר לנו המורה זיל — פרק נ"ד ט"א — על "רוחם" וחבריהם, וזהו מה שאמר שכיווצא בפעולה היה לא תנא מן האדם כי אם אחר התחפלוות והטיה הרוחטים, וכן כל הדותה להזה בכל החשאלות הנפלוות על השם ית', שטוגם דברה תורה כלשון בני אדם, ולמה היה נשבב בענייני המפרושים הקודמים בנפלו לשון נסיון על השם ית', יותר מלישון ויתעצב וייחם, וכן יונפה, כמו שכא על דור (שב' ט"ז י"ד) בברחו מפני אבשלום כי היו עיפם, כי טעם וינפש קבלת נפש כמו ותשב ורוחו אליז (שב' ל' ב'), ואין השאלה בשם גדרלה מזאת.

ועתה שטעה דברי¹), דע כי שם הנטיון ושם הבדיקה שמות גורפים הם כאמור בחנני ה' ונסני וכו' (תהלים כ"ו ב'), א們 זאת הבדיקה אישר לנסיון גדרה הפלוטופים בשהייא מרכיבת מן הידיעה אישר בחוש ומן הידיעה אשר בשכל, רצוני זכרון הטישן בחוש במו שהתבادر במקומו, א"כ אמרנו נסה אמרנו ראה וידע, כאמור וינסם יטם עשרה (דניאל א' י"ד), א"כ אין הכלל בין והאל הים נסה ובין אמרנו והה אל הים בחן, שכתוב על השם שהוא בוחן כלות ולב (ירמיה י"א כ'), או בין אמרנו והאלים ראה וידע, כמ"ש וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים (شمota ב' כ"ה),DOI מה שכתוב או הנסה אלהים לבא לקחת וכו' (דברים ד' ל"ז), ואע"פ שעוזבי המורה, ולכון נבן שאע"פ שהשם ירע ידיעת שכל טרם זה המעשה שאברהם היה ירא יי', הנה רצתה עתה לדעת זה ידיעת נסיון, וכי בדרך דברה תורה כלשון ב' א', כי אפשר שאנו על דרך משל נדע בשכל בחיקש משא²), שהירוק

¹ ועיין עוד בעניין אותן ומופת ברמבי^ג, וביאור, ובתקו"ח על הראב"ע ובעי, והרבכ"ק הרבה תמרורים עז' לעילו.

² ייעתי ומצאו בכשי הטע החקש יכמו בן החקשים אשר יקראות

יטיב הראות, ונרצה אחיך לדעת זה ידעת נסין כשנעצבע כתלוי בaczע יורך ונשיג בחש שיטיב ראותנו, ואז נאמר אנחנו הנה נא ידענו כי הירוק מטיב וראות, ויהיה כונתנו שידענו זה עתה זה החטן מן הודיעת, רציני הטנטשית. וכן אמר החם עתה ידעת כי יראו וכו' (בראשית פ' ב'). ועוד כי אין אמרנו עתה ידעתינו או הנה נא ידעת טחיב שלא היה יודע זה לפנינו כן, והנה כתוב הנה נא לי שתי בנות (שם יט' ז'), וכן הנה נא ידעתינו (שם יב' יא'), כמו ישאפרש במקומו. ואמנם סוף דבר, אנחנו בארכו האמת בידעת גדר חנסון ובארנו מהותו וכן הוא פירושו בכל המקומות שנזכר. אבל איך שייחה תמה אני איך נשarra שם מבוכת, אחר דעתנו דברה תורה כלשון בא במו שזכרנו, ולבן אחר שכני אדם מנסים הרברים בננים רבים, וגם הם מנסים השם ית', הנה נכון לשם ג' ב' שינוי הוא בני ארם, כמו שאמר הכתוב עד'ת: הם קנאוני ואני אקניאם, בעסוני ואני אכעיסם (דברים לב' כ"א), וכבר זכרנו השאלה אחרות כמו וינחם, ויתעצב, וינפש, ורי בזה משל כל השאלות שתפול בחשש ית', והוא פירושו בכל מקום, כמו שלמדנו המורה בחשאלות וחומרו לנו שזכורנו.

ראו בני וישטו לבכם לחבין מאמרי, כי כונתי לרטוו בזה המאמער הקודם עניינים וסוגים כללים כללות רב מאר, ומ' שיימור על הכנתם והבנת כלותם, יcir כי רוב מני הספרים אשר בתורה ואישיהם מבוארים, אבל עופ' יהיה זה דורך הסתר וסוד לא יגלה כי אם ל'יחדים בטלים בטעותם, מוכר כי טעמי הספרים לא נרמזו במה שקדם ולבן אתחל נאמר שני לפי כונתנו בינה. **נסלם המאמר הראשון.**

מאמער שני בעניינים הפרטימים.

טרם החל בוגיות פרוטי ספרי התורה, אקלרים העעה ואוטר: כי אני מצוח לכל מעין בספריו זה שטרם התחלו בעין בוה, המאמר, עיין בזאת החצעה עד שיבין עניין המצות שאצום לו ויקיים עניינהם,

ההקנים החכוריים והם הטעוכרים משתי הקדימות תנאים ישתתטו בנכול הדמציעיהם והם "הקנים משאים" וכו' ועוד כמה פעמים בוה הפי. Cod. München 106, 4; fol. 84 b.

והם שבע טוצאות¹) שאסרום כזה, קראתים על דרך סיטן שכע' מצות בני נת, לפ' שבשטיירטס ייחיה לנו מנוח טבחלות הריעווניות וטטרודת המחשבות בהבנת דברי הכתובים בספריו המקרא. המוצהה הראשונה, לדעת שהמאטרים הכתובים בספרים ערייכים שיוטעמו ויורגשו במתון ובלאט, וזה כי כמו ישצונו החשובי הרופאים לדרק²) המאלל בפה כרי שיתכשל והטב' באזטומטא, אין צורך לבל טשכיל שייעכ הטאטרים בפיו ויהפכו זינענען, כדי שיזולמו עוד עניין הבנתם قولם לבב, כי כזה יוניש האדם בטח שידבר ייכריל חילוקת הדראקון וחלוקת ההנין און שיעטו על שתי המלאכות האלה החכירות למי שירצה לדעת לשון כתו ישכארנו במאמר הקודם.

המצואה השנייה. לדעת שהגוזרות הכתובות בספרים הם טיניים, וזה כי מהם אישיות מהם החלקיים, ומהם כוללות מהם סתמיות שפעם כחן החלקיים ופעם כחן הנוללות, וכל אחת מאלו טיניים, כי מהט הכרחיות ומהם מציאות ומהם אפשרויות בשלשת טני-האפשר, ואלו הצדדים חטרים ברוב הספרים. אמןם באור כל זה הוא בספריו ההנין, וכבר צויתך על ידיעת המלאכה החיה רק כתרתי בזה אלו הפרטים דרך הנחה להזותם ראיים תמצ' בנהנת נורת ספרי המקרא.

המצואה השלישית. לדעת כי הסכנות ארבעה, והם החומר והצורה והפעול והתכלית, ושמהם קורבה ומהם רוחקה, ומהם בטח שבעם ומהם בטה שבטקרה, וכל שכן וזה בשאר אופני היחסים אשר יש לדבר אל דבר, אם ביחס אל או עם או אחר, ובכלל איזה יחש' שהיה, שייחסם דבר אל דבר. אמןם באור כל זה יאריך וכבר קדם עניינו במלאת ההגין ובמלאת התבע, אבל בחנייעי לרטריטים תכיר הכרה ידיעת זה.

המצואה הרביעית. לדעת שדרך הטאטרים המונחים להטסר לכלל דרך בני אדם, הוא זולת דרך המאמרים המונחים להטסר ליחידים השרידים בלבד, ולכן ראוי שמחבריו ספרי המקרא בכלל ייבא בדבריהם פעם קצור דבריהם, ופעם השטנות עניינים מדבריהם ארעו או בספר, אם סכוטיו או זולתם, ופעם יאריך ופעם יכפל,

¹) התמරדר (עטוד 24) הר'ק על ז' המצות האלה שצונו בדרך עאה טובה,夷, והלא תהה מוצאות קלות שמtan שברן בצדן.

²) H. בדוק.

ופעם יוסיף ויהדר טלה או מלות אינס הכרחות בתכלית הסفور
וכל זה יעשה לסתנות רבות, ואחת מהן להסתיר,

המצווה החמישית. לדעת שמשלמות תורהנו ישאר ספרי
המקרא הוא בא הדברים שבוחם בסדורו בלתה הגוני, בהגבלת נזירות
מיוסדות על דרך ספרי הטבע לאירועו על דרך טשל, ולכן באו בהם,
רצוני, בספרי המקרא כמה שניים וכמה העברות והשאלות ושותפים
אין מספר להם, וזה ההפוך בהם, להיות נושאיהם עניינים יקרים
לא יכול איש לדבר בהם כי אם בזה הדרך²⁾ לנודל יקרתם,
ולכן אמרו זיל דברת תורה כלשון בני אדם, וזה המאמר מהכטינו
וזיל מתייר רוב הספקות שבתורה לכללותו הרוב, במעט
שהוא סוג מתייר לכלם כמו שיתבאר עוד מדברנו.

המצווה הששית. לדעת כי הדברים כלם מוחדים לשם יה'
עד שכל הענינים הנמצאים יאמר שהוא הפועל להם, וזה בלשונות
שניים, אם לשון פעולה או עשייה או צווי או אמירה ודיבור, ובכלל
בכל לשון שאפשר, אמן וזה ההתיחסות לשם שיפעלחו חיי
האדם, יה' באחד משני מינים, אם במין שאור הנמצאים כתו שזכר
הטורה (פרק האחרון משני), יעין הפרק כלו, ואם במדרנה את
%;">מדרוגות הנכואה, כתו שהוא העניין ברוב ענייני הניבאים חטפושטים.
המצווה השביעית. לדעת שספרוי תורהינו אמת כפושתויהם
אצל מבנייהם, רצוני אצל מבני פשטויהם, וזה כי ניתנו למשה
נכיא האמת מהשם יה' שחותטו אמת, אצל עם היהם
כפושתויהם, יש בתוכם סודות, הם נעלמות כי אם טיחידים סגולות,
ואחר שהניחו אלו המצאות לחשבנו שהם מתיותם רוב מבוקמת התורה,
הנה בחייב לפרטיהם אזכור מادر דברי, ופעם ארמו על מצוה מהן
בייחור מספירה, ופעם ארמו על כלן בונה טני לזכור ולהסתיר,
ואתהיל מעתה בוגרzon הפרטיהם.

פרק ראשון מתחלה בראשית עד ספר עניין נה.
בראשית ברא אלקים וכו': דע כי קrho להחטין עמנו בוה
הספר הראשון להיוון כולל דברים ספריים, מה שקרה להם
בחגדות התלמוד, רצוני שלא יחשבוחו עניין

²⁾ H בדרך טשל.

הבריח הברה גדוֹל, אבל ספר ויקרא על דורך משל שתחלהו בעניין הקרכנות ידקדרו בטלותיו ובאמתרו דקדוק ר.ב. ובאמת ראי לדקדר בספר ויקרא, אבל אין ראי לפני האמת שלא לדקר נספר בראשית והודומה לו בכלל שאר הספרים. וכבר ידוע למי שקרה פתיחת פ"י המשנה מהמורח זיל עניין הגdots הפתלה. ואחר זאת הבהיר, אומר כי אחר שהיה מתאנכי בתחלת ספריו זה, שלא אשנה דברי זלוטי, ראי לי שלא אזכיר בזה דבר טמה שהטהנו בו המפורשים והקדמוניים כמו החכם א"ע והמורח זיל, וכל שכן מה שקדם להם מחכמי רוכותנו זיל, כי אין ספק שרבותינו זיל ששם חכמי המשנה והתلمוד ומחכרי שאר ספרי המדרשות הכלולים פ"י המקרא, הנה היו מספר רב שאים כלם תחת טין האדם, ולבן ניכנסו ביןיהם חלוקות מדעות, וזה אם בסוג האומר הבלתי גוזר, כמו שמשמעותם שהאחד עדיט אוטר והאחד מתר, ואם בסוג האומר הנגזר היא סוג האמירה כמו שקדם לנו, עד שהסוג הוא תחת סוג מצות הלב, באו בו ג"כ חלופים רבים מדעות, וכןן כמו שאנחנו נט שך בעניין האסור והתוثر עד"ט, אחר ט' שנפסקה הלכה כמותו כן נעשה בענייני מצות הלב. ואין ספק שספרוי התורה כלם הם תחת זה הסוג, והנה היה מכללם זה הספר מעשה בראשית, וכבר קדמו לפנינו בזאת הפרשה דברים מהכמים גדולים יעיננו בספריהם, ובפרט מה שחבר המורה בספריו הנכבד בעניין אמונה החדרש ודי בזוי.

אמנם חדש אני עוד בזה קצת רמזיות, ואומר כי האמירות המיויחסות בזה להשם ית', באמרו תמיד ויאמר אלהים, הנה הוא מבואר מה המתכווה החששית שהקדמן, ואין ספק שאלה האמירות לא היו לאדם נביא באחת מדרשות הנבואה, גם לא היו לאייש מן האנשים, וכל הרבר אין ספק אצלנו ערת דת משה רבינו ע"ה, שאע"פ שלשון הספר ייחם הפעול לעניינים הנמצאים באמרו עד"ט: יקו המים, ותדריא הארץ וכן השאר, כי השם ית' הוא הפעול הראשון לאלו העניינים ולכל העניינים הנמצאים, כמו שבאו שצונו במאטו זה לשונו: והתבוננו התבוננות מוסף על שאר התבוננותיך לשאר פרקי זה המאמר. אולם אמרו: נעשה אדם וכי תמה

אני מהטענים עליינו באומות¹) מהארץ הזאת, והם יודעים כי מנהג כל אדם נכבד אף בארץנו זאת, בהיותו מדבר בערו שידבר כאלו הם רבים²) וזה אמרו: נעשה אדם, וכן בצלמו כדמותנו וכן נRNAה ונבללה (בראשית י"א ז), וזה ברוב, והוא על דרך דברה תורה כלשונן כ"א ואם לפעמים יעזוב זה, הכל לפי בחרותו, אבל על כל פנים נתקשת המנהג שהוא דרך כבוד, וכל זה בכלל דברה תורה וב' כתו שזאת הקדמה תDIR נסילת לשון אמרה בשם ית, וכן לשון מעשים יעשו בידים, וכן עניינית ובים שבאו בזאת הזרחה כמו מה שאמר השם לאדם א' יכ' ה' נשם כי טיז, וכל המשפט הספור החוא מהשם ית' לבראין, רצוני האדם ואשתו והנחש, וכל שכן מה שהשלים הספור בפסוק ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו בתנות עוזר וכו' (שם פסוק י"א).

אמנם באמרו הן האדים היה כאחד טניו וכו' תמה אני מהמורה זיל³) למה הפטיק מלת ממן ממלת באחזר, וזה נראה לי לסתור זה, כי עניין מה שאמר והייתם כאלהים יודעי טוב ורע, כפ' המורה זיל, כי ע"פ שם האלים הנזכר באמרו והייתם כאלהים, רצוני לווד השופטים והמנחים, הנה אחר שהאלים הוא שם משותף, הנה היה נכון שיאמר השם על עצמו שהאדם היה כאחד טניו לרעת טוב ונכון, כי הוא רצוני השם ית' והאדם אחד בשם לבך, הוא שם אלהים ורע, כי הוא רצוני השם ית' והאדם אחד בשם לבך, והוא שם אלהים כי הוא השם הונח מצד היותו יודע טוב ורע, רצוני שמצוד זה העניין יתואר בשם אלהים, ואם הוא שתוּג גטיר, וזה להוות מנוח ושפוט, וכל זה הספור להודיעו האפשרות אשרי לאדם מצד הבוחרה שבו כפי מה שנתנה לו ית', כי מלת פן בלשון הקודש טעה אפשר או יכולת, לא תאמין זולת זה. אבל פעמים יקרו לה או יאחו עניינים מחייבים דוחות האפשר, ופעמים לא יעשו זה, אבל יכינו להגיה שהאפשרות הוא נשאר על עניינו וHamshel לטין הראשון: השמר לך פן תדבר עם יעקב וכו' (בראשית לא' כ"ט), אבלו מנעו ממצאת האפשרות החוא לפועל, וכן פן ינהם

¹⁾ H באמונית. ועיין "יוסף המקנא" הוצאה הרב החכם צדוק כהן מפארין היין. נדפס "ממורא וממערך" פרק ד' תרנ"ט עמוד 19 ועיין ביר פ"ה.

²⁾ וכן מביא הרב"ע במקומו בשם היגאון ר'ס, סותה רעתו. ויאמר כי עדותו עדות שקר.

³⁾ פ"ב מראשון מפרש לפ"ד אונקלוס "מיה למודע טב וביש".

העם וכו' (שמות יג יז), בלבוטר כי אמר אלהים הנה תחת האפשר
הוא להם שינויו, לכן אסב אותם דרך הפדרר למנווע דרך האפשרות.
רצוני שלא יצא לפועל אפשר היותו, אבל יצא אפשר לא להיות.
וממשל לטין השני, מה שאמר משה פן יש בכם איש או
אשה וכו' (דברים כ"ט יז) וכן: פן יש בכם שרש פורה וראש ולענה,
זה כי לא יכול משה למנווע וזה האפשרות על כל פנים, אבל זה
ככלו אמר: הנה אני יודע שאפשר הוא שיחיה בכם איש או אישים
רביכם רעים וחטאיהם核算ן אני אומר: לא יאבה החם סלוח לו, יותר
חזק מזה מה שאמר שלמה אורה חיים פן תפלס וכו' (טשל' ח ו),
בי בהיותך נמיישך אחר הוונה הנה אז אורה חיים אפשר שתפלס,
רצוני או יהיה באפשרות וככה גמור שתפלס אורה חיים לא בפועל,
כי נעו מעגליות האורה ולא תדעם בפועל,
והנה זכר בזה, וישלחו מן ערד וכו' וזה היה ענסו בעבור מרוי,
כטו שביאר המורה (טוג' פ"ב ט"א), זכר ג' שהחכובים הם המלאכים
העליזונים שכנים טקדם לנו, עם GRATUITÉם כראות להט החביב
המתהפהכת, והם, רצוני המלאכים שומרים תמיד דרך עין החיים,
בטעם: ושמרו דרך יי' וכו' (בראשית יח יט), כדי בזה לפי בונתנו
בראשי פרקים מטה שחדר שנזהה.

... ואמנם על ביאור זה הענין כלו ובפרט בכיאור עין החיים
וגן עדן והנטישך לענינים, חלילה לי לפתוח פה, כי חי יי' איינני
טכזין לkom מטשבבי בברקי השכם כדי לחדש שתוויות
ושגעונות, אבל מטה שאומר בזה הוא שתזכור בטה שצויתיך
ר מצווה השכיעית, והנה תוכל לדעת כי גן עדן הוא גן בתוכו
אלנות רבות וכלל הכלול שהוא בו יקרא עדן, הלא תראה בדברי
יחסקל בתיב: חרן וכנה ועדן וכו' (יחסקל כז כ"ג), וכן בערך גן
אלחים היה (שם כה יג), והנה א"כ אלו העניות דברים
נטצאים היוין לנפש, וכן הוא עניין נהנים כתו שכותב
ביחושע נהנים¹⁾ אישר בקצת עמק הרפאים צפונה, שהוא בלי ספק
מקום נמצא קרוב לירושלים, וכן כתיב על אישתו: וטמא את התפת
אשר בני בן הנם לבתתי להעביר וכו' (ט"ב כ"ג י), וכן כי אלו העניות
להכיר מזה אמתת המצווה השכיעית שהקרמנן, וזה כי אלו העניות
הם נמצאים כפישוטים, אבל אין זה הגן עדן וגניהם המטוותדים

¹⁾ כי בן הנם, יהושע יח טז.

לעם ישראל כפי מעשיהם, אבל הם ענינים נפלאים ממן לא נוכל להשיגם, כל שבן כלל העם, רק כשיונחו להם שנות יהייו דמיונים ומשלים. ולכן ינהגו החכמים לדבר דבריהם במשלים כמו שאמר שלטה על התורה וחכמתה שם — כמו שקדם לנו שמות — נורדים, עז חיים היא לchezיקים בה (משל, נ' י"ח), ואין ספק שאינה עז כפשוות אבל לדמיון ולמשל. וונניח אדם הראשון שמת זה אלף מין שנים, ונדבר בעניינו אנהנו פה היום.

דעו בני, כי אנחנו היום בעניין שהו אבותנו ביום מרעהה שאמר להם: ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב וכו' (דברים ל' טז), ובאר אחר זה איך זה העניין, במה שאמר אשר אני מזוק וכו', וזה לפי דעתך, כי הטוב והרע בזה הוא בנסיבות, כמו שאמר המורה (פ"ב מא), אבל החיים והמות הם בנסיבות, כאלו אמר האמת והשקר, והחותמת ע"ז שעוז בסוף דבריו זכורת הטוב והרע, ואמר ונחרת בחיים, ובאר אלו החיים במה שסטך לו: לאחנה את יי' אלהך לשימוש בקומו ולדבקה בו כי הוא חיך (שם פסוק כ"ז), ומה לנו לפреш דבר, אחר מרעהה ארון השליטים במה שככלו אותו בזאת הפרשה, רצוני במה שחלל: ראה אני וכו' עד אמור לחת להם, כל שכן לנו בוחרי הקצור השתחם שמתה עולם מנובלות אמתותינו ע"ה.

לכן ראוי לנו ולכם בני שניגע עצמנו לקחת טן החיים מה שהוא אפשרות לנו, וזה יהיה כشنשתדל בקיום תורתנו השליטה בסוגיה ובפרטיה, וזה יהיה תכלית שלמות שכליינו עד שנשיגו כפי יכולתנו מעניין הטלאכים שהם השכלים בפה על תמיד ואז נחיה לעולם.

אחר ספור והאדם ידע את חוה אשתו וכו', דע כי כל הספור הזה מתולדות אדם עד נח ונח בכלל, היה בלי ספק עניין שאירוע וنمצא חוץ לנפש, וכל שכן מנה וחלאה, אבל מה שאני מכין לומר הנה הוא כי שמות הילורים בזה הפסוף היה להוראה ואם לא נתרחש זה בכללם, ואין ספק שאטרנו בחנווך וכבלתי עד"ט שאלה השמות הם להוראה, אין זה מכחש מציאות האנשים מהם חוץ לנפש, כי מה שנתפרש בתורה על הוראות שם קין ונת נח אינן מחייב העדר מציאות חוץ לנפש, וכן כל בני יעקב, וכן בני ישעיה (ישעיה ז' י"ד. ויח' ג'), וربים כן אין מספר, כי טעמי שמות הילורים

פעם זכרום הכתוב ופעם יעוזם והכל לפני הבחירה, וכבר ידעת כי אני בוחר בקוצר לכן אעוזב באור זה, ואם יצאו מטנו תועלות נפלאות, אבל עירך בראשי פרקים על עניינים כתובים בתורה, והוא שאוכירך בכלל עניין המצויה הראשונה שחקרטמן, לכן ראי שתורגש בטה שכחוב: קניתי איש את יי', וכבר ידוע ל偶像ים הוראת שמו הנכבד מצד גזרתו, וראוית שתורגש ג' אמרו: ותוסוף לרדרת את אחוות את הכל, ואין דורך לשון לייחס הנולד בעת לידתו אל אחיו, אלא א"כ חם צמודים בלודה אהת רצוני שהוו תאומין¹), וכבר ידוע עניין אח בלשון הקודש, וגם הכל לשון, כי אחר שהסוג הוא כמו אב א"כ טיני הסוג ואישיו הם אחיהם, וכבר ידוע כי הסוג מטנו קרוב ומטנו רחוק, והנה אמר שלמה: גם מתרפה במלאתכו אח הוא לבעל משחית (טשל' ייח ט), ריל כי המתרפה במלאתכו הוא משחית עניינו ג"ג, ואם איינו עושה מעשה בהשחתה, אבל זכרת הוראת שם הכל אין צורך כי נטוקו עמו, והנה הודיענו באמרו אחוות כי קין אחיו הכל²). וראוית שתורגש ג' שקן והכל כל אחד מהם היה מכוון להתקרב אל השם במלאתכו, כי כל דרכ איש יש בעיניו, וראוית שתורגש ג' שמו תחליה בעניין השעה וכורז הטקורים כי עניין האנשים הטקורים היה סבת השעה וההעדרה, וראוית שתורגש ג' אמרו: הללו אם תטיב שעת ונו, כי פ"י שאת כטעם: תשא פניך (איבר יא טז), הפק ויבלו פניו כדרת א"ע אבל רוב צ תאר להטא³), ובן בניו תשוקתו, ובנו בו, הנה הוא לחטא, והבונה בוזה לפני דעתך כי אמר השם לך שחייה בעל הקניינים החזוניים כמו שמכואר במלאתכו שטונה היא עכורת האדמה, הללו אם תטיב שעת ונו, וזה כמו שאמר זויל אם יש לך חיטבן לך (עוזבין י"ד), ואמר שלמה למה פחדו ביד כסיל וכו' כמו שקדם לנו פ"י במאמר הריאשון, והבונה בוזה שיאטר השם לך אם תוציא קנייניך בטה שייטיב לנפשך, או תשא פניך ותהי רצוי לפניך, ואם אין הנה לפתח וובין החטא, כאמור: בא ליטטא פתחין לו (שבת ק"ד), ככלומר אני מכיריך בחוות ולא בשילוח, אבל הרשות נתונה לך

¹) וכן בבייר פ"ב: דרא מסיעא לרובייק דאמר עלי למטה שנים יורדו שבעה וכו', תוספות לידה ולא תוספות דרייזן, ובן הריא בלאשון הבטפי ממש.

²) אולו ריל כי קניינו התקבל מהה מה הכל יחד, ובן הריא.

³) לא כהראב"ע וההפרשים שמוביא.

בשליליה נ"ב, כי החטא מוכן לפתח הבית איןך צריך התעטלוות לבקשו, אבל באור לו השם ית' עם זה איך תצב החטא שם, וחדר שהוא בר ב' צ ה להורות באיזה יישוב עמידתו והסתדרתו, ולהורות שמצובו מסדר שהאדם מוכן לרוכוב עליו ולטשול בו, כמו שהשלים בדבריו ואליך תשוקתו ואתה ונו' כלומר אם תרצה, וזה מבואר כאשר נמשיל החטא לבעל חיים, כאלו הוא עבר מן העברים כמו שאמר אל זהה: ואל אישך תשוקתך וננו'.

וראו שתרגניש נ"ב אמרו ויutrר קין אל הכל אחיו, ולא באור מה אמר, כי די באור לפי דעתך במה שזכור לאחר המאמרים ההם הרוגנו, א"כ היו דברי ריבונות והיותו מתחוק בדעתו הרוע, וששהה חכם בעניין מהכל, אבל זכר שהוריגנה היהתה בחיקם בשדה, כי כן טנהה הרוחחים לא בעיר, והלא תראה מה שנמשך מזה, עד שיחשב קין שולחו לא ידע זה, על שנглаה לו השם שהוא ית' היה יורע וגדר. וראו שתרגניש נ"ב אמרו: קול דמי אחיך צעקים וכו' וזה כל, ספק טלי' יצת שיר כמו שאמר איוב אם עלי' אדרתני תזעך וכו' (איוב ל"א ל"ח) וכן אבן מקריר תזעך וכו' (חבקוק ב' י"א).

וראו שתרגניש נ"ב אמרו: לא תספּ ומי ביזה הלשון מסופק לנו, רצוני אמרו לא תספּ, וזה להזות אפשר שישחה ענינו לא תספּ לעולם ולעוולמי עולמים, ואפשר שישחה ענינו לא תספּ תמיד או לא תספּ מזמן מה, כי נמצא כתוב: ולא יוסיפו בני עללה לענותו (ש"ב ז' י"ג) וידוע כי ענה אחר כן פעמים ובות, וכן כתיב ולא יספו גדרוי ארם וכו', ואחריו כתיב ויהי אח"כ ויקבע בן הדר וגו' (מ"ב ו' י"ג כ"ד), ואנחנו לא נדע שיעור עונש השם לקין אם היה זה לזמן טה ונבנתה מן הזמן. וראו שתרגניש נ"ב אמרו ומפניך אסתר, שטעמי, כמו מפני זעםך [ידך] בדר ישבת (ירמיה טז י"ט).

וראו שתרגניש נ"ב אמרו: לכן כל הרג קין שכעתים יקס, ר"ל שהנקום יgom מהרגנו נקומות גדולות, כי דרך המדברים להפלג במספר שבעה, והנה מבואר שלא מען ה' החריגה למטריו, אבל רצח שלא יחרגנו כל מוצאו, ועל זה השם בו אותן כתעים: ושמתי בהם אותן וכו' (ישעה ס"ו י"ט).

וראו שתרגניש נ"ב אמרו: ויצא קין מלפני יי', כי עמד על טבעו אף אחרי תוכחת השם שהוביחו¹⁾, והתחוק במלאותו כי עריין

¹⁾ כבר קדמך ר' אייבו בבר פבי'': הפשיל דבריהם לאחריו ויצא כניב דעת העלונה.

שמו קין, וישב לו בארץ נוד, כי זה הוא כל לתוכו, אבל הוא קדמת ערדן, כי הוא הקדמה לערדן הקרא לנגדו כמו שפירשנו בפסק למטה זה מוחר ביד כסיל וכו'.

וראי שתרגניש ג'ב אמרו: וידע קין את אשתו, ובאמת נראה מה שלא נזכר בכתוב כל הילודים טadem. וראי שתרגניש ג'ב אמרו: והוא בונה עיר שמורה התמזה והכפל כי לא אמר ויבן¹. וראי שתרגניש ג'ב אמרו במלך בלבד שלקח נשים רבות. וראי שתרגניש ג'ב היהות שמות בני למלך כלם מגורה אחת שטעמו הב ה²), ואמר ג'ב שם אחיו³), וכבר לאחרון שבס שם הפעול, רצוני המתואם והוא קין כמו שאמר תוכל קין, וכנה אליו האחות ששמה נעמה, וראי ג'ב שתרגניש אמרו ימלך לנשייו וכו' כי אמרו הרובתי עעיף שהוא לשון עבר נכון היותו עניינו להוה ולנצח תמיד או לעת ייד, ואין זה נעלם מירדי לשון הקודש. ואמרו איש שהוזנ נדול על הפצע, בעניין אמרו ידר על החכורה, רצוני שהחכורה חלושת הנזק מהפצע. ואמרו שבעים ושבועה הפלגה גדולה מכפתת שכיעיות להראות כפולה הרובי על שבעתים הנזכר בקין, וראי שתרגניש ג'ב אמרו: תחת הכל כי הרנו קין, שזה יורה כי קין לא יחרוג את שת. וראי שתרגניש ג'ב עניין אריכות הימים לבני שת לבד⁴), וכבר אמר זה המורה (פט"ז משני), והנה כבר יועד ישעה לנו כמו וזה העניין בעת הגאולה באמרו: כי הנער בן מהה שנה ימות ישעה ס"ה כי), וכן זכריה: ואיש משענתו בידו מרוכ ימים זכריה ח' ד'), כי על דרך התב羞 האפשרי יהיו ימי האדם שבימים שניה, ואם בגבורות שמונים, ועל האפשרי על המעת יהיו ימי מה ועשרה שנה, כמו שזכרו חכמי הצלות, אבל השם ית' יעשה מופתים כרצונו שהוא מקור החכמה והשכל וכל מעשיו בחכמה, והנה כתיב יואת השם תוסיפ ימים (משלוי כ'). וראי שתרגניש ג'ב, כי לא היו בבני שת בניים נקרו או בשם יבל ויובל ותובל בבני קין⁵), או

¹) בין רק בכ"י. H וכן הוא "במצרף לכסף".

²) יבל, יובל, טובל, וכן מעיר הר"א.

³) ושם אחיו יובל (פסוק ב"א), ר"ל כמו לעיל (פסוק ב'), את אחיו את חבל.

⁴) בני אדם הולידו בניים ובנות והם בני שמונה מאות, ומן ארבע מאות רק ארבע מאות, או שני מאות.

⁵) H אבל הוא לו קצר בנית בשמות קצר בני קין וכו'.

קין עצמו כמו קין ואמ ייש בו מעט הבדל לחוראה ניכרת, וכן חנוך
ולטך אבל החיטה מלאכת חנוך בן קין שהיה בונה עיר, ומלאכת חנוך בן
שת מה שטפירוש ויתחלך חנוך וג', וכן חיתה תכלית לטרך בן קין התולדות
שהולד הנקראים בשם יבל ותובל ויובל, שטלאכת אללו מבוארת מזע
שיטותם, מצורף זה לה מה שהוא מפורש בקבוע הטקנה, ותפישת כל
זה מר ותקון כי הטעמה, והפרק זה לטרך בן שת, שתולדותיו היה
שחוראתו מבוארת ומשמעות כי זה שר מנוחה, ולכן נמחה זכר
קין ותולדותיו, ונמשך המשיאות לתולדות שת שהוא נח. עד שהעציל
עצמם ורביהם מהנטשיים אחרים, ובכלל נתקיים היישוב בצדתו כמו
שמבוואר.

ואחר שהונח כל זה אומר: שהמפרשים הקודמים וכפרט המורה
וזל הבין בסיפור זאת הפרישה הוראות לעניינים אני מכון זולתם,
אמנם כמו שקדם לנו אל יחשוב אדם שהוא כפירה כלל בפשטו
התורה, כי עד'ת מה שאמר המורה זיל (בפתחה למושג שענין אשת
איש והנטשך אליו הנזכר בספר משלי), הוא משל לחומר בעל הצורה,
איינו מכחיש בזה מציאות אשת איש וענינה במוחש כפשתו, כי אין
ספק שאשת איש עניין נמצא בעולם במוחש בעוניותנו ורי בזה ובמה
שקדם לנו התנצלות לנו, ואם אין אנחנו צריכים להתנצלות
אחד שנטשך לדעת הגדולים מטיפס, תורתנו) כמו המורה זיל וסייעתו, והנה כמו שעשינו בעניין אדם בן נעשה
בזה, רצוני שאין נפשי לפреш הוראות לאלה המתארים אשר באו
בזה הספר, אבל אאמין שככלם כפשותיהם אבל אצל ל
ט ביניים, לא כמו שיבינו עם הארץ הבלתי ידיעים לשון
הקדש, וזה מה שאין ספק בו לשום אדם, ולכן איזור ובירת אלו
הענינים מתולדות אדם עד נה שאלות זו זה אלףים מ-
השנים, ובכבר התנהחנו עליהם, וזה בטהתמו יט'
בכיתם ועברו ימי אבלם, לבן עזובם ואדבר לבך
במתים הטוטלים לפנינו ואוכיה בני הדבקים בחשך.
ואומר, כי הפליטים הסכימו שהשלטיות אישר לארם ארבעה
מינימ, כמו שזכיר זה המורה בפרק האחרון בספרו, יעוץ במקומו
ויקרא כלו, והנה אין רצוני לדבר בכך בטין الآخر מהם, שהוא
שליטות תכונת הנוף במזגנו, להיות זה חמץ בזולת בחירה מן האדם.

ואחר שכונתינו בזה להוכיח, אין ראוי שאדרבר רك על הדברים הבהיריהם והנה אין ספק שככל מין האדם נחלק לשולש כתות, ואין הבדל עצלי בין אמורנו שלוש כתות ובין אמורנו שלשה אנשיות, ובין אמורנו שלשה זמנים באיש אחד, אבל מכאן ואילך הוא שטעה התכונות השלוש נפוצה כל הארץ.

זהו, כי יש אדם שתכונתו שלמות הקניין החזוני שפטו המפורטים הוא עבודת האגדה, ולא יהיה לה האיש תשובה לעניין אחר, אבל יטמא וישנה כל משותדל בעניין אחר, והנה זה העניין הוא השלמות הרואשן אשר לאדם בטו שוכר המורה ייעין בספרו.

ויש אדם שתכונתו יכולה שלמות המדות תכליות להתחאה עם בני אדם, ויחייב לו זה בלי ספק שישים מחשבתו לתהנתן קREL או קחלות ולראות צאן אדם, וזה חמיין מן השלמות ורכ¹) הוא האחרון מן השלשה הנזכרים, אבל מבואר ישאייש²⁾ הרואשן רחוק מארץ השלים השכל, והשני אינו רוחק ממנו, אבל מכל מקום אין אחד מהם בעניין שלימות האמתית ושניהם משתווים, בשפעולתם מצד עצם הכל, והם לא בן ידטו, אבל כל אחד מדרמה בנסיבותיו שחווא הכל גדוול ושהניע לשלימות האמתית, אבל השם לא רצח בן, ואם יפנה מעט לשני יותר מהראשון, אין ספק כי לאחר שאליה השניים נחלקים לדעות נבדלות, אבל אחד מהם שונא חברו ומביאה מריבה ביניהם, אמן הרואשן כי כביר מצאה ידו יעו פנים, כטעם: ועשיר ענה עוזות (משלוי ייח ביג), והוא בלי ספק ינצח לשני, כי הכספי ענה את הכל, אמן ראה בני חסרון התכונה הרואשנה עם הזית העולם, רבו שהוא ככלו טוסכם עליה, שלא רדי בחסרונה לפי האמת, אבל כתה עשו ולא הוועלה, רצוני כמה אנשים השתדרלו בקבוץ העושר ולא השיגו, וזה כי ידוע שעבודת האגדה הוא אחד מן הדברים שמנו חכמים שאין תבליתם הולך תמיד אחר פועלתם³⁾ וכן באמורם עבודת האגדה סוג לכל קניין חזוני, יודע כי בסבב זה יהיה המשותدل בזה, משוטט לרכיב הדיטם אף בימי החורף. ולכלת במדברות אף בימי הקיץ, ואולי אחריו כל זאת אפשר שלא ישיגנו ותאבד תקוותו ותוכו תחולתו, ובכלל אלו ישים אדם אל לנו ספקות

¹⁾ H אחר הרואשן, ויש אדם שתכונתו שלמות השבל שהוא העיקר והיסוד וזה המין מן השלמות וכו'.

²⁾ H שהמין.

³⁾ אולי אמרם זל' יבמות סין וסנהדרין נ"ח.

השנת הנקניין החצוני, ובין מהותיו וטרdotוי, הנה לא ימצא בעצמו שיתדרל בו כלל, אבל יתרבשו וימאטוו ויישנא וירחיק כל משtrad בז, ובזה יהיה העולם חרב כמו שאמרו לולא כת המסתנעים היה העולם חרב כמו שפ"י המונה).

אמנם החם ית' אשר יסיד הארץ ולשבת יצרה, שם בקניין החצוני עניין מונע בני אדם מהרחקון, והוא מה שנמצא בו השנת הכבוד והגדלה כי כל עישר מלכבר על הבריות ונורא על כל סביבין, עד שמי שיזיק לו הנה יקם נקמה גדולה בז, כי הבספ' כמו שאמרנו ענה את הכל.

והנה זה העניין יסיד מומי הנקניין ומהותתו שרוב בני אדם משtradלים בז, אשר מסעיפו ומטולדותיו הוא לקחת האשפה ולבנות בתים ועיירות ולעשות להם חנונים כאמרו: ולא חנכו (דברים כ' ח'), וכל אלו העניים נמשכים זה אחר זה, כי העין לא תשבע עושר וישתדרל לחולד בנים ובcis, יהיו פועלות הבנים החם פועלות הבהירות ושאר בעלי חיים, והוא לשאול טרף ותכלית תאותו להזות מלך נטו שוכן המורה בספרו, או יקח לו נשים רבות ויליד עדר בניים שתכליתם היב אין קץ, וישתדרל בהשנת המקנה הרוב כדבר שלמה גם מקנה בקר וצאנו, נקהלת ב' ז), גם שריט ושורות, עניין שלמה ב' כ, וכל שכן בעשיית המלחמות בחרב ובחנית, ובכללה היה השתדרלו כל תעוגנות העולם ובזה ינעו חיו ויספר תמייד בכבוד עשרו ורוב בניו עם נשيو הנצבות ליטינו, ויתהלו כי השיג לתכלית פועלות הנקניין החצוני שהוא עניין תכלית המועלות כלם, וזה מאשר השיג כתר המלכות, עד שאם איש נשא ידיו בו הנה מות יומת ואיש לא יצילנו, כי אם זולתו מהעם מבעל הנקניין שאינו מלך יקם מהמזיק לו נקמה גדולה, הנה הוא, רצוני המלך יקם נקמות אין מספר להם כי יתרונו על שאר בעלי הנקניים שאנס מלכים.

ועתה ראה בני זה עניין ההשתדרלות שרוב העולם נטשך אליו שהוא כמו שאמר המורה דעתן גמור ודבר שאין לו קייטא, ואני רוצה לשנות בכך דברי הפלוסופים, ויעיין ספר המורה ז"ל (פבי' טשליש'). אמנם החין האחרון מן השלשה שוכרתי, הוא השלומות הגמור רצוני שלימות השכל שהוא היחיד, ולכן מה שייתילד תקופה מהמהזיק בזאת התכמה, הוא שהוא אדם כמה שהוא אדם, ויחד לו) להשתדרל

בhashנת פעולות השם ית', אבל עם זה יתן חלק ניכר להשיג קצאת הקנינים החזוניים, רצוני מה שיעטרך לו לחם לאכול ובנד ללבוש והוא חלק מהטען הראשון מן החליות, ובזה יהיה לו פגאי לשום עתותיו להלל לה שם ית' ולעבדו ולאחבו, ובקצת העתים ירד להנחתת אנשי הארץ ולטודם, כמו שאמר הטרוה בפי פסוק והנה מלאכי אלהים עלם ווורדים בו¹), וזה חלק מהטען השני מהשליות, ואחר יפרק כחותיו להתקבור במושכלות וישלח מעליו כל שאר החטויות, ואז יתחלק את האלהים ואח"כ יהיה מלך על כל בני אדם, כמו ששבחה החכמת עצמה ואמרה: כי מלאים ימלוכו (טשלי' ח' טז), ותבלית זה האיש, המרגוע והמנוחה והגהמה מהஹות העולם הזה וטרdotין, ואין ספק שמשערעה שהיה פרי הנבחר שנמצא ושימצא במיין האדם, נמצאו בו מתחלו עד סוף עניינו כל אלו התכונות הנזכרות בזה הטען האחרון, עד שוגם בארץ אוביי היה עריך מאד כמו שטפירוש גם האיש משה גדול מאד וכו' (שםות יא נ') כל שכן עם ישראל, ועל עצמו אמר ויהי בישرون מלך (דברים ל' ח'), יתברך ויתעלה אשר יציר אותו הנבחר טיטוב החיים אשר נבה עצמו ויבנה בגדי דרכו וצדתו עומדת לנו היום.

פרק שני.

معنى נח עד אברהם אבינו.

ספר ויהי נח בן חמש מאות שנה וילדר נח וכו' כבר הודיע ערך במצוות הני כי הדברים מיויחסים קצתם לקצתם לשני פנים, וهم, אם בעצם אם במקורה, והמשל בזה למה שבעצם, והאדם ידע את חוה אשתי, ותהר ותלד (בראשית ד' א'), כי המצא הלידה אחר החריין, והחריין אחר הדידה הוא מה שבעצם לנמצא זה ברוב²), וכבר אמרו כי זה העניין מה שבעצם הוא אם בעצם שניהם, אם בעצם אחד מהם, אם המוסדר ראשון או שני וכל זה יאריך ביאורו, אבל מה שבמקורה כהמצאה מציאות המתמונן אחר חפירת היסוד, או

¹) בפט"ז מראשו: כי אחר העליה וכו', תהייה היודה במה שפוגש מן הענן להנחתת אנשי הארץ ולטודם.

²) H להמצאה ברוב.

אצלו או עמו או בעכושו או בגללו ובסבתי, כי כל אלו הלשונות נבניהם עלייו, כי נכל לומר אחר שחרפר היסוד מעא המתמן, או ויהי כי חסר היסוד מעא המתמן או בסבת חפירתו, וכן כל אופני היחסים, כל שכן שנכון לומר ויחפור היסוד וימצא המתמן, ובכל סדר הדברים קצתם אחר קצתם ראיו שיעינו אם קצתם אצל קצתם הוא מטה שבעצם או מטה שבמרקחה, כי רביס מטען מה שבמרקחה נמצא בכתובי המקרא נ"כ כאמרו: ויהי הכל רועה צאן וקין היה עובד אדםה (שם פסוק ב'), כי סדור וקין היה עובד אדרתא אצל זירות ספר הכל רועה צאן אין זה מטה שבעצם, ובזה ת קיש בכל גזירות ספר וספר, וכן צרך שיעין בסדר הגזירות אם סדור הזמן הולך על סדר הנחתם כי לא ילך כן תמיד, כי אין מחייב לטמי שיכתו סדר הדברים שיכתבם לפ' זמנה, אלא אם יבادر זה בפירוש ויאמר ויהי אחרי כן וחדרת לה, וכן נכל מוקדם ומאוחר בתורה ר' לא נכל לשפט בתוכה^ה) מעניין סדור התורה קדימה ואחרו בזטן, ואולי יכול זה המתאר נ"כ קדימה ואחרו בסבה, ואין ספק שזה חריך — ואם הוא בלתי חגיוני — נכוון טア בדרכו הכתובים שלנו וכל שכן בתורתנו וזה לסנות רבות, והגדולה שבזה להסתיר הסודות. אמנם מה פאך וזה הטעות גדול הסבנה אין דומה לו בכל סתרי התורה.

האלחים! כי מעתים הם האנשים אשר ירגישו זה, ואם ירגשי שוחה שידעו להנהייגו נשמר מהרת טין במן, ואחר זאת העצה אשר צרך שתהיה אנתנו תמיד, אינער כי אטרו ויהי נח בן חמש מאות שנה וילדר ומי הנה בזו הסדור, רצוני מובירת הוליות בניו אחר היותו בן ה' מאות שנה, הוא שומר קדימה ואחרו מעדר הזטן, אבל לא קדימה ואחרו בסבה, רצוני סבה בעטם, וכן זה הפסיק מכללו אינו סבה למה שנזכר אחריו ויהי כי חחל וכו'.

אמנם פסוק ויהי כי החל הארים לרוב וכו' באו גנותיו בו מסדרות סדור קדימה ואחרו, לפי הזטן ולפי הסבה ודי בזו משלים ודמיונים לכל התורה כללה.

וכבר הודיעתי כי פעמים יהיה המסדר שני סבה לראשין והכל לפי לשון הנורות, וכן הודיעתי כבר כוונת אמרם אין מוקדם ומאוחר בתורה שאין כוונתו הקדימה והאחר אשר בסדר, כי זה טבואר

שהוא בתורה ונכל סדר, כי הרנרים לא יכולים להאמיר בדברו אחד ולהכתב בכת אחת, אבל רצוי שאור מיני הקרימות כלם, ככלمر שאין עניין הסדרו מחייב שאר חמיינס, וא"כ אין לנו צורך לתרט בשום מקום וכבר היה כן, כמו שאמר א"ע תניך,галו הוא עניין זר בalthי נמצא רק בפרטים הטענים שיזכיר הוא, מצורף שהוא פניה זה במקומות ורבים, אין אני מסכים עמו כמו שיתבע או עוד מספוגנו.

אמנם דעת כי אמרו: ויאמר יי' לא ידין וכו', הנה זה הטע אמר חמיו חם הננה לשם, הוא מהמן הראשון אשר קדם זכרו במת צוהה הש שית. ודע ניב כי אמרו: וירא יי' כי רבה רעת האדים וכו', והוא נמשך המשנות למלה שבעצם לאשר קידם לו ספר רעת האדם וכן הבא אחורי טסודר סדרו מה שבעצם, וזה טבואר באור שאין ספק בו, רק לפנול אפיקורום הערום מידיעת שבע המזיאות, והכרת דבר בעניין שם ית' ופעלו תין, וזה כי אין ספק אצל הפלוטופים מחכמי דתנו, כי כאשר השתדרו דור המכוב החסתדרויות המתפרש בכתבוזאו ראהו השם ית', ולבן יונח ח' וכו' ולבן אמר ואחתה וכו'.

אמנם מה שפירש בתורתנו ממעשה דור חמניל, זו אשימים כל מחשבתם והשתדרותם לתור אחר ענייהם בכחירות הנשים ליופין וכן להולד גברים, ואלו שתי הבונות רעות, ואין ספק שהענין שנג כולל לעזוב עבדות השם ית' ולהזיק בהבל הועלם ותענונו, והמצוות הכלולות לנו זהה הוא אמרו ולא תתווך אחר לבכם ואחרי עיניכם (במדרבר טיז ל"ט), כמו שאкар המורה בספר המצוות¹) מצורף למה שמחיב אמרו: מכל אשר בחרון, שהוו גזילים הנשים בחקקה וזה ותמלא ארין חטם, ודי באלו החשי סתיירות מפנות האמת להיות הדור ההור דאי להשחת, אבל מה שעטרו קצת ובוינו יל לה מעינות הדור ההוא²), הנה אם עשו כן, היו יותר ראויין להשחת ואע"פ שאפשר ישחית בן, ואף הוא שם אפשר קרוב, הנה אין לשון ספר התורה מחייב זה, כל שכן שאינו חייב המצא כמו אלו העינות

¹) זול: מציה מ"ז דזהירנו שלא לטור אחר לבבנו עם שנאמין דעת הפק הדרויות שחייבתנו התורה, אבל נוצר מהשבותנו ונשים להם נבול נעמוד אצלו והוא מצות תורה ואחרותיה והוא אמרו ולא תתווך וכו', ועיין ספרי במקומו.

²) ר"ל כל הדורות על רשות הדור הזה שנמצאו בנمرا ובב"ר פ' ל'א

לשאך בעלי חיים¹) זולת מין האדם, כי אף לדעת קצת ובוינו לא נמצאו רק לקצת מין האדם באחת מפאות האקלטם, ועל כל פנים לא נמצאו לנח ולベンגיא, והנה מלת האדם סתמית וכןן הארץ. גם אמרו כלبشر כמו באה כלבשר ונו' (ישעיה ס"ז כ"ג), וכבר ידוע עניין מלת כל בלשון הקורוש²) כי הוא לפעמים להפלגה וכן מהנני נס אמרו קדם אמן עיל חזה: אם כל חי (בראשית כ' כ'), וכמה מזה החטין במקרא. ואמרו אמרה את האדם ונו' עד בהתחה עד רמש ונו' הוא ספור מה שנחיה. אטנם כוות השם הראשונה על המרי הנזכר היה למחות האדם כי לא הקרים וכירת טרי רק לו. אטנם בהשחתו במכלול נשחתו שאר בעלי חיים, וכן נשחתו בלי ספק בתים גודלים וצמחים עצומים, ואם לא נזכר שאין צורך לזכור הכל ודאי אם זכר קצתם, כל ישכן שוכן הקרובים אל האדם בסוג, וכך לפאי בחירות הדבר כי בעניין סדור ספר השחתת הערים עצם יצמחו הארפתה, ולא זכר שאר בע"ח ובאמת נשחתו רבים מהם. ואין ספק שהערים והצמחיים בעניין סדור לא חטאו, גם מבואר כי בהשחתת האדם אם ישחתו עמו שאר הנמצאים שהם לטינו לעבדים ומשרתים. הנה זה ניכר עונש לו ית' וית', יורע שעור החטאים ועשה העונשים לפי שער החטאים.

אחר ספר אלה תולדות נח ונו'

דע כי אלו המאמרים עד אמרו ויואמר אלהים לנח ונו' והוא החשנות מה שקדם זכו, ואל תהשוו שהוא מותר ברבבו, אבל הוא דבר ראוי וכל המהכרדים החכמים יתקו זה העניין, וככלל אומר אני כי מישרגניל ספרי החכמתה מהפילוט, יכיר שהם ברוב עניינים מתקיים ענייני תורהנו, כמו שהטלאכה תחקה ענייני הטענו, וחילקה שיבואו הפילוט, לשליות תורהנו כמו שלא תבוא הטלאכה לשליית פועלות הטענו, והנץ רואה אروسתו בספר השמע ערך' שחלקו למאמרים. כי במאמרים המאוחרים ישנה בראשיהם בקוצר מופלג כללים קדם

¹⁾ ב"ר פב"ח: הכל קלקלו מעשיהן בדרך האובל הכלב היה חולך אצל חזאב וכו'.

²⁾ ועיין משלוי א', ובעקרבים מ"ב פ"ב עשה פרק שלם על הוראות מלת כל.

באורם במאמריהם והקדומים, וזה לצוף הענינים ולזוגן הנזירות, כל שבן שיעשה זה בסדרו הספרים החלוקים, כמו שעשה בראש ספר הכתובים והעולם, וכן בראש אותן עליונות, ואין ספק אצלינו ואצל טי שידע להבדיל הענינים, שפְּסִיקָּו תורתנו לפסקים ולפרשיות ולספרים, היו חכמים גדולים, ואולי ט שר ע"ה עצמו עשה כן, אם אין להפליא ממה שעשה בזה מהתחילה אלה תולדות נח וכו', עד אמור ויאמר אלהום לנח וכו' ורכבים בן בתורה, וכן אלה תולדות יצחק וכו' וכל שבן ספר אלה שמות וכו', ופעמים רבות יצאו מן החשנות הזה תועלות נדלות, כי אפשר שבשנותו הענין בלשון אחר אם בתמורה מלאות קצטם תחת קצטם, או בשינוי סדר מקראתו ואיתו או בתוספות מלאות או גרעונם וחסרונם יתחדשו לנו דעתות נפלאות, ונעמדו יותר על אמתות הענינים, כי שונות הענינים שקדם לו זכרם, אין נכון לו בשום פנים ישיננס בספר הקווים מלא במלת, אבל עשה בהם שניים בפנים מה, עם שפעמים ובוטה יכון הוא בשינוי החוויא ללמד עוד השעותם בהבנת הענינים ההם: וכי שהרגניש ספרי החכמים בטו שאמרו יכיר זה, כל שבן טי שהרגניל קריאת ספריהם המחויבים פעמים שלוש בספרים מתחלפים בספר המשמע עד"מ, הנה חבו אבן ריש"ד תקופה בפירוש ארוך, ושנית בספר ביניין ושלישי בקצר מאה, וראה אמתת מה שאמרנו, כי אס"י ידעת בינה תבין כי באו בקיצור החוויא ענינים רבים, ארוכי הביאור ממה שכאו באורך ואף נספו בו ענינים לא נכונו כלל באורך, ואין בכלל זה ישכית תנאי או שתירה ורעד סדרו בדבר.

בני! הוציאו מאוצרותיכם הכסף והזהב ושיימו זה בהם, כי זה סגולת הטלכמים טולכת כהנים וגויי קדושים. אמר המחבר המתמיר סורו. חלילה לי לזכור תמיד זכויות דבוי אחד ממה שאניהם בספרוני) זה באורו, כי זה יהיה סבלות שאין בטוחו, וכבר הודיעתך שאין אני קם מתשכבי בפרק השכם להתחילה ולהשתגעו כי די ליל בחציו היום, וכן לא תקוה שאשנה באורי על כל דברו ודברו מטנוו או מאישנו אבל אניך הענינים, והרואה בין הקפתם וככלותם.

אחר ספרו ויאמר אליהם לנח קץ כל בשר וכו'. כבר הודיעתך שאחת מכונתי בספרנו זה הוא גלו טעמי הספרים, ואני גוזר שכונת נתנה היהת לאיתן התכליות שאניהם, כי אולי לא

וותה כונתו להם, ואלו: וויתה כונתו להם, אבל צורף להם כונות אחרות שהן נעלמות מטנו עתה; כי המורה זיל במא שהנעה בטעמי המצוות אינו בטוח בזוז הספק ג"כ, וכבר הנדרתי לך כי לדבר אחד עצמו תכלויות רבות אין קצטם סותר לקצתם, זכרתי לך משלים מה שבא מפורש בתורה, ורבים בזוז העניין בתורה כי לא רצית לזכור הכל לשתי סכנות, האחת להזיות הכהילה מן הבחירה הרעה, והשנייה כי אין רצוני לנללות כל הסודות. אבל מה שאומר אני בזוז הוא, כי אין שישיה העניין בנתינתי טעמי הספרים אם שאנבה כונת מנייהם אם אין, הנה על כל פנים היה אמת מה שאומר שלמדנו מעין בספרים עייןvr.

ואחר זאת ההקדמה אומר, כי יש ספרים רבים טעמים מכואר בעצמו, וכן הוא זה הספר שאנו בו מעוניין המכול כלו, ומה שקדם לו בקדמתו, ומה שנחא אחר ממנו בציאת נח מן התיבה עם ישאר בע"ת, וכל הנמשך לו עד אמרו ויהיו בני נח הוציאים ונוי, ואלו ארצת לכתוב בכאן טעם ספרו מזה הכלל טמאות המכול, הנה יארך מאד, וכן ידעת תכלית חשי בקיצור, מצורף כי איןני מכוען לעשות פירושים לתעלולים ויונקים. אבל מה שאזכיר הוא עניינים פרטימים היה בחירותי לזכרים, וזה כי אומר שכזה המופת נתחברו שלושת התנאים שוננו המורה במאמר תחיתת החטים¹) במאמריהם הנعيشים בדברים האפשריים במקבץ כמו שהקדמו במאמר הראשון, ווצוני בזוז, שמהות המכול ונדרו הוא דבר אפשרי נאדי, אבל פלאת המופת בזוז הביאו עמיוחר היה בקבוץ שלושת התנאים שזכור המורה, וזה לדעת קצת החטי ובנותינו זיל האמורים שהיה בקצת האיקליפטים ובחדש מרוחשונ²). ואנחנו נמשכים אחר דעת אלו החכמים ע"ה.

וממה שאומר ג"כ בזוז הוא, כי ידוע טמאות המתטרף כי הפעול והפעיל מעצרפים, והנה יכונה הפעול בפעול באדרים רבים, וזה תחלה, כי יש רחוק יש קרוב, והקרוב והרחוק מתחלף נסחות ויתר, ולכן כתיב ויאstor יוסף טרכטבו (בראשית ט"ו כ"ט), כי אע"פ שהוא בעצם לא עשה כן, הנה זה הוא האוצר הרחוק, וכן ייבן שלמה את הבית (מ"א ר' י"ד), וכל הדבר מה שבתוכו את אשר

¹) עיין לעיל.

²) ביר פל"ה, ועין רמב"ן שם.

עושים שם הוא היה עושה (בראשית ל' ט כ"ה), רזהה הוא היה הפעול וחטנייע אם קרוב או רחוק.

וכבר הודיעתי ענן המצוות הששית, ונום זה חים מתחלף מצד ענן הפעולה עצמה, רצוני שאפשר שהוא אינו פועל כלל לא קרוב ולא רחוק בפעולה החיה, אבל מקרוב הענן להגינו, כאמור עד"ט והשkeitו אותם יין (ירטה לח' ב'), כי ידו שחוועל תואר נב' בפועל מצד היותו פועל בכת, כאמור מראובן עד"ט בעת הולדו ראובן הוא עתה כתוב, וזה אמרת מאשר ידו כי המזיאות שני חלקיים אם בפועל אם בכת, וכל שכן שנכון זה למה שהוא בכח קרוב מאד לפועל, כמו שהוא הענן באמרו והשkeitו אותם יין, כאשר קיים זה הכווי בטה שעשה כאשר הביאם אל הלשכה ונתן לפניהם גבאים מלאים יין (שם פסוק ד' ח'). ואין ספק שיידמייה בעת הولدו נכוון לוטר שהוא אז משקה בני יונדק יין, וכל שכן שנה או חדש לפני זה הטעsha הנזכר, אבל בעת המעשה הנזכר היה משקה אותם יין בכח קרוב אל הפועל. וזה נ"כ טעם אמרו וייחי השתמש לבא (בראשית טז י"ב), כי בכבר בעת זריחתו יעדך עליו ניב שהוא לבא ובמה מלאה בכתביהם. יותר חזק מזה מה שיתואר הפעול בפועל דבר אחד מצד היותו בלתי פועל ההפוך, כאמור ואחריך ייחיו (שם י"ב), וכן וכל הכת תחין (שנות א' כ"ב), והגבון כזה העניין מה שאמר ואם בת היא וחיה (שם פסוק טז), ואחר שכל אלו החברות נמצאות בעניין יחס הפעולות ליפוילים כל שכן שנכון לתאר הפעול בפועל דבר אחד מצד היותו מסיר

מנע הפעולה היה כמו שזכר הטרה בספר. אמרנו אין רצוני לנלות כל תולדות ואת הצעה, אבל אנלה קצתם ואומר כי נח היה מביא שאר בע"ח אל התיבה, וזה בפניהם רבים כמו שרצתה השם ית', והם, רצוני ח' ב' ע' ח', היו הבאים, כי כבר הודיעתי שהפעול והפעול מצטרפים, וכן צוחה השם לו שיוציאים מן התיבה כמו שנכתב היצא, ואין ספק שענן הוציאו להם היה בפניהם רבים, כי יש מהם שהוערך נה שיוציאים בידים, רצוני שישחיק בראשיהם או בזנבותיהם ויסחבים חוץ מן התיבה, וקצתם הוציא ברבורי בלבד בחשمتע קולו, וקצתם לא הוציא לאחד מלאה רק שפתה הפתחים והחלונות והם ברחו מעצם, ועד יין הם בורחים, ועל כל זה נכוון לתאר הפעול בפועל. ואל תטעון איך נכוון ליחס פעילה למתה שהוא מאשר בדברו לבך, כי הנה נושא, אותו חשיב על בני

ואותו תלה (בראשית מ"א י"ג) ונמצא נ"ב שאמר השם לירמיה ראה הפקתיך היום הזה על הגנים ועל הממלכות לנחשוני (ירמיה א' י'): ראו בני אלוי חסודות הנפלאות, והבגו לאלו הדמיונים אשר אני זובר ומפרנס בראשי פרקים, ואח"כ תקראו ספרי המקרא כולם ותבחנו המאמרים ותבררו העניינים, עד תצינו איש למשינו בלבד, ומין לסוגו, והשם יטרכם טן הכלבול, וכל שכן בזוז הספר טענין התבול, אמן ביתר העניינים שכאו בזוז הספר, אני רוץ להזכיר בהם פירושים לשתי סימונות, האחת כי בקצתם דיבמה שקדם לי, מפирושי טפרשים, והשני כי בקצתם אין רוץ להגליות דעתך, ואחר ספרו ויהיו בני נח היוצאים מן התיבה ואני, עד כמה עטמים אני כופל לומר שאזין רצוני לשנות תמיד הבהיר הכללי מענייני באורי, אבל אני מכון לאטרו במקום אחר, והרואה ינהיגו על מקום ומקום כפי המctrיך ל, ואמן ראתי עוד לעשות בזזה כי א/or רחוב כדי שיחיה זה למשל לעניינים רבים.

ואומר כי פרי זה הספר, רצוני מיטב הפרי, הוא סוף הספר, רצוני יהיו לנו עבר למי, רצוני מה שינוי שנבענו יהיה עבר לאחיו בכלל, ר"ל לשאר האומות כלם, וכל שכן לחבירו כמטרים ארום וככל, ואמן מה שנוטן תורהנו והודיענו זה בזוזת ידיעת סיבותינו מפרנסם שיחיה קישה לנו השומעים, וירוע לפטוסוף כי הידועה בדבר בזוזת ידיעת סבותינו היא ידיעה הסורה, לבן ע"פ של אן נמצא תועלת כלל בספר החיצות הנוכרות בזוז, הנה לא נשפטם כמותר וקליפות, כי די להם צורך אחר, שהם סבות או הגעות, אבל מהפלגות שלמות תורהנו הוא, כי אף מה שהוא העצה יש בו תועלת גדולה, עד שתורתנו נו כל הכלל שם פרי וע"מ אבל, לבן מבואר בזוז הספר שטהברה סדרה הדברים היה, שיציע היהות בני נח שלשה למה שעתיד לזכור שלשות בעניין הטאורע, וחוצך לזכור בלבד וזה הוא אבי בנען¹, למה שעתיד לזכור שקויל נגען בעבר עז חם, לא כפי א"ע שאמר בזוז שהוא שוחר ללמד ששניהם רעים. וחוצך לזכור ומאללה נפשה כל הארץ, למה שעתיד לזכור על נגען בן חם עבר עבדים יהיה לאחיו, א"כ נגור עליו ועל ארץ הטרודה מכל פאות העולם.

וחוצך לזכור ויחל נח איש ואני למה שנמשך לו הספר משתייתו היין, ואחר שקדם לנו זכרון התבול נגען שיוצר שנח החל במעשהיו

¹) וכן הריא בלבון זה ממש.

לעבור את האדמה, ונטע כרם להשתוקקו אל הין וסתו יוכית,
רצוני ששתח טנו עד שנתגלה והנה מבואר כי הנזיר קדוש לה',
וחוצך ליבור כבוד שני האחים לאבותם, וחטף זה חם, ערד
שקלל זרען, ודי בזה כאור תועלת, אבל תכליות זה הספר נטו
שקדם לנו הוא, שכנען אשר תחום ארציו מה שייפר ש עוד
נזר עליו המרדה מכל האומות, רצוני תכופות מכהילות כי
אמרו עבד עבדים אינו גורה הכרחיות, רצוני תמידות, וענן העבדות
הוא היהתו לטם עובד, גם רביט מהם ילכו בשבי בארץ אויביהם,
אבל תכליות קללו לא בא ערד זמן ישראל בעת יהושע כתו שכח
ודור וביעי ישבו הנה כי לא ישלם ומ' ועוד דבר מוז בפרשת
והי בימי אטרפל וכו'.

אמנם נטו המפרשים הקדרונים לפרטוי זה הספר בשני
טקומות, לנוטותם מט לאכת ההגיון, וזה כי ידוע אצל
היהודים כי מלאת עשה אינו מחייב מעשה בידים במשוש¹), כי הנה
אמר החסן לנחש: כי עשית זאת (בראשית ג' י"ד), ומה שעשה לא
היו רק דברים בעלמא, וכן אמר אכיפתך לאברהם מה עשית לנו (שם
כ' ט'), ולכן אנחנו קוראים מצות הלשון מצות עשה, וכבר הגרתי
לק אמרו חשיב ותלה²), וכן אמר החסן ליריחו (א' י'), ערד שיצדק
אמרנו שירטיה היה חורם ובונה, ואין הפרש בין אמרנו חורם ובונה,
ובין אמרנו עושה והורם הבניין, ולמה אריך וזה דבר מבואר
בעצמו, מצורף שלפי מה שמספרש מן הספר, ירוע ביל ספק שחם
היה צוחק ומלעיג עלacci, כאשר ספר זה לאחיזו ולא כסחו בראותו
ראשונה, גם לא עור לאחיזו בכיסו, וגם כי מצד מה שלא בסחו
יאמר עליו שעשה החערת הtout, כי החערת או החסרה כחו
בצד מה כח החיוב, ולכן אמר ברוא חזק (ישעה מה ז').
וכן מי ישים אלם (שותות ד' י"א), ולמה יגע בזהohl האקרטוי לך
שנכנון לתאר החועל בפועל, ע"פ שאין לא עושה ולא מדובר בפועל
ההוא כלל, ודי בזה ביאור, וכן שם קט³) ירוע שהוא מבאמת
המצטרף, ולכן לפי דעתינו בינו בינו הוא לנתק, ובבן חות הוא חם
שהוא קטן משפט⁴), ובחר נתן תורהנו לבניינו ולהכניו בזה התאר

¹) גנד דרשת חכ"ל, ביר פלאן.

²) ר"ל החשב על בני ואיתו תלחה (שם מא י"ג).

³) בנו הקטן.

⁴) ובן מפיש הרובין על חם, והרביע והספרינו על כינען.

טשיאטרו: את אשר עשה לו חם וזה לשבות טופלנות, החחת כי
הוא יש מכוער המעשים אינו ראי שיזכר, אבל ושם וrushim יזכר,
והנה ידוע מטנהנו, כי אנחנו הום בשן שנא איש טן האנשים
לאיזה סבה שתה היח, לא נמצא בעצטנו שנזכירהו
בשטו כל שכן השנו שונא האמת והוישר, והאהרת, כי במלת
בנו הוריינו עצם נבלתו כי להוינו בנו יצא ירכו היה מן הראי
לו לעשות חף מה שעשה, רצוני שהיה ראוי לו שייכבר את נה
אבי, והוא עשה החף וזה הלשון שונא האמת והוישר,
מצווף מה שאמרנו תחלה שלא רצה לזכור שמו. ועוד כי באמרו
הקטן עם היותו ליחד בנו זה, הנה נבללה בו נ"כ הוראה אהרת מטני
הפחיתות אמרו הנה קמן נתתק בנים בזוי אתה מאר¹) (עובדיה
ב'). אמרם מה שקהל נח לכגען בן חם היה לשבות נ"כ, וזה כי
אפשר שלא רצה לזכור שם בנו זה, כמו שהקרמנן מצופף זה כי
די עונש לאב בשיקלן וזרע²), כי כל עטל האדם הוא לזרעו וכמה
אנשים יקsha עליהם אט זולתם יקלל זרעם יותר ויוטר משיקללים עצמן,
והנה כתוב אדור פרי בטנק (רבirim כ"ח י"ח), וגם כי בין מטנהג
הארץ הזה כשבכעסו קצתם על קצתם שיקללו
זרעם וזרע זרעם, אבל בחור מכלם את נגען לשבות יוציאו
אלל נח, ואנחנו נובל לעומך על קצתם, בשטבוואר אלנו כי
צד נבואה היהת בז³), והוא רוצה להניה יעדוים שהוא חושב
שיצדקו, ובאמת צדק זה הייעוד, ונכח קללו על נגען הטונבל עוד
בתחומי ארצו, כמו שזכרנו ואזכור עוד בספריו ויהי בימי אטופל. ואין
ספק שהחונגה בקהלת נגען הוא וזרע כי כוון לקללו ובנוי אחרים,
וכוון לבוך שט ויפת, ולכך אמר לטו רטו לעם שם ולעם יפת.
ראוبني איך דקדקנו זה הספרו בפרטיו כלם, והנה לעשות
טו זה בכלל ספרי התורה יהיה זה פועל ארוך, ויהיה הספר המחבר
לזה, ספר ארוך מאד, והאריות הוא מהבחירה הרעה, כמו שעשית
לך מופת על זה מכם תורתנו החלטה, וכבר צונו וחלכת ברוכיו.
א"כ אין שלמות לנו רק בלכטנו ברוך השם ית', ואחר שזו
טהבר ספרים קצריים, איך אחבר אני ספרים ארוכים,
ואין ספק אצלני שכנת קצור ספר תורה לנו לא היה העדר הטעאה

¹⁾ ובן פרשי ז"ל.

²⁾ וזה טעם יותר ונבן מכל המפרשים.

³⁾ בסדר עולם פלא".

אצלו עד דברים טעילים לנו ומחכימים אותנו, אבל היהת בחרה טושכלת כי לד' הבהיר, וכן אנחנו נידמה אליו ונлеч בדרבי בכל יכולתו, וימפיק לנו כמו שאמרנו פעמים רבות בונירטסונים או פרטיטים. יהיו דמיונים לפרטיטים ובזה יהיו הספרים קצרים ויתר טעילים.

אחר ספר אלה תולדות בני נח ונוגה, כבר נתבאר בספר המורה מה שהניח בזה ואני רוצה לכתוב כמו שאמרנו פעמים רבות רק מה שחדששו, ואומר כי התרבות האחרונה מספור תולדות בני נח, הוא שם, להיותו אבינו, והתכלית האמצעית תולדות חם, בעבור הדתו אבוי כנען התקולל, אישר אנחנו ניריש ארצנו, ואחר שאלהו שנים החכרים מעד עצם, יחויב שלא לעוזב זכורת תולדות יפת, וגם זוכירת תולדות יתר איינו גמלט מתועלת, כדיעתנו חלוקות האקליטים, ואמנם קצר ביפת יותר מכם, וראה חכמת פפריש הירושיות של א' הפרייש בתחלת חם¹), אבל בכגען, לחודיענו שהוא הכהנה הראשונה בזבירות זה הספר מוחוסים זולת שם, אמן אמרו על שם אבינו כל בני עבר, כי תכליות הכהנה הוא על עבר אבינו אישר אליו נתיחס

אברם, ונתיחסו זרעו אחריו עד משה.

אמנם אמרו אхи יפת הגadol (פסוק כ"א), ר' ל' לפי דעתינו באמרו הגдол תאר לשם²), ככלור כי שם הוא אחיו הגдол יותר וחברו הנה בזה חתאר, להבדילו מחם הנזכר עתה סטוק לו, כאשר הראננו בזה שאן ראוי ליחס שם כלל אל חם וזרע, אבל מעתה חם וזרע כאלו אינם עוד.

וסיפור עניין הפלגה שהיתה שם, לחודיענו סכת החלק הלשונות בחתפות העמים והם לפאות, כמו שקדם להז' ללשונות באיזוטם. אמן השם ית' לא הכריהם ביהו' לשון לשון, כי הלשון הסכתי, ואם יש טבו' לקצת סוג' הלשון בטיב עי הארצות, אמן סכוב השם העדר הסכמתם בלשון אחר, ולפי זה נכוון לומר שסביר ייחוד לשונותם, אבל בצד מה, רצוני בכוונה שניית, וכבר די במה שרטמו במצוות הששית. אמן יתר המלחות וקצת המתארים באו בזה הספר, הנה כלם בעלי ספק מבוארים מלאו ראשיהם הפרקם שוכרתי עתה, ומטה שקדם לנו מספנו זה עד הנה. ואחר ספרו אלה תולדות שם וג', תכליות זה הספר לחודיענו יהם אברם שהוא שרשנו וטקבת בורנו,لنן האריך מאד

¹) ר' שלא הפסיק בפרק י' בפסוק י', רק בפסוק ט' ג'.

²) הראב"ע בשם י"מ, וכן הרמב"ג, וכן פ"ד דרייא.

כהגינו לתרה, זכר מזרעו פרטם הברוחים למה שיוכר עוד, אבל החוץ שיתחיל ממש שהוא האב והאשון, אמנם אבריהם כשהיה מתיחס לא היה עולה ורק עד עבר כמו שכתוב לאברהם העברי) (בראשית י"ד י"ג).

ודע כי יותר ראוי שנתחם לפלאן, רצוני שאחר שלא רצח לעלות עד שם או ארפכשד וسلح, ולא רצח לרודת עד רעוי, היה יותר ראוי לחתת התחלו טפלן, כי עבר כמו שטפורש חוליד שני בניהם, שם האחד פלאן ושם אחיו יקタン, והנה נתפשט זרע יקタン לעתים המפורשים אשר נתייחסו אליו בעלי ספק, כמו שכתו כל אלה בני יקタン, וכן היה ראוי שיתיחס אברاهם וזרעו אחריו לפלאן, כי הוא נשאר אבינו אשר ממנו נפרדו, אבל לא רצוי אבותינו להתייחס לפלאן להיות הוראות רעה, אמנם אם יכולו להסתיר השם, לא יכולו להסתיר הטבע, ועודים נאמנים אנחנו עד היום לאטנו הבכורה אשת פלאן), כי באמת בני פלאן אנחנו, להיות החסכמה נעדרת טmeno על כל משפחות הארץ.

פרק שלישי

מעין אברהם עד מותו שכם יצחק אחים,

ספר ויאמר יי' אל אברהם לך ונך. כבר הורעתיך במצויה הששית שני מני היות לאמרות בשם ית', וכן הוא לפירוש כל האמורות הנזכרות בשם, המנויות לנביים המפורטים שהם באמת³) ממדרגות הנכואה, לכן אומר כי זו האמרה לאברהם נבון שהגעה לו בראשה הנכואה, והנה התורה לא הגבילה זמנה, וכבר הורעתיך פי' אמרת אין טוקדם ומאתוך בתורה, ואני מונע על כל פנים מה שאמר החכם א"ע בזה הפסוק⁴), אבל יותר טוב בעיני, שהיה זה

¹⁾ ר"ל במה שקרהו העברי⁵ והוא דעת ר' נחמה בכ"ר פט"ב שהוא מבני בניו של עבר.

²⁾ אולי כונתו בדרך לצון לשון "מחלוקת" שהוא חבירתו ואשת בריתו של פלאן תמשל בנו מאו מעולם.

³⁾ H באהת.

⁴⁾ וכבר אמר השם אל אברהם לך בעידונו באור בשדים וכו'.

חטאטור נאמר לאברהם בחיותו בחוץ כי זה המקומ, רצוני חוץ הוא בגין ארם נהרים עיר נחורה, כי בחוץ היה לבן יושב, והנה אברהם אמר עליו כי אל ארץ ואל מולדתי תלוך (בראשית כד ד'), והנה שבואר כי המקום, ממנו בולל וטמו מיוחד, וכל אחד מאלו המתארים מקבל פחות ויתר, וכל מפור העניין מוכיח כי תרחה היה המנייע הראשוני לצאתם מארם כשרדים, כמו שכתו ויקח תרחה ונ' (שם י"א לא¹) וכוה כתוב ויקח אברהם ונ' (שם י"ב ח'), וזה כי נראה לי שabrahem אמר לנו היה זהה האמת בלבד כأش בוערת, רצוני מה שהשווים מידיעות מציאות השם ית' שהוא השכל הנפוץ העליון אף על השכל המנייע הגלגול העליון הנקרא לפ' דעת' בשם מטטרונו²), והנה הוא ע"ה, היה טוין תמיד על אנשי אדור בישדים, עד שנדרלה הקטנה בין לבנים עד שראה בו תרחה אביי מעוצם הסכנה שהיו בחיותם יושבים שם בסבב אברהם, וראה בעצתו לברוח משם ולעזוב כל הגליל הזהא, עד שעיבור נחר פרת ויבא לארץ כנען, רק כי כאשר באו לחוץ נשאו שם לסתות לא נבורו, כי אין צורך לומר ואחר זה המעשה זמן מת, צוחו השם ית' במראה ובגואה של א' ישאר בחוץ, אבל ילך לו לארץ כנען, ומ' יודע אם לעת כזאת רצוני אחר מות אביי היהת תחולת נבואת אברהם לא קודם זה, אמם מה שבבל בברכת השם לאברהם ואברהם מברכיך ומתקלך אדר (שם י"ב נ'), להודיענו בתכליות הקצור כי רבו שונאיו ורודפיו בזמננו לסתת רדפו אחר האמת,umo שהוא בכלל הזמנים ובכלל העמים, וד' רגלי חסידיין ישטר.

אמנם רצח לזכור על כל פנים שהעתקנו היה למצות השם, כאשר הפלג עוד כמה משנה וילך אברהם כאשר דבר אליו השם להודיענו בזה שני עניינים, האחד כי אלו העניינים מההעתק והדومة לו מכל החשוניים והתנוונות הכהירויות, אין ראוי לאיש לעשותם כי אם עפי' השם, לבן העם החולכים בחושך כתמה פערם ייצאו מטעום השלוה לחדרה או מחרדה חלושה לעצומת ה²). והשני, כי האדם כשירוד בין הרעים ולא ימצא עצה לתקנם, ראוי לו שיעזבם ויברוח לו אל ארץ אחרת, ובזה יהיה אחריתו לברכה כמו שקרה לאברהם אבינו, והנה אין מהויב שיזכיר תמיד על כל תנויות הצדיקים שהשם אמר להם זה, אבל ישמש

¹) ועיין כי בעכ"ב II עמ' 86—85.

²) ועיין עשרה כ"ב, ח"א עמוד 43 ועמוד 98.

זה פעמים רבות, כמו שיבא אחר זה בספרו ורדת אברם למצרים וшибו ממשם, כי זכירת זה וחדמתה תלי בבחירות מיסד הספר, כי סעם יאריך ופעום קצר, כמו שהקדמו במצוות הרביעית, וכן הוא העניין בעניים אחרים רבים אין מספר, ובפרט בענייני הנכונות, אבל אין ספק שככל טעשה הנביים ותנוועותיהם ודבריהם הם על פי ד' ילכו וימעו.

אמנם אמרו וילך אתו לוט נכון זה הלשון, אם שלוט רצתה ללבת עצמו בזולת הנעה מאברהם, ואם שהניעו אברם באיזה צד מן החגעה, ואעפ' שתפשו בבגדו), וכן נכון אמרו ויקח אברם וג' ואת לוט וג' באיזה צד שהיה עניין משני הצדדים שזוכרתי, והנה כתיב ויקח יוחנן בן קrho וג' ואת יותייחו הנביא וג' (ירטיה מג' ה'ו), וכבר חודענו לפנים רוכ'h השניות הנמצאים ליחס הפעול בפועל,

אמנם אמרו רכו'ם, ואת הנפה ש, כתעם אמרו עוד תן- ל' הנפש והרכוש קח לך (שם י"ד כ"א), שהענין הנשים והעם שוכר שם, וטעם הנפש האנשים והנשים, כי הם בעלי נפש משכלה, כי זה ההבדל בין האדם. אמן אמרו והכנען אוז בארץ, וכן נכון עוז והכנען והפרזי אוז ישב בארץ (י"ג י"ז), מורה שאלו היו נתרדים שם לסתםים כי קללה נח התחלת להראות, והנה אעפ' שורע בכנעניה או מתחוק בארץ החיה, יעוז עוז השם לאברהם שתהיה נחלתו לזרען, וטעם ויהי ועב בארץ וג' כי בן וראי לעשות לכל חכם לבירוח מן המקרים עד²), שידע כי בורה הוא, וזה כי יעשה מהעתדי על פי' ח' כמו שקדם לנו, ולכן אמר לנור כי לא ירד להשתקע כמו שאמרו ז'ל³), כי כל מוגנתו היה לשבען בארץ המעודדת לזרען, וכן הנהנו יצחק ויעקב, עד שהשתדרלו לקנותם אחווה ולהקבר שם, כי זה ראוי להם, וזו הערכה נדולה לבנים הבאים אחריהם שיכספו לרש' הארץ הטובה היהיא, ורי

בזה משל ודמיון לעניים רבים כתובים בתורה.

אמנם בספרו הנה המתורעים הנזרים, למדנו עניים רבים נכבדים אצל בעלי המושכלות לא המפושטota. והנה באברהם הנה נא ידעת תחכם האיע כמו שמכואר בספרו⁴), ואיני מכיר מה

¹ ר"ל אפי' אם תפשו אברם בבנדו והבריחו ללבת אותו שיך י"ב לומר עליו ולך.

² H אק.

³ מלמד שלא ירד להשתקע וכו'.

⁴ דגנה נא כמו עתה, עתה ידעת שבמציאות לא היה כמו לווט'.

הבדל יש בין אטרו הנה נא ידעת, ובין אטרו הנה נא ל' שתין בנות, כבר דרבנו ע"ז במאמר הראשון גם פירשנו לפנים מלת ימי' (פסוק י'ב). וספר ויאמר אברם אל לוט ווי שנכללו בזה עניינים גדולים טשלות המדרות, וזה כי אברם לא היה מכויין בשום פנים לחופר מלט קרובו גם כי סבב הוא העתקתו, עד שהביאו לזה ההכרח, והוא הרחקת המרינה אשר היתה בין רועיהם, ואולי באחרית התפשט אליהם, ובשם פנים אינו טוב שתהיה טריבה בין שני אהובים, ואברם עם היותו הגכו, דבר אליו רכotta ותחנונם ונתקן לו הבחירה, וספר וישא לוט את עניינו ווי להודיעו כי היתה בחירותו לטראה עניינו לא על פי (¹), לבן ויאחל עד סדום, וטצר לו ואנשי סדום, ככלומר נתפשט עד סדום עם היותם רעים, ולא שת לכו ליה, לבן הניעו חרדות בסבתחם שני פעמים, והפק זה אברם ישב בארץ כנען במו שפי' וי' אמר אל אברם ונו, ואל תתחנה על אטרו ויפרו איש מעלה אחיו, ואברם לא מש מקומו, כי הנפרד מטאטר המצח טרף מהמין ששיטות שני המציגרים שוים בשם אח ושותה. והנה אחד שלט נסע ממשם, הנה נשאר שכל אחד נפרד מהברו, ואינו טחוויב שכל אחד מהציגרים יעשה פועל בצרוף.

אמנם אמרו אישר אם יכול איש ווי מכאן עניינו למי ישידע סידור ההקש התנאי המתפרק, המתהבר משינויים מתחייבם, רצוני שהקודם והנטישך מתחייבים זה מזה, וזה בלי ספק היתה כוונת המאמר, רצוני שכונתו היתה שמנין העפר וממן הארץ יהיו שניהם כענין אחד לבן ביאר המתרגם מה שביאר (²).

אחר ספר ויהי בימי אטרפל מלך שנער וג', אעפ' ז' שזה הספר היה הכרחי להצעה לשבות לוט בכלל שכונות שכנייה, הנה לנו מזה עניין בעצמו, וזה כי כמו שקדם לנו מעניין קילת כנען בשיחיה עבר לאחר (³), בן נטשך עניינו בזה הספר כתו בספר שי'ב שנח עבדו את כדרעלמה, וכאשר מרדו בשנת היג עלו עליו תקופה למלחמה ונצחו, ובוזו ושללו את הארץ וכל סביבותיו, ולבן הארץ בספר מספר המלכים הנוצחים שהיו ארבעה והמנצחים חמשה, והנה אלה המלכים הארבעה היו מלך שנער ושבנייה, ושנער היא בבבל, ועילם היא מלוכות בבבל ומגילותותיו וכן الآחרים,

¹) וכן דרישו חז"ל לרעתו נור כ"ג, ועינן רשי' והרמב"ן.

²) יותר ביאור בו ומצוא במצרף לכסקה.

³) H לאחין.

והנה כמו שהייח זה מוקדם קדמתה כמו שטבנואר בזה הטעוף כן מכוון שהיה בימי היותה לישראלי, ולכון דוד חזיה טזמור על נחרות בבל וגוי וכל שכן שטבנואר זה בימי מלכי ישראל אחריו שלמה עד סוף החורבן וגם חיום בן הנח טזמור שעלה עד יהוּ אֶלְךָ אֲדִיא בְּגַעַן וְשַׁעַרְךָ וְצֹדְךָ וְצֹדְךָ וְפְלַשְׁתִּים וְעַמּוֹן וְטוֹאָב וְאַרְם עַד נַחַר פְּרַת, הנה לא עבר הנחדר ללבת להלחם עם מלך מצרים שהייא בבל הגקראים היוּם בני התתר, אבל אפשר שילך עד הנחדר לקראת מלך בבל כמו שעשה פרעה נכה בימי אשיהו (דבחיי ב' לה' כ'), אמן מלך בבל יעבר הנחדר תמיד לשולך דמשק שהיותה מארם, וכן עברו ירושלים וטכובותיה, וזה תמיד כמו שהייח עושה לפעמים בימי מלכי ישראל, אבל חפה בזה אוּלִי היא לסכת מעב הארץ או

מציד המערכת, או סכנות אחרות ידוות אצל מסכוב הטבונות, ואחר שהונח כל זה ראה איך החביבנו בזה נתן תורהנו, שהקדמים להודיעו לנו שכנען היה מצליח בשתייה עבר לאחיזה, ונמשך להה ספור בכך מה שפרשנוונו, והנה למדנו מזה עצם גבורות השם, שייעד הארץ הזהיא לזרע אברהם והואבו, וכיים דברו בימי יהושע והעמידה בינויהם ימים רבים, ובכלל כל זמן שעשו רצון השם בשמירת מצותין, ואע"פ שהייח המנהג הקром מלכי בבל ושכנית להיות ידים תקיפה על הארץ הזהיא, עד שהייא להם ברוב לנט עופד, הנה נפל פחד ישראל עליהם ברצווןALKI בימי יהושע ואחריו כל זמן שטרם דרך השם, אבל כאשר עזבו מצותיו הפתר השם פניו מהט, והוא לאכל, ושנו אל המנהג כמו שפרשו זל בטה שאמרו אין מזל לישראל (נדורים לב'), וכבר העיר עלייהם משערעה פעמים רבות, כי היוותם לטמה ונום אבדם טעל הארץ כי יחתאו, וכן היה, וכבר פרשת, עניינם במת אמר הרואה שוזן במדבר חורבן ירושלים בימי ירמיה, ואארתי שם רבי עונותם, ובפרט חטאו אז כי לא שמעו בקהל ד' המגע אליהם ע"י ירמיה שליחו, כי שמואל אמר הנה שמווע מזוכה טוב (ש"א טז כי'ב), והנה אין טוב בעני השם על בני אדם, כמו לשטווע בקהל דברו לכל אשר יצוח, ולכן אחר שהחשים רצח שנובכדנצר יטלק על כל ממלכות הארץות והם, עד שלזה קראו עבדי (ירמיה כי' ט), הנה היה ראוי על ישראל שייכנעלו ויהיו לו למס כמו שצום ירמיה, ואין לשאול טעם למה רצה השם בן אז

ווצה הופיע על סנחריב, כי מי יודע מחשיבותו ית' והנה נבחו דרכיו טורכנו.

אמנם אחר שהשליט ספר זאת הצעה, ספר ויקחו את לוט ואת רוכשו ונג', ככלומר שנשנה בכלל שבי סדום כמו שזכר והוא יושב בסדום, כמו שקדם ואיהל עד סדום וכבר פרשנוו, וספר שהפליט האחד מן המערבה הגיד זה לאברהם העברי, וביניהם הנה בזיה התאר, רצוני העברי, להיותו תאר נכבר מצד שרשו והתדרמה עתה אברם אל טוב שורשן, וספר והם בעלי ברית אברם ואם חם גברים, כי כן ראו' לכל אדם שיקנה לו אווחבים בכל מקום שיתגורר שם, הלא תורה שאלל עירוה, והלכו אליו להסביר את לוט ואת רוכשו. וספר ויישמע אברם כי נשבה אחיו ונ', להודיעו שר או'י לכל אדם לעוזר לקרבינו לעת תטوط' רגלה, במתוונו ובגופו, ואמרו אחיו ואם הוא בן אחיו, כי שם אח נאטר אע"פ שהוא רחוק כמו אב כי הסוג והטין כל אחד יש קרוב וייש וחוק. וכבר קדם לנו זה מצורף כי בזה קריב החים להתעורר אברם עליון, כאשר הוא אהיו מאכ' ואם קרובים ומכתן אחיד יצאו, וכמו שכabb' בכל עת אהוב הרע וג' (משל' יז' יז'), פירשו לפি דעתך בכל הזמן אהוב הרע, אבל בעת הצרה או יזכיר ויתראה האה ששהוא אהוב דברך מהרע').

ספר ויחלק עליהם לילה ונ', וזה מבואר שהוא כפשוות²ו, וספר וישב את כל הרכוש ונ' שלא די לו הצלת לוט ורכשו, אבל הziel' עטם גם רכיש סדום והעם, רצוני עם סדום ושכניתה שנשבג והנה נמשך מזה יציאת שם לקראותו שהו מכוון זהה כדי לפרטם בעולם אמונה השם ית', אשר אין מעזר לו מהושיע במעט וنمישך מזה נ' תועלת ללוט בחברתו עם שכנוו.

ספר ויצא מלך סדום לקראותו, וסמק לו ומלכי צדק מלך שלם הצעיא לחם ווין, שנראה מזה שהכחן הזה היה יושב על אס הדרך שהיתה עובר עליה אברם בשנוו או קרוב לה, ולכן אמר הצעיא לחם ווין כמו שעשה ברזיל הגלילי לדור (שב' יז' כ"ז), ומעניין הספר נראה נ' שמלך סדום כאשר יצא לקראותו פגשו אצל מלכי צדק, והנה כל זה הסדר לסייעות מזיעות, אבל הודיעו לנו

¹) וכן יפרש במשל', עכ' ח'א עמוד 107.

²) ר' בחלק מהלילה, לא כרשי' והרמב'ג', וכן נראה בב' פט'ג.

שמלבי צדק היה כהן לאל עליון, ולפנ' נתן לו אכרהם החטשר וככל זה מבואר תועלותו, גם מLOTות ברכת הכהן מבואר הוואתם, גם מענהו אברהם לטלך סדום מבואר תועלותו. ואולם זאת ההרחקה העצומה מן השליטים, לקחת דבר MID וולחם, אין זה כולל בכל מקומות ובכל זטן ובכל איש אבל הכל לפה הרואי, הלא תראה מה שקדם אברהם עצמו, לטען יטב לי בעברך, וכן היה ולאכברהם חמי' בעבורה, ובן אלישע היה מקבל מהשונמי' (1) ולא רצח לכב' לנעטן (ט'ב' ה' ט'ז), וכי' בחירות מתחפות, לפה חלוף עניינים רבים יארך ספורם ודוי' בזה למבינים.

אמנם אמרו בלאדי רק אשר אכלו הנערים, ר' שאומו הדבר הוא לקוח כבר, אבל לא רצה שנעריו יקחו מהנתמצא דבר, כי מוגדר הسلم שיינה' בנין ביתו כמנהנו, מצורף למלה שהיה הוא מחותיר מאד על עצמו לקחת דבר מהשבוי הזה, והנה אם יתיר זה לבני ביתו יראה למלה סדום וסיעתו וכלל היודעים, שוזה לתחבולה מצד אברהם, בעניין שופטי זטנוו הטערים ט לכח שוחד ויתירו שיתן לנעריה הב ולגש'יהם, וכןן זה חילול השם לאברהם השלם, אך עיר וחביריו שאינם מבני ביתו והם מעם אחר התיר להם לקחתו, כי בדין הכל שלו, כי היו נשבים ביד מלכי שנער ועילם והם, רצוני אברהם וסיעתו, השיבום במלחה ולבן אמר דם יקחו חלוקם, וזה היה ראיי כי גטלו'ו טובח שהחלכו אותו לעור. אחר ספר אחר הדברים האלה היה דבר יי' וכו', הנה מבואר בכתב הזה סדרה הקדימה והאייחור מצד הזטן. ודע, כי מי שירצה לדעת ענייני הנבואות ציריך שיקדים לקרות ולהבין פרקי הנבואה כלם המתחוכרים בספר המורה (פל' ל' משני), ואין רצוני להעתיק הנה הדברים ההם, אבל ארומו על עניין אחד, ואומר כי מי שיפלא מסיפור הנבואות בהচור בהם השאלות והתשובות לנביא מהשם או מזולתו, אם אנשים הם אם מלאכים. וולת זה מעניינים רבים זרים ונפלאים מהשתלשות מעשים ומאמרים רבים, תהה אני עלי' מאד, וכל אחד מנו יודע שהוא חולם תשיר ויראה כתו זה בחולמותיו, ואין הבדל בזה בין חולומותינו, לחלים של נבואה או מראת של נבואה, רצוני בסוג זה המין, ואם רבו הבדלים העצמיים.

ואחר זאת החקדמה אומר כי אמרו ט'ג' מטעם אלף הפטן (שה"ש ד' ד'), וזה עד'ם, והבונה שהוא סתר לו מכל צרה. ואמרו

(1) יהגה באליישע ברכית ו'.

שברך ר' ל' פרנס הנזוכר במתארו החכם (אבות פ"א מ"ג), והוא טוב בעולם הזה, לפ"י שהוא טוב שיש לו הפסק¹⁾, כי לטוב העולם הבא, שהוזע השאות הנפש, אין זה נודע ביעוד נבואי, כי הוא ידוע בהקדמות עיוניות מופתיות, ואחר שהוא ע"ה הגי ע' למדרגת הנבואה אין ספק שקרמתה לו מדרגת העזין, אבל לטום העולם הזה העתיד ציריך י"ע' עוד נבואי, כמו שזכרתי במאמר הריאISON, לכן חשבנו אברם מה תתן לי וכו', וכבר נלה לנו חמורה ול' התכליות שהוזע מכון אברהם אליו בטוב העוזי ונפטרת בחשוך אל הבנים, לא מצד פועל הרmittelן בטו היכנישים והעוים, אבל תחתה על אטמו ויאטמו אברם פ"ע' זה אחר וזה (פסוק ב' ופסוק ג'), ושני המאמרים כמו נרדפים, כי כל זה נכוון בחלוים גם בחזקין ובמושח החושים על מנהיגיהם, והטעם כאלו אמר ווער כפל אברם שאלתו אמר נך וכך, ואטמו: וזה אטין ב' הנה לפי דעתך החושב הוא אברם וכמי לו הוא לשם²⁾.

וטעם צדקה לזו כטו צדק שטעמו אמת, וכי שאברם חשב לשם זאת הנזורה הנאמרת מפני שהוא צדקה, רצוני אמתית, וזה נמשך עם מה שקדם לו והאמתין, כי אמת הוא אחר ההאמנה, וכן פירוש וצדקה תהיה לנו וכו' (דברים ו' כ"ה), לפי דעתך כטו שאפריש במקומו³⁾, וכך ט' שורצת להבין זה הפסוק בפיויש, יקרא פרק נ' מראשוון מסטר המורה.

ויש שואלים מה טעם והאמין בזה הייעור, רצוני י"ע' הבנים בזולת אותן, ולא האטין בשני עד שנתן לו אותן, וזאת השאלה שאינה צריכה תשובה, כי הכתוב ספר מה שאירע לאברם בחולם נבואתו או במחזה נבואתו, ואין זו בזה העניין יותר חזק מטה שיקורה לכל בני אדם בחזקין ובמושח החושים על מנהיגיהם, כי אם אהוד מהטמלים עד' י"עד לאחד ממנה טבה בעתיד, הנה יודה לו וישראל לפני כי אטירתו כמסירתו דמי, ואם ישנה עדר וייעדר לו טובות אחרת איטן מרוע חטסו אם אשאלו לו את ע"ז היעוד השני, ובמ"כ נכוון לי שאקדים לו דבריו פיויס, כמו שאמר אברם יי' אלהים וכו', ואולס⁴⁾ אמר אל נא יהו לאדון, ואם לא נזבר, כי עניין אלו היחסות

¹⁾ ומפרש לשין פרך, כמו פרוסה, תקל ופרסן (דרנאל ה' כ"ה).

²⁾ וכן פ"י הרמב"ג, אבל לא "בצדקה" של כספי ועין ביאור.

³⁾ במצרף לבסת.

⁴⁾ H ואולס.

אינו סתויה, וסוף דבר אין לבקש טעם בכך אלו המפורים בדברים הבהיריים ששניהם נכונים, מצורף שאפשר שנם ב"עיר השני" האמין בשם, אבל שאל אותה לביר פרטיה הענין החואן.

אולם כדי לפיט השואלים זה, אומר כי מציאת הבנים לנו, חיוב שיחיה מהרה כי הוא זקן, וגם אין בזה מן הסבנה שיחיה אפשר למנווע המכונן, והפק זה בירושת הארץ שהויא למן רוחק מאד ובנם בענין החואן מכך העשנות העצומות בדברי המלחמות מה שיחיה אפשרי למנווע המכונן, ללא חזקת יד השם ית' שהוציא לפועל שני האפשרים מה שרצה, שכן שאל לעתוד על אמתה הגוזרת העתידיה וביקש מהשם במה אדע ונ', והנה זאת השאלה שאללה בוללת, והשם אשר לו הבחירה, עשה לו מין הורעה כרוצונו ית', ואכרם קיבל מה שנלחה לו השם לביר, שכן אין לשאול איך זה המופת

הכרחי לחיווב "העיר העתידית", וכבר דיברנו ע"ז חפוג.

ובאמת היה זה האות בעניין מופת יחזקאל, בשותו כל גולח והדומת לו, רצוני שהرارה החם עתה לאכרם, עניין מהקה המתווע לעת יד לבא על זרעון, עד שיירשו הארץ באחריות, וגם בסוף הסفور הזה ברות אותו ברית, כי הבתו הנוצר היה לשתי תכליות כמו שאבאар עוד, וכניתת הכרית הוא דבר במוח הארץ כמו שמבוש במתובי המקרא.

אמנם טרם אפרשות ה הספר, אקדרים הקדמה ואומר, כי שמעתי רבים מהטפרישים הקדומים והנמצאים, שיפרשו זה הספר הנכוי מעניין הענלה ושאר הענינים יעלו שיטים ירדו תחותמות, ואני מರחיק זה, כיון ובזולתו, אבל פונתי כמו שקדם לנו לישב הדברים על פשוטיהם דבר על אופני, כי אני נמשך בזה בעניין הרפואה לפי עצת השובי הרופאים שאמרו, שאין ראוי לעשות הפעולות החזקות כשתית הא שגטו צי' אה¹), וחזקיא הנadol והחזקות הטופולות, כי אם לעת הכהנה ומפי התקבלים, כן אני מתנהג בפיזושים טאמרי הספרים כלם, אם בדברי תורתנו וספרי המקרא, אם דברי שאר ספרי החכמים, רצוני בזה לפרש מЛОתיהם כפי הרואין להם בפירושים נאותים לטבעם, וכן אעשה בפירוש זה הספר כמו שתשטע ואומר: כי ידוע שהחמלים המניעים לנכיאים בעת נכואתם, לא יגעו להם פיחושים תמיד, אבל לפעמים יגע להם המשל, ולא יגעה להם

¹) H האשקלונייה.

פירוש המשל אחריו, והם אם ישמעו ואם יחרלו, ולפעמים נטצא שאחורי הגיע המשלים לנכאים, ישאלו הם מהשם ית' שיניעם הפירוש, ופעם יעשה השם שאליהם ופעם לא, כי הוא האדון, ולפעמים יפרש להם השם הטיש בזולת שאלתם, וכבר הודיעין במצוהה רבי עית, כי הספר בסיפור המאורעיהם פעם אריך ופעם קצר, והכל לפי הבחירה, ונ גם כי הנכויות מצד עצםם הם מניעות לנכאים שהם בני אדם, וכבר קדם דבירה תורה כלשון ביא, והוא שפעמים בא בארוכה ופעמים בקצרה. ולכן אומר אני כי אטרו ית' לאבורם ידוע תדע לנו, והוא פירוש המשל הנזכר לפני, והנה כח זה אבל נכתב בספר שהשם אמר לו ידוע תדע כי זה הפרט הוא משל הזה, וזה משל זהה, כמ"ש ביחס כל העצמות האלה כל בית ישראל הימה ייחס כל לזו יא), וربים כן, ובאו זה הספר כן. כי העניין בעצמו הוא שלשלת דורות מזורע יהיו עבדים ומעוניים, לא שייעשה בהם כללה, אבל יעדתו באהר גודלה מוכים ומרוטים מאיביהם¹, וחדור הרבי עירשו הארץ ולא יגע בהם צר ואויב, וכן היה כמ"ש רבנו שלמה ואע בפי" ודור רבי עירשו הנה יעוז במקומו. והנה לא רצח השם להודיעו תחלה זה העניין בפירוש, אבל הרואה לו תחלה חקי זה, ואין טעם לשאול لماذا זה, כי סכנותיו רבות ועם מנאותם לבני הארץ, והנה בעבור מספר השלשה דורות, הדינה שלוש בחתות, והם עגלת ושלשת ועוז ושלשת ואיל משלש, כי פירוש ושלשת ושלש כזה לפי דעתינו שליש במספר שלשה², כי הבונה בעלי ספק שאלו חישלש בהמות מוצנאות בלבד, כי תור וגוזל מטען אחר בלבד, בחבדל המועל מהחולך על ארבע, ולהודיעו זה צוף לכל אחת מהבהמות תאדר ושלש, כי אם היו מעורבות עם התור והגוזל היהת כל אחת מהן חמישת, והעד עז כי הכנין אברהם וזה עד שכותב עלי, רציני על אברהם ויבתר אותן בטען, וכינוי אותן לכהמות השלש בלבד, כמו שפירש ואת האפר לא בתר, וכי במצוות השם ואם לא פורש וורי לחכימא ברמייזא³, אב די לאברים בראשי פרקים מניעים לו מהשם ית.

¹) וכן הרוא כלשונו זה.

²) כדעת רישי מדבריו רזיל וכן תיא, ולא כהרשב"ע והדריך ושאר

מדרשי הפשט, וגט הרווחה הובייה כי דעת רזיל קיימת ונאמנת.

³) מדרש משלוי פביב ובאב"ב בן סירא היצאת החז ש"ש דף י'

לחכימא ברמייזא ולשטייא בכורמייזא.

ואין לשאול מה טעם ענלה ולא זולתה, וכן בשאר המינים וטדוע היה תור וגולם, רצוני מרווע הי' אלה במספר שנים ולא הי' שלשה או יותר, או למה לא היה די באחד, כי חתונה הכללת לזה, מה שקדם לנו פעמיים רבות, כי הדוכים הכהוריים הנה פנים רבים יש להם וכולם נכוננים, ואין לשאול טעם בחירות קצתם על קצתם, כי זה יביאנו ליחס כנות לא כיוון בהם אוטר ומיכיהם, מי ישאל לשם מה טעם הראה לרומה מקל שקר, ולא הראה לו פרח שקר או צין, ורק בזה דעתן, וכבר אמר כמו זה המורה זיל במספר הקרןנות, ואין נתומי מזה הנחה מבלי יכולת, כי ח' האמת יש לא ל' יד, לומר בזוז דברים נאותים מאר לזולת י' וזה כאשר אומר שבחר לזכור מן הכתובות הביקורות המשורות ביד האדם ואשר יש להם פשות כה יותר, ובחר מהעופות המינים המשובחים שימצאו בארץ ישראל, ולא ד' לו באחד כי הנמשל רב מאד מהנהו, ורק בספר שנים אחר שהוא מורה רבי, אמן דע כי אע"פ ששפטנו אתנו לומר כמו זה בשאר הענינים, הנה אחריש מזה בחם ובזה, ואישלים כונתי הנה ואמר, כי אחר שהשם ציווה שיקח לו אלו הבעלי חיים, ספר הכתוב שהוא עשה כן, וזה ויקח לו את כל אלה, וספר שבתאי השלשה מינים בתוך, רצוני כל אחד לשני חלקים וננתן בתריהם איש לקרואת الآخر, וכבר ידוע מפלאתה ההגין הראות הסוג והמין וזה א' יש, ולזה גיב נמשך עניין בע' וחבר ואח¹).

והנה זה הבהיר היה משורת שנים, רצוני לשני מיני תכליות, האחד לבירית הברית, כמו שאבא ער וכן פ' רשי' נס', והשני להורות על היותם מוכים וקצתם נהרגים, ולא כן העופר שהוא כולל לתור וגולם הנכרים, כי הוא משל לעם אשר לבדר ישובן בטה, ולכן נמשך לו ירד העיט על הפנרים, כלומר שהעיט שהוא סוג למן המעוופף אשר ימוש לאכול ולהשחת, ירד על פנרי' הבע' החנקרים הם הכתירים, ואברים השיבם וחותמם מעלייהם שלא ייעשו כליה, אבל גנוו בהם בתחלה ואכלו מהם, וזה מכואר הנמשל בו מגני ישראל המתעונים ומהטרותים טאויביהם אשר בטעים, לולי ה' שהיה להם וישלח משה באחרית ונאמם.

אבל ראה כי בספר פירוש זה המשל שהוא בכלל אמרו ידווע תדע ו', והນישך לו עד אמרו עד הנה, לא באר השם בו כל אלו

¹) ור' על מה שאמר: לקרואת רעהו.

הבאורים שזכרתי, כי די במה שזכור לו טוג הנמשל בראשי פרקים, ואינו מחייב תמיד שהיו כל חלקו הנמשל נרמזים במשל, ואם השם יעשה כן לתלישתו שהם נביאו ועבדיו, מהווים אנחנו ללבת בדרכיו, וראה גיב شبכלה הפי באו פרטם לא נרמזו במשל, כמו ארבע מאות שנה, וכן את הגוי אשר יUMBRO ונ', ואתה TABA ונ', וכל זה נטה שזכרתי לך בפניהם, כי שונה דברים אפשר שיטוף או יגער, ואפשר שיחידש עניינים, ואם כל זה נכון בדרכו החם אנחנו מהווים ללבת בדרכיו.

אמנם אמרו כי לא שלם עון האמור, והוא אחת מן הסכנות אישר אחריו ירושת הארץ כמו שהקדמו במאמר הראשון, כי הדבר אחד יתכן שירבו סבותיו אישר במדרגה אחת, ודומה לו אמר חזקאל גם זאת לא היה עד בא אשר לו המשפט ונתקו יחזקאל בא ל"ב), ודי לנו בזוכרת ראשית פרקים כמו שלמדו השם ית' בזו הספרו כמו שזכרתי.

אמנם אמרו והנה תנור עשן ולפיד אש ונ', והוא כריתת הברית, כמו שאמרו רכנו שלמה וא"ע יעין בספריהם, והנה לפיד האש אשר עבר, הוא היה כבוד השם נראה לאברהם בלהב, כמו שקרה למשה ולמנוח, ודי בזה מה שבואר המורה (סוף פט"ז מריאשון) יעין שמה לדעתו.

אמנם מה שציריך שידוקדק עדר בזה הספר הנכווי, מה שנזכר: וייה המשמש לבא ונ', שוז בלי ספק הורה לנו, שזאת חמדרנה שהגענו לאברהם בעת זו, יותר נכבד מטה שקדם לו, כמו שכותב המורה (פט"א משני), ולכן אומר אני, כי לנין הגיעו או פ"י המשל וביאורו והנה העניין היה כן לפei הנראת, כי תחלה חמזה שהוא מראה בטו שאמר המורה, היה בחקיע' והיה ביום כמו שעיד על זה אמרו: וייה המשמש לבא ותרדמת ונ', וזה היה קרוב לכיצת המשssh, וככאשר בא היה עניין כריתת הברית ודרכו השם לו לזרעך נתני ונ'. עד שם היבסי, והוא נפרד הדယוק וממה החשנה הנכואית, ואע"פ שלא פ"י לומר ויעל אליהם או וילך אליהם, כמו שעשה במקומות אחרים, כי זה נטה שקדם אמרו בברבים הבהירם פעמים בא בארכנה ופעמים בא בקצרה, פעם בלשון מכואר פעם בלשון סתום, וכל זה בכלל המצויה הרבי עית, ואין ראוי לי לזכור זה על כל דברו.

ראוبني איך פרשתי לכם זאת הפרשה עם כל איש פרטיה

לא נפקד איש, והודעתו לכט בכלל פירושי טורות כוללות נפלאות, ישרת לכמה מקומות טקומות התורה ושאר ספרי המקרא, ולא תקו שאעשה כן בספר ספור כי זה יארך מאר. וכבר הודיעתי מה שלמדתי מדרבי השם לנחור הקצור בספר, ולדבר ברוב הדברים בראשי פרקים, אבל הארכתי זהה הנה, כדי שהיה ברור לדינן ולטשל לעניינים רבים ונכבדים, וכלית, לכט מה שנילח לנו השם מסודרותיו, כי חושב אני שהגענו בזאת הפרש להכונת מיניה, והאמת, כמו שאמר אריסטו, עד לעצמו, ומסכים מכל צה, וכי אטרו ופסלים מכל צד, מה שביאר ואמר שעד ממנה יעד לצד, ולט מה אב' א דבר' שאר הפילוסופים וausezob דבר' הפ' לוטופים השלמים טבנוי עטנו והנה כבר קדם להכז' אמרם נכרין דברי אמת (סוטה ט).

ואחר ספר ושרי אישת אברם לא ילדה לו, ונן, הנה כלל זה הספר להודיענו באחריתו עניין ישמעאל ויוחסו אף מאמן, וזמן אברם בחולידו אותו, אבל רצה נתן תורהנו להודיענו זה האחרית בסוכותי, ולטדי בו בכללם תועלות גדוילות רוכם מבוארות, אבל אזכור אני בזה קצת מוגשתות, כי אני מדי עברי בספרוי התורה מזה החלאה, אני הולך ומקצר להשעני כי הדברים הקודדים ירו על הדברים המתוחרים מהם, לבן אל יחשוב הרואה שעוצתי זכרת פ' עניינים רבים כפורים יבואו עוד בתורה, יהוה זה בכם הצד, על צד שנת עלה מטה מטה נחלה, או שבירה עלי השכחה, אבל יהוה זה ברונם להשעני — כמו שאמרנו — בהקורות סוגיות ומיניות,ומי שידע להכיר עניינים יכיר כל זה.

ואшиб ואומר כי ידוע שמנาง הארץ היה לקחת איש אחד נשים ובות, עם שנם תורתנו התירה זה לעתנו, ולכן היה מהפלגתו קדושת אברם, ע"פ שנדלה תשוקתו לבנים¹), שלא נודונו רק לאשתו הנכבדת, אשר הוא נעזר מטנה לכל עת צורך, גם לא לשפחותי הנמצאות אותו בבית, ומה טוב מה שאטרו פלוסופי חכמיינו קיים אברם כל התורה כליה יומא כ"ח, ורי' במה שערכנו מופת שהחמיר על עצמו אף במקומות שהתרירה אותו תורה העתירה להטסר לכלל עם ישرون. והנה ביאר כי אברם לא בקש זה טשרה, אבל שטע לקללה כאשר בקשה זה מטאתי, ובכלל זה שלום הבית נ"ב שהוא עיקר גדול לכל מבקש שלמות.

¹) ובן הרמב"ן בלשונו זה.

וראה אמרו אולי אבנה ממנה, רצוני שפיריש בכאן בפועל מלת העדר, והוא צד האפשר, ונכון נ"כ להשפט כתו שנשפטו במאטו רחל באמרה ואבנה¹), וטעמו בלי ספק כתו ואולי אבנה או אפ"ר שאבנה, וכבר הודיעתי כי הזרין פעם זכרו בפועל ופעם יושטנו ולא זכרו בפועל, אבל היה שם בכך, ויעמוד על טבעם מי שידע להבדיל בין החלפי הטענים לפי הומריהם כתו שהקדנו בטענה.

ה ש נ' ת. אמן לזה האפשרות הנוברת, רצוני שתboro העקרה בתמה שפחחה בחיק אישת, הנה אין אנחנו צרכין לחת סכה לות, כי הנה מבואר שאינו הכרחי אבל אפשרי אמתני, רצוני אפשר שחויה ואפשר שלא יהיה, ונכון שחויה האפשר היזוט רחוק ועל המעט, כתו האפשר לא היותו, אם בשני אלו הממשים²) יצא לפועל האפשר היותו, מצורף לזה כי שני אלו המתארים אמרום גשים, ואין רצוני לפרש ולזכור כל מה שאני חושב מאמתת אלו העניים אבל אזכור עניין אחד בלבד, והוא שנכון עצלי שהשם ית' אשר רהמי על כל מעשייו היה מרhom על העקרה בהשתפה נפשיה בזה כי שנואה לאח ויפתח את רוחה (בראשית כ"ט ל"א).

אמנם מאמר שורה לאברהם חמי עלייך הוא מקוצר כי לא נזכר בזה פירוש החטם, כתו שנזכר באמתו: ירא ה' עליהם וישבט (שמות ה' כ"א)⁴), והבונה בזה כי שורה האשימה את אברהם כי

¹) ר"ל שחרר שם "אולי" (בראשית ל' פ) ועין במצרף לביב.

²) ר"ל אצל שרה ורחל.

³) לא ראיתי למפרשי הפסח שיעירו עז רק רשי' זיל: ביבות שכונתי גותי כי והספנו פה ובב' ובצ' אמרה זיל: אול' הקאהה תעודה הכח לפועלותיו וכו' ודרך הריא אחרית בזה, אילם מצאתי נובון להביא כאן דבר יקר שמצאתי מתאים לדבורי הכספי האלה עוד בזitter ביאור בס' ישן מנוחה בלוליה לווארנו שנות שמחיו (אוצר חס' 1458), זיל: ידווע לרינאייט שהסיבה העיקרית לעקרות הוא השומן והדשנית הסותמת מעברי דרייע לקל הזרע, ולכון בחרו שרה ורחל לתמת שפחתן לבעליהן, כי בראותן שפחחה תירש נברתה השוכבת בחיק בעלהן, ודאי יקבלו התפעלות וצער נדול וכל דברו ודברו שידרבו ידו אצלן במדקרים הרבה, ואולי ביאת התחבולה והצער, יתמעט הדשנות ובשרן יראה וכו' ובעובדא דרישן ניתנן ב"ז).

⁴) שם מפורש הטעס: אישר הבאותם את ריחנו וכו'.

לא היה שווה כי הנגר בראותה הקלאותיה, ואולי חסרתו¹) שהוא היה מראה לה בມתר הסברת פנים וולת זה מהשעושים, והוא זה סבה להקלאותיה, וטורתו קירה אלו המאטרים, וכורה המאטר הכללי, לטה ולטינו ממענה אכזרם לה מה שהייתה על תועלות גדלות, אני קץ בזכירותם. אבל אזכור ענן אחר, והוא כי זה הרצון משורה אמן נראה שהיה כרין, אשר נמשך לה היה ראוי מה ישיכור ויאמר אכרהם אל שורי והנה שפחחך בירך ונור אין כתוב בו : וירע הדבר בעני אכרהם כמי' בסיפור העתיד (בראשית כ"א י"א), ונסיך להה תוכחת המלך לחרג שאמר לה שובי ואני, וכל זה כי אין ראוי לנכירה לסבול הקלה השפות ובני בית, ואין ראוי לנכירה שהיה בזה טומך ידים, ואין ראוי להם שיעשו זה לאווניהם ולגבירותיהם.

אמנם אטרו ידו בכל ייד כל בו, אין דעתו בו כדרעת המפרשים הקודמים, כל שכן כדעט א"ע שאמר: שזה נבואה להנגר על החיה הרביית שנלאה דניאל להשיג עניינה²), וכבר הודיענו המורה מדרגת הגרא³), עם היות זה מבואר בעצמו לכל אדם, ואין ספק אצליל ולא אצל שם אדם רופף אחר האמת, שאלו המלחת ענייניהם נגלי להנגר השפה, וכן פ"י אטרו: ידו בכל ייד כל בו, לפי דעת, בעניין מה שנפטר על צור, רוכלת העתים אל أيام רבים ניחוקאל כ"ז ב'), וזה ככל שהוא יקנה שهوات רבות מוכאות מכל העולם בארץ⁴), והנקרים יקנו מהסחות הנמצאות בארץ, כי היד תיוחם אל הקונה והלוקה, ואין ספק שיישטעהל וזרעו משלו בקצת הארץ הוא כטו שטפוש עד בתורה (לקמן כ"ה י"ח).

אבל אטרו על פני כל אחיו ישכן, נכון מה שפי' הראב⁵).

ודע כי אני מחריש מזכירת פירוש כתובים רבים, להיותי מסכנים לטה

¹) וכבר הרגושו בזה חכ"ל: למה שאתה שומע בזוני ושותק ב"ר פמי.

²) "ובמצורף לכסק"פ פריש בעצמו על החיה הרביית ככל דבריו הראב"ע מבלוי דוביר שמן.

³) שהנגר חמצירות לא היהתה במדרגת נבואה מוען פמ"ב משני.

⁴) וכן מצאתי פ"ז זה בחוקני ז"ל: פרא אדם תניר הוולע עם סחוותו עד למרחוק וכו', ידו בכל במנין סחוורת, ויר כל בו ע"י מתן ומשא של סחוורת.

⁵) ובעני הרמב"ן לא כן ועיין באור.

שקדם לי מן המפרשים, כי אין ראוי שאזכורם בספריו זה בפתוק, אבלו אני מיחס אותם לעצמי, גם לא אוכל לומר תמייד ונכוון מה שאמר פלוני בפ"י זה המאמר, כי כל זה יהיה שיטתו ובכלל כבר הודיעתי שאין רצוני לשנות דברי זולתי. אמנם אמרו ויקראו אברים שם בנו, וכבר קדם הספר שהטלאך צוה זה להניר (פסוק י"א), הנה אין בזה סתירה לטי שידע גדר המתננדים¹.

ראהبني זכרתי לך בזאת הפרשה קצר עניינים, ועוצבי עניינים רבים אשר ידעת כי היה בזיכרונות תועלות לאנשים, אבל לא איבל בשום פנים לחבר ספר יכול כל הפרטים והאישים, וכבר הודיעתי טפשעה החם, מה שידי בו להורותנו בדרך אשר נלך בה בחקי פעולתיו, לכן די לנו בטה שנזכיר קצר העניינים ייעדו על הנזובים, ויבין וזה מי שיש לו לב אם ירצה, או לך לו ויטבע².

אחר ספר ויהי אברים בן תשעים שנה ותשע שנים וירא "אל אבומ וגו, ועתה ישמעו בניים מה שנילח לי השם בזאת המראאה מסודאות נפלאות, ירוו בעצם על עניינים נדולים ועל זולתם רבים ונכבדים, ואומר כי זאת המראאה באח בסדור הקודמת, רציני שכאו הנזירות הקודמות סתוות, והמהוירות מבוארות יותר, כי המאיירות מההשנות הם המשובחות והשלומות יותר, וזה מבואר אצלנו בעלי העזין, וכן העניין בבעל הנכואה, כי העיון והחנוכה שניהם כוחות הנפש, לכן אוטר אני כי כלל זאת המראאה הוא מה ישבלל המאמר הקצר המונח ראשוני, רצוני מה שאמר אני אל שידי התהלך לפני והוא תמים ואתנה בריתנו וגו, וכל מה שכא איזע עד מלה אחרת, (פסוק כ"א) הוא פ"י לזה המאמר הקצר עד שהוא זה.

המאמר הקצר עומד טשל להיותו סתום מאר. אמנם כאשר הגע המאמר החוא לאברהם, כמו שהוא במלותיו הנזכרות, נפל אברם על פניו בחടבורות נכווי, להבן הוראת מלות המאמר החוא, כי המאמר מליצה טרככת מטלות, והוא זה את הנבילה בעניין מה שקדם לטעלה ותרומה נפלח על אברם, והוא טאמר השם הנה אחר נפילתו על פניו כמו שפ"י לטעלה וגו, ואמר ידוע תען והכונה בזה שהגיעהו מאת השם, אחר נפלו על פניו, פירוש המאמר

¹) ובמצרף לבסוף יאמר: כי הניר ספרה לו דמראות.

²) H ויטבע (?).

הפטום, וזה מוכיח באמתו אני הנה בריתי אתה ונ' והגמישך לזה, והנה אברהם בעוד הגע לו זה הפי' היה מתבודר עז ומעתיק בהשנתו, لكن אחר זה הפי' הראשון הגענוו באותו המאמיר הקצר עצמו פי' שני יותר דק, אין בין שני ובין ראשון סתירה והתנודות כלל אבל שניהם צורדים, וזה השני יתחיל באמתו ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את בריתי תשמר ונ', אבל אמר לו ר' עוז כי עוז כונה שנית יותר עטוקה אני מכין עוד באותו המאמיר הקצר, והוא ואתה את בריתי תשמר ונ', זאת בריתי אשר תשמר ונ', וכל הגמישך לו מכיוון פרטוי זאת החוצה, שהם טינים ואישים לה.

� עוד התבדר אברהם וירד לעוטק החשנה, אז פירש לו החשם עוד פרטיהם מכלל המאמיר הקצר אשר קדם וכורן, וזה כי קדם לו וארכבה אותו במאדר מادر וזה הלשון סתום, ובזה ביאור שזה הרבי יהיה משורה, כמו שייפרש ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתק ונ', ועל זאת החשנה האחרונה באו לו ע"ה שאלות ות提问ות ואחריות מעינים ותשובות מהשם ית' כמו שטפורש, להיות זה העניין מסופק, להיווטו עניין נפלא מאר, וכן הא שם לו בזה הספר האחרון שני טני הבריות אשקר קדם זכרים יקווינו עם יצחק, וזה כי על הראשו אסר והקימתי את בריתי אותו לבירת עולם ונ', רוצח זה ירושת הארץ, כמו שקדם לו בזה הלשון עצמו באמתו והקימתי את בריתי ונ', ועל הבריות הזה אמר ואת בריתי אקים את יצחק ונ', רוצח בזה עניין חטילה, כי הוא, רצוני יצחק, היה ראשון הילודים שנולדו בז' שמונת ימים, וזה המאמיר היה תכלית המטרה לנון הגיוחו בזה התכלית הורעה יותר עטוקה ויותר מיזחת האחרות, וזה היה תכלית הנכואה כמו כמו שאמר למודר הזה בשנה האחרית, וזה היה תכלית הנכואה כמו שאמר אח'ז' בפיווש ויכל לדבר אותו, אבל ראה כמה עניינים נכבדים למידנו מזה הספר לא חשוב שאוכל להזכיר לחשי ספרם, אבל עכ'פ' אמר קצחים וזה תחילת, כי מן הנכון והראוי שהדבר השלם ניח ראיונה מלחה קערה להיוות כוללת, וכן היא סתום מאר, רצוני לרוב כללווה ולהפלגת קזרה, וכן הניג השם בתורתנו חספורה תחילת שהיא בלבד כל עשרת הדברות, וכןן שאחר זאת ההנחה יinch פי' לה היה אורך יותר ויותר פורט כמו שבארכנו בזה, וכן עניין תורהנו נ'כ', וכןן שאחר זאת ההנחה השניה, ניח שלישית קזרה אבל בלשון מוכיח עם שאפשר שיטוף בזאת האחורה קצת עניינים לא נזכר עד הנה כמו שבארכנו זה, וכן היה עניין תורהנו נ'כ' במשנה תורה,

וכבר זכרתי לפניו כי כל החכמים מתקים עניין תורהנו הקדושה, ולא יכולו להגיע להדרות אליה, והנך רואה אריסטו ואבן רישד יתכן כתו כן זה העניין, ובכלל כל חכם בן מהגנו, והנה זה הוא התוצאה הראשית שלטדרנו מזה הספר שזהו נכבד מאד.

והתוצאה השנייה שלטדרנו מזה הוא כי בחמתה התתבודדת תלך החשנה והשלמות הילך ונגדל כתו שבארנו בזה, ולכן נזכר בזה הספר פעוטים רבות, וידבר אלהים או יאמר אלהים, כי על כל אחד — כתו שפרשנו — היה חדש עניין בעליית אברם מדרגה אחר מדרגה, כתו שיעלה בסולם, כי שכל האדם בכלל לחיותו דבק בחומר ילך אورو חילך ונגדל קו לקו, עניין הירח בחצי הראשון מן החודש, רצוני שכן הוא בחשתדרלו בטופורסמות, עניין הירח זה ילך הלוך וחסור בחשתדרלו בטופורסמות, עניין הירח בחצי הראשי השני מן החודש, ותוצאה זו נדוללה להכיר עניינינו היום, וענין השלטים שקדמו לדבריהם בספריהם.

והתוצאה השלישי שלטדרנו מזה, הוא כי אין כל היחסות דבריהם מוחר, אבל יתכן שישנו דברים ובאים לחזק ולהוכיח, כי ייעוד הארץ לאנרכם כבר נכלל לו לפנים פעוטים רבות, וגם במראות הבתרים כתו שטפורש ועוד נכלל בזה, והנה באמת יהיה מוחר אם יכפול האדם ספоро בזמן מה בטעמך אחר, אבל בזמנים מתחלים אף לשוטע אחר, או לשוטעים מתחלים אף בזמן אחד, אין זה מותר על כל פנים, אבל יתכן שייצאו מזה תועלות גדולות, וגם כי כרוכ בחשנותו יתחשש בספר כטו שקדם לנו שני מלחות או הוספה או גרעון ווותת זה, יהיה זה מועיל להבנת העניין החוא בעצמו ולהבנת עניינים אחרים רבים.

והתוצאה הרביעי שלטדרנו מזה, מה שצווינו החכמים הקודמים זויל והוא שלא נחוץ באמנות דבר, אלא אם בא טופת עליון, והנה זה העניין מספק הוא מאד, שהוא נטהה במחשבותנו ונחשוב למוספת הכרחי מה שאנו. וכבר הדעתיך כי העין וונבואה שניהם כוחות בנפש, אבל כי כח הנבואה יותר שלם מכך העין, והנה זה הספק שזכרנו ראוי להיות מתחלף בכוחות יותר, כפי חילוף קורת הדבר המשוגר, לכן בהגעה אברם אבינו ע"ה למדרגה הרביעית מהשנותינו בזאת המראה, והוא במה שכתו ויאמר אלהים אל אברם שרי אשתקך וו, אז גלה לו השם מסדרות המציאות, מה ישלא גילה לו עד הנה, והוא מה שהודיעו עתה שם היותו בן טאה שנה ושרי

בת תשעים, הנה שניות يولידו בן אחה, כי מה שקדם לו והפריטי, אותן יתכן שהיה על ישטעהל, מצורף להיות פלא שורה יותר גדול, כי אברם עוד אחר זמן רב חוליד בנים מקטורה, לנן להיות זה הענין פלא נכנס בלבו קצת ספק, ואמר הלבן טאה וכו', וחלילה שדחה זה, כי גם מן השלמות הוא שלא נתחיל לדחות דבר אלא אם בא מופת על סתווי, אבל היה מהר בלבו ונושא ונוטן, אם אפשר וזה אצל החס ית' בעל החכמתה והשכל, כי חזקן לא היה בצחוק שרחר¹⁾ אבל היה הצעוק פוגע עמו ראה, ובתקום הגילה היה רעדת, ואע"פ שלא נזכר זה, כי עדות עליו כי לא נ幡ש עז כמו שאירע לשורה.

וכבר קדם לנו במאמר הראשון, כי ענן אחד בעצמו ימצא²⁾ לשתי פעולים ושתי תכליות מתנגדות, ואין אמרו הלבן בה"א התיימה מהיבעל המגיעה כטו שזכר החכם ר'ש"י ז"ל, אבל כטו אלו ההאיין יבאו פעמים לשאלת ופעמים לתחנה האפשרי על המעת, כי האפשרי אשר על המעת בתכליות, יונח בהרבה מקומות שהוא נמנע וזה על צד החרכה, והנה כבר זכר הטרה במאמר תחיה³⁾ רבים מלאו התרימות, ואזכיר אני לך את טבאות לא זכר הוא זיל, והוא טה שאמר היקח מגבור מלקוות ואם שבוי צרייך יטלה, ואין ספק שההשנות יי' גם שבוי נבורי וכו' יישעה מ"ט כד' כ"ה, והיא כתיב כה אמר בדבר ישעה, רצוני אמרו כה אמר יי' וכו', היה השנות מה שקדם, כי נבורי וערוי זעדיק בזה הפטור שמות נרדפים הם, וכן מלקוות ושבוי, אבל היה זה השני — כטו שקרים לנו — כי איש שונה הדברים ננון אצלו שישנה קצת מלותיו, והאטת, כטו שאמרנו, עד לעצמו.

ואשוב לבונתנו ואומר, כי להיות זה הענין הסודי עמוק מאד ויקר, חشد אברם רעינוו ושבלו, ולא האמין האמונה קיימת ולא דחוו ג'כ', אבל אמר מה שאמר במלות מסווקות, כטו שאמר משה ג'כ' חזאן ובקר ישחת להם וכו' (כמזכיר י"א כ"ב), והשת חוץ לנו, רצוני למשה, יעוזו ואמר לו היר יי' תקנץ עתה תורה וכו' (ישם ספק ג'ג'), וכן אמר הנה לאברם אבל שרה אשתק וכו', והנה השלמים

¹⁾ לא בהרמב"ן ועיין ביאור.

²⁾ H נמצא.

³⁾ זיל: ואין הפרש בין אמרו אם ימות נבר היהות ובין אמרו חתן הבעל היה, ובין היה הופיע כושי עורי, ובין הלהיטים תעשה פלא וכו'.

בחיותם חוקרים הדברים עד שיעדטו עליהם מעתה אמת, אין מקטני אמנה חילתה, וחטא טרדים לא ישפטו זה רק הרעיון, ומכואר זה בשורה, כי מאтра היה שוה בלי ספק לטאטר זהה מאברהם, וכאליה רבים אין מספה.

ראו כי גליתיכם, מה שנלה לנו השם טסודות תורתנו ולא נילה זה לה לכל בע"ח, ודע כי אני נותן לכם בחרנס טה שהשגת יבחת בבודדות ושקידח בטרח יוטוי, ולילו, ואתם שטרו לכם אלו הענינים, כי הם יצילו אתכם מטבוכות גדולות ומטרדות רבות ועצומות.

אחר ספר ויכל לדבר אותו וכן, והנה מבואר ממה שהקדמו שאלו הבאים והדוחה להם הם בחריים, פעם יווצרו ופעם יוושטנו, ושני הפנים נכונים כמו שזכרנו שנשמט באחריות מראות בין הבתרים, لكن אין לחשב גרעון כישושטנו, ולא תוספת ומודה כישווצרו. אבמנם הטעב מאד נתן תורתנו כמה שယאר בהזה, כי ירד לסתוך דעת בני העולם ובמה שייה באהריית היטים והוא עזיבת המילה, ואלו לא באור ויכל לדבר אותו וכן, היה מקומם לטעון עליו כשהיה אפשר, כי אמרו ויקח חטאה ונוי ערך, لكن פ"י בפועל ויכל לדבר נבואה כתו ויקח חטאה ונוי ערך, שהוא באור רחב, ואחיז' ויקח אברם וכן, כי נתאמת אצל בחשגה נבואית שחחש צחו על מילת הבשר כמו שכאר יחזקאל ואמר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדי שלשותני (יחזקאל ט"ד ט'), והנה האמות הנבואי הוא אמות בתכליות הבתוון, כמו שכאר המורה זיל, ומה גויל החבדל בין חלום של נבואה לחלוותינו, וחיללה לנו שנעשה מה שנראה בחלוותינו פעמים רבות, וממה פעמים יקרה להטוניינו שיראו בחלוותם שצוו שיחנקו עצם או שיטבעו במים, וכי יתן ויקייטו אלו המתוצאות.

אחר ספרו וורא אליו יי' באלוני מרא וכו', רצח נתן תורתנו לפרש בכאן בפועל המוקם הכלול לאברהם בעת זאת, והוא אלוני מרא, והמקום המוחדר לו אז, והוא פתח האهل, והוותן המוחדר והוא כחום היום, שהורה בזה להוראה הכרחית שאז היה זמן החום הוא תקופת תמוז, ומה מאד הפלינו חכמיינו שאמרו שהוציאו אז חמה מנורתיקה (בשם פז). וכבר הודיעתי פעמים רבות כי אל הוכרות בחריות, لكن נבון לנורם ונכון להשטייטם. אמנם למדנו²⁾) ובמצרף לכסק' יאמר: האיש אשר נמצא "הגביע" בידו הוא יבין

בזה שהויה בתנומות, כי להיותו כבר הנרחב ובצחורים שהווא כחום היום לבן היה יושב פתח האهل, להנות מרוח היום, ואולי, או ערבה שנתו ונכנסה בהתבודדות החשגה, וכבר ידעת מה שקדם אל המורה זל ולזולתו בזה, כמה שהם מבקשיים סכונות לפוטרים רכיבים כזה הטפור ואני איני מבקש דבר. ושמעו דעתינו בזה, ואומר תחלח כי על צד ההיישרה אנחנו אומרים שלחולות הנבואה בעניין חולותינו ינו וענין חולותינו הוא ברוב כטנהנו בהקץ ובשימוש חושינו, ואין לנו טעתה להפליא על דברים רבים ולבקש סכונות מה שאין שם לפדי דעתינו, כמו שישאלו מה טעם פעמי ליחיד ופעם לרבים, ומה טעם שלשה אנשים ומה טעם שלש מאים, וולת זה מדברים ובאים בזה וכאלה זה, ותמה אני למה אלו השאלות, כי אין ספק שאכרהם היה בזה במראה הנבואה או בחלום של נבואה, ונניח ערך על צד ההיישרה כאלו הוא באחד ממנה חולם חלום, הנה אין ספק שהווא היה רואה תמונה לנדר עניין, היה זה ואת התמונה בתחלת החלום שלשה אנשים, אבל עם היהת האנשים שננדנו בדמיונו, נצטרף לו דמיון אחר והוא שהששים ית' דבר עמו מה שדבר פעמים, ואין ספק שהווא בחלווי ראה ב' אנשים, ועשה עמהם מה שכתוב, עד אמרו יואכלו, ואין זה הסיפור עם כל פרטיו לפי דעתינו מורה רק דבר אחד, והוא הנאת הרבק החסכלי, ובאיור זה כי מרעהו שלא היה למחרה מבוא בנבאותו, כתוב עליי ונגש משה לנדו (שנות כ"ד ב'), וכן והיה שם וגו' (שם פטוק י"ב), במשמעות הרעיב²) וזה כאלו אמר ידבק משה בשם. אבל בשאר הנכויות שהויה מרטין פועל בנכאותם, וזה שורש ויסוד הشنנותם, יחויב שיזהו הטעיפים נמשכים לטבעו השרש, כמו שאוכור עוד בפסקוק ייאכלו ויתשו (שם פטוק י"א) ולכן אומר הנה, כי אחר שישורש זאת הנבואה הנזכרת בזה לאברהם, הוא ראיית שלשה אנשים, אין לשאיל מעתה טעם לטעפי זה הפסוף, עד אמרו ייאכלו, כי אחר שתחלת דמיינו זהה שראה שלשה אנשים נצחים עליו, היה מחויב מעתה שירץ לקראותם ושחתאמין עמהם שיתאכسنנו בכיתו עד שהփיקן רצונו, והוא עשה מה שעשה מהכנות הסודיה וטשטשו להם, והם אכלו כי כן היה מנהנו לעשיות תמיד בהקץ, כי אין ספק בנדכת לנו, וייה שעשה

בונתי בזאת הנבואה, ודוא ט' "גביע הבקב" נמצאו מנגנו רק אחרים דפי באנקספורד.
(²) H הדעות.

זה העניין בחקין ובשיטוש החושים על טנהגיהם, האם נשאל אנחנו למה אמר אל נא תעבר מעברך, רצוני למה דבר ליחיד והם שלשה, ואין ספק שלא נשאל זה, כי ידוע טנהג הארץ החוא, ונס ממנהנו בארץנו זאת, שפעם נדבר ליחיד ופעם לרבים, וכל ספרי התקרא טלאים מזה, וauseפ' שנאמר לנוול שביהם אטר. ותמה אני מה הביא המורה זיל לסבורי בוה סוד עטוק¹⁾, כי לפי דעתו לא בין אומר זה להעטיק סוד, אבל לפי בונתי שנייה זהה נעשה בחקין על עד ההיישרת, הנה ידוע ממנהנו גם בארץנו זאת, כי איש אחד טמננו אם ידבר לנוכח מספר מאנשיים, הנה הוא לא יוכל להזכיר לכלם בכת אחת, لكن אם עד'ת יחלה פניהם שתיעכבו לאכול עמו, ישא פניו לאחר מהם, ולאשר יראה לו שהוא חביב וישלח דבריו נחתי וזה מה שאין צריך באור, אבל נבקש סבה לטה שכותוב ויאמרו אליו וגו', ואחריו כתוב ויאמר וגו', והנה ידוע כי כן ממנהנו גם היות בארץנו זאת, אם כל אחד יישער בעצמו, וככל הרבר הזה — כתו שאמרנו — שפרטיו המאורע נטשנו אחר היסור, ולפה שטבע אברם והרגלו גותה אליו ונחנה בו תכלית ההנאה, והעןין הזה על אשתתו היה הנאת השכל, אבל לא פשיטה גותה כהנת טשה, וחיללה חיללה שהיה בעניין משה עניין דומה לעניין הכנסת האורחים.

והנה כאשר נשתקע אברם בתכלית הנאות, והוא בהיותו עומד עליהם והם אוכלים, אז השיג שאמרו לו איה שרה אשתק ובי, וכל חנטשך אליו מזה הספר, עד שראה בחלומו ששרה היתה שומעת בדברם אתה, וזה להזותה בפתח האוהל שהוא אחורי, רצוני שהפתח הוא איזורי האיש האומר אל אברם שום אשוב אליך וכו', ולא היה האיש הראה שרה בדברו עם אברם, אבל כאשר צחה שרה ואמרה מה שאמרה, לא חריגש בזה כלל האיש הנזכר, ונס הוא בטחה בזה להזותה עומדת אחורי, וכן ויאמר ה' וגו', כי הוא ידוע הכל. ואין לשאול טעם לזה הספר כי הוא מבואר בעצמו, והנה לא נפל בדמיונו שהוא צוחק לטה שקרם לו חזוק השם לזה הייעוד בנכואה הקודמת (יז י"ג), אבל נפל בדמיונו ששרה השומעת היתה הצוחקת. וספר עוז שנמשך מדרמיונו עד שנראה לו שהאנשים הינם כאשר כלו לאכול, קטו משם ושמו פניהם ללכת אל סרום, ואברם הולך עטם לשלחם עד חין לעיר מעט, כי זה

¹⁾ עיין מוג פטיב משני "והבן העניין הזה עוז בספר טן הטעדות".

מנhog בעל הבית, וכל זה נטשך לשרש המראה כמו שזכרנו, לנו אמר אח'ז ויפנו משם האנשים וילכו סדימה, ככלומר שנפטרו מאברחים. ובמה שאמר ואברחים עודנו עומד לפני ה' אינו מוגבל מקום, ובאמת לא היה זה בפתח האهل אבל במקום שנפטרו האנשים ממנו, כי הכל מלא כבודו, לכן אמר בסוף זאת המראה ואברחים שב למקומו כמו שאפריש עדר.

ואמנם מה שופר בכאן ווי אמר המכבה אני וכו', עד אמרו ולא אדרעה, מבואר עניינו, והנה זה המאמר ישיא טפי החשם. רצוני מה שמשמעותו באמרו ויאמר ה' זעקה סרום וכו', עד מלהן אדרעה הנה שטען בן אברהם, אבל לא הבין ה Cohen באמורו ואם לא אדרעה שטענו לפידעתה, ואם לא עשו כלם אדרעה מה עשה להם?), במש' עוד על ישראל ואדרעה מה עשה לך (שנות לבן?), והנה אם הוא ית' יודע מה שרצה לעשות, אין השומעים דברו זה יודעים רצונו, אבל לא באර הוא ית' מה עשה אם בעקבותה הבהאה עשי כולם, כי הוא מבואר עצמו, רק שלמדנו מזה הספר שהשם בעצמי רוצה לבחון העניים טרם הגוז דין ולכן אמר ארדה נא ואראת, וכי דברה תורה כלשון בא'. והנה בזה לא היה מסופק אברהם ולא שם אדם, רצוני במה שיעשה השם אחר שידע שעשו כולם, כי בלא ספק יאכדו כולם, אבל היה מסופק במה שאמר ואם לא אדרעה²), לכן יונש אברהם וכו', אבלו אמר להשם הודיעני רצון בזאת, וכוכנו בזה הספר שאלות ותשובות בין אברהם והשם, והכל עד דברה תורה כלשון בא'.

אםنم ביאור זה הוכיח עד תומו כבר בארנו יסודו במאמר הרាជון מזה הספר, יבקש וימצא, ומה שאני רוצה לרטו בכאן הוא, כי עניין אחר מזה הטעם מן העונש נמצא בספר הנכאים, והוא עניין נינה, ונתבאר שם (יונה ב') כי הטלך שהוא הראש הינו את כל העם לשוב אל השם, כמו שטפוריש שם, והוא גער להם השם ונצלו בניי נינה כלם, והפרק זה בלט שאף חתני לא שטטו בקולו.

ונשוב למה שאנו בו ונאמר כי נתן תורתנו רצה זה לפריש ולהנביל יקרות³) חכלית מראות אברהם, וכך ביאר וילך ה' כאשר

(¹) ומפרש כליה כמו כולם, וכן הראב"ע וטפוריו והרבבי ועין באור, וכן בטור על התורה, אבל לא מטעם הראב"ע אשר הריא כליה כל המתו, בפי' זה, ובבעל עז מלמד זבות ומבארא דבריו הראב"ע לטובה.

(²) ר' אם לא יעשו כלם.

(³) H נקדמת.

בלח' לדבר אל אברהם, וזה נ"ב עד דברה תורה כלשון ב"א, והטעם נטלקה שכינתו, וכן הנוהג נטשך לטישלו ואמר ואברום שב למקומו, בעבור שקרם זכרו שנראה לו בדמיונו, שנעתק מפתח האهل לכלכת עם האנשים מעש לשליהם, ולכן אחר שנפרדה הגבואה מצא עצמו יושב פתח האهل, הנה הוא כאלו הוא שב למקומו, ובכמה מקומות נאמר דבר כתוב לפי מוחשבתו, כמו ואנשים רדו אחריהם ניחושע ב' ז') ורכבים כן, ואין הבדל בזה בין מהשבה למוחשבנה, וכלל זאת המראה מראשית ועד אחריתה הפלנת דבוק שכלי לאברהם עם הישכלה הנפרדר בכה נבואי, והשיג בזה הדבוק מה שמכור פירושו נסbor מה שנכנס בזה מדמיונים והקיים הוא הבהיר מצד דות לדמיון מבוא בנקאותו כמו שקדם לנו, ומה שנכנס בזה מטופף שמות העברות, כתכם נוטן תורתינו להבין העניים, עד דברה תורה כלשון ב"א, כמו שרטנו במצוה החמשית, ורי בזה ביאור עם חישקו בקעו.

אחר ספר ויבואו שני המלכים סדומה בערב ונ' אין אני שואל בזה¹), אינה הלך השלייש, כי השלשה הלוינו מעני אברהם, רצוני שהתמונה היהיא שהיתה בדמיונו, כבר נפרדה מטנו כאשר ננש אל השם, כמו שטפורש במה שקרם לו ויפנו משם האנשים וכו', וזכה הזכיר כי בערב היום ההוא, ראה לוט בחלוותו תמונה לנגד עניין טמן או מסוג התמונה שראה אברהם, אבל כי לוט לא ראה בתמונה זו רק שנים, וזה כאלו אמר שנים מהאורחים ההם שראה אברהם, כי גם ללם נראה אנשים אורחים, ולאחר שכל זה בלוט וב אברהם דמיונות, מה לנו לבקש טעם באלה העניים²), רק שנשנח אל הכלל. אמנים מה שספר שעשו אנשי סדום אין ספק שאנשי סדום היו רעים וחטאים, ועוישים אלו הרעות הנזכרות בזה הספר, ואין להפלייא מזה, כי הנה אנשי הנבעה שהיו ישראלים עשו כן, גם אין להפלייא אם יש בכה המלכים להכotta בסנורים, כי הנה אלישע עשה כן (ט"ב ו' י"ח), ולמה אריך בזה הספר, ושעריו האמת פתוחים למבחן להבין כל הכתוב בזה עד קרא שם העיר צועז.

אחר ספר השמש יצא על הארץ וכו', ווי' המטהר וכו', ור' ל. שאו הייתה תחילת המטהר, וזה מכואר עניינו וכבר קرم הותן הכלל.

¹) ודרא בע' שואל.

²) H הפתשים.

אמנו אמרו וזכור אלהים את אברם, וכבר קדם אמרו על לוט בחמלת יי' עליון, הנה אין בין שני המתארים סתייה והתנרוות¹). אחר ספר ויעל לוט מצוער וכו', ותכלית זה להודיע לנו יתום ומואב כי נצורך לה במקומות רבים, אבל בחצות זה הספר תיעלת שרוב היין משוחה²) הדרעת וכל שכן באرض הוא תהמה כמו שוכרנו בעניין נח. אבל מאטר הבת ואיש אין בארץ לבא علينا לא ישרו בעניין פירוש הטפרשים הקורדים בו³) וזה כי אין טעם אמרו יישב במערה שלא זו מתוכה כלל, כאשר הם הפיסים שם או שהה להם פחד מטורנים, אבל חכונה כי ישיבתם הייתה שם, כי שם ביהם כמו וישב באלוני מمرا (יג' י"ח), ואחר זה מעט כתוב וירודף עד רן (יד י"ד), ועל כל פנים רועים או זולתם הולכים סביבם, לנו פירוש זה המאטר ואיש אין בארץ שהוא מכין לבא علينا, ככלומר אין אדם טובע אותנו, וזה כי אע"פ שהמאמר קצר ברاوي לו, הנה בכתו שאמרה אין אדם טובע אותנו ולא תבענו עד הנה, והעתיד הוא אפשרי, ואולי לא יצא לעולם לפעול אפשר הרווח, ואבינו זקן ובמעט עוד יפסק فهو לבן לה נשקה ונג, ובאמת כי אלו הבהירונות רבות השנים⁴) וכל שכן הבית הבכירה שהחילה בזאת העצה, ואין טפק שעצת הנשים תכלייתה לרע אם לפגס ולגנאי כתו זאת, אם למות בצעת חזות שנתנה לאישה מהצע, ובצעת אישת איוב, אישרי מי שנמלט מהן.

אחר ספר וيسע שם אברם וכו', כלל זה הספר להודיע נבול החבת השם לעבדיו, כי זה השעור הנזכר גדול מטה שקרם על עניין פרעה, ובאמת באו בפרשיות הנגרים בזה, תועלות אעובי זיכרתם לסבויות, האחת כי יארך ספרם, והשנית כי מה שקדם לנו יורה על הכל, אבל אזכור דבר אחד לבך והוא אמרו: גם אמונה אהותי היא בת אבי, כי טפליא אני טן הטפרשים הקורדים מה הביאם לבקש בזה סודות ולהוציא זה מידי פשוטה עם הזות בתחלת ההגדה וגם אמונה, וכבר ירוע כי בטה שקרם (בראשית י"א כ"ט) רצח נוتن

¹) ר' אם הא צילו בשבייל זכירות אברם או בחמלתו על לוט.

²) מכאן עד פסוק ויעש אברם משתה נдол, חסר בכ"י אקספרד ובירוך הממציא לידי למלאות החסרון מהכ"י המבורג.

³) שפירושו: סבורות היו שלב העולם נהרב, ועוזן פבוני, ובותר ביאור, "במקרה לכסקפ".

⁴) הוא מנין?

תורתינו לחודיענו יחס מלכיה אשת נזהר, ולא יחס שרו אשת אברהם הנכורות סטוכה לה (י"א כ"ט), האם אפשר כי השמות הדרניות בתורתנו מהמקום הטבעי להם, הוא בזולות סבה¹), או שיטיר שם שרי בשם יסנה לפי סדר המאמר הנזכר, והتورה היא ממעשה האלhim למן להשטי זה מקומו הטבעי ולשטו בזולות טקומו היה פועל אלהי, וכי עמד בסודו כי אם היה היחסים הסודיים, וכן עשה בעניין עמוס²), וכל זה לחייבנו ולהעידנו מתרדמתנו, ואני תמה מה הביא לרבותינו זל וגם לאבן עוזרא לנמות, ואם שלא רצוא ליחס זה חגנאי לאברהם, רצוני שישא אחוותו, הנה ידוע ליהודים שלא היה זה עין לו אן, כמו שלא היה לעקב בנשאו שתי אחיות, ואם בעבור כבוד ורעו, מה נעשה לזרע יעקב, ואין ספק שלא נמצא בנים נכבדים כבני עטרם מדודתו, אבל כל זה היה קודם מתן תורה, שכן אין נמנע אצל היהת עניין וזה המאמר כמו שהוא כתוב. אבל עניין זה ההתנצלות שעשה אברהם שהוא התנצלות מדברו הבזבז, הוא למה שתפסו אבימלך והוכחו על דברו כוב, וזה כונתו באמרו מה ראות כי עשית את הדבר הזה, שכן כתוב ואמר אבימלך וכו', כי היה זה מין תוכחה אחרית וולת דין הראשונה, שכן השיבו על הראשונה תחלה ואחר על השנית, וזה כי השיב על הראשונה, אין החטא על רק עלייכם, כי להעדר כלל המקום הזה יראת אליהם עשייתך זה לפחדי מהמות, ועל השנית דע כי לא בחשתי בו כלל, אבל אתם בלתי יודעים טלאכת החגינוי, וזה כי שרה היא אחותי בת אבי ולא בת אמי עד אצرك עלהו לומר שהיא אחותי ואצדק עליה לומר שאינה אחותי, כי המופת עדין שאיןו הכרחי בכל תנאי יצדק עליו שיאמר בו שאיןו טופת, כי

¹) וריל בטוח שלא הודיע בפירוש בת טי היה.

²) ועיין בז' במפרשים ונשאר הלחץ והדחק במה שפורש רשי זל לא בתامي, הרן מאם אחרית היה. — ועיין רשבם, ואולי כונתו כדעת המתברר — ודעתו כי באמת בת היותה לו להרחה ושרה שמה מאם אחרית, והעיר לנו עוד העירה נפלאה נס בעניין יוכבה, שלא נבראה ואת הברת ללו (בראשית מ"ו י"א), ובשותות ב' או ניב ברמזה, נס לא שם י' ט"ז, רק בפסקוק כי לפתע פתאות הזכיר הדודה הגכברת אם הבנים הוקרים ניב בלוי זכר בת מי היה עד בויא במדבר ב' ניש נרע לנו מכת בור נילדת ורעד קודש מהכברתה. אבל עוד העלים ממן המחבר לדעת מה נקצתה משנתנו ונתעורר מתרדמתנו עיי'. ועוד תמצא דבריו «בטצרף לבכף» ביתר ביאר.

הרעיון היה באטנו שהוא מופת, שהוא תחת טוג המופת, והרצין באטנו שאינו מופת במוחלט ועל דרך האמת השלם, בגין העניין בכלל דבר, בגין אידתי במת שאמרתי שהוא אהותי, כי לא אידתי בטלה אהותי מלך במוחלט או עד האמת השלם, שהוא נאמר על האמת מאכ' ואס', וגם לא שלילי בדבריו שאינה אהותי, אבל בלי ספק היה לי לאשה, ואתם לא שאלתם אותי ע"ז, אבל ניב לסקולותכם בהניזן, הבനיות מהגורה הטהיבת שאמרתי, שתתהייב השוללת, אף טעיתם לסקולותכם בהניזן בשני מקומות. אבל לפחות לא ענה זה לפיעעה, הנה בזוז עיון, אבל מבואר שבזה יש הכרך בין מאטר פרעה למטר אכימלך במלות המאמת, מצורף לשם שדרה פרעה אותו עד שלא היה לו רשות לענות דבר כמו שישים קה ולך (יב' יט'), אבל יצחק לא החשיב רק תשובה אהות כי לא הייתה אהות זולתה, ואין רצוני להאריך מצורף לזה כי הכרך שלושת המקומות קצתם מקצתם בלשון ובגען מכואר לבבלי ההניזן, וכי שירצה לחלוק עלי בזוז, מכחיש אני ממנה שיזכרו שהבתים המוחלט בו ונעם אמן רב' עירן ל', ודי ל' חוויק, והוא שרצה להוציא מטבחו, עליו להביא הראייה במשפטים הבהיריים.

בנ' שמו דברי אלה כי אעפ' ישראה לרבים מבני הים, שהוא פירוש פשוטים לדברים קלים, הנה הוא פתר קשרים חזקים, ברבאים עמוקים ודקם.

אחר ספר זה, פקד את שרה וכו', דע כי למטרנו מזה הספר והגמיש לו עד אמר והאלחים נשא את אברהם, דברים רבים יצאו לנו מה תעלות נדולות ורבות, וכבר הודיעתי לפנים כי אני מקוצר וועלה, בגין אעוזוב זכירות עניות רבים לסתיבת זה ובן מה שהוא שאנו בו עתה לא אזכיר רק פרטיהם מעטים, וממשיל בזה למה אדריך לזכור כי וה' פקד את שרה וכו', להודיעני כי השה משניה על ברואני, וכי הוא אוטר ויעיטה ומקוית, והנה זה מביאר בעצמי, וכבר קדם לנו זכירות עניות רבים יزو לבל רואה לטער ברבאים האלה, ודי בזוז משל ורטמן לכל מה שנשאר בזוז בספר, וגם בזולתו שלא אזכירו בגין אומר לך קצת עניות הספר לבד בפי בחורתו, ואומר: כי מה שאמרה כי כלל איננו רומי אל החם¹⁾ אבל ליטן האדם, בלומר טי האיש שששיך אפשרות זה הפעל הנבלא, ודי בזוז ביאור ותיעולתו מבואר עצמי.

¹⁾ כן פ"י רישי ורשבי, ועיין רמב"ן.

ספר ויעש אברהם משתה גדול, כי בן מנהג הארץ היה
ונם ארצנו זאת, ואין ספק שעם דעתנו שלטות חכמת אברהם הנה
ידענו שהוא הפעל מatto לא היה על דרך מה שהוא בישאר החתן
בני אדם, כל שכן שהפליג ואמר גדו לוי¹, וכבר קדם לנו כי הפעל
האחד בעצמו הוא לשתי תכלויות מתחלוות מצד חלוף הפעלים, וכן
זהה זה ביל ספק, כי אברהם אשר מנוטו לפרש בעולם אמונה השם
שהוא לטעלה מהגנול, קורא ונכח מספר רב מבני אדם לסייעה על
דבר יצחק שהיה זה מעשה השם הנכבד לא מעשה הגנול, אשר
שאר בני אדם יאמינו שהוא או כחו האל הعلىין, וראה כי אם עוצתי
זכירת זה והסוד הנכבד המשוער מצד עצמו, ומצד מה שיזורה עוד
לעניניהם ובנים עתידים בפועלות השליטים, הנה לא נתיתי טן הדעת
הנכונה, כי חי נפשי די הערה והערות במה שקדם לדברי אשר כל
אדם יוכל ליה ולדרמה לו, אבל רציתו לזכור זה בכאן על צד הויתרו
טוב, וכדי שאשען עליו במה שאכן לעובז זכירות ענינים רבים,
וכבר הודיעתי כי מידי עת² וזה חזקי עוד בפ' תורה אני
טפלין ומושך ידי ומזכיר וועלת וכל זה לסבות שקדם לי זכרם, וכי
בזה ישארתי עתה הערה לוויאים והתנצלות אל.

אמנם מה שספר וטרה שורה וכו', להודיענו הסוף בסכותיו,
והסוף הוא אמרו וישב במדבר פארון ותקח לו אמו וכו' (כ"א ב"א),
ובן נמייך זרעו אחריו כמ"ש וישבנו מחוליה עד שרו וכו' (כ"ה י"ח),
ובן היה עניין הר שעיר לאדם ו Robbins כ"ג אבל כי להצעות זה הסוף
הנור, הנה הקדים ספרותים רבים כלם היו סבות אליו, קצתם קורות
לקצתם כמו שטבארא, וכבר רמזנו על זה העניין במצוות הישליישית,
והנה תחלתם חוק ישותעל שפירשו לפי דעתינו לעג שהיה טליין
על עניין שורה³), כמו שאמרה הוא עצמה כל החתום יצחק לי,
ובמעט תוכנה גרשתו.

אמנם מה שארכו דברי הקודמים, על זכרו לבך שתנתן אברהם
להגר לחם וחמת מים ולא זכר כסף ווחב, הנה מר לי מר טאד על
זה, ו אף צד לי על החכם אי'ע חכם הרוזים, איך נעלטה
מן מלאכת החנין, אבל ראה וישמע כי אפשר אצל שנתן לה

¹) ר' שלא היה משתה נשמיי ובביד פיג' ר' בר סימון אומר נдол
עלם היה שם, ר' בר מספרתא אומר גדרלי עולם היה שם וכו'.

²) ה' כי מידי עברי והחוקין עוד.

³) וכן הר' ע' ספורה.

נסף וזהב אין קץ¹) אם בזולת ידיעת שרה ואפ' בידיעתה, כי מה שאמר החם לאברהם כל אשר תאמיר אליך שרה שמע בקולה, אין הלשון מהיביך לפי דרך לשון הקודש, שתהיה הכהנה כי אם תאמיר לו שרח שיפיל עצמו או את בנו ישם עאל לתוך כבש נ הא ששייעשח כנ, וכבר הורעתיך טעם כל בלשון הקודש²) וכן הוא בלשון רומי לשון ארצנו זאת, רצוני שהיא תאמיר במקומות רבים על צד הדוחנה, והכינה בזו בלי ספק מהדבר הרמי שאמרה לו כי היה רע בעינינו, וכאייל אמר החם לו שמע בקולה נם בזה, רצוני כמו ששטעטה לפנים בספר הנזכר לטעה (טיז ד'), והנה זאת הנזרה המתהיבת אינה ממציאה גזרה שללת, רצוני שתשלול לקיחת דבר אחר ונtinyתו לה, אם באוטו רגע אם לפניו או לאחריו, וכבר הורעתיך פעמים רבות כי החשטע איננה על כל פנים סתריה, גם רמותי זה בטוצה הרוביעית, איך מה נוכל להנבה אנחנו כמה ישנשטע זכרו, אבל זכר שנתן לה לחם וחמת מים שהוא צדרה, והנה לא ביאר שעור הלחם ושעור המים, ובאמת לא היה מזמן לעשר שנים, אמן דענו כי שם הכל על שכמה וגם חילך, כי כן מנהג הארץ היה לשאת הילדים על חכתף לא בחיק כמשפטנו, ואשת כי אנחנו לא נע רוח זאת האמת, כי לא נזכר זה כתורה لكن נוכל לדעת כי לא היה ממשאו צמד פרדים.

אמנם מה שנכנון לשאול בזה, הוא למה שם אברהם הצידה על שכמה ומודע לא מפר לה חמור אחד, ואין ספק אצלן שואות השאלה רואיה כמו שניכאר זה עוד, ובאמת כי לא להנם הארץ נתן תורה לנו תאור המשא במתה שזכור שם על שכמה, אבל למדנו נתן תורה לנו בעל הטלות המעטות שנושאייהם דבריהם הלוויים³), עניינים נכברים וסודות עזימות, וזה כי אין ספק שאמרו שם על שכמה, היה להורתנו שזה היה על צד הח פזון וטהירות כלות הח מעשה, כמו שהיא בעין אבותינו ביציאת מצרים שכח שם גיב על שכטם (שםות יב ל'ד), ולא רצוי להתחמתה לסדר הדברים על חטויותם. ונם כי גורשו, ואין ספק שזה ההפazon יונגן היו סבותיו רכונות, קצטם מצדה וקצתם מצד אברהם, וזה כי כבר קדם

¹) וહלא גם הראביע בן.

²) ובעל העקריים עשה פרק מיוחד על הנחת כל בהחדר (פרק א') מאמר שני, ולהרמבן בזה "בל' דוקא".

³) ר' לדבריו מליצחה.

מאמר שראה גרש האטה זואת וכו', שהכרת פני דמאמר החוא תענה במה. שיכלול טן הרונו והחריצות העצום לנירוש זהה לבן האטה, וטע דעטה, הנה בחפותה לנוט, היה טוב בעיניה לקחת אותה מחרה קצת אדרה תוכל לשאטו על שכמה, כי הירא ראי' שיחיה נחפה לכלת ולהטלה, ואין הבדל בזה בין זה העניין טשורה אל האטה, ובין אנשי מצרים לישראל, גם ראוי לעשות כן לכל מה שייזדין מטען זה או מטען. ואשר טצד אבר הם החathanה, כי נכו' שיחיה אברהם מוכנים עם האטה בעניין החפוץ לאוთה סבה עצמה שקדמת זרחה, ואין ספק שהוא חכם ממנה וכל דבריו בחכמתו, ועוד כי גודל שלום הבית לטבקשי השלמות, עד שרואי להם להזרדו זריזות רב להשיגו, וכן העניין לכל פועל שהוא מסוג השלמות, ועוד כי מה שהגענו לנכיה במדרגות נכואותו כישצואה על דבר מפי השם, אין ראוי לו לאחזרו כלל ולא להפסיק בדברה, כי אויל' בסכת הפטקתו בין המאמץ לטעה, יארעו לו שניות וסכנות רבות, אם מצד הזמן עצמן כי לכל זמן ועת, אם טצד שם ישכח דברים צוח עליהם, כי החדרם בכלל — כמו, שקדם לנו — אינו שכל בפועל תמי', ואיש לא יטלה מזוה, ורי' בזה רמז, ולכן אברהם שהגעיתו מוצאות החם בלילה, הנה כאשר הקיז' השכם הבקר ותקף שלחה ולא התטרטה בדבר כמו שטפורש.

ראתה בני כמה תועלות נכברות למדרנו מזאת הטלה שנושאה עניין קל, וכן הוא עניין רוב המשלים כמש' המורה, ועל תחשיב שהזה העניין טמי' הוא דקrox לפנים משורת הדין, עד שתדרמה שעשית וזה והדימת לה הוא ייחם כוננות לדבר שלא כיון אותן בו אמרם ימיחיך, כי באחת הביאנו לה מה ישטרנו לפנים במאמץ מאמר שיחיה דבר דבר על אופני, ושיחיה המאמץ מבקש להלמי וחלמו, כמו שקדם לנו וכורין דברי אמת (סוטה ט), וכן הוא העניין בזה שאנו בו kali ספק, לפי שלמות זה המאמץ, רצוני ממלת וישבם עד מלת וישראל, כלם מתרומות ומסכימות להרתו נחוץ הפעול וטהירות בלתיו, ולפ"ז היה על שכמה, כפי מה שנאמר בישראל (שמות יב ל"ד), מצורף להה כי תאר החטיא בזה העניין חליצי היה טוהר, לו לא מה שהנאננו בו), וזה כי אחר שספער שבילות ארצה היה בסבתה תעודה במדבר ולא הודיעינו ימי תעודה, וכל מדבר הוא רחבי ידים, הנה להצעה זהה, לא היה לנoston תורהנו

⁽¹⁾ ה' לולי מה שהראננו בו.

צורך לתאר המשא במתה שאמר שם על שכמה, אבל אם החריש מזה ידענו והבננו כל המכוון כמו שפירשו א"ע, רצוני שהוא לך צדקה ונתן אל הנגר מה שייספיק לה עדobar שבב', והוא תולך ותתע במדרב, לבן ויבלו הימים מן החמת, ואין ספק שאנו מוחיב שיריענו ישנתן אברם אל הנגר מזון שייספיק לה עדobar שבב' לך, להיות אחורי עניין התעיה, כי התעיה — כמו שזכרנו — היהת במדרב שהוא רחוב ידים, גם אין לנו טופת לדעת שהוא צוה לך שתולך לבואר שבב', ואולי צוה לך שתולך למקום אחר, או לא ייחד לך מקום, אבל אמר לה גורי באשר תמצאי, ואין ספק עצלי שזאת הנטינה מהמזון ליוצא בדרך הוא דבר נחוג בכל העולם, אף בארצנו ואת כל בעל אכסניה יעשה כן לאורחיו בעצתם מביתו לכתך בדרך, שייאללו מעט אחר לכתם כנרת ארין, כל שכן אברם הנדריך הנדול, אף כי לאטתו השוכבת בחיקו ולבנו ראשית אונו. ואחר זה הספר נמשך ותולך ותתע וכו', ויבלו הימים וכו', ורי בזה טופטים ועדים נאמנים למה שפרשנו והאמת עד לעצמו.

וידעתי בני ידעת, כי תברכני ברכות נדolute, אם אעשה כן בספר ספור ובמלחה מלאה, רצוני שאכתוב בפיוש כל המכוון בהם, וזה ייטיב לך ולזולתך הרבה מאך, אבל אני אעשה לך את הטוב עניין, ואני חולק בזה בדרכי השם כמו שכתבנו לפנים, שפעם יפריש לעבדיו ולאחובי המאמר הסתום, ופעם יעוז הפירוש, והכל לפי בחרותה, ואחר שהיחסתי פירוש כונת זה הספר, אשוב לפירוש והגלי ממנה, ואומר כי לא היה ראוי לנoston תורהנו שיזכיר כלל אם נתן לך בסוף זה והקב זה מטבבו ועשוי כי מה חכילת היה זהה, כי תכלית הספר הזה כמו שאמרתי לך הוא יבלו הימים וכו', ומה יועל לה כספה והבהב במקומות הזה, רצוני במדרב שאין שם מוצא פ"ה, ונם איש אין שם זולט הוא וכנה לבך כמו שטבואר מן הספר, ואולי היה עדרין הלחים ובאותם, כי התורה לא אמרה לך יבלו הימים, ובכבוד שראתה אותן מבעטך לבן ותשלך, כי על שכמה הייתה נשאותו, וגערו חתפעל תחללה מהצטמא, ואולי היה שתכח יותר ממנה, אבל אין לשאול על מה שאמר וחמת מים ולא יי', כי לא היה בארצנו זאת, גם אמר וחמת מים, ואם היה החמת מעור או מעץ, כי זה מאמר לך, ולבן, פעמים יוחם הדבר למה שקייפחו, כמו שטבואר במלאתך [ההণין] ופעמים יוחם למה שהוא טקוף בו, כמו חמת מים, בד הקמה, צפתה השטן, ולבן היה נכין אמרו חמור להם (ש"א טז' כ)

היה נשאה על גבו), וגם אפשר שזיהה בשחק או בזולתו מוקף בו הלהקה מות, ולא נצטרך לטע שיחסו בו המפרשים הקודמים חסרון, מלת נושא²), ושיחיה חמור בלתי סטוך, והנה בכתב הוא סטוך, אכן מי שידע כלל מלאכת החגיגין, בין כי חמור לחם דבר נכון וונון מאד כמו שהוא, והוא טין יחס אחד מטהר לו, וחלופו בטע שעריך לו שטוך לו ונאר אין. ורי בזה משלים לנמה לשונות בטקרא כולה, אינם נודעים למי שלא השתדר במלאת החגיגין. ואטמן הפרשטים הנזכרים עוד בענין אכימלך עם אברהם (פסוק כ"ב ל"ג), כלם מבואר תועלת אם מעצם, אם מצד הרמיונים שהקדמו, וח' ה' לא אכתbam. אחר ספר ז'ורי אחר הדרברים האלה והאליהם נשא את אנרכם ונ', כבר בארכנו במאמר הראשון בונתנו בזה העניין, ורי בטע שבארנו שם, אבל מה שספר ז'ורי אחר הדרברים האלה ויונד לאברם ונ', שתוכליתו להודיענו יחומי רבקה, ואם שנס' שאר יחסום נובי בזה, כמו שהוא בבני נח, וזה להבדיל כי זה מן הביאו אשר על דרכ ההתכח, והודיע עניינו אצל בעלי החגיגין, ואכאר זה להכרח תועלת למה שהוא בו ולענין רבים, ואומר כי ידוע לבעלי החגיגין כי הפטוג הוא הגקרא יחס, והוא מהשומות המטותקים, ולכון הסוג הוא אב והאב הוא הסוג, וכן היו המינים כטו יפלג ובתואל, וכן בתואל נהר הנה הוא סוג, ובינוים כטו יפלג ובתואל, וכן בתקופת שהוא מין בהקש אל נהר, והוא סוג בהקש אל רבקה, וכן כל מה שישתלשללו הדורות בספר האחד, עד שכלה המשא אל האחרון שהוא איש אין תחתיו דבר נוצר בספר, וכן הוא עניין הסוגים עם מיניהם, ומיניהם עם אישיהם, וכן הוא עניין החקשים מצד התחלותיהם ואמציאותיהם ואחרונותיהם, ויד' עת כ"ז הו א יסוד כל יד' ע.ה, ולא תאמין כי יכול כל אדם בספר ספרי בעלדי זה, כי מצותינו עד"ט אין ספק שהם הולכים ע"ז הסדר מסוגים ומינים ואישים וחתולים ויורדים, וזה מבואר בטעות הלב, כי ספרי החכמתם כלם תכליתם להעמידנו על יסודות מצות הלב המתוויות לנו בתורתנו בקוצר גдол, שאין רב מטהנו, וכן הוא דרך שאר סוגים המצוות אשר ספרי רבותינו זיל הנמצאים אתנו מוחברים להם, וכי שרצה לעמוד עליהם יהוב לו שידע מהם הסוגים

¹⁾ ר' ל' את הלחן.

²⁾ ר' ל' בטע שבכתב (ש"א טז ב') ויקח יש' חמור לחם ונאר אין וכו' כמו חמור "נושא" לחם וכו'.

העלונים והאמצעיים כלם והאחרונים, لكن אמר אני כי בעבור ספר תורהנו שהוא ספר אלהי שלל, עם זה הוא מסור לכל בני אדם, לא חוכרו בו חכמת מכוירות, וחוכרו בו חכמת גדוות כאלו הוא ספר משנני הקצאות החפניות, لكن לא צונו בתורתנו בפירוש לימוד בחינת הסוגים והמיןיהם והאישים ובכלל מה שנכללו ספרי ההגノון, ולא צונו בפירוש למוד ידיעת החומר הראשוני ונדר התנועה וטחו הזמנ והתקום, רצוני שאין אלו המתארים נזכרים בפועל בתורה, ובעבור זה יתשבו העודדים שאינם בה בכח, ובאמת הם בה בכח קרוב אל הפועל כי אין מספר למאמרים הכתובים בה חמיהיבים למוד זה, ובכלל למוד כל החכמת שתכליתם ידיעת האל ית'. והנה בעבור שהענין בן כמו שאמרנו, רצוני שבוחנת הסוגים והמיןים והאישים הוא עניין הכרחי למי שירצה לדעת ספר, ולא היה מן הראי כמו שאמרנו שיזכר זה בפירוש בתורה, רק במאטרים סתוםים כולם, ראה בשלמותו שיזכיר ספרים בדברים המפורטים הידועים אצל ההטון יהיה למשל לדברים המושכלים, וכל החכמים יחקו פעילת תורהנו בזה ובזולת זה, لكن עם היות זה הספר שאנו בו הכרחי מצד עצמו, להודיעינו ייחום רבקה, לא היה זאת החורעה נעשית מתוקנת הטלאכה, כי אם על סדר מלאכת ההגノון, רצוני הלויקת הסוגים למינים, והמיןים לאישים, והוא כמו שאמרנו מן הבאור אשר על דורך התיכה, لكن רצה נตอน תורהנו לעשות זאת החורעה מתוקנת הטלאכה מצד עצמה, כי בן ראוי לו ית', והוא יודיענו חלוקות היחסים הנזכרים, ובזה יבדל הטען אשר נכוין ייחודה, הוא יחס רבקה, וכן היה העניין בחולקת סוג נח לבני, ודי בזה תועלת מצד עצמו בדעותיו יותר עטוקים, ועוד יבואו בתורה ספרים לזה התכלית ולדעתו לו כמו שאבאר עוד.

אחר ספר ויהו חי' שרה וכו'¹⁾, כבר הדרתיק פעים ובות שאני מקוצר וועלה, لكن אל תתפלא בעובי פי' פרטם ורכם ונינת טעמים, כי אני נשען בזה כמו שקדם לנו בסכנות רנות, האחת בקצת הדברים האם פירשו עיי' הקורמים לפני, והשנית כי קצתם טבאים בעצם, והשלישית כי קצתם די בטה שקדם לנו הערות עליהם, והרביעית כי אני חושך בקיצור על כל פנים. וכןו בני

¹⁾ במצרף לכפף יתחיל פרשה זו: אין בכלל התורה ובירת מסdar שנים אשא, זולת זאת הביבודה אמן הראשית מצורף וכו'.

אללה הארבע סבות, ויהיה זה חתנאלות לי לבל הנשפט ממנה, ואולי תהיה שם חטישית והוא העדר החרונש מצדי, אבל לא תיחס לי טבה יששית, והוא שלא ארזה לך לעצמי העדר הדעה בדבר, כי חי חי לא כן אנק עטדי, אבל מכיר אני חסרי ואני על חולשת דעתך ומכיר ניב מדגת שכני ורעני, כי חי חי אנלה לך כל לבבי מבלי ענווה וגאות, ואומר כי אין ראוי להכם שיבחן העניים בשודרים ואומדרות, אבל בדקוק ובצטעים זהה בכל העניים, כי אם אין לנו, יהיה ראוי להכם שיחיה סבל, בגין בזאת הבחרה שהתחלנו דברינו בה ראוי להכם שיבחן מעלה עצמו לכתות ידיעות ולאיכותם אחת לאחת למאוא השבון, בגין יבחן מעלות זולתו איש איש, וזה בעין ובשקייה, אם יכיר עניינו עניין זולתו, ואחר זאת הבחרה תנחש במנח הרואי, כי משעריה שכחוב בו והאיש משה ענו מאך (בדבר יב ג'), הנה היה kali ספק טעריך עצמו יותר מכל בני דורו יחד, בגין היה באמת, וחיליה לו הפק זה, כי השם יתי לא עשה מהסכלים עבדיו רק מהחכמים, אבל עם כל זה היה עני מאר לא על הגדי זולתו טבני אדם על עצמו, אבל היה kali טעריך עצמו להכיר חסרונו וישלותו בערך אל השבלם הנפרדים. ובאמת אלו נמצא בדורו שלם טבנו, הנה היה מגדריל אותו עליז מעדר יתרונו, אבל לא נמצא ולא ימצא, ומעשו יוכיה, הבן בני לדברי, כי הם רבי התועלת, ועיפוי ישטנישנו לזה בכוונה שנייה, ונשבכ לבונתנו ונאמר, כי אני — כמו שאמרנו — עוזב לסכות הנזירות וכירת פירוש עניים רבוי חמספר, ולא אומיר מעטה רק עניינים מעטים, ומה שאזכיר בזה הוא, כי אחר שקדם ספור מות שורה והספד אברום עליה והשתדרלו באחוזה קבר בארץ כנען, שכל זה כייל תועלות רבות, וספר כל המאמרים שאמר אברם טורים חכמו ע"ה, יספר ויישטע אברם לעפרון וגוי, וביאור זה כי עפרון הרטאי כאשר הכיר עזם תשיקת אברם קנות ארצו, נתן עניינו במשון להעלות לו חמזר, ודמה בנטשו לרמות אברם בדברים טוריים בדבש וארס כמו שטבואר, ואברם שהיה חכם נדרל עשה עצמו בפתן בלתי בין ערמותו, ונתן לו בכל היועץ מפי, והנה למדוני מזה שתי תועלות, האחת כי ראוי להכם שיעשה עצמו פתי במקומו, כדי לחשיג מה ישטיב לו, בגין עשה דרי), והשנית להראות לאנשי המעד ההוא, ולהראותנו, כי כוונת אברם הפק כוונת עפרון,

¹⁾ אצל אכיש בשנותו את טעמו יש"א כ"א י"ד.

כִּי עֲפָרֹן הָיָה מַתְחֵם לְהַשִּׁיג רֹוב הַכְּסָף, וְאֶבְרוּם הַפְּךָ זוֹ, כְּאֵלָן אֶתְר הַכְּסָף ? תַּוְיִן לְךָ בְּטוּב בְּעִינֵיךְ, כִּי אֵין אָנִי חֹשֶׁש בָּו וְמָה לִי וְלוֹ. אָמַנָּם בַּמָּה שַׂכֵּר עֲוֹבֵר לְסֹוחֵר לְטַדְנוּ עֲנֵיִן נְכָבֵד, וּזְחַכֵּר כִּי אֵין סְפָק שְׁאֶבְרוּם אִילּוּ עָרֵב בְּכָל הַכְּסָף הַהוּא זֹו אוֹ זָוִים שָׁאַנְנוּ נְסָפָטָו; לֹא הָיָה עֲפָרֹן טַשֵּׁב אָתוֹ לְחַלְלָיו, כִּי יִבּוֹשׁ בָּזָה לְמָה שַׁכְּבָר דָּבָר שַׁחְוֹא רֹצֶחֶת לְתַתָּו בְּמַתְנָה גְּמָרָה, לְכָן הַפְּלִגִּין אֶבְרוּם לְדַקְּדַק שִׁיחָה הַכְּסָף צָרוּף וְנוֹכֵחַ, וְזֶה הַפְּךָ חַסְרֵי הַשְּׁלֹמוֹת טְקַצְתָּא בָּעֵל, חַיִּים אֲשֶׁר בְּזַטְנָנוּ, כִּי בַּתְּהַת מְעוֹת לְעַנְיִים בְּעַדְקָה, יִבְחַרְוּ לְהָם פְּרוֹתּוֹת מְזוּיִיּוֹת אֲוֹ שְׁבוּרִים אֲo שְׁקָרִים, לְדַעַתָּם כִּי לֹא יִשְׁיבּוּהוּ לְהָם לְחַלְלִיפָה וּבָן כַּשְּׁיפְרֻעוֹ הַכְּסָף הַמְּגַלֵּח זְקָנָם לְהִיּוֹת הַסְּכָמָת הַאוֹתָה²⁾ שַׁהְוָא לְוֹקֵח הַכְּסָף בְּלֹא אַחֲרֵי יָד וּדְרֵךְ חַסְרָה²⁾, וְדֹרֵי בָזָה עֲדוֹת נְאָמָנָה לְאָלוֹ שָׁאַיְנָם בְּנֵי אֶבְרוּם.

אָמַנָּם בְּאַמְרוֹ וְאַחֲרָב²⁾ קָנֵר אֶבְרוּם וּכְיֵי חֹרְיעַנוּ שְׁלָא רָצָה לְהַחֹזֶק בָּה עַד נִשְׁלָם הַבָּל כִּי בָזָה תַּסְתַּלְקֵחַ הַמְּרִיבָה, וְכָלְלֵה הַדָּבָר אָם תְּעִין זֶה הַסְּפָר בְּכָל פְּרָטִיהָ לְאַתְּצֵרֵךְ לְרוֹכֵטָה שְׁנָכֵר בְּאֶגְרָת עַל, חַחְסָם, וּהַקֵּשׁ עַז בְּכָל מְתָחָה שְׁתַמְצֵא מַחְוֹבָר לְחַכְמִים הַמְּתָפְרָסִים אָם בְּדֻועָת אָם בְּמִדּוֹת, כִּי לֹא יִחְסֹר כָּל בָּה, רְצֹונִי בְּתוֹרָתָנוּ הַקָּדוֹשָׁה.

אַחֲרֵי סְפָר וְאֶבְרוּם זְקָן בָּא בִּיטִים וּכְיֵי, לְמַדְנוּ מִזָּה הַסְּפָר עַנְיִנִים רַבִּים וְנוֹכְדִים, וְאַוְכָר קַצְתָּם, זֶה תְּחִלָּה שְׁרוֹאֵי לְכָל שְׁלָמָי שִׁיבָּחֵר מִן הַנְּשִׁים מִתְּשַׁתְּחֹהֶה עֹזֶר לוֹ, וְהַנָּהָנָה בְּנוֹת כְּנָעָן בְּכָל הַזָּוּ רְעוֹת כְּמוֹ שְׁמַפְרוֹשׁ, וְגַם הַיּוֹם בְּנוֹת כָּל הָאָרֶן הַהוּא, אַכְלֵן בְּנוֹת כִּישְׁדִים לֹא חִזְוֵי אָז רְעוֹת כְּנוֹת כְּנָעָן, וְגַם יִשְׁחַז לְזָה הַבְּהִירָה מְאֶבְרוּם סְנוֹת אַחֲרוֹת יָאָרֶךְ סְפָרּוֹם, לְכָן נְרָאֵה מִיטּוֹד הַעֲנֵיִן כִּי בְּנוֹת אֶבְרוּם הַוְּתָה, כִּי אָם לֹא יִשְׁגַּן אַלְיעָזָר מְבֻקְשׁוֹ טְבָנוֹת בֵּית אַבְיוֹ שִׁישָׁא מְשַׁאֲר בְּנוֹת בְּשִׁדִּים, כִּי נְרָאֵה שְׁלָא הִיא מְחוֹזֵק לְקַחְתָּה אֲשֶׁר לְבָנוֹ מִבֵּית אַבְיוֹ, אָם לְדַעַתוֹ שָׁאַיִן הַכְּדֵל בּוֹנִים וּכְיֵן שְׁכָנִיהם, וְאָם לְחַשְׁבּוֹ שְׁהָם לֹא יַרְצֵו לְשָׁלוֹחַ בְּנוֹתָם, וְלֹכֶן אָמַר בְּסֶתֶם כִּי אָם אַל אָרְצִי וְאַל מִילְדָתִי תָּלָךְ, וְטֻעם מַולְדָתִי אָרְצִי מִילְדָתִי כָּלּוֹטֵר הָאָרֶן שְׁנָוֵלֶד שֶׁם, כַּאֲמָרוּ עַד וּמִאָרְצִי מַלְדָתִי (פסוק ז'), כִּי מְלָת אָרְצִי מִרְוחָה עַל

²⁾ H הַאֲמָרָה.

נְרָאֵה אַיְדֵי הַמִּכְרֵר אֶת הַכְּסָפי זֶה, אָם לְלִיצִים גַּם הָיָה יְלִין בָּזָה.

הארץ שדר שם, ולכון נטשך לוּז שאמור אליעזר ואפנה על יטין או על שטאל (כ"ד מ"ט), אבל לא רצה בשום פנים שישוב יעהק לא-ארץ כשרדים, ולזה היו סכונות ורכות ואחת מהן מה שקדם לנו מכונה האבות ליהוויק בארץ המועתרת לזרען. אמן עניין נחש אליעזר, הנה ידוע מה שכותב בו המורה זל' (כברוק האחרון משני), והנה לא ביוו זל' שלקיחת האשה היא מקרה אבל בחירה טהלהוקה והנחותן כל-קיחת השור או כשב או עז, אבל ביוו כי באמרם כאשר דבר ה' (שם פסוק נ'יא), הנה ייחסו גנהו לשם שהורה שנודפנה ובקה לא-ליעזר על עין המים. וכלל הדבר הנה דרך המורה וא"ע אחת, והוא האמת, אבל נוטה אני טרעת א"ע בפירוש ויאמר בת מ' את ונו', שפירש וכnder אמר, כי דעתינו שתורתה ספרה בכאן סדור המעשה כמו שהוא בזמן הסודויים, אבל הואagna את הדבר בספריו להם המאורע כמו שאבאר עוד. והנה המגדנות¹ שנותן הוא לה טרם ידעו אם היא מכניות אבין, הלא כבר הודיעך שאברוחם לא עשה עיקר טכנית אביו מצורף לוּז כי איןנו נמלט בזה מ투ולת, כי אע"פ שלא תהיה אשה ליצחק, הנה יקנה בזח יציאת שם בארץ טועשר رب ונבדת לב, ובזה ימצא רbens כי יוציא ליתן לו בנותם, גם אין לחום על המגדנות כי כל טוב אדוינו בידינו ורב העשיר בביות אברוחם, ועל כל פנים הרויחה הנערחה החיה קצת המגדנות למה ששמשה אותו שירות טופלן. אטנס כל הפטוב אה"ב טבואר עניינו, רק כי עניין רוחצת הרגלים לבא טן הרוך והוא מהברח הארץ מעד מהנגם ישוחלים [יחסים?]² בכפת העזיריים מארכני ואט³). אמן אמו לא אוכל עד אם דברתי דביי, טבואר תועלתו להשנת המבוקש³). אמן רצחה תורתנו לכתוב סדור הדברים שעיש לא-ליעזר לפני לבן ובתואל, אישר כללן מתחבולה הפלאות מה שאין להם מספר כלם מבוארות לחם, ומשורף להז כי בכלל סדור דבריו שנייה בהכרח מה שנזכר לפנים להזות בזח הדוש שומטם, גם כחש בהרבה עניינים, ואין זה חסרון לא-ליעזר, כי לא היה טוב טיעקב בן

¹) נראה דעתנו בפירוש מינדנות בז'יעת הרדייך בשרטונו שורש מנד שבתב: כלל הכללה הוצאה הרדייך המשובח והמעולה בין בורות בין בוחר וכיסך ואבניים וקורות, ובין תרגום יב"ע ודורונין, ולא בן בס' השרשים עטוד 253.

²) כת של כהנים ברומי ראה Zunz, Z. G. S. 181 Note f. Franziskaner-Minoriten,

³) ר"ל בעכובו באכילה יסבב כי יעשו רצינו למען יהוה חש לא-אובל.

אדוניינו, וגם מזה הבהיר לא יתרעם אברם אדוניינו, כי אל היה אפשר שיחיה אברם בהיותו עם אליעזר רואה זה העתיד, היה מצוחו למשרין, וכבר דרבנו ע"ז במאמר הראשון, וזה כי מה שאמר לחם שאברם אמר לו כן אם לא אל בית אבי תליך ועל משפחתי, מבואר שלא אמר לו זה, וגם המשך דבריו שמתנה אברם עמו, שאם לא ישיננה במשפחתו שיחיה נקי טאלתו, לאלו יאמר שאז יוכל לקחת אשה ליצחק את' מבנות חכני, ואין צורך להאריך, כי כל מה שאמר אליעזר להם היה תועלות בהשנת מבוקשו ברבקה, כי חשקה נמשה בה, ובן שנה מפני שלום עצמו, רצוני להשיג מבוקשו בטה שאמר ואשאלו אותה וכו' ואשים וכו' טרם נתינת החנינות, כי זה יותר בכור וחבה להם, ואולי לא היה השם ובקה ואעפ' שהיתה שם, הנה בל' ספק היהת אז עומדת בענוה זאבית ובצעניות שועלית, כי אין תלבשנה הבוחרות לכוש הענוה ברקמת המרמה¹), וכן חוסיפ' בברכתו לשם מה שזכור לקחת את בת אחיך אדוני לבנו²) כי רצח להראות ולהחליט מהם שזה דבר פשוט.

והנה רצח נotonin לזכור זה הספר שסדר אליעזר לברוי כתו שבארנו, כי כזה נלמד תועלות רבות טכניות כתו שאוכיר עוד גקצתם בתחילת הפרק הבא אחר זה, ועוד זולת מה שוכרתי תמציא בדבריו לפניהם, רצוני לפני אלו השומעים שניי טלחת והוספתם ונרעונם וחודוש מאמריהם כלם היו מתחבלות הטלאכה להשיג את רבקה³), ועוזבים לבחירות הקוצר יבנם זולתי אם ירצה,

אמנם ספרה תורהנו חכמתו שאחר שהפיקו רצונו, נתן לרבקה העתידה לילכת אותו לבית אדוניינו עניינים יקרים, אבל לאחיה ולאמה שיישאו בכם נתן הכלים, ולכתחאל שיחיה זקן ואינו עיקר בחשלמת המבוקש, לא נתן אפילו שווה פרוטה, וספר זריזותו לצאת טן העיר זהה לחשתי סיבות, האחת לשוב אל אדוניינו ההותה על עניינו כי ציד נאמן הוא, והשנית פן ייאלך לכם לבתוי הlion רבקה, ומה שיוכל האדם להוציא אל הווראי, אין ראוי שנינחו על הספק.

¹) אלה הדברים הם אמנים "התבן והמספוא" לדעת הר"ק בורה, כי חמד לzion לו על אמונה הכבודה. אולם בילקוט סוף פ' חי נספחו ורות.

יותר על העלומה הזאת אם יעקב ועשוו ע"ש.

²) ריל בעוד שלא שמע הסכמתם.

³) וכי נס הר"י בא כל עניינו.

ומה שאמר א"ע כי ותאמר אל העבד (פסוק ס"ה) צריך להיות מוקדם, אין אני מודה לו¹), אבל דעתך שרבeka הפליה עצמה מעל הנמל, כי היה אפשר אצלה שאותו הנרא היה יצחק, ואין ספק שהיא כבר ידעה או שהיא קרוינה לעיר יצחק, ואין ספק ג"כ שתפקיד שראה יצחק הנמלים שלו, והעבר ונעריו, והם ג"כ רואו את יצחק הנה עצמו בהם אותיות הרגשות, עד שרבeka שיערה מהם, שאותו הנרא הוא יצחק, ואם תורתנו השטטת זה, כי אין צורך לה, אבל כי אחרי כל זה רצתה היא לעמוד על האמת, ושאללה זה להעבר וכאשר נתatta זה אצלה, הפלינה עוד במעשיה ותקח החשוף ותתכם. והנה תבלית זה הספור להודיענו טוב שכלה וטעמה, ובזה תועלות רבות אל כל השוטעים כל שכן לנו בנית, ואין ספק ג"כ שטבע השורש נמצא בסעיפים עדרין²).

אחר ספר וויספַ אברהם ויקח אשה וכו', וכל אלו הספרות עד אמרו על פני כל אחיו נפל, אузוב זכרם לפנות הארבע אשר ו/orתי בתחילת פרשה זו.

פרק רביעי.

ממות אברהם וצמיחת עניין יצחק עד מות יעקב ובניו והוא סוף ספר בראשית.

כבר הודיעתי בתחילת פרשת חי'שרה הארבע סבונות אשר בגוללם אני עובד זכירות פרטיטים רבים ונחינת טעמיים, ודי בזאת התנצלות לי, לכן אעזוב גם בזאת עניינים רבים תבונים זולתי אם תרצה. אבל אומר לך דבר אחד בכלל, כי ספר בראשית שהוא — כמו שאמרנו — כולל דברים ספריים מצאוורים עברו מינים שונים, הוא מודיע לנו הבנת דברים רבים מספריים וממציאות באו בספרים המתוחדים ממנה, וכל שכן במשנה תורה, ועל כל פנים אבא לך קצת כונתך, ואומר בזאת כי עניין הבכורה שספר בזאת המאורע שנייה, היה מבואר שהוא מוריע לנו כי מנהג הארץ היה לחתת מעלה לבכור, ובן עניין הקפדה בכרכחה, וכבר קדם לנו זכרון זה במאמר הראשוני, בין עוד יזכיר עניין היבום³), כל שכן וכל שכן שאין תכלית לטספור

¹) וכן לא יורה לו הריא.

²) ר"ל שהם ביחסים יבמות ע"ט.

³) אצל יהודיה.

הסיפורים הנמצאים בזה הספר, יעדירונו על הבנת סיפורים רבים רמים ינואו עוד בסיפורים המאוחרים שתחלתם ספר ואלה שנות, שהוא תחילת צמיחת משה רבנו, ואזכור עוד משל אחד לפני שעבר זה מעט, והוא עניין סיפור אליעזר, וזה שתורתנו ספירה תחילת חמאורו החוא כלו, כמו שהיה מהגעת המצווה מאברם האדון לאלייעזר העבר, וספרה אח'כ עניין שני, והוא מה שהיה בעניין אליעזר בטבון, ועוד ספרה עניין שלישי, והוא מה ששנה אליעזר ספרו הדרבים שהיה כבר לפני אנשים ונשים שומעים שלא היו עד עתה, אשר כלל זה העניין השלישי כמו שזרתי לך שני תארים, והם שניי והשנות, רצוני שניי בקצתם אם מתמורה מלאה במללה אם מיחסה אם מהגרען וחשנות בקצתם, ואין ספק עצמי ישוה העניין כלו עם שלשת החלקי כולל מצד עצמו תועלות ריבות נבר זברתי קצתם, ואין ספק עצמי ניב ישוה כולל תועלות אחרת ניב לטפל ולדרכו לדבר אחר עתיד בעניין משה ע"ה, וחילתה לי להכחיש¹ מה שאורז חסיפה משה יומ אחד מדרתו (שבת פ"ז), ונם מה שבכואר בשבדות הלוחות².

אםນם הבנת אלו העניינים עטוקה מאד אשורי טי שכא לכאן, ואי אפשר לי עיבת רטו ביאור זה, ואומר כי חלילה שישיח משה חכם מהשם ית³, אבל רצוי לומר שהחשש בחיות משה אותו בטעם הראשון, מסדר לו מלות מוגבלות בפועל, ומשה אחר הפרדו מהטעמץ החוא הbin מה שגנמר לו בפועל כוננות אחרות, חז בכח מה שנמנר לו בפועל, כי התולדות הם בכח החקרות, והאישים האחרונים הם בכח כסונים בעליונות, והנמשלים הם בכח כטילים, וזה עניין התוספות שעשה משה מן הותן הקודם, כתעם תן לחכם ויהכם עוד (טשייל ט' ט'), והקיש עז' בבל מה שיעשה הנביא שלא נזכר בכתב שhaniיערו צווי משה עליין, ובזה ע"ט היה עניין אליעזר החני מן הראשון, אבל העניין הישלי שיאליעזר הנה יש לו דמיון גדול לעניין משה ע"ה בתשנה התורה לפני הדור החדש, רק שחלילה וחילתה שבחיש משה בדבר, וכבר זכרנו במאמר הראשון יתרון מעליו זה, ואני כוב הטרות מלות במלות או הוספה ונរען מלות, עם הזות העניין שטורה, או חדש דבריהם לא קדם לפניהם זכרם בפועל, או הימצאת דבריהם קדם זכרם לפניהם

¹) «ובמזרעך מבחיש ומתרעם ע"ז».

²) יושר כוחך שבדות, שבת פ"ז.

³) ריל במה שהודה לו.

בפועל, כי כל זה דרך השם דרך אמת, ואין ספק אכןו שימושה התורה גם כן ככל חיתה מן השמים וטעם השם, והוא ית' מסורה למשה כמו שטרס ל כל הקדום. ואין ספק אכןו ניב' שימוש היה אדון הנכאים ובזמן שהוא מקבל התורה מהישם ית' הוא בדרגת נבאותו, אשר המדרגה היה היא העלונה שכמדרגות, וכל זה אמת שאין כטווח, יבינו וזה הספילוסופים טענוו השוטרים תורת משה, וכבר דברתי מזה ניב' בתחלת פר' אלה תולדות נח. אבל רציתי לכתוב בכך סfork לוזה עניין אחד להוות שניםם תחלת סוג אחת. ואומר כי כמו שהתרחק משה לנורל שלתו מכיוון החזב ומן הדימה לנו, כתו שבארנו במאמר הראשון, בן נתרך מיותר בדברו, וחילlico לו מותר כלל ולא דומה למושר, וכן מה שיקירה בדבריו מתקפל דברים פעמים או שלש או ארבע וחמשה, או אריכות דברים לא היה מותר, אבל היה להכרה כתו שעבור המורה קעת זה (בפרק חמישים משיליש), ולא יוכל עוזר בכיאור זה מעת, ואומר תחלתו כי אחר שהוא מנואר לנו שאין בו ספק כלל שטראנת והשלב בחגינו לבואחה היא נבדת ממדרגתו בחגינו לעיון, דעתנו בלי ספק שהספר אשר יחרחו הנכיא יתכן היה בו עניינים וסדריים בלתי נאותים אצל בעלי העיון, כל שכן הספר לנביא מפני השם ית' כתורת משה, והנה בחשנות דברים בספר אחד או בספרים חלוקים שייצטרוף בהם שניי מה, כבר זכרנו בתחלת אלה תולדות נח ינס וזה הוא מנהג בעלי העיון, כי בעלי העיון מחיקם מנהג בעלי הנבואה וכבר קדם לנו במשל אליו משל זה, זכרו הוא העניין בחשנות ספרו חלום פרעה ורכבים כהנה וככהנה בתורה, אמנים המתין חמשי שזכרנו והוא בפיית הדבר האחד מבלי שניי כלל או אריכות לשון בדבר אחר, היה נכון קשה מאד בעניין כל בעלי העיון, ואזכור בזה בלבד הספרים היוצרים נפלאים שבאו בתורה, והוא שאחר בספר נתן תורה בלשון מאמר בלתי נור עניין המטבח וכליו, והוא מה שכלל בפרשיות ויקחו לי תרומה ופרשיות אתה מצוה, שב אחר בן לשנות הספר הווה אם אטר גוזר, והוא מה שנכלל בפרשיות ויקחלו ובפ' פקורי וקצת פרשת צו, ועל זה יטעון בעל העיון ומה לו לטsha בזזה האריכות השני, והוא לו לומר וייעשו ככל אשר צוה יי' את משה, וכן מה שנכתב פרשת נשא בעניין קרבנות הנשיאות שנכתב שנים עשר פעם אין בז'

קצתם ל��מתם שניי כללו¹⁾ מצד' הקרבנות, ואחר זה רצח לצרף
המספרים כלם כמו שטבואר, והיה הנכון אצל בעלי העיון בספר
אחד לבך, אחר שקדם לו המאמר הכללן, כאמור ויאמר יי' אל משה
נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום יקריבו את קרבנים וכו'. גם יהה
מורא אצל בעלי העיון צורף את�数פ' באהרונה, וכן מה שנכתב
בפרשה פנהם שהוא כתוב שבע פעמים, אין בין פעם למעם שניי
רק בפרטים, והוא הנכון אצל בעלי העיון שאחר שנזכו סדרו הימים
הראשון, שאמר וכן תעשה לשבעת הימים, זולת עניין מין הפסרים
שיהיו מתמעטים וחולכים מספר אחד, ורק באלו השלשה ספורים
שゾכרתי משלים ודמיוניים למה שנשאר שלא זכרתי.

ואומר בתשובה זה כי אין ספק שאצל הנביא הוא נכון בזה
העניין, מה שלא נכון אצל בעלי העיון, ללא תראה אמרו ויעש אחרון ובני
את כל הדברים אשר צוה יי' ביד משה (שמוט כ"ה הל'ג) וربים כן ולשנת
הקנים הייעאים מן הטנווה (שמוט כ"ה הל'ג) ורבים כן זולת זה, אבל
יעבור בעל הנכואה שיה היה אצל דבר נכוון, איןנו נכוון אצל בעל
הعيון, כאלו נאמר שכבעל הנכואה יודע מה שיודע בעל העיון, ועוד
יריע גם הדברים שלא ידוע בעל העיון, ולכן נמנע מטעו בעל העיון
כל שכן טmani והרומים לי חולשי העיון, שנשגב אמתת כונות תורהנו,
עם היותה מן השיטים. אבל מה שאפשר אצלנו מה שהוא מחייב אצל הנביאים,
מעט אליהם, בשל לא יהיה נמנע אצלנו מה שענין אחר, ולכן
אבל נשיג אנחנו שהוא אפשרי כטו שקדם לנו בעניין אחר, ואומר אני כי
אפשר שהם נבונים בספרים המתוכיים להתרס לכלל בני אדם כמו
שהקדמתי במצווה הרוביעית. וזה kali ספק היה סכת אריכות הלשון
והכפללה הנמצאים בעניין הקרבנות והקללות במדומות, והפק זה
במושכלות, שהם פנות התורה כיוזר האל וכייעזרו העולם הבא
ברוכח ובכפילה, כדי לעורר הסבללים הישנים אישר לא יקוץ
בי אם בחכאות ובMRIות שערות, ולזה ישנה משה במשנה
תורה פעמים רבות ליראה את השם הנכבד ולשטר מצותוי, ואין
ספק שאמרתו פעם אחת די ליחידים, ואמרתו פעמים רבות יצטרך
להמן הרכבת, וזה החשנות יתחלף בפחות ויתר לפני התקבלות, ער
שימצא היחיד לא יצטרך ישיאטר לו כלל מזלותו, וימצא אחר לא

¹⁾ וטעם נמקו ע"ז, עיין לקמן פרק שבעה.

יעילו לו כלל כל הכהילות שבועלם, והאמצעים ביניהם מתחלפים בפחות ויתר נ'ו, וכל זה כדי לחת רושם בנסיבות הרואים והשומעים, כי כבר באורי לך לפנים כי מצות הלשון והמעשה, הם נ'ו לחת רושם בנפש האומרים והעושים. וכן כל סיפור התורה בכלל הם לחת רושם בנסיבות הרואים והשומעים, שכן בקצתם נכון האրיות והכפל ופעם כפילה פעם אחת, ופעם כפילת שנים ושלשה ופעם עשרה וחבל לפני העניין ולפי בחירות המדבר. וכן אין ספק אצל שום המכ שאנן בתורה דבר כתוב כי אם לתוכית נכהר, שכן אין ספק לנו שלישת הספרים שזכינו, הם לתוכית או לתוכיות רבות ונכבדות, ואולי, להיות נושאיהם דברים קלים יבליעם הרואה או חשות טבלי דקדוק כמו שזכיר במצוות הראשונה. שכן ראה נתן תורהנו, לנפלו עננים ולהאריך בהם, כדי שכל אדם בעל ברוח יחשוף בהם תוך עדר ישיגן בהם תועלת ותועלות. וזה איך יזרה תורה לסופ רעת החטן כי אנחנו רואים ע"פ שבאו הדברים בארכנה, אשר כתה ספריהם נמצאים היום אצלינו אין לשונו הקרבנות נקיוד¹) רק הראשון, ככלומר זה אין ציריך לקורות כי הוא דבר שאין צורך בו, וראה מה עשו אם לא נזכר העניין ההוא רק בקיצור, ובמה אנסחים שהם הכתבים בעיניהם לא יקפידו אם לא יזכיר הקרבנות, ורביכם יעוזבו קריאתם בכוונה, לחשבם שהם דבריהם אין בהם תועלת.

ואין ספק כי אריכות הדבר וכפילתתו מעורר אותן כרען לחשוב שיש בו סודות הכרחיות ולזכרו תמיד כי מהכפילה יתחזק הזיכרון וישתקע הרושם.

וראה מה היה לנו אם לא נפלו בתורה ענן הכרויות והקללות כי מעת אחרי מות יהושע²) וגם הוות אנחנו שוכנים ענינים ברוב הזמן, ודי אם הכפילה והאריכות תועיל אל הכלל לחוי שעה או ליחידים לחיי עולם, ודי טופת וראייה הכרחות לאמתת מה שהנחנו, כי טוב הכפילה והאריות הנמצאים בתורתנו הוא בדברים שנישאהיהם עניינים שבונת הראשונה לכל האות, וכן נחיהות בונת הראשונה לכל האותה, תועלת מקטעת היחידים בונת השנית, כי היחידים גם כן ישכל בכח לפעשים. וכן נצורך לעורם בדרך

¹) והוא להם דבריהם סדרוני תפלת ובאות פרשיות הקרבנות בלי נקודת הראשונה אבלו אין צורך לאמר.

²) בימי אבלו של משה נשכחו י' מאות דלבות (תמורה טז ע"א).

שיצא כחם לפועל, והמעורר בזה יהוה הכהילה והאריכות, ודי במא
שאטנו בזה טענות מספיקות לכונתני, עם שהראה זה יזכיר מה
שקדם לנו ברבר אליעזר ובברבר מראות אכרהם בשז'ה על הטילה
ובברבר תולדות נח ומזה שקדם לנו בפרק י"ג מהMASTER הראשון:
ואחר שהונח כל זה, אשיב לרומו קצת באורים בספרים, ואומר כי
כלל וזה חספור מצחיק השנחת השם על הצדיקים והיותו י"ת עוזר
לחם בכל מיני העוזר, וולת זה נכללו בזה חספור תועלות גדולות.
וأنמנם החשי הוכחות שעשה אכימלך ליזחק לא באו
סתוכות כמו שבאו בארכוס, אבל התהיל בזה אכימלך על דברו הכב
ותיקף השיבו ייזחק כי אמרתי פן אמות עללה, כמו שפרשתי במאמר
הראשון, ואחר זו נר אכימלך החוכחה השנית להטאנו על עצמו
מהסכמה שעמד בה הוא עצמו או זלתו, כי לא דבר אכימלך זה
הענין השני בכונה שישיבתו ייזחק עליי, כי יודע הוא שהתשובה הקורמת
ליזחק היא תשובה לזה העניין גם כן, והראיה בזה שיזחק החריש, וכבר
דברתי על זה בעניין אברהם עם אכימלך. ואנמנם אמרו: ויאמרו ראה ראיינו
כי זה י"י עטף וגנו, אשר היה זה תשובה להוכחת ייזחק להם, ודומה
לו עניין מאמר זקנינו גלעד לפתח (שופטים י"א ח'), הנה למדרנו בזה
עניין נכבד מטבח העולם, והוא שהאיש המצליח הוא טכובד
ונעריך ואובייו רבים, והפק זה לעת צר, לבן היהת תשובה נצחת
מה שהשיב אכימלך ליזחק, ומזה שהשיבו זקנינו גלעד לפתח (שופטים
יא ז' ח'), ואין ראוי לשאול מה תועלת לנו בידיעת, כי סכלות
הוא לשאול מה תועלת יש בידיעת טכני המציאות, מצורף כי
לידיעת זה תולדות לתועלות רבות מדברים הכהרים לטמי שריחה
לחיות בעולם, והחיים יותר עריכים לטש כי לילים מזולתם
ש אין משליכים. אמנים יתר חספורים באו בזאת הפרשה אני
עווב באורים לסבונות האובע אישר זכרנו בתחילת פרשה זו י שרה
וכפרת בעניין הברכה שקדם לנו באورو במאמר הראשון מטה הספר.
אחר ספר ויצא יעקב ונוי. די בזה מופת שסדרו המאים
אינו מחייב סדרו הזמנים, כי מבואר שפניעתו בטקיים שלא נזכר שטו
זה, היה קודם בזמן להגיעו להרן, ואולי שם התקום ההיא היה
לו כמו שאבאар עוד.

אמנם בעניין הסלים לא אמר דבר, כי נבען מאיר מאמר המורה
ז"ל (פט"ז מראשון) ומאמיר א"ע ז"ל, והכל אמת ולשון הספר נאות
לכל, אמנים עניין וישם אותה מצבה ויוצוק שטן על ראשה הוא חלק

מהמנגנים הקודמים רק כי עשה זה להחשם ית' וכן עשה עוד פעם שניית (בראשית ל"ח י"ד). אמן אמרו וזה ד' לי לאלהים, מבואר כי זהו תכליית השלטים בתשוקתם לסתוקתם ולפנאי. גם הורה בענין המערש טוב לבבו והוראה לטח שעטיד שזיה בז רועי.

אמנם אמרו ונל את האבן וכו', הנה כי האמת אינו נמנע אצל החכמים מה שפ' י' בו ר' שי ז"ל), ואינו נמנע כי שיאמר שהוא נכון בחיותו אחר מן הנוללים בפועל, וגם נכון זה אע"פ שלא היה נהג בה כלל בפועל, והנה כתוב שאמר לבן יריתי (ל"א נ"א) וربים בן בלשון, וכבר קדה לנו באור מני יחס הפעל לפועל, אמן ראה כי אמרו והוא בשטוע לבן וגוי, וכן מה שקדם והוא כאשר ראה יעקב וגוי הנה יש להם קידמת זמן וסנה לטח שיבא אחורים בסדרו הספרו, וכן יש למאמרים ربיהם אע"פ שאינם בזה הלשון כמו שמכואר בזה כי ויישק יעקב לדחל, יש לו קידמת זמן וסנה לטח שיבא אחריו, וכן ונרד יעקב ונוי למזה שיבא אחוריו ורביהם כן.

אמנם מאמר לבן ליעקב המכ אח' אתה ועבדתני חם, עתה ידענו כי החריש הקודם זכרו שישב יעקב עמו והוא עובד אותו אם בבית אם בשדה כי זה מדרך השלם.

אמנם אמר וכי בפרק והנה היא לאה אע"פ שהלשון הזה אינו מחייב שלילת דבר, רצוני שלילת היותה לאה קודם הפרק, יתכן לומר שהכתוב דבר לפי מחשבתו. אמן בענין הדוראים אין נזכר בו כלל, לזרותי כי רחל ולאה שתיהן נשים לא טשה ואחרן, ובבר הקרתי במאמר הראשון הדבר הכללי באלו הענינים, ואין ספק אצלי שבמעטן טעם הטענות תעוזב רחל אישת להתיasha מן הבנים, וכל שכן שבמעט טענה תחזיק בו לאה כי בן דרך נזערך אף כי עתה שעדודה זמן טולדת. ואולי לסכום החדש הזה נתעורר

טבעה עד שהרתה, כמו שכתיב ותצא לאה לקראתו וגוי, וספר ואחר ילהח בת ותקרא שם דינה, והנה קצר הספר בזה כי לא אמר ותהר עוד, וגם לא זכר טעם בשמה כי אינה במדרגות הוכר, ואולי טעם שמה מכואר בעצמו, רצוני דין שלחה כמו שאמרנו בשם הכל, והטעם כי זאת הכת עשתה מה שראו, לה, אם לחolid הכת אחר רבוי הזכרים

אם להדודות אל החם¹⁾. אמנים אמרו וכי באשר ילדה רחל את יוסף, אפשר שהוא קורם בזמן וכטבנה למטה שיבא אחריו, ואפשר שהוא קורם בזמן בלבד כתו שוכרתי לך טשלים. ראה גם ראה אך זכרתי לך פרטמים מעטים מזאת הפרשה וגם הפרטמים החם ורוצתי על באורים רמייזות קמננות, וכל זה לסבונות הארבע זכרותים בע' חי' שרה, ואתה תבין הנשאר אם תוכל. אמנים אמרו ויפגעו בו מלאכי אלהים אפרשו אחר זה.

אחר ספר וישלח יעקב מלאכים וגוי כבר קדם לנו בתחלת פ' כי שרה גלי דעתינו לקוצר ולהפיג בעזיבת זברון עניינים מעטים רק לאות ולמשל. לבן לדבר בזאת הפרשה במעטן מן העניינים, ואומר כי כונתו בזה הספר המוחלט²⁾ וישלח וגוי עד אמרו יותר יעקב לבדן הוא ספר עניין שהוא בהקץ, גם אפשר שלא צוה עליו במראה נבואה, אבל כלו מסוג תחכחות המלאכה והנצל מן המקרים, כתו שירודעים לעשיות בעלי העין ובכלל כל בעל נפש, כתו שעשה יעקב מינים מזה הסובן רכבים ורבבים. וכבר הקדמתי לך במאמר הקודם נתתי מדרעת המורה זיל בזה העניין כלו, והנה לדעתנו אין אנחנו צריכין לחזק במופתים ובטענות, כי הספר יוכיח, ואלו נרצה להניח כל ספר תורהנו במראה הנבואה, בעברו שכותב פעמים רבות בתחלת הפרשיות ואף במצוות, וידבר יי' ויאמר יי', לא היה זהאמת, אבל אל המורה זיל ולזולתו באיה טקום שהיה שיניה החצתה המתאר מידי פשוטו, וכל שכן לומר שהוא עניין היה במראה נבואה, צריך לעדים נאמנים ולמופתים הכרוכים. ונראה לי כי מה שהביא אליו זיל בזה הספר הרמז לומר שהיה במראה הנבואה, היה מה שקדם זכרו ויפגעו בו מלאכי אליהם ולא נזכר שאמרו לו דבר, לבן הניח זיל שהוא עניין המוחל במראה נבואה ונמשך לו ספר המלאכים שללה והאבק עמו איש.

אם נאמר אני, כי שייעור הספר המונה עליו שהוא במראה ראוי שידוקדק במצטצום. ואין טענה במה שלא נזכר שאמרו לו אוizia דרב, כי אין הבהיר בכל מקום וראית היטלאך או השם, שזוכר שאמר לו דבר מה. והנה כתוב בשטואל וויסוף הי' להראה בשלה (ש"א נ' ב"א) ולא נזכר שאמר לו דבר. וכן היטלאך הנראה ליהושע בתחלת עניין יריחו

¹⁾ וכן דרש רוז'ל ב"ר פרשה ס' באמה כבתה יצאניות.

²⁾ לשון התחלת וכן לקמן כלשון וזה כתה פעמים.

(יחסו השם י"ט) לא הוגר לו דבר, רק שהוכחה להשיב על מה ששאלו יהושע מענים אחרים, כמו שאפרש בספר אם יחני השם. ואין ספק אצל' שדי זכירות עניות גדולות במאשנבר ויפגעו בו מלאכי אליהם, שלא אמר ויפגע במלائي אלהים כמו שאמר ויפגע במקום שהוא, רצוני המקום הוא דבר בתי חי, וגם חודיעינו הפלנת והשנה ליעקב, כמה בספר שתפה שראמ, אמר טהנה אלהים זה, חלה מה שקרה לאברהם אבינו במראה האנשימים, וכן ליהושע בתחלת עניינו, ואם תרצה תאמיר שאלה המלאכים היו אנשים צדיקים, היה לע יעקב נחת רוח עטם, וכבר באර הר"ט שתופת שם מלאך והכל שב לענן אחד. וכל הדברים די בזוז הודעה בספר תחלח צורות לבנו בעניין לבן אשר רדף אחריו, ועשה מה שעשה, והוא מטעו והיה אחוריו למונחה. וכאשר נפרד איש מעלה אחים בשלום, ויעקב החלק מעט, שקט יעקב השקפת גדור ואז פגעו בו מלאכי אלהים, הפך מלאכי טות פגעו בו בהר הגלעד, וכך אמר יעקב מה שאמר ולכנן קרא שם המקום החוא מחנים, על שם שניים, כאלו אמר בכאן פגעתו בשתי מני מהנות. ואל תטען עלי, אמרו שם המקומות החוא, וכבר קדם לי ויעקב החלק לדרכו, כי לא מחייב שאלת על זה, וכבר ידוע לירודים כי האקים ממנה כולן וממנו טיהר, וכל אחד פלאו התאותים מקבל הפתחות והיתר, אמן במספר הכתוב מאמרו וישלח לנו עד וייתר יעקב לבדו, אינו צריך לבאו לסכנות הארכע שכורנו ויעיינו ספרי המתפישים הקודמים, רק במאמר שאמר והיה המhana הנשארא לפולטה, היא גינוי אבשראת, וכן אמר כי אמרו אלהי אבי אברהם, הוא מבואר לבעל ההורגון, אחר שידוע להם כי הפטוג והיחס וזה אב אחדים, וממנו קרוב וממנו רחוק, ואנחנו נאמר אבינו הגמת ואבינו החי, או סוגנו הצמח וסוגנו החיה וורי בזוז.

אבnum אמרו ואייך איש עמו, היא מראה הנבואה עד מלת שם (פסוק ל'), רק שהציג תקופה שתחלת ואות ההשנה היה כאשר נותר הוא לבדו, וזה מבואר עמו, אמן לא הגביל הנקדמה מהليلה שהיתה בה תחלת ההשנה, אבל הגביל אחריתה, כמו שטבואר בספר, רק שכלל זאת הטראה היא לפי דעתינו כפישטו הטובן אצל היהודים, רצוני בזוז שייעקב אחר שהתפעל בליל ההורגון ביגיעו הנזכרת מסדרו היחסנות ומהעברות נשוי ובני ביתו, שעם היגיעו הזאת נצטרף הփדר והחרודה מאיש מצוק ומצער, הנה

מעט חושיו בחזי הנשאר מן הלילה ווישן ויחלום, והנה בא איש אחד שנאבק עמו וכל הנמשך לזה, וזה כמו שקרה ליהושע בחיה מתחשבתו טרודה בעניין המלחמות, וחילופי זה החנהה והחנהה אישר היה לאכברם בהכנותו האורחות, ואחר כל זה איך אבקש בזה צורות נפלאות ונשגבנות. אמנם העולה מבלל זאת ההשנה שהיתה בלילה בחלום של נבואה, וברכבת הטלאך לעקב באחרית כאלו נודע לו בזה כי אכן שעת צורה הוא לעקב הנה ממנה יושע.

וראה הפלנת זה הספר אם עינים לך, כי תחולת הספר היה ההשנה בעניין גם כאלו הוא איש מבלל האנשים, ואחר נתרקוק העניין מעט וזה הדרקוק הגע לו אחר מה שהזוקדים לו, ואמר שלחני כי עליה השחר, נראה לו מה כ' אינו מבלל ההטונן אבל הוא איש נכבב, לנכון אמר יעקב לו, לא אשלהך כי אם ברכתני, כי זה מנהג הקמן לנידול בארץ הזה מאיד גס בארכزو זאת, כמו שהקדמתו לך במאמר הראשון, ובאשר ברך הטלאך לעקב, והטלאך חזיה הולך וסובב, וייעקב עולה מעט בסולם הח שגה, מצורף למטה ששמטו בכלל ברכבת הטלאך מה שאומר שרית עם אלהים, הנה נתן לבו לדעת מה טנוו של זה, ושאל אותו הגדירה נא שטך, והוא השיבו בטענה קצר וסתום בלתי גור דבר, ושב לבך אותו, וזה אחירות ההשנה עד שאחרי זה נתאטת אצלו שמה שראה היה טלאך, והוא הקץ משנותו ונטולקה השנתו, זכר עמו כל המאורע בחלוות, כי זה לעולם רוכבי החלומות של נבואת. וכן אמרו והוא צולע על ירכו הוא עניין מוחש שנשאר אין ספק אצלו שאמרו והוא צולע על ירכו והוא גיד הנsha לזכור לו אחר שהקץ²⁾, וכן צוה לבניו שלא יאכלו גיד הנsha לדעת עניין המראות והחלומות אשר בנבואות, וכי ישיתעורר לדעת זה יתעורר בהכרח לדעת המזיאות כלו, ואין ראוי לשאול מה תועלת זה, כי זה כל האדם, וכבר הודיעתי כי מצות הלשון והמעשה להרגיל ולחובי הנפש. ותמה אני מהגרולים מטני בחכחה ובמנין שניים, איך נטו מזוה, וחלא לנו יודעים אנשים ונשים שכמו זה החלום יקרה לנו פעמים רבות, ויקרה לנו עם זה ניב מאלו המקרים עיר שכטה אנשים ראיינו בעינינו חנינו להם אלו חפנעים וכיווץ בהם

²⁾ בדורות השם או מסבה אחרת. ומתרין בזה שאלה הרטבין על המורה מדוע היה צולע על ירכו בהקץ?

בשנתם, לסבות רבות נזכר עניינם בספריו הטבע ובספרי הרופאים. והנה יעקב אכינו היה בטענו בן אדם תולעת, אם נחלה ממנה ביתרון החשנה, כי גם אנחנו טחה לפיהם טנשותותינו ביתרון החשנה, ויקרה לנו עם זה טקרים בטריין, וכל אלו העוניים מבארים למי שחאננו ה' מעת קת מהשכל הפועל. ואם תטען עלייך איך אפשר זה כי בפניית המלאכים הישג יעקב עוניים תכף שרואם, ועתה שהוא מאוחר בזמן נתמעה השגתו וחשב שהוא איש מן האנשים, אשיבך כי שכחת מה שראית בספרינו וזה במה שקדם לנו זכרו, כי האיש האחד יתחלפו ענייני השגתו לפי חלוף הזמן, פעם יהיה המאוחר בזמן חשוב מהקדום ופעם פחות, כי יסוד הכל ששלב האדם פעם בכח ופעם בפועל, וענין כח הנכואה וענין כח העיון וענין כח ההרגש בזה לאחרים המת, וילמד הסתום מן המפורש. ולמה אריך ואני קע בו, ונום הלשין רק צר איןני כותב ברצון נפשי רק שטלאך דוחה את ידי ומניע קולמוס¹⁾). ואתה בני אם תבין זה העניין שהקדמתי לך מסיפור פניעת המלאכים עד הנה בזוז הלשון הקוצר שהנחתיו הנה חכתת לך, ואם אין אף חכתי עמדת לך, אמן מטה שספר מאמרו וישא יעקב עניין וגוי עד מלה ישראל (פסוק כי) עוזוב זכירת הביאור בו בדבר לסבות הארבע שקדם לי זכרם.

אמנם בעניין מאורע דינה המוחל באטרו ותצא דינה עד אטרו הczונה יעשה את אחותינו, אדרבר בפרטים מעטים ואומר כי באטרו והחריש יעקב עד בואם, למדנו תוכנות אריכת אפים ממנה, באטרו טוב ארך אפים וגוי (טשל' טז ל'ב), וזה אחד מתאריו השם ית' כמו שאבואר במקומו. ואמנם כמה מפרשימים קודרים יגעו נפשם לעשות פירושים זרים בזזה הספרו²⁾ לתוכליות אני גנזה מהם. וואמר כי זה העניין מה שאפשר לך אם הוא דבר דבר על אופניינו, ואומר כי זה העניין היה כן, כי כאשר באוبني יעקב מן השדה, בא חמור אליהם לדבר אתם הרכרים שדרנו לתוכלית השגנת מכוקש לנו, וכן שכם אחריו חזק העניין והוסיף יסויים. ובני יעקב לא היו פתאים וננס תים אבל ערומים גדולים ירושה טאכוטיהם, ולכן ענוו במרמה כמו שטפורש בכתב, וזאת המכחשה הסודית לא ידעה

¹⁾ "והלווי היה המלאך דוחה עטו מידו הלהה שלא יכזוב הדברים" אמר הר"ק באנו. ²⁾ עיין רמב"ן ובאו.

יעקב והuder מה שאמר להם עוד עכורותם אותן, והנה יחם הפעל לשפטען ולוי, שאولي היה הם לבדם בעשיית הפעל, כי די ב שנין, אנסים נבוריים להרוג אף אלף אנשים גוספים, ואולי כל האחים ונעריהם ועדריהם עטם היו בעשיית זה הפעל, ורק שהמניעים הראשונים היו שפטען ולוי וגס אולי היה שורי העבא, והנה כתוב על יהושע ועשה להם ייחושע (א ט), וכן ייכרת את הענקיים (שם י בז), ובכלל ויקח יהושע את כל הארץ (שם י א טז), שככל זה אנו מחייב שיש יהושע לברוך עשה זה, יותר מבודר מהו מה שליח יואב לדוד במלחמת רבה (ש"ב יב כ"ח), יעוז במקומו. מצורף לה מה שהקדמתו לך ממיין יחם הפעל לפועל, ואין ספק כי להיות שפטען ולוי העיר בזה המאורע, אמר להם יעקב עכורתם אותן וכי. אמן בויה המעשה הנעשה רצוני הרינתן אנשי שכם, שמע דעתך בני, וחיה ח' לא אכוב בדברי לשום בה חלוף ממה שהוא בלבך, ואומר כי אלו היה לשון הספר מוכיח שהיה זה המעשה מעשה מכוער כענין טכירות האחים ליאוסף, וכענין שכיבת רואבן עט בלהה, הייתה גוזר שוה נעשה שלא כדי אין לך היה רעה חוליה וכבר גטו אכותינו לעשות בזה יותר רע טזה הרבה, וגס אלה בעצם טעו אז באלהי הנגיד שהחיזקו בירם עד שטמנם יעקב אכיהם. אבל לשון הספר יביאני למטר, שמה שעשו היה כדין וכראוי להם, וזה כי כתוב תחלח וכן לא יעשה (פסוק ז'), כמו שכותוב בלבן לא יעשה כן וכן (עליל כט כז), וזה שאנו בו היה בלי ספק פריעת מוסר ופריעת נימוט אף לבני נח, כי לקיחת הנשים ביד חזקה הוא גול בעלי החיים כנילת שור והמור, כמו שקדם לנו בענין דור המכובל, והעד על זה כי חמוץ ובנו אם היוות נשייאי הארץ, דברו דבוריים ליעקב ובנו הגרים בתחוננים ובפדרין מהר ומתן רב מאר, וגם הבנים אומרים ולקחנו את בתנו והלכנו, וכל זה מופת הרכחין מן המוחש שאין ספק בו, כי המעשה הזה היה חמס מפזרם מצד מנהג ונימוט בני נגען כלמ, עד שזו הייתה סבה אחת טן הסבות אשר הסביבות לא נאספו עלייהם כמו שאפריש עוד, כל שכן שהיה חמס מצד מנהג ונימוט בני ישראל, כמו שכותוב כי נבלה עשה בישראל, איך מבודר שות הפעל הי' ראוי מצד הפעלים ומצד הפעולים. ואם תטען עלי אלה הצאן מה עשו, שהם אנשי שכם זולת חמור ובנו, או אף בנו לבך? אשיבך תחלח ממלות שאלתך עצמה, כי זה העם צאן אדם

היה, עם הדרותה לחטוי, ואין עון בהריגתם, טעורה לזה כי אלו עתידים ליהרג עי' ישראל, כמו שמקובל באלו הבנים מאוכתם, ומה שנעשה עשו, ולאו חשלתו כלותם, כתה בחולות וכטה טרדות הקלו מועל זר עם, אבל חשם לא רצתה. ועוד אשיבך כי מכואר מהספר שהעם לא מיהו ביד חמור ובנו, אבל היה נכון אזלם לעשות ולסבול החמסים, והעד על זה כי הפליגנו לחמסר ליה המכון מחמור ובני, ואין ספק שהוא חחתם נשטע ביןיהם, משכבר היטים, מצורף לזה כי אולי עשו בסמכות ידי עבורי עבורה פעולות אחרות או מאמרם אחרים לא זכרם נתן התורה כי אין צורך, וכבר הודיעתי כי השמות האל ה אין הסתירה טתילרת מהם. אמנם מה שחרה אף יעקב אביהם על זה המעשה לא היה להיות המעשה בalthi ראוי בדין, אבל למה שנגילה הוא בדבריו²) ואין לדין השופט פירוש ט אמר ט אמר, אלא מה שעיניו רואות, וראה תשוכת הבנים לו ואמרם הכוונה יעשו את אהותנו, פירשו בהכרח תשוכת מיווסת לענה, אבל אמרו לו אל תפחד מזה, רצוני شيئاו עליינו עמי הארץות לנוקם נקמת שכם, כי הם יבינו שהוו ראים לכך כי חטא גודל היה מה שנעשה לנו, ראה בני אלו הפירושם שעשייתם במאמרים אלה שנושאים עניינים קלם, ומה תעללה להבין פירוש המאמרים שנושאים עניינים חמורים, כי ארוח חיים לטעה לטשכילד. אמנם אחר ספור וזה המאורע יספר מה שנעשה יעקב שם לתועלתם מבווארות, וספר מה שאמר לבניו הסירו את אלה הנגר וגנו כמו שעשה יושע לשראל אחר תום שכבות ארץ בנען יהושע כ"ד ב"ג). ואין ספק שאנשי שם היו בארץ בנען והיו עובדי החזות כמו שטפודם, ואולי גם מבני ישראל נצמדו להם בעבור הנשים והטהר ששבנו מהם. וגם צוח להם להטהר ולהחליף הבנדים להכינים לעבוד את החם בתגובה שיבנה, וכל זה ספור מה שוויה, ובבחתבו בתורה יגשו לנו תועלות מבווארות. וטעם אמרו אשר בידם (ליה ד') כי גם ביד ישאום כשרצנו, והוסיף פי' באמרו ואת הגזמים אשר באזניהם, ואם לא נזכר ששאל זה מהם, אולי בן ה' ואולי נתנו זה לו בזולת שאלה, כאשר ראו וצינו לבער הכיעור והדומה לו, ואלו הגזמים תוכנים לעשות כם העזרות כמו שתכתב בדבר העגל פרק נמי הזהב ונוי (שמות לב' ב').

ומספר מיתה דברה עם חייתה מינקת ובקה, לפרסם לנו כי

²) ר"ל במה שאמר ונאספו עליינו ונוי.

יעקב אסף לבתו מינקת אמו, אשר יצאה עמו מחרן, מצורף למלה שמהוויב לעזרה הנר בארצנו אף כי בביתה וזה בח'ים ונוגם אחרי חmittה, וכל שכן לבני עמנו, אף כי לאם עצמה. ואני יודע כי אלו הביאורים אשר אני כותב בכאן כי נכון אצל לעזוב זכירות באורות לסבות הארבע שוכרת, וכבר עזבתי זכירות רביים ובכבים מטmins לאוון הסבות עצמן, אבל אראה בבחירה פעם למכור פעם לעזוב, ואין בזיהרה מותר ואין בעזיבתה חסרונו, כי הכל נכוון, והזיהירה היא הדין ומשפט, لكن פעם אשכ בכם רחמים ופעם בכם דין, והכל לפי בחירתך או כפי שתשים מחשבתי לאחת מן הסבות שבعلوم.

ראה בני והבן לדברי הקודמים ולהתאוחרים, ושית לבדך להבין אף שיחתי הקללה.

אחר ספר וישב יעקב וכי נכנס הודיעין הסבות הארבע אשר בגללם אני נוטש זכירות דברים ומסתפק בדברים מעטים. ואומר תחלה כי מפסיק הפרשיות שהי' חכם גדול, ראה בעצמו להפסיק עניין יעקב מענין עשו, משיתהיל הפרשה באמרו אלה תולדות יעקב וכי, ואחר זה אומר כי אמרו הארץ מגורי אביו הוא נמשך למלה שקדם, שהכנין יתעורר לשבת במקום אשר ישבו בו אבותינו, והנה רצה השם לחת לנו את הארץ כנען, כמו שנתן לבני עשו הר שער, כמו כי יורשה לעשו נתתי לנו' (דברים ב' ח'), ובכבים מעניו מתואננים כי למלה הוא זה, וזה חסרון זוללות בנפשם, כי יוציא של הארץ שלו ית' ומה שיתן לנו' הוא חסה, لكن אמר משל הקדרוני תננו הביצה אל היהודים האמללים וחם יבקשו מכם טלח^ט), וולתו מהק הזוללים. אמן התחליל לספר בכאן השתלשלות הסבות קצחים אחר קצחים כמו שאמרו חכז'יל נתגנגל הדבר ויירדו אבותינו למצרים (שבת י'), ואני אין לנו לשון נכנד ומולל בזה העניין והדומה לו כל שzon הנגןול, וואה לשוננו איך נוסד תחלה מחייבים גודלים, כי בעלי הכהן כלם וכל לשון כשייטיג בכנעלה, ככפול הפה' ואוהלטיד עד'ם,

^ט הריך קצף עליו על המשל הזה, והלא רק משל הוא. ודונטא לוה בוק"ר פ' היילין בתאי חכימין למחדרה ע"ש.

הנה יונחו ברוב על הענינים הכספיים חז' לנפשׁ, וזה עד"ט בגורות סכוב וכן גלגול, וראה אמרו ויתמהטה (בראשית י"ט ט"ז), וגם צרפו לזה מיסדי הטעמים טעם טורה השתלשלות וכפילת עוכבי) וסמכותם קצתם אצלם, והקשׁ ע"ז לכל לשונו ולטעמים ולהפסקים ולולות זה, כי כמו שהשורש היה מושבל שאין במוחו, בין נטשׁ לו עניין הנזרים (ישעה י"ד י"ט) והגועים והחדרים (שם א"א), והסעיפים והאמרים (שם י"ז ו') והצמרת (יחזקאל י"ז ב'), והכן דבר והקשׁ עליהם. אמן אחר אמרו וישמע ואובן וגוי זכר מה שתמילד מהשטוועה ההיא, והוא אמרו ויצילו טידם ואיין זה כמו טה שקדם וישמע ישראל ויהיו בני יעקב שנים עשר, כי היו בנוי יעקב שנים עשר אין מתילד טן השטוועה ההיא, כמו שאטרתי לך לאנשים מחולוף עניין סמכות הענינים לכן, מסדר הפסקים עשה הפרשׁ בינם (ליה כ"ב). וטעם וישמע ישראל שמע העשי, ולא נטשׁ טוח רק השתוועה, והיתה זאת השתוועה טמן לסנת רנות, והסוג הכלול להם להיותו חכם גדול, אבל טרם החלקו ע"ה פרך עליו עונו ביום פקדו כמו שטפורשׁ במאמר פחו כמים וגוי (ט"ט ד'). אמן אמרו ויהי בעת ההיא וגוי הנה ירווע כי העתה, ממנו עת קצר, וממנו עת רחב, וכל אחד מאלו התארים מקבל הפתוח והיתר, ואמן תועלות זה הסفور מבוארות, אבל אפרשׁ העניין בלשון הכתוב יבינוו בעלי ההניין, וכבר הודיעתי כי בהינתן הלשון בין העניין, כי הדבר החצוני חקי הדבר הפנימי, והפנימי הוא חקי מה שנמצא חז' לנפשׁ שהוא המצוות כלו, והנה הלשון² זהה אשר יכנן באורו הנה הוא אמרו ויחסבה לזונה וגוי, וביאור זה כי הכתוי לא היה סנה בראשון למחשבתו בזונה, כי אמציע היה ביניהם, וזה כי הכתוי היה סנה בראשון להuder הרכתו לה, וטהuder הרכתו נטשׁ עניין מחשבתי, כמו שיתחיכו הוויתם כלם מההuder, והסנה הפעלת בראשון לזאת המחשכה היא עמדה בפתח עיניים. והנה דומה לזה כתוב עוד בסיטוך, הוא אמרו כי לא ידע כי כלתו היא, וזה כי העדר הידיעה הזאת לא היה סנה בראשון לעניין תבעו לה, אבל עניין התאהה לתשתישׁ היה הסנה הפעלת לעניין תבעו לה. והנה מכוא הוא ליריעים. כי

¹) ר"ל טעם השתלשלת שנתנו על ויתמהטה, ובמצרף לכסת בטור ביאור.

²) H הפסוק.

אמרו כי כסתה פניה, אבלו אמר כי לא ידע שהיא אשה צנעה,Concerning this, they said: "She was a modest woman, and I did not know she was a woman." And so it is written in the Talmud: "If a man sees a woman in her dress, he must not look at her face."

אמנם אמרו בזאת הפרשה כי לא לו יהיה הורע, וכן כי אמר פן ימות ונוי וכן כי ראתה כי גדול שללה כל אלו סבות בראשון ראה בניו אם תבין זה, תבין רוב סודות תורה לנו שהם סודות השם ית' וית עליה.

והנה התחילה לספר ענין יוסף אחר שחיה במצרים, וזה אמרו יוסף חורד מצרים וגוי ותועלות וההספרו ורכות, תבינים אם תרצה. אבל מה שישאלו אנסי הארץ הזאת למה לא שלח יוסף ענינו לאביגי, והנה אין בין מצרים לארץ בנען רק טהלה שמנה ימים, יותר קשה זה בעיניהם אחר שעלה לנדהלה¹⁾, גם צורף להם אז פלא אחר, והוא איך לא שם ע יעקב שמעו אחר עלתו לנדהלה, כי טהורס היה הענן איך עבד עברי היה לטושל על ארץ מצרים. ואני זכר כי אלו השאלות וההזרות להן, היינו עושים נס אנחנו כזאת נורעתינו וטרם לכתי למצרים, אטנן אחרי לכתי שם לא נשאה כי מבהה עז, וקח לך בני בחנים מה שקנית לי, בכם גם לא²⁾, והוא כי העבדים בארץ החוא אינם במשרתי הארץ הללו, אבל הם אצל אדוניהם במדינת צאן ובקר וולתם משאר הבהמות אין הבדל ביניהם כלל, ואנו ספק ליזודי מנהג מצרים במנוני, כי אחר יוסף היה עבד נמכר לזרים פרעה, הנה לא היה לו תקנה בשום פנים [לעתת לחפשי], וכל שכן שלא יוכל לבורוח כי הארץ סגורה וטסורה, לנו לא שלח זה לעקב, ומה טוב עשת, כי הוא דמה בנסחו כל התהבותות שעשו אליו לומר לאביו שהוא מת, וחשב נירוה על המת שישתכח מן הלב, ואם אודיע ענייני לאביו עם הזיות בזולת תקנה אין זה כי אם שבר רוח וכאב גדול יותר מאד. ואטנן אשר עליהם לנדהלה אין מענה, כי חכם גדול היה, ובו מה עתה בחלומותיו בטחון עצום אחרי ראותו צמחתם, ותקוף ראה הנולד באחריות, ואם הוא פטור שאר החלומות, כל שכן שהוא פטור חלומותיו, וכן עשה

¹⁾ ועיין רמב"ן במקומו.

²⁾ "שאלו מי שנסה הדברים, ויתן לך בחנים מה שקנית בדרמים וקרים" בן המלך והטיר.

כמו ישאכאר בפסקוק ויזכרו יוסף את החלומות ונוי. אבל לא שטע יעקב ולא בניו בכוואם ארץ מצרים את שמעו ביעוד כי אע"ע ששטעו כי נער עברי עבר לפוטיפר הגע לטעלת השרים והסננים למה יתעוררו מזה, כי כתה עבדים עברים איכא בשוקא זולתו שם, ובעורי יקרא כל הבא מכני עבר, ואין פלא בארץ החיה עלית העברים לגדולה, אבל כן הוא ברוב, כי הפלג לבתו בעבריו הנכרים מקנת כספו ישיטם שרוי ופרשו, ואולי היהתי רוצה להאריך בזה היתי מספר מעוני הארץ החוא, מה שייאיר עוד זה הענן זולתו מעוניים רבים ונכבדים באו בתורתנו, אבל למה עשה כל זה ביהם. אמן עוביتي ביאור שאר הרברים הנוכרים עד סוף זאת הפרישה לטבות הארץ קדם לי זכרם.

אחר ספר ויהי מקין וכו' כבר זכרתי לך הארבע סכות שאני עזב בಗללים זכירות באורים רבים, וכן אבא רך פרטיטים מעטים, ואומר כי מה שנשנה בתורה עניין הולם פרעה מבוארת תועלתו טהה שהקדמנו מתחלה וזה הפרק, אבל שנראה לי, תועלת אחר בעניין פתרון החלום, והוא שנראה לי כי היה הולם מספר חלומו לפני הפותר לאט ולמתון קו לקו, הנה כח המשער אשר אל הפותר יתנווע מאותה האזנה המתונית בישטווע הרברים כלם יוצאים טפי החולם, שהדברים להם הוראות מחדשות לפני האומרים, כמו שאמרו טפי סופרים ולא טפי ספרדים¹⁾). והנה למלמדנו זה העניין כלו ריצה נוטן תורה לנויה בפירוש בתורה ספרו הדבר בארכות מפני החולם לפני הפותר, וכן עשה בעניין חלומות השרים, ואם קוצר במה שזכר תלחח וכرون העניין שהיה, ודי בזה באור לאייש בתומי בוחר בקצור. אמן מה שאמר יוסף לפרעה עתה ירא פרעה וכו', הנה לא היה זה מהفترון, וגם לא שאל פרעה טמן עצה אבל כשוב עיטה. אמן אמרו ויקבצו את כל אוכל וכו' וכן רבים בזאת הפרישה כלם מוכנים מאמרם דברה תורה בלשון הכא, וכן העניים ותועלתם מובנים.

אמנם אמרו ויזכרו יוסף את כל החלומות ונוי שטעוני אח וכו' ושיטו לבבכם להבין מה שנלה חשם אל²⁾). ואומר אמר טיב סימן ע"ב. והדרי יעב"ז בפי אבות פ"ז מ"ז, ועין לקאן פרק שבעי בהערה³⁾.

¹⁾ גם עז קצף ר' קבין קצף נהול!

כִּי הַנָּה לֹא אָמֵר וַיָּזְכֶּר יוֹסֵף אֶת הַשְׁנָאָה אֲשֶׁר שָׂנָאָהוּ אָחִיו אוֹ מָה שָׁעַשְׂוּ לוּ אָחִיו, כִּי אֶלָּו הִיה בַּתְּבֵב כֹּן, הִיה הַטּוֹבָן שָׁرָק בַּעֲבוּר זֶה הַחֲרִידָם וְצָעַרְתָּם, וְחַלְילָה לִיּוֹסֵף הַחֲכָם כְּמוֹ שְׁטַעַשְׁיו וְדָבְרָיו מִכְּחִים, שָׁבֵן בָּזָה הַעֲנִין בַּתְּעֻתוּם וּבַמְּנַגְּנָה נָעָרִים לְעֹשָׂות לְזֹולְתָם הַפְּחָרוֹת, נִסְמַחַת לְלִילָה לוּ שָׁבֵן לְהַשִּׁיב קָצֶת גָּמָל לְאָחִי, כִּי זֶה לְכָדֵר מִתְכּוֹנֶת הַשְׁוּטִים הַחֲסָרִים בַּתְּכִלִּת, וְאַחֲרָה שָׁהָוָה כֹּן, רְצָוִינִי שָׁהָוָה חֲכָם גָּדוֹל, כְּמוֹ שְׁטַפְוֹרְסָם מַחְלוֹמָתוֹי הַצְּדָקִים שָׁהָוָה מַדרְגָּת נְבוֹאָה¹⁾, וְנִסְמַחַת מִכְּחָר זֶה מִכְּחָר הַפְּתָרוֹן שָׁבוּ וְזָוָלָת זֶה מִאמְרוֹת אֶת הַאֱלֹהִים אֲנִי יַרְאָנוּ וְנוּ, מַצְרוֹף לְזֶה כִּי לֹא יִכְלֶל לְעַמּוֹד כִּי אָסֵם בְּכִי מִאֲשֶׁר נִכְמַרְתָּנוּ רְחַמְּיוֹ כָּאֶחָבָב וְאַחֲרָנָתָן, אֵיךְ יַעֲשֶׂה זֶה לְחַכְמִית שְׁזָכוֹרְתִּי²⁾ וַיְהִי סָטוּר עַצְמָוֹן, בְּהַנִּיחָוָה לְחֲכָם שִׁיעָשָׂה שְׁטִוּת, וְלִגְבָּא שִׁיעָשָׂה עַבְירָה, וְאַעֲפָפָ שִׁיחָה אֲפָשָׂר זֶה לְחַכְמִית הַצְּדִיק, אֵיךְ יַכְתֵּב זֶה בְּתוֹרָתָנוּ וַיְהִי הַפְּךָ מָה שָׁעַזְנוּ לֹא תִּקְוֹם וְלֹא תִּמְרוֹר, וְדַי בָּזָה מַפְתִּים נִכְבְּרִים בַּתְּכִלִּת הַקְּעוּרָה, וְאַחֲרָה שְׁחֹנָה זֶה הַאֲמִינָה אֲהִי לְמַה שְׁאָפְרֵשׂ אָסֵם הוּא דָבָר דָבָר עַל אָפָּנוֹ וְחַלּוֹם מְכָל פָּנוֹ לֹא זָוָלָת זֶה.

וְאוֹמֵר, כִּי אִמְרָה וַיָּזְכֶּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלוֹמָות אֲשֶׁר חָלָם לָהֶם, הָוָא סְכָה בַּעֲצָם לְכָל מָה שִׁיבָּא אָחִר זֶה טְמַאְטָרִיו וְפְעוֹלוֹתָיו עַמְּדָה עַד שְׁחַתּוֹדָעָ לָהֶם, אַבְלָל כִּי מָה שִׁיבָּא אָחִר זֶה, לֹא הִיה דָבָר אֶחָד אַבְלָל דָבָרִים רַבִּים קָצָתָם קָודְםִים לְקַעַתָּם, וּבְיאָר זֶה כִּי הוּא, רְצָוִינִי יוֹסֵף, זְנוּר עַתָּה כְּרָאוֹתָו אֶת אָחִיו, אֶת הַחֲלוֹמָות אֲשֶׁר כְּפִיפָּת הַאֲחִים כָּלָם נִסְמַחַת וַיַּלְדִּינוּ לֹן, רְצָוִינִי מִין הַכְּפִיפָּה כַּאֲשֶׁר בַּעֲבָדִים אֶל אֲדֹונֵיכֶם, שָׁהָוָא מַפְחָד וַיַּדָּא, כְּמוֹ שִׁאמְרוֹ אָחִיו לֹן הַטְּלָךְ תְּמָלוֹךְ עַלְיָנוּ וְנוּ, לֹא כְּהִשְׁתָּחֹואת נִכְבְּרִים נִכְבְּרִים שְׁקַצְתָּה מְטוּסָר, וּחוֹשֵׁב בְּלִבְנֵי עַתָּה בְּוֹדָאי הַגַּעַת שִׁיצַּעַת לְפֹעַל בְּתוֹחַשׁ עַנִּין הַחֲלוֹמָות הַהְמָם, כִּי הוּא כְּמוֹ שִׁקְדָּם לֹנוּ פִוְתָר שָׁאָר הַחֲלוֹמָות כָּל שְׁבֵן שִׁידַע לְפִתְור הַחֲלוֹמָות, וּכְבָר יָדַע לְטַי שְׁהַרְגֵּל בְּמַלְאָכָת הַמְּכָבָע טָעַט, כִּי פְּתָרוֹן הַחֲלוֹמָות הוּא לְבָעֵל הַכְּחָה הַמְּשֻׁעָר אִישָׁר זֶה חַבָּח הוּא בְּנֵבִיא אִים חֹזֶק נִסְבָּן כֹּן, וְלֹכֶן חִשְׁבָּה וְשִׁעָר יוֹסֵף בְּלִבְנֵי אִיךְ יָצַא לְפֹעַל הַחֲלוֹמָות הַזָּם אֲשֶׁר זְנוּרָה הַעֲולָה מִהָּם, לֹכֶן לֹא נִסְתַּפֵּק בְּמַה שִׁיעַשְׂוּ לוּ עַתָּה קָצֶת אָחִיו,

¹⁾ ברכות נז. בֵּר פִּיזׁ "נְבוֹלָת נְבוֹאָה חָלוֹסָה".

²⁾ להחרידם ובעבור הרעימות.

לכן החוץ שסביר ביאת בניטין עטם שנייה, אף כי למלודה זאת רצוני לביית בניטין היירבו החקמות הקורנות להתחלה אטחו להם מרגלים אותם, ומה שעשה מהחרדות ושם הסקפ' בשקים, כי לא חפה לבכם להפליג בכפיית העבדות כטו שהו החולמות שקרמי, וחוף מה שאמרו אחיו המלך תלוק ונוי. והנה הניע בזה לתכלית הפלכות ט כל צד והוא המלוכה על הכלבות, ובזה היה הוא שומר משני הצדדים, האחד מצדו כשיצא לפועל עני נבאותו, והשני מציד ישכירות זיוף וכוב מה שנגורו הם נמנע, וכל שכן בשחיה הנושא לה העניין מינד בחולם שהוא קצת טרנתה בתרורה הניתנה. ואם תטען עלי איך נתקיים עני השטש, אשיבך כי לא هي מן הרואי שישב יוסף שבא יעקב הוקן אליו בחירות, אם כי שיטופש כל הבנים, או בזלות זה מתחנולות חמלאות, כי ראוי לו שייחוש לכבוד אבי, ואע"פ של לא היה חוש ש לכבוד אביו, הנה יוסף שאמרנו שהיה שלם הכה המשער וחכם נдол, ראה כי אפשר הוא אם יהיר יעקב הוקן בתבישת הבנים, או בזלות זה ימות בארץ, ובזה יהיה עון גדול מצורף לניטול פרטורן החלום, ואולי אף שלא ימות בזה, הנה לא יבא יעקב אליו, כי כל אשר לאיש יתן בעדר נפשו, והנה ארץ נצען לא היתה אז מכך מכך מצרים, והנה בזה יבטל פרטורן החלום, והוא, רצוני יוסף מכאן להוציא בפועל במוחש כל העניין שנוצר בחלים. לכן וראה יוסף בחכמו לעשות עניינים מסילים לב אבי באביו כאשר הוא שם ורבורי הספר יוכיחו, וגם בכוא יעקב לניצרים באחריות העניין השתווה לו, הפק מה שאמר הוא, רצוני יעקב, הבא נבואה אני ואטך ואחיך גו', ובזה הי' כוב מאמיה אבל לא הי' כוב מאמר האחים שאמרו כטו שקדם חמליך תלוק עליינו ונוי, אלא איכ' השתחוו לו מפחד ונפלו לפניו ארצה מאיימת מות נפלחה עליהם. ואם תטען עלייך נתקיים עניין חירות, אשיבך כי התיב מאר רבינו שלמה ז"ל בטה שאמר שבלהה תחת אטו, וכן נראה לי, שכאשר זכר יעקב ואטך, היה לרמזו על בללה, כי הי' אפשר רחוק אצלם, שיבואו הוא ובללה ובנוי להשתחות לו ארצת, אבל לא גור במוחלט בשזה נמנע לנו שמר את הדבר. ואמן אחיו גוזי לחיותו נמנע במוחלט וכל שכן באשר מכרוו.

ולכל החבר הפליג יוסף החכם השלם לעשות עניינים לחזק

ולפּוֹל תְּבִנָת הַכְּנִיעָה לְאַחֲרֵי לְפָנֶיךָ וְשִׁירָאו מִמְּנָךְ, עַד שַׁתְּשׁוּב זֶה בְּנֶפֶשְׁךָ תְּבִנָת הַזָּקָת וְמֹדרָה, רַצְוֹנִי שְׂחִיתָה זוֹה קָנֵין לְאַעֲנֵין. וְכֹל זֶה הַחֲפִילָג אִמְתָת חַלּוֹתוֹ בְשִׁקוֹרוֹת הַנְּמָנָע שָׁאַמְרוּ אַחֲרֵי, וְשַׁהְגִיחוּוּ יֹתֶר אַחֲרֵי חַמְבִירָה, וְגַם אַבְיוֹ בָאֵשֶׁר הוּא שֵׁם הַגְעָן בְּנֶפֶשְׁךָ עַנְיֵין הַתְּכִנָנוּת לְזֶה, וְשַׁלֵּחַ לְזֶה מְנָחָה וְשֵׁם בְּפִי בְּנֵי תְּהִנוּמִים, כְּמוֹ שְׁעָשָׂה לְעַשְׂוֹן עַל יְדֵי חַמְלָאִים, וְגַם בְּאַחֲרִית הַעֲנֵין הַשְׁתָחוֹה לְאַבְיוֹ וְכֹל יְוֹסֵף בְּאַמְרוֹן טְרָנְגָלִים אַתָּם, כְּדִי שִׁיפּוֹל לְבָבֶם, וְשִׁיבָא בְּנֵי מִנְיָן גַּבְעָן עַד שְׁבָפּעַם הַשְׁנִית שְׁכָאו לְפָנֵינוּ, בָּאוּ אַחֲרֵי עַשְׂרֵה אַחֲרֵי אַלְיוֹ לְאַלְיוֹ נְפָקֵד אִישׁ וּזְהֻוּ אַחֲרֵי עַשְׂרֵה כּוֹכְבִים וְאַחֲת עַשְׂרֵה אַלְמָוֹת. וּבְזֹאת הַפְעָם הַשְׁנִית עַשְׂה מֵה שְׁעַשְׂתָה, עַד שְׁאַחֲרִית הַעֲנֵין בְּפָעַם זוֹאת הַוְתָה שְׁהַתְּדֻעַ אֲלֵיכֶם, וְדִי בְּמָה שְׁעַשָּׂה עַד עַתָּה כְּפֹלוֹת וְחוֹזְקִים מְהֻפְלָת לְבּוֹתָם לְפָנֵינוּ. אַבְלָ וְאַהֲרָמָתָו וְעַדְקָתָו, כִּי כָל הַחֲרוֹדוֹת שְׁעַשָּׂה לְאַחֲרֵי בְּמַצְרִים הַיּוּ בְּחִמְסָה הַזָּוּעָרוֹת עַם הַחַשְׁקָטוֹת שְׁעוֹר מַופְלָג כָּאַלְיוֹ חַם מְזוֹנוֹת, כְּמוֹ שִׁיעָשָׂה הַרְופָא הַשְׁלָמָם, מְצֻוֹרָה לְהִיּוֹת הַחַשְׁקָטוֹת שְׁוֹטוֹרוֹת¹) שְׁחַם טִיוֹחָסּוֹת לְטֹסָר הַמְלָלִים וְהַמְוָשָׁלִים כְּדִי שְׁלָא יַרְנִישׁוּ אַחֲרֵי דְבָרִי. וְגַם הַחֲרָדָה הַאֲחַרְנוֹנָה נְתַמְזָגָה, שְׁלָא רָצָה לְוָטֵר כָּלָבֶם תְּהִוֵּי עַבְדִים כִּי כְּחַסְכָתָת כָּלָנֶם נְגַנֵּב הַגְּבִיעָה, אַבְלָ אַעֲיָס שָׁאַמְרוּ חַם זֶה, אַמְרָר הָא חַלְלָה לִי מְעֻשּׂות זָאת וָנוּי, וְלֹא דִי לוּ זֶה שָׁאַמְרוּ הָא בְּעַצְמָה, אַבְלָ כִּי גַם אַשְׁר עַל בֵּיתוּ אַמְרָר כֵּן לְהַמְּנָה הַשְׁנִינָם בְּדַרְךָ כְּמוֹ שְׁמַפּוֹרָשׁ, כְּדִי שְׁלָא יַהְיֵה בְּזַמֵּן הַהְוָא עַד בָּואָם אַלְיוֹ בְּחַרְדָה בְּלִתְיַ מְזוֹנה בְּחַנָּה, וְאַיִן סְפָק שִׁיזְוָסּוֹפָה שֵׁם הַרְבָּרִים בְּפַיִן, וְאַעֲיָס שָׁאַיְנוֹ מְפּוֹרָשׁ כִּי אִיךְ יַגְזֹור גַּזְבָּרוֹ לְעַשְׂוֹת לְחַם חַסְדָ, בְּזַוְלָת רַצְוָן יוֹסָף אֲדֹונָיִן, כִּי הַדִּין הִיה כַּאֲשֶׁר אַמְרוּ גַם חַם, כְּמוֹ שְׁעָנָה הָא לְחַם גַם עַתָּה כְּדַבְרֵיכֶם כֵּן הָא, בְּלֹוטָר כֵּן הָא הַדִּין, יוֹסָף דְבָרָן אֲנָהָנוּ הַבְּנִים זֶה הַעֲנֵין כָּלָו כְּמוֹ שְׁכַתְבָנָנוּ, וְאַם נְגַלּוּ לְנוּ סְוֹדוֹת הָאַתָּה יַדְעַו זֶה אַוְהָבִי הָאַתָּה.

אַבְלָ אֲשָׁוֹב לְפֶרֶשֶׁ קַעַת מְאַמְרִי זֶה הַסְּפָר וַיַּצְאָו לְךָ מַיִן תְּעוּלָות רְבָות וְגְדוּלָות, וְאַמְרָר כִּי יוֹסָף לְהִיוֹתוֹ חַכְםָ גְּדוּלָ טָבָה הַכָּחָ

¹) הַסְּבִיר לִי הַרְבָ הַחַי דָקִי בַּרְאָדִי שְׁרֵיל הַחַשְׁקָטוֹת הַוְוַיְמָרִים, אֲשֶׁר שְׁמָרוּהוּ לְבָלָתִי יִבְרוּ הַאֲחִים וְלְבָלָתִי וּנוֹשָׂיו בְּוּ שְׁהָא אֲחִים, אֲנוֹשׁ כְּעַרְכָם, וְעַיִן הַחַשְׁקָטוֹת שְׁהָן טְמֹסָר הַמְלָלִים וּמְמַנְחָג הַמְוָשָׁלִים רְאוּ בְּוּ אֲדָם הַמְעַלָּה.

המשער כמו שאמרנו, כי מסבב מעשים או מאמרים שיביאו הענינים לתכלית מה שירצה הוא, ואע"פ שאחיזו היו חכמים וערומים, הנה היה הוא יותר חכם וערום מהם כמו שאניד לך, וזה כי אמר הוא לחם תחלה מרגליים אתם מזולת שי אמר הוא להם שיש לו על זה שום אותן וסיטן, כי לא הי אצלו סרכ¹) שיתאחו לנו, אבל דמה שמתוך דבריהם ילמד הוא עניין שיתאחו לנו, לכזח היח היח מוציא דבריו הראים מעתים ובדקך ובצמצום ואחיזו ענווה על התאמיר הראשון לא אドוני לא הי עבדיך מרגלים וגוי, והנה הי דבריהם ארכבים, גם ערבו בהם דברים כלתי מירושם ומעין התעה שטען הוא, והוא מה שהושיבו כלנו בני איש אחר נחנו וגוי, אז נתחזק יוסף ואמר בלבו עוד יוסיפו דברים אוכל להתחזק בהם, ושב הוא לטר מה שאמר תחלתו, וגם קוצר יותר דבריו לקיים מה שנאמר לך מנגד לאיש כסיל (משל י"ד ז²) והוא מה שאמר להם: לא כיعروת הארץ באתים לראית, אז הшибבו החסרים דעת בערכו עוד תשובה בארכית דברים טעוות טקלפות ועוצמות, והודיעו לו עניינים לא היה שואל אותן עליהם. ואמת כי הם חשבו להתחכם בזה הספור — כי לא היו שוטים — ותכלית מחשבתם הי לפרטם מספרם ומוקטם, כדי שיוכל יוסף לשלוח לשם על עניינים. אמנם היו יותר חכמים אם שתקו ולא היה יוצא מפיהם לעולם רק לא אדוני ועבדיך באו לשבור אוכל, כמו שהאישיות יעקב החכם ע"ז המותר, באמרו לטעם הרעות וגוי. אז שמח יוסף חשלם ואדר הוא אשר דברתי אליכם וגוי, רוצה כי מה שאטרתם והנה הקטן את אبني, אצלי הוא לאות וסיטן שאתם מרגלים ופחדתם מטהפישה, لكن עוצמת הקטן כאוצרכם, ידי לי מעתה החמשכות³) חטכוון, כלטור, שכן רצוני שאראה בעני זה הקטן הנשאר, כי לא אשען בזה ע"ז ולתי, כי הידיעה באמתת הדבר מצד המוחש היא יותר חזקה מידי עתו מצד המתקובל, והוא אמרו בזאת תבחן שלחו וגוי אמנם תועלות פרטיו זה הספר מבוארות שהם רבות ונכבדות.

אמנם אמרו ויוסף יוסף אותן וגוי מורה שלא נתרצו לעשות

¹) H צורך.

²) ר"ל עפ"י פירושו עשב"כ ח"א עמוד 102 ע"ש.

³) H המחשבות.

מה שאמר הוא, וכאשר עמדו שם כטו שלשה ימים הנים הוא במתה שאמר להם זאת עשו ונוי, כי זה הוא מההששות כטו שאטנו. וספר לנו גותן תורהנו נ"כ מה שהווים מצדיקים עליהם את הדין על העון שבידם וכל שבן שתכלית העון נגתר במצרים, והועלית כל זה מבואה. וגם ספור בנויות בזיה, ועוד פעמי שניות טרם התודעו הורה על שליטותו, כטו שקדם לנו, וגם אנחנו השומעים עלינו למלוך מוה שלימות רבי. אמנים אחר שזכר גותן תורהנו שאמר יופי אחיהם האחד יאסר, זכר שלקה את שפטון ולא באר לנו הסבה מה שבחר בו וכי יבא. אמנים אין ספק לנו שעיבת זכרון זה והה, אם כי לא יצא לנו תועלת בזוכרנו, אם לבחרת הקוצר, לבן אין לנו לטרוח לרעת סבותה והיהודה¹) ואולי יופי או אחר ממשרתיו לקחוונו עפ"י הנוריל, או על צד החודמן, ואולי, שטעון רצח זה על עצמו, או אחיו חלו פניו על זה, או אולי לא חרי סבה להזה דבר מכל מה שזכרנו אבל סבות אחירות, וכבר הודיעתיך כי אין לדין אלא מה שעינינו רואות. וכן באמנו ויתח האחד את שקו ונוי ולא באר טי הי²). וגם למה לא פתחו שאר האחים שקיהם עד בואם לארץ כנען, כמו שפטורש (פסוק לה), כי לכל זה יתכו סבות ובנות מתחפות, היו נודעות בלי ספק אצל גותן תורהנו, אבל רצח לעזוב זכרם אם להיותם מטור וקלפות, אם בחזרתו בתכלית הקוצר.

אם נס מה שנכתב בתורתנו בזה הספר אמר מה זאת עשה אלhim לנו, להודיע לנו מה שהווים מודים אבותינו שהוא יתי הוא הסבה הר אישונה הפועלת לכל המעשין, לא שיחשבו שהוא יתי גשם אחד המתבייא³) בשים דבר או דברים, וחילתה לו יתי וחום ליה לזרע אברם אוחבו.

אם נס סכלות טאמר ראונן מנואר, כטו שאמר א"ע שאלו היה דבר נבונה לא הי יעקב מחריש, ואין ספק שהוא כפשותו, וכבר אמר החכם המתענה לכטיל הشتיקה⁴). לבן לא הוכיח יעקב על דבריו אבל ענה בכל לטחה שהיה מבקשים ממנו שירד בנימן עטם ואמר: לא ירדبني עטנם ונוי כי עד הנה לא אמר זה. וספר וישכו לפניו הבכור ונוי הנה אחר שרקרך הכתוב לזכור

¹) ננד הראב"ע.

²) ייב ננד הראב"ע שהויה ראונן ועין הרמב"ן.

³) וריל המביא בשקוותם הכסף. H. דמווא.

⁴) מבחר הפניים שער ג', ואמרו השתיקה לבסיל היא תשובה.

סדרו ישבתם אין ספק שהוא, רצוני יותר, השיבם¹) באותו המדור והנה כי נIRON אליהם ווישבם, וכן נIRON מה שאמר ויתמזה כי כבר הודיעתי כי הפעול והפעול הם מצטרפים, והנה בין יוסף לה' כדי שיתמזה, וכן ה' בט' שמנואר, וכל זה לחדיע ע' באחרית סכלותם הקדומות, במה שהיו חשובים לנפלאות וגמ' לננטנות מה שהוא אפשרי בטבע, כמו שבארתי, וכי' תעלותיו מבוארות. אמן מה שעשה במה שכתיב ותרב משאת בניין ונוי, וכן אחר החתוות (מ"ה כ"ב) עשה דומה לה', היה לחודיע עם סכלותם במה ששגנו, בעבור שהיו עצבים ומקנאים כאשר היה אביהם מטיבם בכמו אלו העניים לאחד מכינוי על זלחם, ולמדם שהן נכון ומתור לכל אדם, ואין ראוי בזה קפידה בין החכמים המתשללים²) אמן מה שזכה לשום הנכיע באמצעות בניין, היה כי שער הוא כל העניין כמו שהוא, רצוני מערבות בניין ודמה הוא לו ז'') שיישו אחיו על השארו, ובכלל הוא שיער העתיד וראה את כל הנולדה, וכבר אמרנו כי תחולת מחשבתו היה להתודע אליהם בזאת הפעם השנייה, וכך אמר על צד הערמה חלילה לי. ט' עשות זאת ונוי.

ואחר ספר יונש אליו יהודה ונוי לכונתי בקיצור, יצא רך שאוכירך לעין במה שזכרתי פרשת ח' שרה הסבות הר' אשר בוגלים אני נוטש זכרות דברים רבים, ואומר כי בזה הספרו מדברי יהודה המתניד לפני יוסף, ראיינו תכלית הכניעה עד שחרף נפשו להיות עבר בעבדי מצרים, אשר כבר זכרתי עננים, ודי בזה הפתק רצון יוסף באמצעות חלומותיו ותוכחו לאחיו, אם שלטנו מפרק זה הספר עננים רבים אזכרו קצחים, ואומר כי אתרו לו אדרוני שאל את עבדיו ונוי וכן אמרו לאביהם, אשר זה לא היה, הנה העניין הוא כמו שהודיע לך פנימ, כי המינים הם בכח כסוגים, והאישים כמינים כסוגים, וכן התולדות כקדמות, ובכלל כל מתחייב הוא כמחייב, וכך למה שהיה יוסף אומר להם כי ערות הארץ נאות, אשר חייכם וזה לפי מחשבתם לענות לו כי יש להם אב ואח, לא בחשו הם במה שאמרו: אדרני שאל ונוי וזה מבואר לבני החכמתה, ותועלת זה רב מאד בחינת ענינים גדוילים מטורתנו.

¹) ועיין ראבי' וכן הרשבי'.

²) וכי' אמן העירה והארה נבונה לא ראוי ולא מצאי עד הנה במפרשי הפשט.

³) H החולין.

ואמרו הנה ואחו מת תמותת אינני¹) טבואר תועלות ספרו לנו²). והנה ספר בזה דברים רבים מענין משא וטנן ח' להם עטו על ביאת בנימן, וכל זה ככח מה שקדם ויאסוף אותם אל המשמר וגוי אבל אמרו ומת רמזו לנער כתו שאדרש עוד. וראה אמרו פני האיש כי אף שיחודה היה אז לפני יוסף הנה בספרו מה שאדרע מהברור עליו בהיותו בארץ נגען ושלא בפניו, לא בינוו בלשון כבוד ונဂולה³), וכל שאר דבריו אלה לא כן, אבל [עתה] ארני, ועבדיך, בטה פטעים, וזה כי טבע המציאות בן כתו שרתו לך בענין אכימליך עם יצחק, ואין ראוי לאדם שיתעצב על מה שהוא בטבע כמנהג בני ארם. ואמרו והי' כראותו כי אין הנער ומת (פסוק לא), ר' ל' ימות אביו⁴). וראה הכתה יהודת, וause' שהי' יוסף הכם ממנו, כי בכלל ספרו החזיק בשתי טענות, בראשונה מיתת הנער, והשני מיתת האב, וזה כאלו אמר יהודת אליו לפי רצונך ישאר הנער לעבד לך, הנה כבר אמרנו לך עניינו כי בעזבו את אביו ומת, כי נער הוא, והוא ציריך אל אביו אשר גדלו תחת אמו, ואם תבטל זאת השעה מצד המוחש בשלום הנער, לא תוכל לנ滅ל טענת מות אביו, מצורף לזה כי עבדך עבר את הנער ונוי, ודבר גדרול היה גם ביטים הקדומים שהי' המכח חוטא להוריו בענין המכחה והתקלה והטעיבו, וכמו זה העצבן אין לך הכאה והקלאה גדייה מזאת, לכן עתה ישב נא עבדך ואני, כלומר בזה אנחנו נצלם בשלשת הדאגות שזכרתי, ואני חשוב יותר מהנער לעבד לך.

אמנם אמרו ושלחני אלהים לפניכם וכו', הנה זכרו המורה במיין אחד⁵), וזכר במיין אחר לא אתם שלחתם אותן הנה וכו' וכבר חתניתך לך שלא אשנה דברי הקודמים, אבל רמותיך לך ע"ז להפלגתו ולהיותה הבנתו נעלמת טרבים. ודע כי ההבדל בין שני אלהים מטהרים מעד מלת לפניכם, כי זה כתעם ואת יהודת שלח לפניו אל יוסף יבין זה מי שייכל, ודע עוד כי מה שהי' يوسف החכם מפליג בספר

¹) למעלה מ"ב יין, ועיין רשי.

²) א' כמו שכותב רשי, והבי' לעורך רחמיו בהיותו אחד לאביו

מאמו ואחיו הייחידי מות ואין לאביו תקוה לראותו עוד בחיים.

³) רק בתואר 'האיש' פסוק כי, כמו למעלה מ"ב לילג, מג' נ' ה' ז' רב.

⁴) והנה ומת בספר ק"ב ומת הנער, ובזה ומת האב, והבריע

במקום שאין להם הכריע, וכן פ' הרשכטם.

⁵) בפמיה משני ואמר יוסף לא אתם שלחתם אותן וכו', ועוד בענין

יוסף ושלחני אלהים לפניכם וכי ע"ש ופרש אפוד שם.

בבידיו ונדרלוּו במצרים, לא ח'י לשמחתו בעניין ההוא המדומה, אבל לתוכית מה שיבא, והוא כדי שיבא אביו וכל ביתו, שזוהו תכליות הגלגל כמו שקדם לנו, לכן יספר שמחת פרעה ועבדיו בביאת בית יעקב, וגם מה שהורה פרעה מטוב לנו עליהם אמרו לו מה זאת עשו לנו, וכל הנמשך לזה מארכיות דברי פרעה כי זה גם כן הדיח¹) את יוסף להביא שם את אביו וכל ביתו, כי מטבח כל הענינים סכוב כל זה, עד שה' לנו מרה באחרונה בהתרה הארץ, כתיש ויקם מלך חדש לנו ותועלת כי' טבואר.

אבל עניין הענינות הם הקרנות לפי דעתך אשר הם למלאים ולשרים הנדרלים, ואין רשות לכל אדם באرض הארץ לעשנות גודלות וגכוונות כארצנו זאת, גם אין רשות שם לרוכב על סום, כי אם הפרושים והשרים, ועל החמורים ירכבו חוני חורי²), והנה אמרו ותהי רוח יעקב להפלגה, כי לא היה מת, וכן ייפג לבו להפלגה נטעם ימת לבו (ש"א כי' ל"ז), וכן יאמר עוד החיתנו פטוק כי'ו, וכל זה מבואר למבינים.

וספר ויאמר ישראל רב עוז בני ח'י, וכן ספר עוד מה ששננה עוז יעקב לומר אל יוסף אמותה והפעם וג', וישמע בני מה שאפריש כזה, וזה כי בנינו הגידו לו שתי הנגדות במתה שאמרו לו עוז יוסף ח'י, וכי הוא מושל, וכך יעקב החכם בכלל ולפי המפוזרים ממנה בזה הפרט עצמו, לא האמין זה תחלה כי לא היה פת' טמיין עד שראה אותן האמת, אז אמר רב עוז יוסף בני אלכה ואראנו וננו, נאלו הודיע לבני סכלותם במתה שכאו ברמותיהם לבשו על בשורות הטמישלה, נאלו אמר להם ולא היו הרואים זה חספור, עניין גדול ונכבד הוא אצל, חיות יוסף בני ח'י, אבל עניין המטשלח לנו, לא יזכיר ולא יפקד, כי איןנו דבר שאשתחוו בו מצד עומו בחמצאו לבני כתו שחשבתם³).

אמנם אמרו אלכה ואראנו וננו, וכל מה ששננה עוז לוטר אהורי ראותי פניך כי עוזך ח'י, נכללו בזה שתי בונות, האותה עניין שמחתו בראייה בנו החכם, וזה אחרת כי אז היה בטוח על אמתה

¹) ריל הניעו (האט איהן בעואגען).

²) בקהלת רבה על פסוק ראייה עבדים על סוסים, דעל סום מלה דעל חמור בן חוריין.

³) הפירוש היקר זהה מביא נט חוריין, ולא זכר את יוסף, וכן מביאו הרבינו בחיי ורבינו מפי חסנעה, וכן מצאתי בכ' חוריין צרפת אקספרדר Nr. 270 שהעתתקתי עבור הרבה ח'י דקי איזראעל לעווי בפארו.

היותו חי, כי הידיעה בנסיבות חזקה משאר מני הידיעות זולת הטעשנות, ודין באלו העניות הפלגנת תועלות גדולות עם הפלגות קצורות מה שארכו דבוריים בס ארטיטו וסיעתו, וחיליליה שהלאו הביעו לפרש את כף רגליו של מושיע'ה אשר חבר ספר תורתנו על שם זה, ומספר פירושה לטקבליםם החכמים ע"ה. ומספר לנו אחר זה המראה שראה יעקב אבינו אשר מלך השם מסר לו התאמרים החם במילותיהם כמו שהוא כתוב בתורה, ואחר ספר ויקם יעקב מבאר שבע ונור, וכל זה מכואר למביבנים. ואמנם בענין מספר השבעים זולתו שנזכר בוה, אשר סכתם — כמו שפ"י א"ע — כי על הרוב ידרבר, הנה זה תועלות בעניין עצמו, והוא דמיון לדברים אחרים רבים יותר נעלמים יבואו עוד בדבורי טשח ע"ח, ואזכור אחד מהם לדמיון, וזה באטרו עוד ומושב בני ישראאל וגוי (שםות י"ט) זולת זה רביהם, ומספר אח"ז מה שעשה יוסף להרחק אחיו מעבודת המלכית, כמו שאמרו זל אל תתודיע לרשות אבות פא"ט³, וכל שבן הארץ הוא כתו שידעתני אני. ומספר וילקוט יוסף את כל הכם פ' ושנה לשונו בענין הבאות אל פרעה ואמר ויבא יוסף את הכסף, להזרותנו כי בדין היה לקחת לנו טמן שכר בטולו¹). ומספר חשלמת המאורע שככל זה תועלות, ונפרט במה שיזכיר מעنين הכהנים ואם זה לכחני האليل, וכל שבן לבחני יי"י. ומספר וייחסו בה כלומר שקנו שם אחוזה, שבמ זה מענין הגלגול, כי זו היתה אחת מסוכות השתקען שם נם אחר הרעב כתו שרצה הח שם יתא, אחר ספר ויחי יעקב גוני כבר זכרתי בנות האבות ובפרט יעקב להשתדלם בקבורתם בארץ בנען, וזה דבר קדום [קדוש] לכל העולם ג", רצוני שככל איש ישתרל להזכיר עם אבותינו, כמו שמשמעותם בספר הנבי אי"ס²), וכן אנחנו היום בן טנה גננו, ואמנם מושיע'ה סרו טמןו שתי הסכונות האלה³). וטעם וישתחוו ישראל על ראש המטה, והודאה להשם בתתו לו כל משאלות לבו⁴),قطעם ווישתחוו המלך על המשכב (ט"א א' מ"ז).

¹ ר"ל במה שחרר מלך כל, ובמצרף לכיסף מהפך בוכתו כי נס שכר בטולו לא לך.

² שופטים ט"ז לא: ש"א ביה א: ש"ב י"ז כ"ג. ט"א י"א מג, וכאלחרבאים.

³ ויריל שלא נAKER בארץ ולא שככ עם אבותינו.

⁴ וכן הראב"ע.

אמנם יתר הפסורים באו בזאת הפרשה, אעומכ' כלם לסכות הארבע קדמ' ל' זכרם. וסוף זה הספר כלו וענין ממשלה יוסף וכל עניינו הוא ויתת יוסף ויישם בארון וזה סוף כל האדרם:
ובזה נשלם הפרק הרביעי ונשלם ספר בראשית.

פרק חמישי.

מתחלת עבדות אבותינו במצרים עד השלמת המשכן וודיו כולל ספר ואלה שמות.

דע, כי אלו הייתה רצעה בעשיית הדין במלול, הייתה נושא לגמרי זכירות עוד ביאור בתורתנו, כי די לנו מה שקדם בכנאות ספר בראשית, ובכלל לפי הסכונות הארכובעה אשר זכרתי, אבל נזכרנו רחמי על בני, ולכן אזכור עוד ביאורים מפרט תורתנו, אבל היו מעטים וקצרים, לכן אני מצוה לכל אדם בכלל, שטרום קראו ספר זה בפרשה ופרשנה, יעין לו תחלה פ' החכם הנadol רשי' ז' וכן א"ע ז' ואחר יעוזן ספרי זה, ואתחילה ואומר, כי אחר שחקדים משערעה על פ' השם מה شامل ספר בראשית להודיעו השתלשות העניים בסבוכותיהם לכל מיניהם, עד שנתגングן הדבר וירדו אבותינו לטצרים, רצעה לחבר אהורי ספר יכלול נ'ב השתלשות העניים עד שנכנה המשכן לאهل טוער לשם יתרה, על דרך משל נם להתכבדותו שמה, ובכלל טים זה הספר בתום השנה ראשונה אחר עצמה מטבחים. ואמנת תחלה אלו העניים אחר שזכר ואלה שמות וגוי' להצעעה ולוזוג העניים שיזכרו סכונות רבות היו כלם סנה לעבדות הגנבה, ויזכר נ'ב איך התחכמוני¹⁾ מצרים לאחד שאירת ישראל, והשם לא רצעה אבל סכב הוא ית' שהמלחך ההוא גדל ורבה את האיש אשר האבידם, וכל זה מבאותה תועלתו ולמה אורך. והנה זה הספר יכול בו כל מה شاملו ספרי הטע ואריסטו וגם ספרי מה שאחר הטבע ויתור מה شاملו הם, ואזכור לך משלים, הנה מבואר שהאותות והטופתים הנכירים בזה הספר, מתחלת צמיחת משה עד עצם מטבחים, ועוד מעין המן ווילחו, יכולו עניים נכדים בלי שם ערך מה

¹⁾ H התנחמו.

שלמדנו אריסטו בספריו בطبعة, כי אריסטו לא למדנו רק מה שהיא בטבע הנהוג, ואין ספק זה לטוי שהרגיל נחטפים ההם, וכל שכן למה שהוא רואה בתורה מפורסם מהקי החרטומיב לקטת מעשה משה ע"ה, ואין כח להם ולא לאリストו וסיעתו, — ואם הוא כמו שאמר המורה תכלית שכל האנוש בעין — לעשות המעשים האלה כמשמעותו אדון הנביים, וכל מעשי אלה היו עפ"י השם, לבן היהעשה במצוות כלו ברצונו, וזה מה שאין צריך ביאור, וגם כלל הספר הזה הנחת גוזרות זורם אריסטו במה שאחר הطبع מצות אنبي י"י אלהיך, ולא יהיה לך וכן, ומה שיכלול ספרו ראה אתה אומר וכן, והנה אפשר קרוב הוא אצל שאריסטו ואשר לפגינו, ראו ועיינו בספר תורה לנו, כי היא נמצאת אצל כל האומות, ואין ספק כי אצל שהנביים כלם והחכמים הבאים אחריהם כשלמה וחכרייו חבירו ספרים רבים בביור אלו הענינים המתונחים בתורה בהקדמות כוללות וירדו לספר טיניהם, אבל עתקו הספרים החם אל יונן, שהיאה החיה השלישית בדברי דניאל, והם הגלו אותן כטו שידוע, כל שכן שתכפונו אחריהם צורות רבות ורעות מבל האומות, ובן נקראו על שם החכמתם. ואחר שהונח לנו זה המאמר הכללי המקיף הקף רב, אין נשוי לבאר מני המופתים ולזכר גדר כל אחד מהם, וזה לשתי סיבות, האחת כי אין ראוי לעשות בז. והשנית והיא החזקה, שלא אדע זה, ותכלית השנתנו ויתרונו על זולתנו שלטה מטנו, הוא שנדע אלו הענינים הם האפשריים בחוק משה אדון הנביים ע"פ י"י, ואחר אלו הצעות תזכיר עוד שבע המצוות אשר צויתך ושטרם עתק, והוא כל מה שקדם לנו אז תבין לאשורך. אטנם אחר כל זה ארד לפתרים מעטים ואומר כי עניין צמיחת משה ע"ה היה ספרו ומשה היה רועה וכן, וראה איך נמשך עניינו מרעית הצאן תחליה עד יום טוטוי) והכל תחת סוג אחד ונמצא כתוב צאן אדים (יזקאל ל"ד). אטנם עניין מראה הסנה לא אטין דבר רק מה שאמר ישת²), רצוני שהוא חוקי לעניין ישראל במצוות

) וריל שהוה רועה נתן לצאן קדושים עם ישראל.

² שמייא הראכ"ע פסוק ג', אבל קדמו נס ליפת בהריעון הוות נדולי המבקרים, וכן בוודר ובביר. ובפדריא ורבנו בחו"ז וחו"נ.

כענין מקל שקד וולתם. ואין ספק שרטיון משה היה או תדי בענין ההוא כי כבר ראה מרם ברחו ממצרים עניין אחוי, רצוני כל בית ישראל, וגם הפעיל ממנה עד שעשה מה שעשה, רצוני הריגת המצרים וכל זה מבואר. והנה פירש לו השם זה החשל באמתו ויאמר השם ראה ראייתו וגנו אבל הקדים לוות שערות לו להבין העניים היבטב, لكن חגייעתו הרבבו מהשס אל תקרוב הלום של נעליך לנו, וסוף זה כי המקום הוא קודש, אבל אל תצייר צורות באמתו אל תקרוב הלים ובאמתו של נעליך טעל וגליך כמו שייעשו רבים, כי הלא כבר הודיעתך יסודי, והוא לידם העניים דבר דבר על אופניו. لكن אל תבקש בזה בהתחלת העניין, רק שאותה ההתחלה היתה על ידי טלאך, והוא לכה המטהה בה מכוון, וכבר הודיעתך דברה תורה כלשון ביא, لكن דבר הטלאך למשה בלשון עמו כמו שקדם לנו במאמר האישון, וידוע כי בארץ הוא ישלו נעליהם בהגינויים לבית נכבד ונעם בבית הכנסת, וגם בבבitem בחדרי משכיותם, لكن הניע למשה וזה הרבבו לתוכלית מה שאמר לו ארמת קודש הוא, רק שאח"ב נתעורר משה מה הרבבו התעוורות מופלן, וכן חגייעתו בעבריו, רצוני בעבר התעוורות ההוא, מה שבוארם יאמר אנבי אלהי אביך והנתמשך לעד שעמד על פירוש המשל, ועוד נמשכו אחר הפרוש ההוא השנות אחרות יותר נכבדות, ולמה אאריך בזה לשנות ולכפול מה שקדם לו, ואין ספק שמתחלת זאת המואה ועד סופה במלת האותות (ר' ייז), היו שם מדנות מתחלות אין קץ למספרם, והטהוירות משבחות מהקדומות, וכן תמיד כי חמאחד והקדום ממאמר המצחף, ואין רצוני לכאר כל אלו העניים ואם אני משיגם לפִי דעת, כי אני קץ בארכיות, מצורף למה שקדם לנו מה שיבאר כל זה, אבל אזכור באור פריטים מעטים. ואמר, כי אמרו וירא יי כי סר לראות, הוא סבה בעצם למה שיבא אחריו, ואין הכוונה שהיה זה סבה למגנית ההשגה לפִי שהאל המתאר אל תקרוב הלום, אבל היה סבה מהיבית חיים הכרחי לקורבתו אחר השיגו שהיא ארמת קודש. ואין טענה מהחולקים עלינו²⁾, לפִי שזכר בתחלת העניים, שתכליתו להביאו אל ארץ זכות הלב ודבש, כי כבר הודיעתך כי לבאר אחד תכליות רבות קצחות ניכרות מקטנות ואין ביניהם סתירה, ואין ספק שהוא הדברו היה להודיע תחלה למשה

²⁾ ר' ל' שינוו אותנו שאין בתורה רק שכיר נשמי. ובמצרפת לכפה בארוכה בזה.

ענין הוצאה העם בכלל מצרים, ותכליתם אחר הוצאה, כי יחויב
שייחה להם מקום, אבל עוד והיינו ית' כי תעבור את האלים
על חור הזה, ובאותו העןין היה ביאור עיקר התנאים כמו
שבדנו במאמר הראשון, וגם מכאן כי עוד מעט שנותחזקנו דבריו
עם ישראל, צוחו השם שאמר להם לנו אמר וגוי, ולקחת אתכם
לי לעם וגוי והייתם לכם לאלהים. ודע כי ע"פ שבאנו במאמר
הראשון פירוש אמרו זה לך אותן, אוסף עליון בזה ביאור ואומר
כי ע"פ שימושה לא היה שואל אותן מהשם, לדעת כי הוא ית'
הדבר עמו לעשות זה השליחות, כמו שעשה גדרון במה שאמר
יעשית לי אותן שאתה מדבר עמי נשותם ו' י"ג הנה אין לנו
לחפה על זה, כי השם رب חסד הוה, והנה נ"ב עשה ישעה
אות לחזקיה (ישעיה ל"ז ל"ט), ולא היה שואלו ורבים כן אין מספר.
לכן אין לנו לדקדק על מה שניתן על דרך חסך כמאמר הקדמים
אל הסום הנתוון, אין לבודוק שנינו בדיק וכמתוון). א"כ מה
זאת האנה מהמפרשים הקורדים על ריב לא להם. ולכן לפי דעתינו
אחר שימושה ע"ח היה מאמין בחשיות שהוא השולח בזה השליחות
חלוף גדרון (שותים י"ג) וגם שטואל (נש"א נ"ז), ואעפ"כ רעה
השם על צד חיטור טוב שיתן לו אית', איזה אותן שייחה, והוא ע"ח
היה מופיע בכל זה, למה נת עבר אנחנו, ולמה יקשה זה
לטפרשים. והוא יותר ראוי שיקשה להם על ישעה שהאמין
בוזלת אותן כלל, וחוטמן לעצמו אליו ויאמר הנני שלחני (ישעיה י'
ח). ולמה נכתב ביאור אלו הענינים ממש ונדרון ושעה וזה
יארך מאד, גם כי הכל מכוון ממש שקדם לנו, וכל הדבר בזה
העןין ממש כי השם אמר לו הנה אניד לך דברים עתידיים נטשעים
מן ההוצאה שכזותיך, וזה כי דע כי אחר שתשלים זה, הנה תעבור
אותי על חור הזה שאני בו מדבר עטך, וכן תוכל להכיר שאני
הנני השולח. ואחר שימושו שלם האמין באותו הייעוד העתיד
כאלו יצא לפועל, א"כ האמין ב"י שהוא הדבר עצמו, ואחר שכן
זה הדבר, הנה היה זה העןין אותו לו. ואעפ' שנייה שקדם זה
היה ממש מכחישו הכחשה גמורה, והכתבו אמר וזה לך אותן
ולא אמר לכל העולם, הנה אחר שהשם ית' ומשה הסכימו בזה,
רצוני שהשם חשב שיקח משה זה לאות ובן עשה משה עליינו
להתעביר ע"ז, וכל אלו הרברם מוכנים מזה ומה שקדם לנו בכל

טה שעבה, וכל שכן באחד מפרקיו הפתאומי הראשון שיחדנו להה. ואטנם אחר זה יבא סיפור כולל שאלות ותשובות ממש אל השם ומהשם אל משה, ולמה ניחם ביאור זה לנו, ורבותינו השליטים בארו כל זה בתאטר קצר כמו שהקדמנו במצויה החמשית, רצוני מה שאמרו דברה תורה כלשון בא". אכן טו שירצה להבין הנכונות ועניניהם ימשיל העניין ההוא לעניין נהיה בעיון שכלה, ואם לא יבין בזה ירד עוד להמשילו לעניין נהיה בתהשבי שתכליתו המעשיה, ואחר רורתו עד שישיג העליון, וכי שיעשה כן בכל העניינים יהיה אחריתו לברכאה.

וain ספק אצלי שהחשים ית' הודיעו למשה בכל השנתו זאת, לעשות אלו אותן הנקורים לפני בני ישראל, והוא ע"ה עשם אחיך לפניו הם בהקץ ובמושג החושים על מהוניהם, וכן העניין במופתי מצרים, ככל שקדם לנו במאמר הראשון פרוטום דעתנו הכלל זה, ובפרט במופתי יחזקאל וישעיה אשר הדרה זיל נתה. אמן ביתר התאטרים בא בויה הספר והນחש לו בזה הספר, אבל אני מוצע לשකוד בחינת דבריו החכם א"ע, כי חכם גדול היה במו שהעיר עליו הדרה באחת מאגרותיו¹, ורצוני בהה בפירוש ספרוי התורה שהמתחת סוג מצות הלב. אבל במצוות הלשוניות והמעשיות לא תאבה לו ולזולתו רק לרבותינו הנכבדים ז"ל. ואין רצוני בזה לשטו ע"ה כלם, כי זה אי אפשר, אבל לטוי שפסקה הלבנה כמותו. ואין ספק אצל האנשים שאינם מכחידים האמת שרוב רעות אבן עוזרא בעניין הספרים נמצאות בכלל ספרי תלמודנו חביר רבותינו ז"ל, כי הם — בטנו שאמרנו לפנים — היו אנשים רבים, ואנחנו לא נוכל לקבץ בין שתי גזרות סותרות, כי על דרך משל לא נוכל להאטין לתאטר האוامر, העמוד הזה אין יודע ונוי²).

¹) באנרת חרמביים דף ל"ט דפוס לייפציג תרי"ט. ומצענו א"ב עד נאtan באבן כספי לקיום את דבריו האורחות הואת להרמב"ם ז"ל. עיין מחלוקת ספריים לתמי יביעץ ח"ב עמוד פ"ט, "ובהתגorder" שנה ב' 9 נידן אנרת הרמב"ס הדואת.

²) עייןuschaviv II עמוד 71 העדרה 3.

ונו' (אבות פ"ג ט"ט), ואלו שני המאמרים הנזכרים תחת סוג מצות הלב. וכן ייכנסו תחת זה הסוג כל הספודים הנזכרים בתורתנו כמו שקדם לנו, ולא נוכל לנחות בזוז הסוג, רק מה שננהג בסוג מצות הלשון והמעשה, טמה شيئا' מנהג האסור והמותר והחיבר והפטור זולת זה מנייניהם ההפכים.

ואמנם מה שיכללו פרשת וארא ופרשת בא אל פרעה, ופרשת ויהי בשלחה, מה אומר אני עליהם, שלא נאמר במתה שקדם לי מדברי ומדבריו זולתי, ואם תוספת ביאור, חלילה לי כי ראה אנטכי לנפשי.لنן לא אדרבר רק נפי' קצת דברים קלים לא קדם לי ולזולתי רמז עליהם. ואומר שענין אמרו עצמתי את העיר היה לו מקום מיוחד למשה חזע לטטרדים, וערדיין הוא קיים, ויקרא בית הכנסת של משה רבינו ע"ה, והוא מקום מקודש לעמנו אשר שם, ושם חוננים בעשרת ימי תשובה שלנו, ונם אני התפלתי שם¹). וכן ענן אמרו וככה תאכלו אותו וננו מובן ממנה הארץ כי מנהגנו כמו שקדם לנו שלא יחפו שוקיהם ברברה, וברגליהם לא ישאו רק מנעל של עור קשה, וכאשר יבואו לאכול בחדר ביתם ישיל המנעלים ויתירו חגורתם כי ישבו לאירוע ווכצים מוטבים על המחלצות המצוירות, וכן להם שללא יעשו כן בדרך קבע אבל כמנהג עראי וחוזן, אבל ומקלכם בידכם מכואר הוא אף אצלינו, וכבר אמרנו לפנים אלף פעמים כי הלשון והמעשה לחזקior הנפש, והנה יለץ סתום מן המפורש בכל הדברים, אם מנהג אם מזולת זה, כי אין נפשי לבאר כל אשר בלבבי, התיבה ד' לטובים ולישרים בלבדם.

אמנם מה שטרחו קצת המפרשים בפסוק: ויהי הענן וחוחש ויאר את הלילת, גרים להם זה, העדר מהם מלאתה ההגינוי, וזה כי לא אמר הכתוב שהחחש והאור היה במקום אחד מן האיר נושא להם וכוצן אחד, וכבר ידוע לירודים נדר המתנדרים, וכן אנקלום החכם פירש "ישוב הלשון על עניינו להתחלף החקות הנושאים המתנדרים²). וזה כתעם י"י טוריש ומעשיר (ש"א ב' ח') כמו שקדם

² ועיין לקוטים "מדרבי וספה" לר' סמברי Anecdota Oxoniensia הוצאה הח' ניוביאר אקספדר תרח'ם עמוד 120: "היה מחוץ לעיר בית הכנסת אחד וקוראין אותה 'כנית מוסא' וטעמו מפורש בקבלה כשהות אמר משער'ה לפרט בצתתי את העיר ונו', היה מתפלל בזאת הכנסת וכו' ועוד היהודים עולים וחוננים בה בחוג השבעות".

¹ ת"א: והוה עננא וקבלא למזרים ולישראל נדר וכי,

לו יותר מבואר מזה, במה שאמר קשת גברים חתומים ונוי (שם פטן ד'), ואמנם אפשר לנו לומר בזה שהוא בו, לפרש המקרים אחד אבל החסנים מתחלפים, ואני תמה אם נעלם ממנה מה שלא נראה בעינינו כלל או לא נראה תמיד, כי הנה געלם ממנה מה שנראהו בכל יום, רצוני בזה שנראה תמיד ביום סגניר חיש ובירקים רבים תכופים. אוי לעיניים שכך רוואות, ולהשיג מה שהוא בספר נלאות!

אמנם אמרו על מרים אהות אהרן (טז כ'), הנה נקבעו ביה סבות שתיים, האחת כי להיות מרים נחלקה מהארון ומשה, הנה אחר שרצתה כתוב להס אתה לאחיה המפוזרים די בשיחסים אותה לאחד מהם, והוא יותר ראוי ליאوها לאהרן שבא אחיה בזמנם מאשר ידלג אהרן וייחסה לטshaה. והשנית כי בעניין תואר נבואה היה היא יותר קרבה לא הרן (טט ש¹), כמו שסביר הוא עוד בספר ותרכר מרים ואהרן ונוי וכבר באנו הוראות אח ואחות. אמן בעזביoci כוירות העניים الآחרים כבר התנצלתי עליהם.

אמנם בספריו יישמע יתרו כי היה נבן עצמו לעזוב זכירותם לנמרי לסבות אישר זכרנו לפנים, אבל לא יכול עזר במילין בפרטים מעטים, ואומר כי ספר עניין בית אשתו ובנוו אליו כי עתה הוא עת נכנן לבואם טרם צאת ישראל ממצרים²), ואחר הודיענו הכהן שעישה משה ליתרו, שהיה חכם בלי ספק כמו שמנואר מדבריו, וגם היה כהן בטעו וגם משה היה מקבל טבחה ממנה בשעת דחקנו. וספר אחר זה העצה החוננת שניתן יתרו אליו והוא קבלת, כאמור קבל האמת ממי שאמרו³). ואמנם ביתר העניים שכאו במאמר הר סייני, כבר הודיעתיך למלוכה אך תבין אלו העניים כהAshlim לדברים מוחשיים, ואין ספק שרבו ההעכבות והחששות באו בזה הספר כמו ויריד יי' זולתו, וכבר ביאר המורה עניין, רק כי אני גונחה מדבריו במה שאמר בפי' וכל העם רואים את הקולות וגנו⁴) כמו שרטונו עליי במאמר הרראשון, ואני מאמין בלי ספק שהקלות והלפידים זולות זה הם עניינים היו נמצאים שם אז

¹) כתעם זה גם הריאא.

²) ונחוץ אי' בפרש דבריו אלה, כלומר עתה הוא עת נבן לבואם יותר מאו טרם צאתם ממצרים, עיין למליצה עמוד.

³) בפי החכמה. ובתקדמת הרמב"ם לשנה פרקים: ושמע החמתת ממי שאמרו.

⁴) בפי מי' הראשון עם היהת המאמר הרוא גיב' מראה נבואה וכי.

ברצונן הבורא תחולת, ולמה לא אאמין בהשם יכול לעשות אז אלו החויות, והנה הוא עושה דטותם לנו יום-יום, ובכל דבר היפלא מתי דבר? וחנה בתפלת שמו אל נתן קולות (ש"א יב י"ח) אף כי בתפלת משה, אמן בכחית השם יתי לאלו הדברים הקצורות, יחויב שנאמין שם טוגנים עליוינוים לכל מה שבועלם אף כי לכל מה שבתורתנו, כמו שהקדמתי במאמר הראשון, אכן נכתב זה בלוחות האבן מעשה אלהים ומכתב אלהים, וכל התורה היא בכלל זה כמו ישקדם לנו. והנה באור כללותם לכל מה שבועלם יארך, אבל אבאר באור כללותם לכל מה שבתורתנו, וזה במה שהקדמתי לך שثورתנו ככל תחלה לשלשה טוגנים עליינוים, והם מצוות הלב מצוות הלשון מצוות המעשה, וזה כל האדם, אכן הונחו בו זה שלשה דבריהם מהלב, והם אני, ולא יהיה לך, ולא תחמוד. ושלשה טהלהון והם לא תרצה, ולא תאנאך ולא תנגב. והעשירי משותף לשלשת הסוגים והוא דברו כבוד, שיש בעניינו מהלב ומהלשון ומהמעשה, ואל חטוען עלי למה לא סדרם שלש שלש כפי התחלף סוגים כי לזה תשומות רבות מבאות. ואל תבקש ממני פירוש זבור כי רבותינו זו לפרשוו כמו שקבלו מהו מיטה השוא הלשון די בו עז, ויעזין זה במפור מצוות להטרוח¹). גם אל תבקש ממני פירוש לא תחמוד, כי אין הארץ בו לטבה לא איבן לה²), כי הוא מבואר אצל עצמו, כמו כי לא תשנא את אחיך בלבך (ויקרא יט י"ז) וכמו שיש כה בשכלנו שנכוף את יצרנו שלא נשנא עד"ג או שלא נטה, כן יש לנו כה שלא נחמוד. ואמרו כי לא יחמוד איש את ארץך (שםות לד כ"ד), הכוונה בו בעבר התקלית כאמור זהה שלא יאמרו שם יאמרו יעשו³). ואמן יתר הענינים הנה אעוזם לסכנות קדם לי זכרם.

אמנם בספרו אלה המשפטים מה אדריך עליהם, ככל אצל נזקין, רק כי בפירוש ותחת רגלי כתעשה לבנת הספר, אניאמין

¹) ס' המצוות קניה הוא שצונו לקדש השבת ולאמר דברים בכניסטו ויציאתו נזכיר בס' י"ט וקדוש היום ומעלתו וכו', והוא שאמרו (בפסחים ק"ו) זכריו על הוין".

²) ובמקרה לכתף הורה לפירשו.

³) וכן להלן טbia המאמר הזה, יגעתי בו ולא מצאתי פקרו.

כבריויש היטהורה זל (פכ"ח מראישון), ואל אצילי בני ישראל אני מאטין בפי אבן עזרא זל¹). אמנים בספרוי ויקחו לי תרומה, אתה תוצאה, שככלו בנין הטשין וכלי, די כמה שוכר היטהורה זל בעניין היסוד, ואחר שהיחס הוא חקי עניין הפלכדים הנמצאים אצלנו, ושם היה מקום התאחדות טישה משנחו עד"ט עמו, וכל זה לאות ולמשל לכלל העם, מה לנו לבקש כזה טעמים בפרטים כמו שיקשו רבים שעם למספר הוריות ולמספר האמות, ובזה רבים אשר יביעם זה ליחס כנות לעניינים ולטאמרים לא כן אitem אומרים. אבל אין ספק שהחכמים הראשיים הם לכונת הכרויות בעניין מן השלחן וכן טין הבהירות, ולא אאריך בבאו זה כי יארך, וגם כי הוא מבואר למגנים. רק כי בעניין האפור והחוישן לא אאמין אני שהוא מטעם הכלים הנמצאים אצלנו הו²). אבל רבים מעטנו לראותם לאיתנית ווסרונו בחשנת פעולת טisha, יחסו עניינו לענייננו, וכאשר גבוח שטים מעלן גבוח דרכיו מדריכינו, אמנים בספרוי כי תשא, הנה בעניין הראישון שבכו עניין הפקידה, לא לדבר עתה, כי אעובנו עד הגינוי לספר המשל אליל בודמייניס כולליםليل מה שנזכר בספרוי המקרא וולת ספר תורהנו, ואעוזב ג"כ עניין העגל כי די בטה שאמר בו א"ע, ואתה איל מאטרו וידבר יי' אל טsha לך עליה מזה אתה והעם ונוי (ליג' א'), ואחר זאת הפרשה יזכור שאמר אליו משה לתשובה זה, ראה אתה אמר אליו העל ונוי פסוק יב, וכבר נמצאו אצל ספר א"ע בספר החורוה זל ותעיין מה שפירשו הם בזה, ואחר תכיר מה שאחרדשו אנgi. ודע כי אני ברוב נושא בזה מדריכם, הביאני לזה תחלה ימודי לפרש העניינים דבר דבר על אופני, ואחר סבות ובות. אמנים בקעת פרטם טעמים לא אשנה פירושם, ועתה בנים שמעו ל'.

דע כי אחר שנחם השם על הרעה אשר אמר להשחתת הכל אמר עתה לטsha שייחוק בכנותו הקדמתה, והוא להעלותם אל ארץ כנען, וottenham מאטרו ושנה מה שקדם לו ג"כ בפרשת ואלה המשפטים, רצוני מה שוכר שם הנה אנבי שלוח מלך לפניך וכו' (כ"ג ב') וכן אמר הנה ושלחתך לפניך מלך (פסוק ב'), וטעם כי לא עלה בקרבך, לא אלך אני בעצמי אבל אשלח אחד מטלאכי, כי עם קשה

¹) שר"ל הוקנים.

²) הראב"ע בפי תוצאה: סוד עמוק הוא דבר האפוד והחוישן רק ארמוני קצת חסוד וכו'. ויאמר עליו הרמב"ן (שםות כ"ח ל'): סבר ר'יא להתחכם וכו'.

עוורך אתה ורניל במרדים — וזה נאמר למשה בוגר כל ישראל — ואני אל קנא ונוקט, לנו פן אכלך בדורך (פסוק ג'), וזה כמשמעותם לא תוכלו לעבד את יי' כי אלהים קדושים הוא אל קנו ונני (יהושע כ"ד י"ט), או אולי נאמר עם זה למשה על צד בונה אחרת, ואיך שיחיה הנה נשנה לו וזה המאטיר מטה שקדם בפרשנותם. ועוד כיар שלילת לכתו ית' אטנטס¹) נתחדרש הנה ואלה המשפטים. עונין טורים בעגל כמו שאפריש עוד. אטמו הורד עדין טעליך (פסוק ה'), הוא לפה דעתך חולך מעניין זמני בעניין טורי, וטעם הורד התמיד בירידתם, כתעם ואותך יחיו (בראשית י"ב י"ב), שבארותי רכיב²), והכוונה כזה שצום שיתמידו באביבות גדור, הפעם מה שעשו בהר חורב ועד הנה, להתפארם בוגרי כבוד ותפארת בעניין הכללה. אטמו הורד עשה לך והוא מתום והוא ית' היה יודע רצונו, כי לא ביאר מה עשה ומתי, וזה כמו שפרשתי באמרו ואם לא אדרעה (בראשית י"ח כ"א), וספר אחר זה ומשה יכח את האהאל (פסוק ז') שכל זה היה רותה להנאה, ומספר לנו עם זה איך נכנע לבכם העREL בחנהנת הבוגר שהוו עושים למשה, כמו שאטמו זל כמלא עניינו (קרושין ל"ב), וכן הוא באירוע החוא ער היום לכל נכבד. אטמו הורד זכר יי' אל משה פנים אל פנים וגנו (פסוק י"א) אינו סותר לרבר יהוח נוצר עוד בתורה³) וכבר ראת מה שעיתיק במצוות הראשונה, שכן מבואר כי אפשר שידבר איש עד"ט עם רעהו פאיפ', רצוני פניו ננד פניו, אבל המדבר עמו לא יראה המדבר כי מחייב ביניהם אם גסה או דקה, עד שהיה אפשר להגיע בדקות המחייב עד שיביט את תמינותו, כתעם תמונה לננד עניין (איוב ד' ט'ז), לא שיבידל פרטיו הכרות הפרצוף, וייתר וחוק מזה פנים בדבר ה' עטכם (דברים ח' ד'), כי מחייבות רבות או מחייבת בפנים דבר ה' עטכם (דברים ח' ד'), כי מחייבות רבות או מחייבת עבה מאד היהת בינהם, רצוני בין בין השם ובין הקhalb וכל זה מבואר. אטמו הורד משורתו יהושע בן נון נער, תהה אני מטורת הטפורשים בזה, והנה נער בלשונו אינו מהייב זמן האיש, ואם תחלת הנחתו מונה לזמן הנערות, וכן עניין גאים בלשון ערבי⁴), וכבר זכר זה

¹) מכאן עד עמוד 145 חסר בכ"י אקספרד. וברוך משיב הדבדה. עי' הב"י המתבונן.

²) עיין לטעלה עמוד 74 ואולי ציל בכאן יטם רבי ר' ל' יתמודו להחיהה בן הסביר לי הרוב הח' דק' בראדי.

³) שכתב עוד לא תוכל לראות פני וכי פסוק ב'.

⁴) במצרף לכסקט טביא התרומות הערבי הוה מרם.

חו' אבן קמחי זיל¹⁾ לבן פירושו ומשמעותו יהושע בן נון היה גען בלתי מפסיק מתוך האهل כי זה הנער היה קרוב אליו והחביב אצלו משאר הנערים שהיו אותו, כי לאיש כמותו משרתים רבים בהכרח בטיש עד יהושע משרת משה מבחרוי (במדבר י"א כ"ה) כפירוש א"ע²⁾. אמן אחר שהשלים מה שנמשך למאמר השם למשה לך עליה מזה טמנתך ישראל וממנתך משה, שבלבאר שבא משה לעוניות לשם לפה שייצווה לך עליה מזה עם מה שנמשך לך, כי כאן רפו ידי משה מעט, ומה שנותר עתה מרוי העם הזה על דבר העnel, ועד נבהל מעט להשלים המכוון, והוא להכיניסם לארץ בollowת אנשים נבאים עוזרים לו בזה, לבן השתתף עתה לבקש מהשימים מה שיבקש, אחר שאין רצונו ית', לחת לו עוזרים, וזה אמרו ראה אתה אומר אליו וכו'.

ואל תסתה ע"ז הפירוש, כי מרעה כמו שקדם לנו היה בן אדם, וגם היה מכבר מן האדם, וહלא מבואר בתורה כל היכוח שקרה לו עם השם בהתחלת העניין על דבר החוצאה ממזרים עד שחרה אף השם בו, ומכואר אחיך אין נעלם עניין הסדר טענו ומגד העם, בעניין ההנenga בעמדתם לדין עד שיתרו הוריעו ולטרכו, וגם אחיך נתחרשו עניינים בעם ויצאו מוטיהם מעט מעט, וכן יצאו וצמחו שלטמיטיו מעט, וכ"ז ברצונו אלהי שהוא הראשון, והוא, רצוני משה, לא יוכל לעשות דבר רק ברצונו ית', לבן עתה בסכת מה שנותר בעם מרוי העnel, נתחרשה אצלו זאת השאלה ששאל מה השם וזה היה בשנה הראשונה אחר צאתם. והשם לא רצה עתה לחת עמו עוזרים, אבל לחת לו תמורה עניינים אחרים כמו שנזכר. ואמן כאייר עבר עור מהזמן והגעה השנה השנייה, וארעו תכיפות עניינים אחרים כמו ישנתקאар בעניין התבURAה וקבורות התאות, אז נתחזק משה באלהיו וביקש טמנו על כל פנים שיתן לו אנשים מסוג השנהו, יהיו לו עוזרים להנחת העם הרע הזה, לבן אז וייאמר ה' אל משה אספה לי ונו, אבל בטה שאני בו עתה לא התחזק משה באלהיו על הדבר הזה, אבל נתרעם מעט ועובד עניין הבקשה החיה והחזק בשאלת אחרית תמותה, וזה העניין שהוא הנשא� עטד במקום העוזרים, וזה אמרו עתה אם נא מצאתי וכו' כלומר אחר שאין רצונך

¹⁾ חר"ק בשရשיו שורש נער: לפי שדריך הקטן לשורת לנידול יקרא המשרת נער, ואע"פ שהוא גדול בשנים.

²⁾ שהיו מן המשרתים המובחרים כי הוא לו משרתים רבים.

לחת ל' עוזרים, חן ל' מתנה אחרת תטעוד לי במקום
עוורים, והוא שידע מנהנו ית' והנהנתו לעם רכים ובכלל כל
העולם כלו, עד שלמד משה מזה לדעת להדרות אליו בכל יכולתו
בחנהנותיו לעמו הרע, ובזה יהיה לו לבדו כח להנחותו וכבר הורעתיך
פעמים רבות אמר דבורה תורה כלשון ב'א. لكن כדי שיבינו השומעים
ນשך כל זה והספר, כאילו השם ית' מלך מהטלים הנמעאים אצלו
ומשה אחד ממשתוי, והנה תחל בז' זה החשורת לפניו הטלך ההוא
אחר שקדם לו הגוי טמן לך העל וגוי, ואמר זה החשורת לו, וראה
אתה אומר אליו ונו' אתה לא אמרת מי מהאנשים תשלח עמי בז'ה
הענין, וגם אתה אמרת אליו ידעתיך בשם, שזה אהבה גדולה וחבה
יתירה מהטלך לאותו החשורת, רצוני שירענו הטלך בשמו המיויח,
כי כמה מישרתיים למלך שלא ידע המלך שמותם, וגם אמרת לי
מצאת חן בעיני, וכרכחים אכ' על בני תרומני, וזה חכח יותר גדולה
מצ' המלך לאותו החשורת, ואחר שכן הוא אהבה וחבה מאתק ארני
אל', איך אמרת העל וגוי ולא חתן לי' אנשים עוזרים לי, ואיך יהיה
זה מסכים עם מה שאמרת אליו ידעתיך בשם וגוי, כי בעשות זה
הענין בלבד, אני בהכרח מתרחק מטך ולא יהיה לי פנאי לבוא לפניך
ולעמד עטך, ואיספו הוא שימת העין שאמרת, לכן אדני אחר שאין רצונך
להת עמי עוזרים, הודיעני נא את דרכיך וגוי, וטעם דרכיך מנהגיך כמו
שזכיר הח' אבן קטחי בן בשרשוי), והטעם מנהגיך עם העטם וולתם
אשר תחת משלתך, ואתה לטבול טרדותם תשב, וכסדר נכן לא
יטוט לבן ואדרך וכי, כלומר כי בדעתך הנהנותיך אישר תחת משלתך
אישטרל אני להדרות לך בחנהנתי עם העם הזה אשר תמשלני עליו
לכד', ואני עם זה יהיה לי פנאי נ'כ' לעברך ולעמד לפניך, וזה
ואדרך לטבען יצאא חן בעיניך, רוצה מזיאח יותר חזקה, אי ההתדרה
במציאח הקודמת, וגם בזה ישלם המכובן בעם הזה, כי בזאת הידעעה
טהנהנה הפושבוחת יישיג תעלת העם הזה, כלומר אנהגס יותר במשמעות
הנהנתה, וזה אמרו לכטו ית' עמי, אטנס אמרו וראה כי עטך הני
זהה, אז השיבו הטלך פנוי לכו והניחותי לך, כלומר אעשה כאשר
שאלת, כי טעם פנוי לכו ופניך הולכים בקרב (שב' יז י"א),
ולכן או תראה דרכי ומנהגי עם העם אשר את', מעבדי ושורי בס'
אישים טפינים שונים. וטעם והניחותי לך תנוח נפשך כטו שישאלת,

¹⁾ בשרשוי שורש דרך.

וְאַחֲרֵי שָׂזָה קִיִּים הַנֶּה חֻלְּיהָ תִשְׁלַם. וְהַנֶּה זוֹ הַתְּאַמֵּר אֲשֶׁר יָצָא מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ הַהִ קָּצָר מַאֲדָר, וְלֹא הַבִּין זֶה הַמְּשֻׁרְתָּה מַטְלוֹתָיו הַגְּכָלָת זָמָנוֹ, גַּם לֹא נִתְבָּאֵר אַצְלָם אֲמִילָתָה מִתְהִיכָּתוֹת עַמּוֹ וְעַמּוֹ הַעַם, אוֹ עַמּוֹ לְכָדוֹ רַחֲוק טְהוּתָם, לְכָן לְקָח לֹו הַמְּשֻׁרְתָּה הַזָּהָה לְמַר לֹו אַסְטָה אַיִן פְּנֵיךְ וְנוּי, וְכָל הַגְּמַשְׁךְ אַלְיוֹ שְׁחִיחָה מַאֲדָר אַרְוֹךְ, כַּאֲלֹ אָמֵר לֹו אַדְוָנוֹ לֹא אַבְּנֵין כּוֹנְתָה, לְכָן אַנְיָ אָמֵר לְךָ אַדְוָנוֹ אַסְטָה אַיִן דָּעַתְךָ בָּזָה הַמְּאָמֵר כָּךְ וְכָךְ אַל תַּעֲלֵנָה מוֹתָה, כְּלֹומר אַסְטָה אַיִן דָּעַתְךָ בָּזָה שָׁאָמָרְתָה פָּנֵי יָלְכוּ הַחְלִיכָה חַמְתָּדָתָה, אַל תַּעֲלֵנָה מוֹתָה, כִּי אַעֲפָ שְׁתָלָךְ אַתָּה בָּעָצֶמֶךְ פָּעָם אַחֲת בָּמְקוֹם שָׁאָנֵינוּ בָּנוּ, כְּדַי שָׁאָרָה מַנְהָגָן עַמּוֹ הַעַם אֲשֶׁר אַתָּה, הַנֶּה לֹא יוּעַל לִי אַסְטָה תַּרְחַק טָמָנוֹ, אַבְּלָ יְצַטְּרֵךְ שְׁתָהִיחָה הַלְּכָדָה עַטִּי, עַד שָׁלָא תְהִיחָה רַחֲוק מַאֲדָר מַן הַעַם, וְלוֹהָ פִּירְשׁ וּבְמָה יְדַע וְנוּי כָּמוֹ שְׁנָפְרָשׁ עוֹד. אַז הַשְּׁבִיו הַמֶּלֶךְ גַּם אֶת הַדָּבָר וְנוּי בְּלִמְרָא אַעֲשָׂה כָּמוֹ שְׁפָרָשָׁת מַאֲדָרִי, אַבְּלָ כָּל כָּל זֶה עַדְיִין עַתְּ יָד. אַז שָׁאָלָו זֶה הַמְּשֻׁרְתָּה שָׁאָלָה יְוָתָךְ, כִּי מַנְהָגָה לוֹ הַרוֹאָנִי נָא אֶת כְּבוֹדָךְ, כַּאֲלֹ אָמֵר לֹו הַרוֹאָנִי נָא אַוְתָּךְ, כִּי מַנְהָגָה הָאָרֶץ הַחַיָּא לְדָבָר בָּן לְגַבְּתָה כִּי עַל דָּרָךְ מַשְׁלָל אַלְיוֹ יְרַצֵּוּ לְוֹמֵר לְאִישׁ טָה שְׁלוֹטָךְ אַדְוָנוֹ, יְאַמְּרוּ טָה שְׁלָוָם כְּבוֹדָךְ אַדְוָנוֹ, וְהַתְּעַמֵּד אָמֵר זֶה הַמְּשֻׁרְתָּה אֶל הַמֶּלֶךְ מַבְּקָשׁ אַנְיָ מַטְךָ אַדְוָנוֹ, כִּי בָּעַת הַעֲתִיד אֲשֶׁר תִּיעַד לִי שְׁפְנִיךְ יָלְכוּ, שְׁתַרְחָא לִי אַז כְּבוֹדָךְ. וּכְבָר קָדָם לֹנוֹ שְׂזָה הַמֶּלֶךְ הַהִ קָּצָר עַם זֶה הַמְּשֻׁרְתָּה פְּנֵים אֶל פְּנֵים בְּמִחְיָה דָּקָה בֵּינֵיכֶם, וְהַוָּא רֹאוּוּ כְּרָאוֹת אִישׁ אֶת רַעֲוָה בְּדָבְרָוָנִי אַתָּה. אַז הַשְּׁבִיו הַמֶּלֶךְ אַנְיָ אַעֲנֵר כָּל טָבוֹי עַד מְלָת יְהָוָה (פסוק כ'ו), כִּי זה הַסְּפָרָו כָּל לְהַשִּׁיב עַז, אַעֲפָ שְׁיַשׁ הַפְּסָק בְּינִיחָם בְּמַלְתָּה וַיָּאֹמֵר וַיָּאֹמֵר (פסוק י"ח י"ט כ'), לְהַפְּסָק הַוָּרָאות הַגּוֹרוֹת קָצְתָּם טְקַעַתָּם, וְלְהַנִּיעַ הַשְׁנָתָן הַעֲנָנִים לְזֶה הַמְּשֻׁרְתָּה לְאַט לְאַט זֶה אַחֲרֵזֶה. אַבְּלָ הַעֲולָה מְכָל זֶה, כִּי אָמֵר הַמֶּלֶךְ לְזֶה הַמְּשֻׁרְתָּה הַקְשִׁיט לְשָׁאֹל בָּמָה שְׁבָקָשָׁת מַטְנִי לְרֹאוֹתָה בְּזֹולָת מִחְיָה בֵּינֵיכֶם, בְּלֹמֶר דָּבָר גְּדוֹלָה שָׁאלָת, וְאַנְיָ אַפְּסִיק רַצְוָנִי אַבְּלָ כָּל בָּזָה הַדָּרָךְ, וְהַוָּא וְרַאיָּת אַחֲרָיו וְנוּי כָּמוֹ שְׁטוּם. אַבְּלָ הַתְּחִילָה לְוֹמֵר לֹו אַנְיָ אַעֲבָרִיד כָּל טָבוֹי וְנוּי כְּלֹמֶר הַנֶּה אַוְדִיעַךְ אַיִךְ אַעֲשָׂה עֲנֵנִי בְּזֹאת הַתְּכִלָּת שָׁאָבָן אַלְיהָ בְּזֹטֶן שְׁאָקִים לְךָ מִתְּשִׁיעַתְךָ פָּנֵי יָלְכוּ שָׁאָוֹ אָפִיק רַצְוָנִי נִכְּבָּד בָּמָה שְׁשָׁאָלָת הַרוֹאָנִי נָא אֶת כְּבוֹדָךְ, וְזֹחַב בְּיַי אַז אַעֲבָרִיד סְוטִי וְגַמְלִי וְעַבְדִּי וְסְרַשִּׁי וְשָׁרִי, וּבְכָלְלָה כָּל טָבוֹי לְפְנִיךְ, וְאַתָּה רֹואָת כָּלְמָם בְּפְנִיחָם וְאַחֲרָיהם וּבְכָלְלָה מְכָל פָּאוֹתָיהם, וּמְדִי עֲבָרִי אַחֲרָיהם

נכח אקרא בשם ח' לפניך ונו', אבל לא תקופה כشيخה זה שתורה פני, כי לא יכול שום אדם לעשות כן, ואמנם כן היה הענן, שמדובר ידוע אתי ונצת על הצור, ומשם תורה כל טובי בעברית, מכל פאותיו כתו שאטרתי לך, ובהণיעי קרוב לך אצוה להשיכים אותך בנקרת הצור, הוא חני הפלע, וזה כדי שלא תורה פני בהויתך קרוב לך, וגם אסונך בכפי עלייך, בהণיעי עוד נכח בהויתך בתוך הנקרה, כדי שלא תראני אז בפני עד שאיבור מנכחך, ואחר עברו מנכחך אסור את כפי כדי שתראני מהדרין, אבל פני לא יראו בשום פנים לא לך ולא לזולתךطم אין האדם, אם היה אפשר שימצא יותר טוב מכך. ועוד תוספת ביואר לזה, ידוע שאנו ברכותנו לראות המלך בשירצתה לעבור באחד מהדורכים, הנה נעה אלה אנהנו לאחר מן הצורים והתקומות ההגבוהים אם נמצאו על אם הדרך, ומפרוסם ממנה הארץ הזה וגם בארכינו זאת, שילכו במללה לפני סוטים ומכובות ועבדים ופරשים שרים, וזה מהנה גדור וכל שכן למך נכבר כטו זה המלך. לכן עד"ט צוח זה המלך לזה המשרת שיישעה כן, וזה אמרו תחלה אני עברי כל טובי וכל הנמץך לו, ומכוואר מזה הספרור כי זה הצור אשר הוא על אם הדרך במללה, הנה זה המשרת בהיותו עלייך, הנה הוא רואה כל העובר במללה לפני מכל פאותיו, לכן רצח המלך כי כאשר יעבור הוא במללה החיה, שיכנס המשרת בנקרת הצור שהוא לנכח הפללה, כדי שזה המשרת כשיעד נצב בתוכה יהו פניו לנכח הפללה, כדי שיראה מטוקמו הוא אחריו המלך עצמו תקף שהסורה ידו מעל עיניו, כי המלך הזה בא מצד הצור ועובד לפניו בחלק אשר בו נקרהו, ולכן שלא יראה פניו לנכח בהণיעי גוטו נכח הנקרה, ובהתו ידו על עיני המשרת יעבור אותה, ותקף שעבר מנכח יסיר ידו כדי שיראה המשרת גבו.

ותבלית הענן שזה המשרת ראה זה המלך טבלי מהיצה, ואע"פ שלא ראה מכל פאותיו כתו שראה כל התחנה החולך לפניו, ולא השיג ראיית המלך במדרגה שהשיג ראיית מהנהו, והנה מכואר כי ראיית האחור הינו ראיית טובו שהוא מהנהו, אבל האחור הוא עני תחמלך עצמו כתו שיראה עז כל סדר הספור. והעליה מהענן, ראיית האחור ולא ראיית פנים, חסרון בהשנת המשיג לטושגן, כי חסרון גדול בענן הכרת הטושגן מאיש טנו לרענן, כשהנראהו מאחוריו ולא מפניו, אבל קריית זה המלך בשמו הוא להוריע

את המשות שהוֹא הַמֶּלֶךְ, כאשרוֹ אָטֵר לוֹ אֲנִי הַמֶּלֶךְ, כדי שיתעורר להבין עצמו להשיג מיטנו מה שיוֹכֵן, אבל אמרו וחנותי ונוֹ רֵיל כי או תרצה לחייב בעניין הנחנתה אל מהני טשרדי ועבדי וטריסי וולתם, שאני חונן ומרחם עליהם ומנהלם כראוי ובשער השוקל מאד לפני התקבלים, כמו שיבאר זה עוד בדברו.

ואמנם זה היoud כלו, שאמר זה הַמֶּלֶךְ שיעשה לזה המשות, הנה כללו שילך הוא בעצם במוקם מעמד זה המשות, והליךתו הראשונה תהיה בזו הסדרו הנזכר עד שהיתה תכלית וזה הענן הטושן בזו ההליכה השנת כל מהנהו שהוֹא טובה ועם זה יגיעה להשנת הנחנתה ית' להם, לפי חלוף מיניהם, להיותם יחד הוא והם במעמדו הזה, והשנתו עצמו מאחור ולא מפניו, וכל זה עתיד עוד עתר. לכן לקיים לו זה היoud כלו, בא הספר שאחריו זה, אך כי החילה בו ויאמר יי' אל משה פסל לך ונור, כי זה העצה לתכלית כמו שהיא אמרו אני עביך כל טוב הצעה לחכמתו שוכנו, כי הדברים הרבה שזכרו לנו להאמיר בדברו אחד, והנה כל היoud אשר יעד זה הַמֶּלֶךְ שוכנו לוזה המשות בכל הספר שקדם, נתקיים במה שכתוב אחרי כן וירד יי' בענן וככ', עד אמרו רביעים (ל' ז'), וכן במה שנמשך לו גם כן אחורי הנה אנכי כורת ברית ונור, עד מלחת עטך (סוף פסוק י') ובאוור זה כי אמרו וירד יי' בענן פירושו בלי כל ספק עם כל מהנהו במנוג חטלים, ואחר שקדם לו סדרו בואה לפני אמרו אני עביך כל טובינו ונו, עד אמרו ופni לא יראו, אין ספק שבאותו הסדרו נראה אלה, רק שהוֹסיף בזו אריכות דברו זה הַמֶּלֶךְ, להעיר וזה המשות ישואת הנחנתו עם מהנהו, כמו שנבואר עד מלחתם, והנה בזאת ההליכה שעשה הַמֶּלֶךְ לפני יהודם הנחנתו למחנהו, ונתקיים שזו ההמשות ילו, עד שהשיג דרכיו יהודם הנחנתו למחנהו, ונתקיים שזו ההמשות ראה וזה הַמֶּלֶךְ מגלי מחיצת בינו, אבל לא ראה מבל פאותיו עד שהשינו ההשנה שליטה כמו שישיג איש בראותו רעהו מבל פאותיו. כמו שהשיג וזה המשות לכל איש מהנהו, אבל נכנסה בהחנתו חולשת ההכרה עד יר' בערך איש יש בחשנת האיש הטושן מאחורי ולא טבונו. אטנם זאת ההליכה הריאונית, לא היתה מחייבת שתהיה מתמודת עם המשות, לכן זו ההמשות אחר שהוחתמה לטלבו בעבורו מנחנו, אמר לו לך נא יי' בקברנו כלטור אל תרחק ממנה, וזה תמיד כטו שקדם לו אם אין פוך חולכים ונו, וזה הַמֶּלֶךְ השיבו עתה הנה אנכי כורת ברית ננד כל עטך ונו, וזה קיום מה שיעד לו במה שאטר לו

نم את הדבר הזה אשר דברת אעשה, עד שכללו זאת השאלה וכללו התשובה שווים, וולת שפרט המלך על מה ששאל מטנו המשרת הראני נא את כבודך, שכbaar לו המלך שיעשה כאשרתו, אבל שאלתו זאת היהת סתומה ופירש לו המלך שהוא לו כבודו אשר הוא עצמן, אמנים מהchor ולא פנויים. והנה מבואר כי זה המשרת לזה המלך במשיח אם נא מצאת חן בעיניך יי' וגוי, הנה היה זה הדבר לו אחר שעבר המלך מנכחו, והוא פניו המשרת לננד אחורי המלך, כי זה המשרת הוציאו אז ראשומהנקה¹, או יצא כלו חזחה לה מעט, ועמד שם וمرבר אל המלך פניו לננד אחורי, אבל מבל' מהיצה כלל, וטרם זה המاطר, היה מדבר עמו פא"פ במחיצה ביןיהם, כי לא היה אפשר לזה המשרת שידבר עמו פא"פ בלא מהיצה, אבל בשערכו על פניו נכח פניו המשרת היתה כף המלך על עיני המשרת, וזה העמיד היהת תכליית השנה משה שהיה תכליית טין האדם, ודי עד החנתת המת של לדמיון, להבחין הח לתמירים הקטניים. והנה אין נפשי לשוב ולכבר כל פרט הנמשל זהה מהתחלת ספרו עד הנה, כי זה יארך ויארך, וגם לא תחשוב שכונתי לעשות צירום גודלים באלו העניינים, אבל רוכם דברים קלים עד"ט המלך עם משורתו, כתו שכלל אטרם דברה תורה כלשון ב"א, כי אחר שהרש הוא עד דמיון, רצוני המלך עם משורתו עמו, יהובי שהיהם המעפים נמשכים מטבעו השרש. והנה מבואר מזה שאמרנו, כי מה שכתוב ויתהר משה וננו, כי התחלת זה העניין אינם מתייחסים בלבד לתכליית העניין אשר לפניו, כי החתלה והתכליית הם נקלות בלתי מתחקלות. ולמה לא אמר כי מ"ס רבעים הוא סבה לו"ז וימת הרבי²) והנה כבר אמרתי לך פעמים ובות כי הדברים הרבים לא יכולו להגיד דבר אחד, لكن שני העניינים המתוייחסים בכלל אופני היחסים, פעם היה זה החום בכלל, ופעם בהתחלת העניין לבה, ופעם באמצעותם בסופו לנבר, וזה סוד עתיק מאד אבל במה שאנו בו עתה, הנה זה המעשה מהירותו וזריזותו להשתחות הנה העולה טנו כבוד לשם ית', לפי שהיה שם, כתו שקדם וייכר יי' על פניו, רק לאחר לעשות זה והכבד עד שהשלים השם דברו, והסדר ידו מעל עינוי וכל זה היה דבר ראוי.

¹) H מהנקודת.

²) כי ציריך באור, ויל במצרים לכוף. אין ציריך לטעון על הבלוי הנשים שוכר הרביע בשם ים, ומבודר בעצםיו כי מיהר להשתחות לשם. תיכף שנפקד הדבר כי אין ראוי לעשות כן בעת דברו.

אבל אמרו כי עם קשה ערף הוא מבואר עניינו מזה שאמרנו
 עתה, וממה שקדם לנו באמרו כי בסתת פניהם¹⁾ (בראשית
 ל'ח י"ד), ורבים זולט זה, כי המכון באמרוילך נא יי' בקרבנוי, הוא שלא
 אובל אני לברך בעריזה להננים, זה כי עם קשה ערף הוא, והכוונה בה
 שיחיה כה השם העליין עם משה תטיר בפועל, ככלטור שואת החשנה
 העצומה שהשיג משה בזו המעד מראית השם מבלי מהיצה, וראית
 מגהנייו עם עמו, שהוא כל העולם כלו, מעניין סדרום
 רבים ושוניים, הנה אם תפדר ממנה מה יוציא לו, שכן
 יצטרך שתשאר זאת החשנה העלינה הנזכרת חקוקה בנפשו חרותה
 על לוח לבן, וזה בפועל תמיד ואו יהיה יי' עמו תמיד בפועל. ואחר
 שהוא יתברך עמו בזו הדרך, הנה יהיה עם העם, מאשר הוא השר
 המניח וועל פיו יצאו ועל פיו יבואו, וזה ניב היה סכח להטיב לבם,
 שכן נתרעה בזו עתה, ונשען בעצמו שיש לאל ידו לבדו להנינים
 זה העם, עם חלקו אישיו לעניים רבים, והוא תמיד שכלו בפועל.
 ואמנם אחריו זה כמו שנה ונתחדרו עור מכיפות טשנייה זה העם,
 כמו שבואר בעניין התבורה וקרים התאהה מצא היסרון בעניינו ונלה
 להנינים, מה שאינו כן בחשمت יי' עם הנחנותו לכל העולם. אמנם
 בזו החיסרון הנמצא במשה בעת הנזכר, רצוני בזמן התבורה וקרים
 התאהה, יש עיון מופלן ודקדוק עצום שאין במוهو, מה
 זה ועל מה זה אם היה זאת החשנה עתה, נמצאת
 לו או בפועל, גם [עם] היה נמצאת לו. או בפועל היה לו,
 או אפשר שפעל החשנה הזאת עצמה נשפט ממנה אז, לחזקת
 מלחמת המדרות אשר היו אז עליין, ובורך היודע זה
 העניין הדק הפלוסוף²⁾. אמנם מה שאין בו ספק אכן הוא,
 כי אלו השיג משה עתה בזו המעד מהשempt יי' מה שיבונה בראיית
 פנים, והיתה החשנה הזאת נמצאת למשה בפועל בעניין התבורה
 וקרים התאהה, ואף במלחמות יותר חזקות מאד מה, לא היה משה
 לו לא כלל, אבל הוא כטו שאמרנו, לא השיג מעניין השם עצמן, רק
 החשנה הטכונה בראיית אחר, כתעם אמרו. ותחזרו מעת טאלחים
 (תהלים ח'ו), ורי בזו רמיונות עצומות לפני לנתי בקצור. אבל נשוב
 לפירוש הפלות שכאו בדבר השם כטו שקרה והוא יי' על עצמו

¹⁾ לטعلاה עמוד 122 וכן במצורף לכטף.

²⁾ ועיין אננות בקרת להרים ורצה לפרש העניין הפלוסופי והדק
 זהה, ואומר כי ברוך יהוה בעבר זה.

להעיר למשה עבדו שישיינן עניינו והנганתו לעמו הטענה בדבריו, מ' שה טחנהו, ובלשון התורה טובו, ובלשון החכמים הנטצאותם כלם בעל' החומר, כי השכל הנפוד הנהו חשנותו אחת.

ודע תחלה כי אין אני מדריך במספרת המלות עד שיחיהו של ש עשרה מדות¹⁾, כי אין אני מדריך בזה רק בעולה מכלל מאמר השם, לנין קרא השם תחלתו על עצמו שהוא יי' וזה שם עצם, וחשוני תאר כאלו הוא פועל מטהuber, וזה כפי' איעבטו שייבינו דבריו המבוגנים²⁾. מעטנו, ואם איןם טלא כל הארץ, لكن שב לומר אל רחוב, ונטבו לו כל התארים שאחריו, אשר הכללים ההם כלם מתחלתם ועד סופם כללו סוג אחד בלבד, והוא שללא לשלו רמן הטעם להתקם מאויין, אבל ובר מלות ובבות קעתם סבות לקצתם, לנין החחיל רחום וחנון שמות נבדלים, אבל קעתם סבות לקצתם, לנין החחיל רחום וחנון ואחריו ארך אפסים. וטעם ארך אפסים כטאמר שלמה טוב ארך אפסים פגבור ונוי (טשי' טז ל'ב), וכן אמרו רוז'ל מאיריך אפיקה³⁾. וטעם ונקי לא ינקה כטאמר זיל ועון עצמו איינו נמחק⁴⁾. ואמר לי נקם ושלט ונוי (דרכות לב ל'ח), וכן אמר שלמה וגס רישע ליום רעה (משל ט"ז ד'). לנין היה ונוקה לא ינקה מחויב טמדת והנטירה אשר החשם מתואר בה, כמו שטמבוואר בחזון נחום (נחום א' ב'), וכך בא זה נטשך למה שלפנינו ולטה שאחריו, כי טעם נושא כטו סובל, וזה כי לא יבר עוצה העון תבה והוא חסר לו, לנין כל זה העונין נטשך מטלת רחום, עד אמרו פוקד, כאלו אמר ואטנט נקה לא ינקה לנטרוי אבל פוקד עון אבותota ואת על בניהם, כלומר עא"ש שהוא מאיריך לאבות החוטאים, הוא פוקד עונם גם על בנייהם, אם על בני בניהם, אם על שלשים, ואם על רביעים, וכן כל טי שיילך בו. וכל הרבר פי אע"פ שיתמתה, לא יבטל לנטרוי, וכל זה הוא חסר לקודטם אשר נתארך להם, ערד בא הוורות הבאים אחריהם. וכן נטשך זה העונין לעוברי העגל שלא נשחתו כלם בבת אחת, אבל היה כמו שקדם לו ובאים פקדין ונוי. וכן היה העונין לישראל על דבר המרגנלים שזכה שם קעת אלו התארים, כי אין צורך לזכור כלם בכל מקום להיות קעתם

¹⁾ ובמצדך לפסוף האריך עוד יותר בזה.

²⁾ שעתנו כי שם העצם איינו סדה כלל ועין במקה.

³⁾ כל האומר הקביה ותרן וכו' אלא מאיריך אפיקה גובה דילוד,

ב'ק נ. שקלים פיה א'.

⁴⁾ ר"ה ד' ז'.

שנות נרדפים, ולהיות קעתם סבות לקטעם כמו שיזכרתني, וכך אמר שם אח'ז סלח נא לעון העם הזה וגנו (במדבר י"ד י"ט), ובא אחורי סליחתי כדריך ואולט ח' אני וגנו. א"כ הסליחה התוחיבת מאלו התארים כלל, אינה חזיקת עונש העון לנוראי, אבל אריכת עונשו עד בא עתו, אם לחותאים עצם בזמן אחר, אם לדורות הבאים אחוריים, אם שני או רביעי או עשרים וכי רצון השם, וכ"ז חסר מהשם ית', טגיא אל המקבלים שיתארך להם. ופעמים היו אלו הטעילים זה החסר אלף דורות, כמו שהחסר לחזקיה כשהאריך השם לו חורבן ירושלים, כמו שאמר הוא אל ישעה טוב דבר ת אשדר ברית ואני (ישעה ל'ח) וכן כתוב על הוא הרשות בני רבעים ישבו לך על כסא ישראל (ט"ב י' ל'), וזה ספק שוללת אלו ומקומות, יש מקומות רבים נארך העונש לחוטא עד דור עשרי יותר עד אלפיים ואלפי אלפיים, א"כ מכאן שאלות מתכונות השם ית' הנוגרות הנה על עניין העגל, והנוגרות על עניין הטרגלים, בסדר תפלת משה על ישראל למחילת עונם, יחויב שהיה המכיוון בהם מה שיאות למונחן, רצוני עניין החסר וחנינה.

והנה מכאן כי בהה העניין מפקירת העונש מהאב על הזרע יש בו מדבר וחשבי¹⁾, כי אם הוא חסר לאב מצד עצמו כי שלום ואמת יהיה בימי, והוא חסר החסר מצד זרעו הגלוקה, גם יותר טוב היה לאב עצמו שככל עמלו לזרעו, אם נתכפר העון לגברי בימי האב. והנה כבר אמרנו כי זה העניין מחויב מחדת הנתרה אשר לשם ית', והנתרה מחייבת הנקמה באחרית, כמו שמדובר בדברי נחום, וכן הנחיב השם בעניין עמלק (שנות י"ז ט"ז), והכל כפי רצון השם כי כל דבריו בחכמתה. לכן בא אמרו פוקר וגנו בסדור עשרה הדברים אחר קנא, כמו שכא בדברי נחום נ'ב, כי שם לא היה מדבר במלחילות עונש אבל בהפכו, כמו שהחילה לא היה לך אליהם אחרים, וכן עשה חסר שכותב שם, איינו ריל לחותאים, אבל מה שם²⁾ שם לאו הרכבי ולישומי מצותי, אבל אמר שם אני מזוהיר שלא תעשה אותן והם לא ילקו, כי דעת שאנכי יי' אלהיך אל קנא לא אשכח הדברים, אבל נוקם ונטר באחרית כפי אשר יגוז רצוני וחכמתי, כי ע"פ שאני מאריך לדורות מה, אני פוקר העניות לדורות הבאים לא אשכח וזה האחירות הוא העונש.

¹⁾ ריל עקצנו.

ודע כי אלו הגזירות אינן גזירות הכרחיות תמידיות, אבל הם נמצאות כפי גורת חכמת השם ית', רצוני בזה שפעם הוא ספק העונש על האב הראשון החוטא עצמו, והבנימ לאי היה נזקם כלל, ופעם לא יהיה האב החטא נזק כלל, אבל ילוקן הדורות הבאים אחריו, איך שיזהה כפי רצון השם, ופעמים יזקנו האבות והבנימ יהוריים אם בזמן אחד אט בזמנים מתחלפים, איך מבואר הוא לך כי מה שיוצר עיר בתורה לא יאחר לשונו על פניו להאכיביו¹⁾, אין גוזה הכרחיות תמידית, כי לא נהוג כן בעניין עטלך כתו שזוכרנו אבל נהוג כן בעניין טריין²⁾ כמו שמשמעותו. ואני ספק שככל דברי השם בחכמתה שאין כמותו, ווי לטשה ע"ה אם בזה המعتمد לפי המعتذر לו להנחותו בלבד זה העם, אחז לו מזאת ההנחה העצומה מה שופל להדומות למשעה השם ית' ולהנחותיו, מה שיזהה יכול להשיג מראיהם ית' מאחריו עם דראותו כל טובו אשר לפניו לא נפקד איש. ואני ספק שלאלו לא יהיו לטשה אלו המדויות תמיד בפועל, לא היה יכול לסבולם, אבל היה מושחתם לשעתם בשוויה נמנע מהתפלל לשם לכפר بعد חטאיהם, لكن היו נשחתים חfibות חביבות ולא בכת אחת ובונן אחר. ראה בני פרושנו וזה ספרו גנראיה לנו, נתינו בו נתיות רבות מהקדושים לפניו, ולא אמצע עם לבני ועם ידי שאכתבו בכאן כל הטענות אשר הביאו לנו נתיות טרייכם, כי הם רביות, ואטנם לאחר טיסודיהם הוא לפרש מאמר טאמר כמי מה שיזורח עליו מקומו דבר דבר על אופניו. אבל פרט אחד אזכור לכדר, אשר הסכימו עליו א"ע והטורה זיל, והוא פ"י וצחות כמי עלי ואני גותה מעלי ג'ג', בעבור שא"כ היה אטרו והסירות את כמי, סנה במקורה. אבל אל ישוען אדם עלי בפיירשי במלת כפי, כי כלנו יודעים שככל הענינים מיווחדים לשם ית' כי הפל שלו וחוא הרаш והראשוון, וכמה ראיות ורטינות ליה בכתובם. ועתה יראו הرؤאים, איך בכמו אלו הענינים לטשה רבינו תחלפת הדרישת והחקירה העצומה בהשתדרות גדור ובאלזין³⁾ עצום מצדו אל השם ית'. ולכן חפיק השם רצינו ויעיד לו שיתן שאלתיו, אך בת ג' א' שיעלה אל ראש הדר ואיש לא יעלה עמו ושומן בעל

¹⁾ צל. אל פניו ישלם לו (דברים ז י).

²⁾ ריל טלחטה לה' בעטלך מרור דרור (שיטות יי' טז), ונתקט סדין טיר (בטדר ל'א ב').

³⁾ H ובחלוין.

ח'ים לא יראה בהר ההוא וכן עשה, אז נתקיים לו היעוד כמו שכתוב וירד יי' בענינו עד מלת עפֶך (פסוק י'), لكن הפסיק מפסיק הפרשיות שם פרשה, כי אמרו שטר ל' וגוי' הוא עניין אחר צוווה השם ית' לאמר לישראל בן.

ט ב ק ש א נ י מ כ ל ט ע י י נ פ י' ואת הפרשה כלה בספר זה, עם הזiot לפניו שאור ספרי הקודמים, שייעשה לעצמו כמי זה העניין שאמרנו שעשה משה לעצמו, על עד דמיון לקרוב בחקי העניינים כמו שיחקה הקוף טלאכת בצלאל, כי כן עשיתך גם אני, והשנתך מה שהשנתתי, והשם הטוב ינחר לנו המיב. ואין ספק אכן, שאנחנו אם נוכל לחקות בשום פנים וזה העניין שהשיג משה בזה החעפנד הנכבד שאנחנו נחקה, שישיג אותנו אחדרי זה דבר דומה לקרן עוז פנים, ונחקה לעשות פועלותיו בשום מסודה השם אחורי רדתו מחר סיני, רציני בוזה, כי הכה משה ע"ה בעניין שום המטווה על פניו בדבריו עם בני ישראל, לחדרות לטה שעשה השם ית' לנו.

וראה כמה רחוק עניין משה מעניין השם ית', כי משה משיט המטווה על פני עצמו, והשם לא בן אבל על פני זולתו, ובכלל כל מי שרחקו ענייני טישה השלם ארון השלמים, מעוניini השם ית' שהוא השלמות הפישוט, בן רחקו ענייני שאר הנבאים מטנו עית, ובן רחקו ענייני החכמים בעלי היעיון, מעוניין שאר הנבאים בעלי העיון ובן רחקו ענייני חלושי העיון החכמים בעלי העיון ע"ה, ועתה ראה בטה אנחנו רוחקים מהשם ית'. אויל לנו ולטולנו הקשה!

אמנם תועלות זה הספרו כלו, מתחלה עד הנה, אין ראי' לשאול, כי יהיה זה כسؤال מה תועלות יש בידיעת התבונ' ומה שאחר התבונ' והנה ידוע כי אלו הידייעות הם התבונ' אשר שכנו ותועלתו אתו, וכל שאר הידייעות הקדומות לאלו, וכי בזאת, אמן בספורי ויקח ואלה סקדי, אין מקום לפיה בינוינו לדבר נו רק בעניין ארכיות הספרות, וכבר קרא לנו סבתו בתחילת הפרק הרביעי מה המתאר, אבל זכירת תועלת כלל המשכן קרא לנו בפרש. ויקחו לי תרומה.

פרק ששי. במה שיכלול ספר ויקרא.

הנה מה שיכלול זה הספר נאמר למשה מפי השם תוך חדש ניסן, ראשית השנה השניה לצאתם מארץ מצרים, ורוב עניינו מצות מעשיות וקצתם מדות, וכן אין ראוי לי לדבר נטם כלל, וקצתם פרוטים בו קדם לי באולם, וקצתם אניכם עד ספרו המשל בענין אש זורה בפ' שmini. והנה תחלה זה הספר ויקרא אל משה וכו', מeahל מועד, וסומו אלה המצוות אשר צוה לנו בחור סיני. ואין בזה סתירה, כי פעמים אחדים שנבנה הטשון היה משה חולך אל חור סיני אם לטיל אם לסבה אחרת, ואינו נתנו מדברו השם לו קצת מצות בהיותו בהר.

פרק שבעי. במה שיכלול ספר במדבר סיני.

זה הספר יכלול כתו שטבוואר, כל מה שקרה מאחר לחדר השני בשנה השניה לצאתם מארץ מצרים, עד היותם בערכות מואב על ירדן ירחו, וזה חותם היה כמו ארבעים שנה, רצוני כמו ל' שנים. שמע מה שאומר לך, כבר הודיעך פעמים ובות כיו עניין הנכאים איינו מהווים שיזיהו בענין בעלי העיון. אבל יש עניינים שאינם נכונים אצל בעלי העיון, והם נכונים אצל בעלי הנכואה, אתה יודע כי בעלי העיון יאמרו תמיד בספריהם, "כמו שקדם לנו" או "כמו שנזכר עוד" וכן יאמרו "אחד שהונח זה נאמר לך וכך" ולא תמצא כמו אלו הלשונות בכל ספרי הנכאים, ואין זה רק שאי נכוון אצלם לעשות כן, אם שהוא הענין הוא מיותר בדבריהם אצלם, לפי שאינם רק לעורר העיגן, אך שהם גמנים מוח להסתיר סודם או זולת זו מהרכבות, ולכן הנכאים אינם שומרים פדור בדבריהם כמו שקדם לנו מן הקדימה והאיחר, וכי יסוד הענין להסתיר, ובמקומות לבנות אחריות מכוארות בספרינו זה, לבן החכם א"ע שטרוח בסיטיכות פרשיות¹) אין דרך נכוון לפוי דעתך, כי אין ראוי זה בכלל

¹⁾ כמו בפ' פנחים וטחות וכמה פרשיות. וכן חכמי דרשו סטוכים לעד לעולם, ברכות י.

טוקם, וכבר יאטר הוא במקומות שבָּל מצוח ומצוחה עומדת בפ"ע. ועתה שטעו נא דברי, הלא הודעתיך כי חברו זה הספר תחלת כוונתו היה לכלול ספרו כל מה שאירע מהשנה השניה עד שנת הארבעים, א"כ מחייב למשה שיכתוב זה העניין, כמו שקרה פעם ספר טמארע שהית, ופעם ספרו מצוחה שזכה השם תוך זה החומר, ונתחרדשה אליו המצוחה ההייא אם לסבה מתחדשת, כמו שקרה בענין פסח שני, ובעניין טקוש ורכבים זולתם, ואם לחושך ידיעה, הגיעו בו מצד עצמו, כי כבר הודיעתיך שהוא עיה היה טמ"ז האדם, והכל כפי רצון השם י"ת, שהוא ראש והראשון. ואנמנם אם אחרי כל זאת נמצוא בזה הספר קידמה או אחריו, בלתי ראיי לפני הנבלת חמנים הפרטיטים, אבל הם תוק אללו שני הנקודות הראשיות שהקדמנו, אין זה פלא, כי כבר הודיעתיך אף בענין ספר בראשית שכן הוא כי אין מוקדם ומואוחר בתורה, ואולי יש בו כוננות אחרות, אבל מה שאומר הנה, אבון לדבר בדברו כולל בענין זה הספר, וכי הנקודות הראשיות, מוקף להודיענו כל מה שהיה להם בין שת הנקודות הראשיות, הר אישונה באחד לחדר החני בשנה השניה, והאחרונה בסוף שנה הארבעים. ואע"פ שבא בזה הספר ספר אחר היה לפני הנקודה הריאשונה, והוא מה שהחל בו וייחי ביום כלת משה ונור, עד סוף הספר ההוא, הנה נזכר בזה לסבה שאוצר עוד, ואומר בזה עניין אחד כדי שלא יחתאו קצת המעניינים, והוא מה שאומר כי כבר הקדמנו שהמדובר כולו וטמן מיויחר, והנה השמות מונחים להוראת הענינים הנמצאים חוץ לנפש, וכן אם גובל קרש עדת הוא גדול השועור, הנה יוחייב שהיota השם המונה עלי גובל השיעור בהוראותנו ג"כ, לכן מכואר כי בזאת השנה השניה הגינו לkdsh, וכבסוף שנת הארבעים הגינו לkdsh, ואין בזה סתרה, כי השועור — ואע"פ שהוא קו ישר — הנה כלו נקרא קדש, וכן יקרא תחילתו וכן יקרא תכליתו, וכל שכן שמכואר וזה אם הוא קו עקום, כתו שהלכו אבותינו ביום סוף ובן בזה החטן הארץ, וכן היה נראה שייצאו מכלל גבולם, ולא היה כן, ואלו הלבו על ישר מנוקדות תחילת זה היה העוקם עד נקודות תכליתו, הנה אפשר שהלבו וזה אם בשנתיים כי לא פורש אבל מבואר כי החטן היה מועט. אבל מה שאפשר לוטה בזה, כי אע"פ שככל זה החטן העוקם נקרא קדש, הנה יש סיטן מיוחד לנוקדות תחילתו לבן, והוא סטיות ברגע לו, רצוני אמרו מיויחר

קדש ברגע, וזה כי לואת הנקודה החתולית הגיעה במתה שכתוב ויחנו במדבר פארן, כי מדבר פארן הוא סוג גם כן אם כולל מקדש, או מיותר טענו, או שהוא לו, כי אין לנו בזה חכרה, אבל החתולות משניהם שוות. וכן כתוב אל מדבר פארן קדרה (במדבר י"א כ"ז), וכן מדבר צין (שם כ"א), הוא שם כולל טונח להז הנגול והרחב ג"כ, כמו שכתוב ויעלו ויתורו את הארץ (שם), וכותוב ויבאו בני ישראל כל הארץ וגנו, וישב העם בקדש (שם כ' א'). וזה היה בשנות הארבעים. וכן כתוב טעוי בסוף הארבעים ויחנו במדבר צין הוא קדש וכן מבואר. ובכל העניין שזה הספור הוא חبور מה שאירע בין שתי הנקודות החזניות שזכרנו, רצוני התחלת החדש השנני מה השנה השנייה עד אדר של שנת הארבעים. והנה בין שתי הנקודות החזניות האלה, הילכו משער המרחק מה שהוא מחורב עד סוף קדרה, רק באחד עשר יום הילכו מהחורב עד קדרה ברגע שהוא תחלת קדרה כמו שבואר נאלה הדברים. ואחר שהחנה כ"ג, אשיב לדבר בקצת פרטימ טעתים לחקל טלי, טש וא Tat העבדה, ואומר כי התחליל בוות הספר למספר מה שצווו השם מענין סדור מהותנות ירו על טוב הסדור וההנאה המשובחת. והנה ראוי למשה לדעת זה, כי כבר ראה לפניו סדור השם עם מהחנהו, ובאשר עבר כי על פניו, שהיה זה מעט מן הזמן, כי הענן הזה היה בסוף השנה הראשונה כמו שקדם וכל זה מבוא. אבל מה שיראי ישיעין בוות הוא, בסדור משה בקצת אלו העניינים והוא שסדר קחת לפניו גרשון, כמו שבואר נשא את ראש בני קחת ואחריו נשא את ראש בני גרשון, ונם נתן את העבודה הנכבדת לבני קחת, יודוע שנראשון גדול מקחת, ושמע תשובה לוה בקיצור, כבר הודיעך במאמרי הריאISON שלימות משה ובינה, ואיך לא היה נשא פנים רק לאמת, כמו שבואר בטה שכתבנו, ואין לנו טופת גדול מבניינו, שלא נתן להם טמפללה לא בחיזו ולא לאחרין, וננתן הטמפללה אחריו לנערו, ובחר בו מאחד מבניינו, וחילתה חילתה לבקש בעגולותיו סבה רק רדיפת האמת, כמו שהביבינו הוא צדק תודוף (רב Brit טז כ"ט) פירושו רדוּף האמת, כל שכן שהוא עשה בכך גם באלה חפנות התוריות שהכל היה במצוות השם, כמו שאמר הוא כי לא מלי (במדבר טז כ"ח), וכל זה מבואר כפושטו לפני שיבינהו, וכן אין ספק לנו שהחתת היא שנבחר לענודה הנכבדות יותר, לא היה זה בעבור

שהוא ראש בית אב למשת, אבל כי הוא וורעו חשובים מażיו, כמו שכטוי היישוב מצד מעלה האישים משאר השכטים, וכן נמשך ליתרונו קחת וליתרונו עבדתו שנוצר וראשון, וכן מסיק הפרשיות שהיה חכם גדול וחגיג יש לו, הניה עניין קחת עם עניין הפרשיה הקודמת, והוא ראי' הפרשיה טגרשון (פרשה ל"ה ב'), כי בזה הטעשה זה החכם הגדול, לחכמתה נכברת אין' רוץ' לבאר עוד. אבל מה שאומר בזה היה מאדר כלל, וזה שאלה הענינים מיתרונות אין' תועלת טמן לנוסחים, הנה ראוי שיעשו אך לא להקלת שיעישו הנטוניים, ואין לנו מופת בזחנול מעניין משה, שבפרש וארא ספור תולדותי, והאריך ביחס בחוי' לי ואחריו בחוי' קחת, ואחריו בחוי' עטרם ווילט וזה פרטיטים רבים נמשכו להם כמו אלו היתרונות על זולתם, כמו שעור זה א"ע. היחסו החכמים בעניהם בראותם זה, שהוא העניין הוא עקר גדול מצד עצמו, או הוא חסרון היה לטsha, וחילחה חילחה לנו להאטין אחד מלאה, אבל הוא שלמות לטsha אדרון השליטים, והוא עקר גדול בכוונה השנית. ואחד מסעיסי זאת הכוונה הוא שראו' לנו לתת יתרון מכל צד ומכל פנה לאיש כס' שלמותו ויתרונו על זולתו, ורי' בזה תועלתו, ואם עוד לזה סעיפים רבים עובדים כי נלאה ידי להניע קולטום'. אמןם בהכנות בכאן, רצוני בפרש נשא מצות מעל הסוטה והגירות, כבוד אמורתי לך כי אין' מתקדק בטעמי הסטוכים, והנה כבר התנתי שלא לדבר במצוות, אבל דבר בעניין סוטה מעט להכנות בו פרטיטים ספוריים שהם מסוג האומר הנושא. ואומר תחלה ד' לי בזה מופת לכל התורה כליה, שללא רכובינו המכובדים זיל, שקבלו פרוש התורה במצוות מאשר לפניהם, ואשר לפניהם מאשר לפניהם, ואשר לאחריהם זזה בחשת לשלות אטצעים רבים עד משר ע"ה, הינו הולכים בחושך, כי התורה כמו שהקדמתி לך נכתבה בקיצור גודל כי זה פועל כל שלם. ואמןם כל מה שיפסק הלכה מדברי דבותינו זיל, הוא בכלל מה שהוא בתוכם בתורה בפס על, וזה מכואר מיחס האישים למיניהם, ומיניהם לסוגיהם ומיחם התולדות להקרמותיהם, ובכלליהם המחויב אל המחבר. ואין ספק שלא נעלם ממשה רבינו ומה שם אדרונו היהות אלו היחסים נשפטים בפועל מספ' התורה, אבל בחר השם שהוא הראש והראשון, ההשיטה על האריכות,

ובן עשה רביינו משה תלמוד משה הראש בפסרו
המכוונה ממנה תורה וכן נעשה אנחנו בספרי החכמתם לפני
זאת הינה הטענה המשובחת, כי אין לנו שלמות רק להדרות לתוכנות
השם ית' כמו שאמר הילכת ברוכיו, וכך שבארכנו באמרו הודיעני
נא את דרכיך.

ואחר שהצענו זה הדבר הכללי, נרד ליה הפרט שאנו בגין
ואוטו כי רכובינו זיל קבלו ממשה בזה העניין טסופה שהיה נודה
לתוכם והם דבר מר (סוטה טז), וזה אינו כתוב בתורה בטעול. וכן
אמור על מה שכותוב בתורה, והוא אם נטמאה ונגי וכאו בה חיטם
המאדרים ונגי, כי אלו הגוזרות, רצוני אמרו ואבטה בתנה שהוא מאטר
נזה, נמשך מקודם בזה הדקש התנאי המתדרך, הנה פירושם חסר
בפייעל, כי העניין שאם תהיה לאשה הזאת זכות תורה, כי אז תולה
לה השם ית', כי השם ית' יאריך לה, וכן אם בעל הבעל בעילה
אסורה מיטו, אין הרים בודקן את אשתו, ודי בזה משל ודמיון.
הביטו העוררים, שטעו החרשים, דלגנו הפסחים הקיצו
ישנים הבינו פתאים! האם אחריו כל זאת תמנעו
טלבידת ספרי התלמוד, ואם לא היה הספרים החט
טהירדים מה היינו יודעים בזו המצוות ולא זו בלבד
הודיעינו, אבל במה שזכרו בזה גלו לנו עניינים רבים
andi בזה עדות נאמנה לשילימות רבותינו זיל ושלמות
דבריהם.

אמנם מה ישחוב וייה ביום כלות משה לחקים את המשכנים
וינו אין ספק שהוא המשחה מהקמת המשכן וכל הנqrstך אהורי
מענינו, היה קודם החתלה החוננית הטוחל זה הספר בת, ונעם
קדם ספר ויקרא. וכן אמר ביום כלות ונגי כלטר שזה ענן
ח' לפנים לבן ראיי לנו שנתקבון בזה הטעור הארוך ומה הווש
זה, ולא הווש בסוף ספר ואלה שנות, כטו שחזרעתי פעמים רבות
בי להעתק הדבר ממקומו הטבעי, ולעט בזולת מקומו הטבעי יחויב
ישיהה זה בסבב אם העושה הוא חכם, רעוני שאינו פועל פועלות
ההבל, שהם נעשים בזולת כונה מעוישיהם לטלית, וככפי יתרון חכמת
ההכם, יהי יתרון הטענה בזות, וכן נכאר זה ואחר נכאר תועלת
הספר בעצמו. ונאמר כי אנחנו רואים בזה הספר, שיזכר שהנשיאות
הביאו עגלוות ונבר וולת זה מקרבותן אחריות שישפה עוד איש איש
בשמו המיחוד ל, ופרטיו קרבנותיו המיחודים גם יספור בזה שננתן

משה הענלות וחבקו לבני גרשון כפי עבדותם, ولבני מורי כפי עבדותם, אבל לבני קהת לא נתן מהם, כי עבדות הקדש עלידם בכתף ישאו, א"ב אחר שאלה הפרטים נזכרים בזוז והספר אין יובן זה, אלא א"ב תקרם להם זכירות בחירות הנשייאם, וכאשר נקבע בשיטות בני לוי מין מין ביהודין, כמו שקדם בפרשת בדברי סיני משלשת בני לוי מין מין בשאנן דרכ בבעלי הנבואה לזרע ופרשת נשא. וכבר אמרנו לטעה שאין דרכ בעלי הנבואה לזרע בפסיריהם, כמו שנזכר עוד, או כמו שנאמר עוד, אבל מיניהם הנקומות המוסכמים מהם בדרך מעשה בראשיהם אשר בעציהם נבראו אף כי תורהנו הקדושה, ודין ביהור. אמן הענן האח' אשר רמזנו לעלייה והוא ביאור זה הספר בכללו מצד עצמו, רצוני לתת טעם לארכיותו, הנה ע"פ ישלא אדרבר בזה עתה, כי די בטה שקדם לנו במקומות רביהם מספנינו זה, ובפרט בתחלת הפרק הרביעי מתאמרנו זה, אבל ארוחיב בזה ביאור מועט, ואומר כי סוף דברינו שם היה, שארכיות הלישון נמצאה ברוב בספר תורהנו בטה שהוא נטה בטללה בעניין שכינתו הרא שוננה הוא להטונן העם ולא ליחידים השרידים. ולבן זה החספורה שהוא הנשיך אחר בנין המשכן ובז' הוא סעיף מהאלין הזה, הנה כמו שארכו הדברים בבניין המשכן תחלה בצד' הרא שונן ואחר ספרו טיעשו, ואחר בהקמתו נטה לו וזה העניין שהוא טמיינו נ"ב, וזה התנדבות העם וראשיהם לחנכת אותו הבית הנכבד, לבן הארץ בספר פרטיז'נות הנדרכה הטופלנית, ואנחנו בכללנו כמו שקדם נרגניש בהפלנתה בכפיית ספרה פעתיסרבות ורבבות, וגם בחבורה סכום טספורה באחריות הספר במו ישיעשה באמרו זאת חנוכת הטובה וכו', ואין ספק שראותינו זה אנחנו בכלל עם ישראל בכלל הלווננו בזטנינו, רצוני אם דור החדש הנכנים לארץ, או דור דור ושלמה או שאר הדורות הבאים אחראיהם, וגם אנחנו היומם שכללנו הטוננים ויחידים, הנה לכלנו בחינת אלון הענינים תועלות גדוילות ורבבות הטעפה מטינניים שוננים, קצחים שותת לכלנו, וקצתם להטונים לא ליחידים, וקצתם ליחידים לא להטונים. ולמה ארייך עוד בכיאור אלה התועלות להטונים ואף ליחידים, וכבר קדmo לנו

אישים אחרים מalgo המינים, או מינים algo הפטנים, ובארנו בארכט, וכברט בארכו תועלתם ליהידים והמשתדרלים בעיון, אשר אחת מתועלתם לאלו היהודים, להנгин סדור למוגדתם בחקירותם העניים והשנוגתם להם, בסדרו חלוקות מוגבלות מסווג סוג ומין ואיש איש, והקדמות כוללות ומיוחרות, עם היהות הכללות והיחור כל אחד מהם מתחלף בפחות ויתר, ובאחריות העניין הקשות הכלל באחיזת הפה המקיף, וכן אלה רכיבים מדברים שהם יסודות ושחות לכל עיון. ואיל אפשר בשום פנים בלעדיו שהייה מבלי בלבול וערוב ערב ובמהסתבכות עניינים מתחלפים בסבב¹) תקוט החוט, כשהתחיה נעדרת הטיש. שית בני לך לזה כי זה כלל גדול שאין כטווה.

אמנם הספורים הנזכרים בפ' בחועלותן, לא אדרב בהם דבר לחיותם מבוארים מטה שקדם לנו. אמן ספורי פרשות שלח לך כבר בארכו קצחים, ועוד נכאיר קצחים בספר אלה הדברים, ואזכור בזה קצחים, ואומר כי ככל נבואות משה ובינו עית, לא אשער בהם נבואות טופלנית טיעוד דבר עתידי כמו הייעוד שיעד הנה מעניין כלב ויהושע שייכנסו לארכ, כי אלו שניהם היו אישים טמיין האדם, וטוכננים אל האפשר לכתה סבות מתחלפות טמייני ההפסד וההעדת, והוא ע"ה נבא היום שאחרי זה כטו ארבעים שנה יכنسו לארכ, וייעשו מה שייעשו, וכי אין ספק שהוא האיש כלב עדם הי' מוכן לכמה מקרים או מגורות כלל, מדבר אם זולתו, ואם בפרט ממנו מצנינים וסחים עדיטאים שאין בידיו שמים כמו שאמרו זול (כתובות ל'), או מפניות אויבים או מקנאים, אם מצד עצמו אם להכווים אם להכזיב מתר הנבי, או באחרית העניין במלחמת ארץ כנען טרם ירשו חברון כמו שטפوروש בספר יהושע י"ד ו'). אמן דרי לנו בזה מופת חותך על שני עניינים, האחד שמשה השם, והעןין השני שההשנהה הפרטיה השליטה, היהת כמו שבחו השם, והען אל העניים אינם נמצאים בשאר אישי בזה האיש שלם השכל, ושני אלו העניים אינם נמצאים בשאר אישי בני אדם אשר למטה ממשה, איש איש כפי עבודתו שכלה, ודי לנו בזה הדברו בעניין ההשנהה, עם מה שייצורך לזה מה שקדם לנו בפרשות ראה אנכי וגוי, אמן מה שאמר ובניהם יהיו רועים וכו',

¹⁾ H סבך.

ועוד בדוקן מצטט יותר גדול, שאמר יומם לשנה יומם לשנה תשאו את עונותיכם, ומהיום הזה עד סוף הארבעים לא "ה" רק פחות מתשעה ושלשים שנה, הנה תוכל להקיש מזה על עניינים אחרים רבים כמו שאמרתי לך בפ' ויגש אליו, על מספר שבעים נפש, וזה כי יטוד העניין דברה תורה לשון הבאי, ובכלל דברה תורה כלשון בני אדם, ואין ספק שלשון ב"א יהיו פעמים בדקון ובמציאות, ופעמים הפק זה והכל כפי הבהיר,لنן יפליג לשבח فعل אחד. ולמן לא נשעה נס אנחנונו ששבחנו עניינים רב המספר מספורי תורתנו, ואטמוני על כל אחד מהם שאין כמותו בכל התורה כליה מטה שקדם לו, וממה ישיבא אדרוי, ואטמנם לפעמים נניהם זה והרומה לו בדקון ובמציאות, וכן העניין בתורה וכשאר ספרי הנכאים, לנן בין תבין את אשר לפניו ולא תмир דבר בדבר, כי זה עצום הסכנה, והשם ישמור את נפשך.

אמנם ספרי פרשת ויקח קרת, כלם מבוארים לאשר אינם עוירם. וספריו זאת חקת אני ציריך לדבר, ורק בעניין אחד והוא עניין טרי מריבת, וגם דברוי בזה העניין לא "ה" רק הרחבה באור. ואומר כי דעת א"ע ו דעת המורה ז"ל אינם סותרים, אבל הם עניינים נבדלים, ובאמת אני מאמין בדעת שנייהם, כי הכל היה, וכבר ראיתי מה שצוויתיך במצווה ראשונה ממצוותנו, ואין לדין אלא מה שעינינו רואות, לנן אין לשאול מה טעם צוה השם על צור חורב שיבחו (שמות יז וט), ופה על סלע קדרש צוה שיברו לו, כי כמה טענות בזה, והנה רצה נתן תורה לנו לטוב זה הספר הנה, עם שלושת מינוי, רצוני שזכר תחליה צווי החשם לו, ושנית שעשיה מה שצוה, ושלישית שהוכיחו החשם על מעשהו. שלא עשה מה שצוה, וזה באיזה דבר יהיה מן החלפת והתרמה, אם בהתרמת דבר בדבר, אם בחופפת דבר או בגרען דבר, א"כ יחויב שידוקן וזה הספר הנה בכל מלותי ואוטיותי, ורי לנו בזה הדבר הקצר לפי בונתו זו. אבל אומר בזה המein עניין אחד עוד, והוא שלא יחשכו החכמים בעניינם שזה העניין ממשה ובינו בוצר חורב ובסלע קדרש, הי' ממשין מה שידוע שהוא נהוג להוציא מדבריות שיזיאו טים מן הזרורים, כי אין ספק אצל חי ר', שהשם ית' לא יצווה לטsha לעשות טופתים בדברים טבעים נהוגים, אבל כל עניינו הי' דברים נפלאים שאין איש יעשה מעשי, כמו שאמר אשר מי אל בשיטים ובארץ אשר וגוי (דברים כ' כ"ד).

ואתנו עניין הנחש, אינני נזכר בעניינו במכות רבים מהטפרשים, אבל יש לי בו מוכחה אחת, לא ארפה ממנה לעולם אלא איני צוח השם לאחד מנכיאיו שיעשה לי נחש כתו זה ואבitem אלו ואחיה. והמכה החריה הוא שלא אדע עניינו, כתו שלא אדע עניין החשן ואפורה, ועוני העז שהחשך משה במי מריה, וולת זה מפעולתו כלם עשם במצב השם, ואיך נדע אנחנו פועלותיו גופלאותין, ולא נוכל לדעת פועלות שאור הנכאים. כאלויהם ואלישע זולתם שהיה למשה מטהה מאר מאר, ונם איך נדע פועלות נביים האחרונים, ואנחנו לא נדע טאטרי דברי הימים טבלת אסתור טספור אחשורוש והמן ועשרה בנייה, אוילנו ולודוטים לנו, החביברים חסرونם היודעים חליים, ובבר נלאו כל הרופאים לרפאתס!

ואמנם בספורי פרשת וירא בלבד, כבר דיברנו במאמר הראשון בעניין הקלהה מה שיש בו די, אבל בעניין מה שכתוב וחזר אף יי' כי חולק הוא, אחר מה שקרים לו, קום לך אתם, הנה כמה תשיבות לזה, ולא אזכור כי אם אחת וכקצור ג'ב, וזה כי ידוע מה שכתוב בספר היסודות ממואורע אפל אטוז ות לטיידין, ובבר נזכר זה המין בספר החתעה ג'ב שהרבנן במלותיו אפשר שישתנה עניינו אל הפק לפי הוראותו ולפי הדרבר), כמו שיש רבים מה הטען בספר החקרא ג'ב, כאשרו עד"ט שאלול יטלה עלנו נשי' א"א יב²). ולבן אמרים מפי סופרים ולא מפי ספרים³). ולאחר אפשר שהשם אמר לבלעם בדרך כעם קום לך אתם, והוא לפיכך, כי חזינויו היו במחיצות עבות, לא חבין צורת המאמר לבן החל לו, והעד על זה שהשם אמר לו קודם זה לא תלך עתיהם, ואחיז כתוב יותר אף יי' וכן, ודין זה עדרים כי הליכתו לא ישירה בעניין השם. אבל בעניין האטון איני ציריך לדבר כלל, כי די بما שקדם אל המורה זיל (פמ"ב משני). אטנס אגידי לך טה שקרה לנו זיל עליון זה טעם מן השנים והוא כי שאנו

¹⁾ כן הוא בספר החטעה כ"י טינכען קובץ 7 106, 107 עמוד 260a ושלישי בשיכעט המשיב, כי באשר יכעט יתרובב הבנתו, ולא בין דבר, וכו'. ועון עוד דברים נכונים למבין, המפתח להח' שאצקעט ח'ב עמוד 71 בהערה.

²⁾ ר' ר' שהוא בלשון בתמיה.

³⁾ עיין למעלה עמוד 124 הערתא 1.

אָחֶר — מִתְחַפֵּשִׁי מִזְמִימִם בְּזֹלְתִּם וְלֹא יַדְנִישׁוּ
בְּגַמְצָא אֲתֶם — אִם אָמַתִּין שְׁדֶבֶרֶת הָאֲתוֹן,
וְאַנִּי עֲנִיתִיו טְבֵלִי חַבְתָּה אֶל טְרָאָהוּ, וְאוֹטָר
חַיִּי אַנִּי מַטָּאָמִינִין בְּכָל מָה שְׁכָתוֹב בְּתֻרוֹת, וְלֹכְבָּן)
אָמַתִּין בְּפִסְكָּן וְתַאֲמֵר הָאֲתוֹן, וּבְפִסְקָּן וַיַּדְבֵּר
חַטּוֹרָה.

אמנם בספרוי פרשת פנחים וראשי הפטות ואלה
טעעי לא אדרבר כלל, כי די במה שקדם לנו,ומי שירצה להבין
בונתנו במה שעובנו זכרו, וגם במה שזכרנו יקרא בספרינו זה כלו
כטדר לא בסימני²⁾ ולפרשיות, כי כל הרברים מתיחסים, עם
הקדמים מכארים את המאוחרים ופעם בהפק זה, וזה בכלל ספר
ובכלל חנכה.

פרק שמיניו. במה שיכלול ספר אלה הדברים.

כבר קדם לנו רמזיות מבאות החכמתה, כל מה שאפשר ישיטופק
עליו בספרוי זה הספר, ובאמת הם מבאות כל מה שאפשר לי למספק
עליו בזה הספר, כי כוונת משה עיה בזה הספר היה מה שאמר הוּא,
הוּאיל משה באהר את התורה הזאת (דברים א' ח'), וכן קוצר במקומות
והוסיף וחידש במקומות, וכבר הודיעתי שככל זה נכון. וכל הדבר
רצח משה עתה בסוף יטנו לדוש בפנוי זה הקחל החדש
דברי תוכחות וטוטרים בכללים ונפרטים כמו ששמהתו מוחשבתו
הנכבד וכאשר שם אליהם בפי, ואנחנו נס הום מחקים עניינו
כשנרצה לדוש ברבים, וכן ראה משה במצוות השם ית' שיציע
ליישראל בתחילת דבריו כל התלהה אשר מצאתם באלו הארכעים
שנה שערכו. וכן נהנו שאור הנכאים הבאים אחוריו בסוף יטיהם
ודרוש להם ולהוציאם, ולהציג תקופה עניינים קדומים כט"ש על יהושע
לייהושע ביד), וכן שטואל בענין המלך, והתחילה דבריו התיצבנו
(אשפטה אתכם וגוי (ש"א יב ז'). אבל אל תוחיל ממי בזה פירוש
פרטיהם, כי יודע אני שהשותים ירע בעיניים
כִּי לֹא אָעֵשָׂה פִּי טְלוֹת בְּלֹשְׁנוּן לְשׁוֹן דּוֹסִין,

¹⁾ ה ולמה לא אמתין בפסוק וכו'.

²⁾ ה בסידורון.

ושאתהחיל זה משם בראשית, עד שם ישראל ואיש לא יסקד,
אבל אטרתי יעשה זה ע"י זולתנו, כי יש לנו עסקים אחרים.
ואחר זאת ההקורתה עירך בני על צד החסד והחנינה, על
פרטיהם טעטפים, בדרך הם מקומות חמסונם, לאל
שאקבל עלי, לLOTך בדרכך עד עברך חטוקם
ההוא, ואתה אם תזהר אחורי בן עד שתנצל,
הנה תברכני נפשך, ואם אחורי כל זאת תפול,
גם ברוך אתה. ואתהיל ואומר השטר לך בנוי בעברך על
אטרו: ותקרבון אליו כלכם ותאמרון וגוי, וייטב בעיני הרבר ונוי,
וממה שתשתרם עליו גיב' באטרו הנה גם כי התאנף יי' בandalcum,
לאמר גם אתה וגוי. ובפ' ואתחנן כאשר השלים ספור היותם בערובות
טואב אמר בכללו ויתעורר יי' כי לטענכם ולא שמעו אליו וגוי. ובפ'
אתם נצבים אמר להם: בן מאה ועשרים שנה אנכי היום וגוי, ויי'
אמר אליל לא תעבור וגוי, וכפרשת האזינו כתוב שהשם אמר לו
עליה אל הר העברים וגוי, על אשר מעלהם בימי מריבת קרש.
וגם כתוב ואת יהושע צויתי וגוי, ואחריו ויאמר יי' אליו רב לך
אל תוסף וגוי, ועוד סטך וישבע לבתאי עברית את הירדן וגוי. וממה
תשתרם עליו גיב' באטרו כי ירושה לעשו נתתי את הר שער.
וכן כי לבני לוט נתתי את עיר ירושה. יותר מכך אמרו
ובשער ישבו החוריםם לפניםם. ובני עשו יירושם וגוי.
כאשר עשה ישראל לארע ירושתו אשר נתן יי' להם. וממה שתשתרם
עליו גיב' אמרו לא תנטו את יי' אלהיכם כאשר נסיתם במתה.
ונכarr פידשו המורה זל' (בחלכotas יטורי התורה). וממה שתשתרם עלי
גיב' אמרו כי ישאלך בכך מחר לאמר מה העדות והחקים וגוי, ואלו
הם שלשה טוגני המצות, כי עדות הוא קבוץ מדעת המצחבה (?) ואל
הם המושכלות המסתוריות, וטעם מה הוא שאלת מה הוא, אשר
יתכאר ענינו בסוף ספר המותת, והוא דרישת סכתם התכליתית,
וצווה להшиб בזיה סבות ריבות, והאהרונה מכלם וצדקה תהיה לנו
וגוי. וכבר הודיעתיך כי צדקה וצדיק ואמת שמות נרדפים בכל התורה
כללה, איב' הי' זה כמאמר החכם: אין תכלית האמת אלא שתדע
שההוא אמת. וכן זכר בזיה שם המצויה שהוא Song Kollelm, כי
כבר הודיעתיך כי שאר חמצוות להצעה לעודות, אמנים במא
שעבר זכר החקים, וכל שכן המשפטים. וממה שתשתרם עליו גיב'
אמרו בתק לא תתן לבני וגוי. ואחר אמר כי יסיד את בנק וגוי,

כִּי זֶה הַחֲתוֹן הַקְּדוּם אֵיךְ שִׁיחָה, הַנָּה יְרוּה סְבָה פּוּעַלְתָּ לְסֹור בְּנֵךְ
מְאַחֲרֵי, וְכֵן קָדָם בְּכֵי תְשָׁא וְהַזָּנו אֶת בְּנֵךְ. כִּי הַכּוֹנָה הַרְאָשׁוֹנָה
בְּשִׁטוֹתֵינוּ הוּא בְּזַכְרֵנוּ כִּי הַמְּחִיבִים בְּמִצּוֹתָה רַבּוֹת מְהֻנְּקּוֹת. וּמְמָה
שְׂתַשְׁמַר עַלְיוֹ גַּם אָמְרוּ וַיַּאֲכִילֵךְ אֶת הַמַּן וְנוּ, וְכֵן קָדָם בְּפִרְשָׁתָה
וַיְהִי בְּשַׁלְתָה, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלָו אֶת הַמַּן וְנוּ אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד בָּוָאָם וְנוּ
וְכֵן מְפּוֹרֵשׁ בִּיהוּשָׁע (ח' י"ב), וַרְאָה גַּם אָמְרוּ לְמַעַן, וְאָמְרוּ הַודְּיעָה.
וְאָמְרוּ הַלְּחָם, וְכֵן כְּתָבָה לְחָם לֹא אֲכַלְתָם וַיַּזְרַעַל לֹא שִׁתְיַתְּהַפֵּט,
וְאָמְרוּ: כִּי עַל כָּל מָצָא פִי י"י יְהוָה הָאָדָם. וּמְמָה שְׂתַשְׁמַר עַלְיוֹ
אָמְרוֹ: שְׁמַלְתָךְ לֹא בְּלָתָה וְנוּ. וּמְמָה שְׂתַשְׁמַר עַלְיוֹ אָמְרוּ כִּי עַニְיכֶם
הָרוֹאֹת. וְהַתְּעַמֵּד כִּי בָּזָה יִשְׁלַׁח לְכָם יִתְרֹן עַל הַדָּרוֹת הַכָּאִים אַחֲרֵיכֶם,
כִּי הַידְּ יִעַח בְּמַזְחָשָׁוֹת שְׁהָם יִסּוּדֹת הַמְּוֹשְׁבָּלוֹת
חַי אַחֲזָקָה טִידְ יִעַת הַמַּקְׁוּבָּלוֹת. וּמְמָה שְׂתַשְׁמַר עַלְיוֹ
אָמְרוֹ כִּי הָאָדָם עַז הַשְׁדָה וְנוּ, וְכֵן בְּלָשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, כְּמוֹ שִׁיאָמֶר עוֹד מִשְׁאָה
מְסִפְרָנוּ זוּ, וּמְמָה שְׂתַשְׁמַר עַלְיוֹ אָמְרוּ רָאה נָתָתִי לְפָנֵיךְ הַיּוֹם אֶת
הַחַיִים וְנוּ, וְכֵן בָּאָרָנוּ בָּאָרָנוּ הַרְאָישׁוֹן. וּמְמָה שְׂתַשְׁמַר עַלְיוֹ אָמְרוֹ
כִּי יִדְעַתְּ אֶת יִצְחָרוֹ וְנוּ, זֹה בְּלָשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, כְּמוֹ שִׁיאָמֶר עוֹד מִשְׁאָה
הַזָּהָרָה בְּעָדָני חַי עַמְּכֶם מְטָרִים וְנוּ, וּמְמָה שְׁצָרִיךְ שְׂתַשְׁמַר וְתוֹכֵר טָדי
חַתִּימָת בְּרִכְתָּה טָרְעָה לִיְשָׂרָאֵל וְהָוָא שְׁבָרֵךְ כָּלָם יִחְדָּה, אַחֲרֶתָּה
הַדָּאָה לְשָׁם בְּמָה שְׁחַחֵל, אֵין כָּל יִשְׂרָאֵל, וְסִימָנָם בְּרִכְתָּה לְהָם בְּפִסְקָה
אֲשָׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל וְנוּ, שְׁכַלֵּל בָּזָה הַפִּסְקָה כָּל הַצְּרִיךְ לְמַטִּין הָאָדָם. וּבַיאָוד
זֹה כִּי בְּתַחְלַת זוֹאת הַכְּרִיכָה, הַדְּרִיעָה לְחָם תְּחִלָּה עַקְרַבְתָּה שְׁחוֹא
הַטְּבוּבָה הָאָמָתִית וְהִיא יִדְעַת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שְׁכָרָה אַתָּה, וְכֵן סִימָנָם
בְּרִכְתָּה, בְּאָמְרוֹ בְּתַחְלַת זוֹה הַפִּסְקָה, עַם נֹשָׁע בַּי"ז שְׁזָהוּ הַתְּכִלָּת
וְהַיְשָׁועָה בְּמִוחְלָטָה, הוּא הַרְכָּבָה הַשְּׁבָּלי וְרוִי בְּזָה הַיסּוּד הַסּוּדִי, מַעַט
לְשׁוֹן, אָמַנָּם לְפִי שְׁהַתְּוֹרָה — כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ סְעַמִּים
רְבָוֹת — נָתָנָה לְהַטָּסָר לְכָלְל עַם יִשְׂרָאֵל, נִטְשָׁר
אַחֲרֵי זֹה סְפּוּרְתָּן טוּבּוֹת מְדוּמוֹת, אֲכַל הָם עֲנִינִים
נִמְשָׁכִים בְּכּוֹנָה שְׁנִיתָה אַחֲרֵי הַכּוֹנָה הַרְאָישׁוֹנה, כִּי מִשְׁקִים הַתּוֹרָה יְלִיעָה
לְזַלְלָה סְפּוּקָה, מַה שִׁיצְעַרְךָ לְזַלְלָה הַטּוֹבּוֹת הַמְּדוֹטוֹת, כִּי הַטָּשְׁכִּיל הָוָא
הַמְּצָלִיחַ בְּכָל דֶּרֶכְיוֹ, כִּי עַלְיוֹ תְּהִי הַשְּׁגַחַת יְיָיִל בְּכָל דֶּרֶכְיוֹ מְשָׁכִיל
כְּמוֹ שְׁקָרָם לְנוּ בְּמִשְׁהָרְבָּנוֹת, וְלֹכֶן כְּתוּב וְיהִי דָוֵד לְכָל דֶּרֶכְיוֹ מְשָׁכִיל
(ש"א י"ח י"ד). וְהַנָּה זָכֵר תְּחִלָּה נֹשָׁע בַּיִ"ז, אֲשֶׁר כָּלְל בָו זֹה הַשְׁרִישָׁ
וְהַיְסָזֶד בְּטַלּוֹת קָצְרוֹת וּבְטַלּוֹת מְשׁוֹותָפָת, רְצָוָנוֹי
שֵׁם הַיְשָׁועָה יִקְחֶה הַמְשָׁכִיל כְּרוֹאוֹי לֹו, וְהַמְּפָנוֹי

כ ר א ו , ל. אובל שאר הדברים הנמשכים והמחויבים מזה, זכר אחיל שעומם מאוחרות בסבה ובמעלה, וכורם בטלות אורוכות, כראוי לפני המקבלים שם מכנים ראשונה בזה, וזה מה שהחחיל ט ג נ ע זר ד עד סוף הפסוק, אובל סדר השגות אלו הטבות החדרונות בדרך, שהוא הבהיר למשכיל, רצוני שסדר השגתו¹⁾ במנוחה ובזולת טרודה, כדי שיהי' פנאי אל המשכיל לדעת את השם, שהוא תבלית קיים התורה, כי אם תח' השנת אל' הטבות בעמל כלל, או בטרdot לבב, מה יועיל זה למשכיל, לכן אמר מנן עוזך, והמן הוא המשכיל נשאיו מטבחות זולתו וטרכותו, ובכללן הוא יצילנו שלא יגע בו רע בכל מניין, כמו שאמר לאברהם אני מנן לך, וכבר זכר המורה מני הרעות כלם, והמפורסת ש.ב.מ. הatzקת א' יש לא יש, א' מנס אם כל היום יהיה טרוד לךחת ולשאת ט גן להנצל מהנזקי', הנה תשים יגהו גם בזיה טרדה, וטית י', לטרת התורה ווישתדל בעינן, לכן אמר אחורי ואשר חרב גאותך, ככלומר שהשם ית' הוא חרב בידך להשוויה ולהכניע למטריך הקמים עליך, או שתדא על קוטם לעתיך, כאשרו והארץ שקטה מלחמה יהושע י"א כט). א' מנס אם זה הנצוח בפעם חזאת עצמה יהוה בטרדך, לא ייחי וזה הנצוח טוב להם בעת החואה, כי לא יחי להם או פנאי לעובד את השם. לכן אמר אחורי ויבח שי א' יביביך לך ואתה על במוთ יטז תדרוך. וטעם ויכחשו שהאיבים יכחשו עצם בפניך מפחדך ומיראתך, רצוני שבראותם ישראל, יודו לפניו חם שאינים אוביים למו, ויתודו על מה שאמרו לנו נגיד ישראל שהם כח שוו, וזה העניין הוא החכnum והמסרים מעצם ביד ישראל, וזה העניין הוא גיב מלוי עמל וטרדה, לכן שב הפלגות לאוביים, והפליג בטלת ב מ ו ת י טו לתאר גבירות האוביים. ואעיפן כן ידרך ישראל עליהם בדרכ' בנת, או בדרכ' בדרכ' בטלת, כתעם כל חור וגבעה ישפלו (ישע' מ' ד') כדי שלא יגען לעלות. וכל העניין שטבות העולם הזה והצלחותם יגינו לכל ישראל מלוי ליאו וטרדה, כאשר יקיתנו התורה כליה והשורש הראשון שטהור, והוא טוב העולם הבא הנזכר כאמור עם נוסע ב"י.

(1) H הנגדות.

תְּתִימָת זֶה הַפְּרֵר בְּחַתּוֹנָעַ יוֹסֵף אֶל אֲחֵיּוֹ.

אני יוסף אחיכם. אשר ערכתי בעולם. מטמי לא נעלם. יודע אני נדרי על דרך האמת. ח' ט' ד' ב' ר' ט' ת'. אף ילכו החשנים יחריו מחר או מחרתו. וישאר השלישי אשר באחריתו. ונם היום כל עוד נשמתי بي. לא נתן ידי חכמה בלבבי. להבין אמרי בינה. אף כי טורות עדות ידי נאמנה. ואני מזה שוכב למעצבה על יעווי. כי גדר לאכבי מעוזם נגע. כאשר גליתי כבר פרטني מחלתי. הלא בספרת. لكن אנשי לבב משני סודות הרופאות. יודעיطبع הנמצאות. קומו החסרים. מושכים בשבט סופרים. בחיבור ספר השכלונו כל עניינהם. ובטענות מוגבלות הודיעוני סבותיהם. או אבן לאשווי. ואכח לי מהם צרי לעצמי. בטרם יכלה שاري ובשרי. וטעם ד' תהיה משוכותכם שלמה. כי תבינו פתאים ערמה. והצלתם את נפשי טמהותה. וגם אותו תקנו בלי. כספ' לעבד לכם לשאת כליכם. ולרחוץ רגיכם. ושלים ואמת יהי ביטיכם. אמן, אמן.

נשלם ספר הstor ערב חג החשובות. זמן מתן תורהנו הקדושה בשנת שביעים ושבע לפרט האלף הששי ל'יאזרה¹) במקום תחנותי העיר חנולה אר לד²) ארץ מולדתי. ויכא אחריו ספר המשל אשר יבלל ביאור סתרי שאור ספרי הנביאים ברומיות וסודות.

¹) בכפי ההתזכיר חסר הפרט.

²) Arladi, Arles מובא בתשובה הריב"ש חי'א קפ"ז. ועיין Gallia Judaica S. 73.

ואני המוציא את יוסף מן הכרוך השלמתי העתקות הספר היקר הזה היום י"ד אדר תתרס"ד במקומות תחנותי אקסטרד. ויכא אחורי ס' מצורף לכספר אשר העתקתי מבית גנזי המנוח Dr. H. B. Lewy בחמברוג.



עד אביה בזה מתחמי". העדרות ותנחות חכמים מחכמים ראים לפרטם. ובחוורת הכא"מ מצרפת לכמה שטחיה עוד שער אחד יבוא בו כל החזק למלא זו לבאר ולהעיר ולציף כלי כסתף אלה ואקכלע בשמהה.

ב'יה י' ואדר תרפ"ה, וווען.

לכבוד איש אמנים בעסק הזרה והחכמה ובחגנו אין כספ
הוא כסוף להפיק ספרי בסוף מהורד י' לאאטט נ'.

ידיד! הפסקי במפעלי באמצע ונפשית מסני הכבור לטפעלך.
ולהראותך חשיבות טעה ירך בעיני, בתבתי איזה העורות ורמותי
על איזה מלוא הצרכות תיקון, אמנס לא באתי לוון על כל דברי
הכטפי ושתיקתי אינה כהוראה. אך לא העולם לבד נדוּן עס"י רובו,
נעם הספרים עס"י רוכם יdone, וברובם דבריו כספו כסף צרוֹף,

וה' היה בסעך ויבך מעשה ירך, המוקירן ומכברך.

מאיר איש שלום.

עד 1 אולי נחלטו לו לכטפי טרוב קספו רוי תורה, בסתריו תורה,
וזהנה שם בפסחים קי"ט, אמרו טאי למכסה עתיק וזה המכבה דברים שכמה
עתיק יומין, ואיד וה המנלה דברים שכיסה עתיק יומין טאי נינחו טעמי
תורה. ולפ"ז ב' דברים כיסה עתיק יומין. הא' סה שקראו סתריו תורה
ונקראו כן, לפי שהחוב הוא להבטיר אותן ומי שמכסה אותן מקבל שכר,
ומכלל הן אתה שוטע לאו, ובלי ספק שבועו בוה לסתה שפ"י רשי
טעשה בראשית ומעשה טרכבה, כדומכה מהנייה יג'. והב' מה שקראו
ש עמי תורה (שאין אלו טעמי התורה דסוף ברכות), והמנלה אותן מקבל
שכבר. וזה הרבר ציריך ביאור קצת, אם כיסה אותן עתיק יומין איך יקבל
שבר המלהן אותן, זהה מבואר בירושלמי דע"ז פ"ב ה'ז, בטעם איסור
נכונות הנכירות ושם קראו אותם רוי תורה. והוא ההברל בין רוי תורה
וסתריו תורה, שרווי תורה טגלין אותן למי שרואי להן ומבלין שבר
עליהן, ואמרו שם אמר ר' יצחק כתוב ואתו צוחה ה', אותן ואתו נאמר
לי דברים שניָן לכם ונאמ' לי דברים שניָן' בין לבן עצם, ודרכו שם
בכשים ללבושך גו', הא בצד בשעה שתלמידים קטנים כבושים לפניו
דברי תורה, הנדילו ונעשה בעתודים נלה להם רוי תורה. ורא מסעיה
לסתה דתני רשב"י ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם מה הסימה הדות
אינה נ吉利ת לכל ברית, אך אין לך רשות לשקע את עצך בדבריו תורה
אלא לפני בני אדם כשים כלומר שהונון לך. ורשב"י לעצמו דרש
טעמיהDKRA. וכל אלו הסורות שכטפי ורונטו במקום שיש בהם מטה
אין סתריו תורה אלא רוי תורה או טעמי תורה.

עד 14 העירה 3 הנה היה להר"א נושא בגין כספי שאינה לפניו¹),
ועיין בהגנות דרש"ש וסדר"ז חוות בש"ס ווילנא. והאמת דברון השונמת

¹) מצאו בגין להביא מה דברי אבן גבאי מקורות, "במשניות כפק" פמי' למויין, כאשר
איו' נמצאו ביד כל אדם, הוויל החק-וכי. היה רומי בו אל עשי הנערין, והאדר לאליינו והאדר לאלייע
אכל אמור שם, הוויל החק-וכי. היה רומי בו אל עשי הנערין, והאדר לאליינו והאדר לאלייע
וזדוניה שלא היה מיתה ממש, ולכך היה הגורר בם, אך שוב ההיינש לחישום ואם רשותה

כהיב ווֹתָת, אֲבָל לֹא בֵּין הַצְפּוֹת, וְלֹהֶדֶת דָּלְדוֹן כִּהְיָה, עַכְבָּר מִת בֵּן הַצְפּוֹת דָּאַבָּק אֶיךָ יְכַל אַלְיוֹן לְטָמָא עַצְמָן, וְעַיִן תְּדִבְּרָא אֶצְרָא צָרָר וְיָוִיא.

צָרָר 33 שורה 10: אין דבריו הכספי נכונים, כי אמרו והוצאת לי הוא לפי שערין לא נכנים לביתה, ומה שנאמר (לפי הকרי) היא והוא וביתה, היה אח"כ כשותה מתנור בביתה, והכתיב היא לפי השיבות אליהו, והקרי לפי שהייא בעלת דבאות.

צָרָר 34 שורה 1 ארמוון, כאן על חולין ק"ח ע"א טאן דסיר נקסה כל יומה משחח איסטרא, וכו', יומא חד הוא צינואה וכו', וועשר וכבדו לאלו המתknים היידם בדרך חכמה.

צָרָר 36 העודה 2. אמן הדיא מע עיין החינוך תקבי, ומה לעניין דמנות עם אנבהז? וכונתו בהה שללים בתיקון הברכות, ראה ברוות טובות ואילנות פובות יאמר ברוך שכחה לו בעולמו (ברכות נ"ח). ועין עז' ב'. ותנומא פ' פנקה¹⁾.

צָרָר 40 שורה 16. לא ורד הכספי לסתוק דברים אלו, כי באמת לא יצאו ממצרים רק לששת ימים לוחן ולעבור עבורתם, וכאשר שלחת פרעה אמר לנו עברו כי כדברכם וכו', ע"כ פירשו במגילתה והוא בשלח אין שיוח אלא ליה, וספונו שם מה שארע לשלוחי פרעה שליוו אוטם, ואחר עברו הזמן נצטו דבר אל בכ"י וישבו וכו', ואילו דאתן בהם פרעה דו שבים ומחריים מה ששאלין, אבל הש"ת נס הוא חכם ויבא רע כמאמר הנביא, והוא אמר וחוקתי את לך בפרעה ודרך אחים ווינו ג' למלך מצרים וכו'. ואלה הדברים פשוטים וAINS בכל רזי התורה, ומה שראתה אני להעיר עוזר, הוא, שביל מאודע שנזכר בכתבי הקדרש ולא גודע מפקום אחר, מוכרכה הקורא לקללו כמו שזכיר ב��בי הקדרש, אם לא יעוז לזכות את כל המאורע, אבל לקלל הטוארו וולדון עליו מדעתו היה כסילות בחושך גוליך. ולא

וחיליס, בגין הנפש הנוגרת בין הזרחות כמו שופרתי בפי שעברי, והוינו המורה בו השותף דהוא ומת שלו הנעריהם לא מוחן. אבל הלו חולין חוק, ולמן רמו ויל' בחתולוה נפלאה כל מגנט, כי עשה מופת נאומו, לא נותרה בו נשמה, כדי שיקחו זה הפסקט ממשמעו ווועוועו הדרות, כי בגין דביכ בדניאל ("י"י"), וזה הפלת הלשונית והברורה, נס העולג זיל ואדר, אבל אמר ומתה סובל שיותה הלו חוק קדב למוט, על מה שבתוכה בגין השוניות עם אליעזר (מייב' פ"ב), וזה זה אבל אמר זיל שוה אינה מתח ריק חולין חוק, לא במו שאמרו על בן ייעבע והגע מה ("י"ד"), וזהה לתוב בדברי נדולי חכמיינו (נדה ע') שאלו לרי יהושע בן הזר פית' פ' גן שיטט א' ובן לר"א א' ב' ה השוניות מה שיטטא, ואחר השיב מות טטמא זו אינו מטמא וכו' וא"כ היה לכספי נסח זה ניכר בנהריא.

1) אמן רואה גאנטי עותוי כי בגדרו וטודוחוי לא הלבתו בנדיות עפי' הרמב"ש וביערכ הילינו: טעתיו ומינוי עפי' "סדור הדריינ' מצויה" הנגאג אטנו' בתקון שעבעת, שלא נמצאה אש בעאטם הנטזה וקראת וכו', והנה גלגולתי יצירן משפט בין שני הרם נורדים האלה. ולהניא על' סדר או ס' ה' לק ה' לאמר, כי וויל' בגין לבעל אורחות לשבות המכינים להראי הוקן — וועיש בהעהות המינה. — שסדר שמי' אלה טוטאליס ייחד לקרו לאשלוט במלחהו ושלא לקיין עין מאבל, אענין לחרין קשות האישישלום נהכם השלט, כי אשי כהנאי דלא דס' עכ"ס שבדו ומעז מספק להדרין, זיהוה כוות-המחבר "שלא-הפרישו בגין שמי' מצות האל". אך כי עוד נמצאה ביערכ שמי' מצאות בפז' חומר!

אומר בזה שציריך האדם להבין המספר כתנות מלחתו לא. ח'ג. אבל ציריך האדם להבין להשקע את עצמו שתהא הדיטא גנויות למינו. שטיפות על פי מלותיו יובן נס לילדיהם, ואיש אשר כבר בא בימים ולא יבין יותר טהיליהם, לא תהיה לו כל התורה כי אם תורה ילדים. וע"כ אמרו חול' באבות הפק בה והפק בה דכלוא בה ובה חזוא וסיב ובליה בה וכו', ואשר יחויה, מצהה למלות למי שר אווי לדברים, ואמיראה הצורך לחיקות הדברים בספר ואעפ'כ היו געלפים למי שאין ראיו להם לאות ציריך מהירות רב בלשון, שיוראו הדברים מונליים וاعפ'כ הם מכוסים למי שלא חנקו השם בהארת עיניהם, ועל פיו צא בו אמר שלמה (י' יד) חכמים יצפנו דעת ופי אויל מתחת קרובת. ופי אויל מתחת קרובת היא הסיבה שהחכמים יצפנו דעת, שלא תודע בפי אויל. ואמר לשון החכמים תישב דעת ופי כסילים יביע אולת (שת ט"ו ב'). אמנים מה שעשו רבועים ונודלים שכותבים שיש כאן סוד לא טוב הדבר בעניין. יערמו על הבהיר מי שיתובנן בו.

צד 85 שורה 4. לרעתו כוונה התורה ליישר הדברים, וללמוד מה אחרית דבר שפהה כי תורש נברתת, ואף אם הגברות עצמה מסכמת לכך וממנה יצא הדבר, לטוקת תחרת וחתלה קלקלתה בעלה.

צד 94 שורה 19. "ראה לוט בחלוֹמָו" ידוע מה שבכתב דר"ט ומה. שטען עליו הרמב"ן, והעומד על רוי התורה יראה שהתקלת הספר הוא ו/orו אלו ה' גו/. והחוין היה באמת ברוב הדברים, וככלות ספרו החזין סיירו הכתובים וישכם אברהם בבוקר וג/orו/. ואו ידע אברהם כי באמת ארע כל החזין היה, וroi התורה הם מנוילים למי ישוכת להארת עיניהם.

צד 99 שורה 16. במקרא שם על שבטה ואת הולד. דבריו בספי אינם נכונים, אך וחשוב שנוטטו של ישמעאל לעת המאורע הזה. ומ לות ואות הילד נטש כי, אל ויתן אל הניגר, ומ לות שם על שבט ה, הם ס אמר מושנה, להורות על המהירות כטו שפה עמד על זה הכספי, ואל תחתה; על מה שנקרה ילד כי כן נמצאו בגדימין.

בעיה יוד ואדר-תרסיה, פה מינגען;

שלום וברכה וכל טוב לבבוך יד"נ הרבני המופלג בתוי'

טוויה יצחק לאסט נ"י. ^๔
... ה' הלא בצדך יאמרו עליך "ואהוב צדק לא ישבע כסוף" כי אחר אשר חוצאת לאורו "עשרה כל' כסוף" — ולא מצאת בעע כסוף שבר טרחק — עוד ידע נטואה לדלות פנינים מים הנשיה, ולהוציאו לאורו תעלמה, ספר טירת כסוף, ומצרף לבסוף. וכאשר חטיבות לראשונות בן שמת ענייך למובה על אלה האחרוניים, לפאר אותו בהערות יקנות וטועילות; ולהגנות טינים מנספ' בכל מקום שמצוות בדך ברכבי המחבך, אשר נתה קו בכתה מקומות כדיוע.

מי יתן שתמצא ישר עמלך ויניע כפיק' משלם, ולא לנבר
שיהלוך אותך חכמתה, כי אם יחויק בידך בעלי עושר היוושבים
בטירות כסף, שיutrיך בוחובים ויקיימן בך בוקנזה, מה שננה רב
בילדותו, הכסף קונה את הזחב".

דו"ש לטובה חנוך עהרענטרייא הכהן.

נס שמת עני בהעברה בעלה כרי לעשות רצנן על העלים
הראשונים אשר שלחת לי וראה וה מצאתי להעיר ולתקון:

עטוד 3 שורה ח' "להותי נ"ל שצ"ל לאותנו.

4 י"א איש " אין מטה מא

" 36 העלה 2, לדעת לא צירקט בהערה הזאת כי באמת וקראת
עליה לשולם" נחשבת למצויה בפ"ע, עיין רטב"ס פ"ז מה' מלכים, ובלא"ד
פירושך דחוק, אבל נ"ל שכן למටורם בכ"ק צ"א ע"ב, שאפלו עז מאכל
נ"ב מותר לקצינו, אם יש בו צורך או ברומה, ועין בראשי שם
ובידמ"ן על התורה.

בעה גחדל יומן ני איד ואדר התרכז".

לידידי . . . שלום!

היום יצאתי והיום באתי מעיר פראג לביתי, ואמצעה פה את
מכתבך, ואוחר להשיכ שוואלי דבר.

אפי" אתה נותן לי כל כסף וזה שבღולים לא אוכל לבטל
בשבוע זהafi" שעשה אחת בכתיבת העורות, כי דברי הכלפי עוד
צרכין עיון, ועוד חזון לטעיר בחוברת הבהאה אחורי. ר' כי
בשמוחתך ישמח לבני גם אני, כי עד כה עורך ח' לראות. הטיראות
כספי בניו ויוצא לאור, וחילחה לך להחות עוד, כי אני ידעת את
מקאונך — רק בדברי הכלפי עטוד 36 אניד לך את אשר אתי,
אפשר שכונתו לדרש סתוםות (כמו שמצאננו לרבותינו זל במקומות
שוניים) והוא אוטר. שלא הפרישו בין מוצאות כי תפרק אל עיר,
ובין מוצאות כי תצורך אל עיר, ולא עשו זו פרשה וזו פרשה (פתוחה)
אבל יש בין שתיהן (בין פסוק י"ח ופסוק י"ט) סתו מה להוות
כי שתיהן תחת סוכן אחר. ומה שהוא מיחם חילקת הפרשיות לאנשי
כהנא' איננו מן הרוברים הפטמיים.

והיה זה שלום מאת יידיך טוקירך ומפנדך

חיים בראיי.

הבריים אחדרים, דבריו דודרים. הוא מרבי דורך משליל פְּבִין בין החסידים, מהאבק בעפר רגלה, הטובים הייחודיים, ידע נון במקרא ובדתנה, עוזר יושב בעמק הבהא, כי יבנה לו בית וכסא יוציא לווהה.

בע"ה ר'ח שבט בזמירות נריע לן, האוואשטעזען.

אלף שלמים, לנבר תמים יי"ג . . . מר יצחק לאסתה הי"א בקהל רנה ותודה יצא לקראותך על אשר יקרתי בעיניך אף נכדי, בשלחך אליו העליים "טירית כספ" אשר יצאו מabit הדסום ראשונה, וכי מששת עוד הפעם את כל כל' הריקים להערות מנהם במערדייש מדע העורות כבראשונה, לטען הציב לי יד שם גם בחומרות טירית כספ. אבל יידי! בחיותך עלי לנונש למחר ולהחיש מעשי, כי את מכאובך ידעתי; אבל גם אתה ידעתי בטהר, והחוור הזה ירחוף לבבי ויהרב מעני, ע"כ אחכה עד יצא החלק האחד לאור, ולאו זו אלך לעבור על פני כולם בדעת צלולה, אם כי יאמר זה, אבל גרגע אחד אשר העירות אוני עליו בפרט, ההני שולח לך בזה, לטען לא אבואה ריקם אליך יידיר גפשי.

ובכלל אומר לך מה רבו מעשיך אחי! הנדרת לעשות בעולם הספריות, חן נהרי נחל' החופכות הזמן ומצוותיו, לא ישטטו את תשוקתך הנטרזה, ושקידתך החורוצה, להוציא טפסנער אסורי-התורה מקום אשר יוספ — אבן הכספי — אסור שם, החלפת שטלוותיו הפללית, והלבשת אותו מחלצות, לחת לו מהלכים בין החיים. יותר שאת ויתר עוז לך בסם, לאשר ידעתי נס ידעתני, אשר עקסטפלרים בבי-הטפסר "מעשרה כל' כספ" עודם צבורים ומונחים לפניך, ולא הוшиб נספס בפי אמתחך, ובכיז אתה, "מקספ אל כספ", על כספך וועלך לא חסת, ותש שנטך לסקול עטל ותלאה, והוחזאה נוראה, לטען קבץ את צאן יוספ, לבנות טירית כספ, וכספו לערף, וללי הייתה בא בסוד הגנגלים, אויל היהי שופט, אשר רוחך טרווח הקייה, ונשך בנפשו נקשרה.

וית בואת ח לואשך חפלח לדוד, וברכת הדיום, כי כחדר אשר עשית עם כספי וככדו, כן תעשה עוז הלהה עטדו, כי אמנים לא אלטן ישראל מרבנים חכמים ומשכילים, ונדריכים רבוי פעלים, אישר ירש לחוקיר פעלך, וימחו ויחשו לעוזרתך, וה' ישית לך נספות, על ברוכותיך עודפות. בנפש נאטן בריתך

דוד שפֶּרֶבֶּר,

צד 14 הערא 3. לדעתו שבודאי יש קצת גמגם בלשון הפסוק, דבריו דברן השונמיות ובן הזרפת אין מטהם, רק שאנשי אלכסנדריה ספקו בזה, והש"ס מבנה להם דבריו בורות. אבל בכ"ז אין לפקר עלינו בטח שטוכח מדבריו דוש מהכמי וישראל האומרים שלא היה שם תחלה מבדחלה, וזה נס לדרך ב"ט האביא דעתו, דהילך לא מת לנמי ומגא און לו נס מהתוי שם. אלא דהרדק דידי אמר שהנזכר שמת מטהש, ובט"ב חיק תשובתו ריב"ח מת מטהש ואין חיו מטהש, והנה חוץ לענייננו, דאיתו צריכה תלין, דבמה יערע שהיה מת מממש, ע"ז שאנו מטהש אה"כ? הלא איפכא י"ל לר痴י אנו מטהש משום דמעולם לא מת בטעולט. ע"ב רחש לבני דבר הרש לומר דהרדק יסביר דמה שהשווים "מת מטהש חיו אנו מטהש" לא ריך לכפל לשון, דבר ותפכו התבונן ריב"ח, כי אנשי אלכסנדריא החקלי בעקבות הפליסופים, אחת דברו ושתים זו שמענו, ובשתים עלתה להם תשובה ריב"ח. יعن' המה לא האמינו שהיה שם תחלה בכל צドכי הארץ, لكن פסחו על שני הטעופים וע"ז היה שאלתם. אם שהילד לא מת מעולם כמשמעותה, א"ב יש לשאל אם היה מטהש בשעה שלא נתרה בו נשמה, או שמתהו הדוחה בטעולט, אלא שהחומר הניתן לו לא היו עצמים כ"א מקרים, ושאלו אם חיים מקרים מפקע לי" מטומאת מת? ותשובתו הרמתה היה על תחטאו בילד, כי באמת חיו חיים עצמים אחריו העדר גמור, ולזה קאמר מת ר"ל כשהיה מת מטהש, וחוי כשהור להיות אנו מטהש. ואיך שהיה עכ"פ מהה לא סרו מדרך אמונה רוב המון ישראל, בהתחכם לאמר שלא היה שם תחלה גמורה, ונס הש"ס לא תפס עליהם לקותם מונם או אפקורטם, כי דבריו בורות קרי לו.

ואילו הירושתי לתהיה ולהתר מלה במלחה בדבריו בספי, והוה הוא ותמותתו יהיה קודש, וכן צ"ל: וכן "השואלים" מרבותינו וכו' וכותה בבל כל תלונות (?) מעליין, והבוחר ברابر אמת יבחר.

ואלה דברי האחרון החביב הבא לעת נעילת שערים.
ירדי היקר!

עיינתי בדף 36 מספרך העומד לצאת, ולפי דעת רמזו הכם' על מה שהפסוקים י"ט וכי טן (דברים כ'), היא פרישה בפני עצמה אבל אינם טופרשים כל כך מהפרישה הקודמת (פסוק י"ט) כי אינם כי אם פרשה סת מה¹) ואם כן שתי הפרשיות כי תקרב אל עיר, וכי תצורך אל עיר אשר יש בהן שתי מצות (או שלוש מצות עיין ס' החינוך) אין נבדלות זו מזו בעבור שהמצוות אשר

(1) לא נעלם ממן כי גם פרישת כי תקרב, פרישה טמונה וא"כ מתייעעה ראות הכסף, אבל הפרישה הזאת כי תצא, פריטה היא ובזה נזכרה כי וכי תצורך אל ט כי תקבר.

נופלות תחת סוג אחד, סוג הצעח ווגם תכליתן אחר רוחמים על
חבריות, והביסטי כנראה יחס הפרשנות לאנשי נסמת הנדייה
אשר בינויהם היה עורא הטעפר, זאת דעתו ואם תיטב בעיניך קבלת
טוקירך ודורוש שלומך בז' באכער.

תיקון שניאות הרפום השמורות והוספות.

עפודה	שורה	פעות	תוקן
2	19	ובן אמר לבן אמר	לאותו
3	8	לזרות	מלמתה אינו אינו
4	4	שורה אהרנה ידי ידי	וידי עני עני
4	4	העירה 3	הווספין הווספין
9	9	העירה דראות דראות	רואות רואות
10	10	שורה אהרנה זילודים זילודים	ילדים ילדים
11	7	זולתו זולתו	זולתי זולתי
11	11	מכשיל מכשיל	כישן כישן
12	4	מפורטים מפורטים	מפורטים מפורטים
13	8—7		
13	3	העירה 3	העירה 3
14	17	בן חצרית אינו מטה מאן.	מי באחד מי
17	21	ועל ידי על ידי	ונעל ימי נעל ימי
20	8	נסמט בעירה ⁽²⁾ "בן הטלק והוניר."	נסמט בעירה ⁽²⁾ "בן הטלק והוניר."
20	20	העירה ⁽¹⁾ הדיקט הדיקט	העירה ⁽¹⁾ הדיקט הדיקט
22	21	ואובר ואובר	ואובר ואובר
26	1	.cidוע cidוע	cidוע cidוע
28	23	שונלה שונלה	שונלה שונלה
30	6	נסמט Note ⁽²⁾ "בן הוא במונ'".	נסמט Note ⁽²⁾ "בן הוא במונ'".
33	33	העירה ו' ולא יבאך ולא יבאך	ולא יבאך ולא יבאך
40	17	יעברנו יעברנו	יעברנו יעברנו
48	23	יש יש	יש יש
54	5	עירובין עירובין	עירובין עירובין
62	12	שבע שבע	שבע שבע
69	6	טבע טבע	טבע טבע
79	1	העירה 1 אחר חזקמנגה נסמט "בן בפטוחת המיטה להרמבה".	העירה 1 אחר חזקמנגה נסמט "בן בפטוחת המיטה להרמבה".
		וזל רפואה משלשת כנון סקטונייה.	

עמור	שורה	טלוות	תקון	טלוות	עמור
	1		אמרו	אמרא	אמרו
	22		נכין	נכין	נכין
אחר	17	"אנו ר' עלי החכם" נשמט Note ³), הוא סוף אנרת המוכר Ali Ibn Ridwan ב"ו מינכען.	"אנו ר' עלי החכם"		
Nr. 150, fol. 113 b,					
אומר	3	טולטה			113
כאמת	115	הערה 1			115
(⁴). וכן בהערה 1) תקון (²)	11	115			
לבדו	11	115			
ויעשה	6	119			
האחים	15	119			
נוורעתינו	17	128			
אפור	131	הערה ⁵)			
(²) (¹) (²)	139	הערה			
אחר עמוד צ"ל 41 בהערה ²)	140	הערה ²)			
ואומר	150	הערה ²)			
הסימן ² שיקד לשורה 7 אחר א"ע.	8	151			
בפרשה	20	158			
הדבר	6	159			

וחיל המו"ל אל ד', כי עם הרובנים החכמים והנידיבים החסיד,
כי כל אלה אשר חתמו ידים וקבעו טמי העשרה כל' כסף, כן
יקיימו ח"ז וחסידם, גם לאלה האחוריונים, וצדקהם תעמוד לעדר, ושותחתם
מוחקה לזכרון בעיכב, ובאללה המלואים".

ואלה שמות הרובנים החכמים נוספים על הראשונים :

Bojanow : Rabb. Dr. Thodor.

Dr Frankfurter Logi, 10 Expl. הנעללה
ואונדרהייטער אשפינגבורג. בברכת תורה !

Havasmező : Gross Salomon.

Paris : Weil E., Rabbin du Congregation.

Rom : Grossrabbi Prof., V. Castiglion. איש ח"ז רב פעלים.

Regensburg : Sr. Wohlgl. Herr Adolf Rosenblatt. בברכת תורה.

Recklinghausen : Rabb. Dr. Marx.

Szegedin : Rabb. Dr. Löw.

Stuttgart : Rabb. Dr. Kroner.

Stettin : Rabb. Dr. Vogelstein.

Sofia : Rabb. Dr. M. Ehrenpreis.

Wien : Rabb. Dr. Feuchtwang.